

Camil Petrescu

Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de razboi

CARTEA ÎNTÂIA

La Piatra Craiului, în munte
Diagonalele unui testament
E tot filozofie...
Asta-i rochia albastra
Între oglinzi paralele
Ultima noapte de dragoste

CARTEA A DOUA

Întâia noapte de razboi
Fata cu obraz verde, la Vulcan
Întâmplari pe apa Oltului
Post înaintat la Cohalm
Ne-a acoperit pamântul lui Dumnezeu
"Wer kann Rumänien retten?"
Comunicat apocrif

LA PIATRA CRAIULUI, ÎN MUNTE

În primavara anului 1916, ca sublocotenent proaspat, întâia data concentrat, luasem parte, cu un regiment de infanterie din capitala, la fortificarea vâii Prahovei, între Busteni și Predeal. Niste santulete ca pentru scurgere de apa, acoperite ici și colo cu ramuri și frunziș, întarite cu pamânt ca de un lat de mâna, erau botezate de noi tranșee și aparau un front de vreo zece kilometri.

În fata lor, câteva dreptunghiuri de rețele și "gropi de lup" erau menite să sporească fortificațiile noastre. Toate capetele acestea de tranșee, risipite ici-colo, supraveghind soseaua (?) de pe boturi de deal, nu

faceau, puse cap la cap, un kilometru. Zece porci tiganesti, cu boturi puternice, ar fi râmat, într-o jumătate de zi, toate întariturile de pe valea Prahovei, cu rețele de sârma și cu "gropi de lup" cu tot. (Gropile astea de lup erau niște gropi cât cele pe care le fac, jucându-se, copiii în nisip, iar în fund aveau batut câte un mic tarus, ascuțit apoi ca o teapa în sus.) După socotelile Marelui stat-major român din 1916 - adică din timpul bataliei de la Verdun - dusmanul care venea la atac avea să calce, din nebagare de seamă, în aceste gropi și să se împunga în teji, fie în talpa, fie în spate. Despre "valea fortificată" a Prahovei vorbea cu respect toată țara: Parlamentul, partidele politice și presa. Ca să nu poată fi văzute din tren aceste realizări misterioase, vagoanele nu circulau decât cu perdelele trase, sau, dacă nu erau perdele, cu geamurile mânjite cu vopsea albă, iar de la Sinaia, pe fiecare culoar, erau santinele cu baioneta la arma. La 10 mai, în același an, eram mutat în regimentul XX, care, de un an și mai bine, se gasea pe frontieră, deasupra Dâmbovicioarei în munți, tot pentru acoperire și fortificații. Aci, aceeași glumă: câteva sute de metri de tranșee-jucării erau menite să illustreze principiile tactice ale armatei române de neînvins. Frontul de acoperire al batalionului nostru se întindea pe vreo zece-cincisprezece kilometri de frontieră, către vama Giuvala în dreapta, iar spre stânga până la domul alb, de piatră, al culmii Piatra Craiului. Noi "fortificasem" însă, cu trei sute de metri de tranșee, ca mai sus, dar fără gropi de lup, numai batatura de iarba verde dintre casuta care ne slujea de popotă și casuta unde locuia comandantul de batalion. Firește că dacă vreun nefericit s-ar fi ratacit pe aci "să vada" întariturile noastre, ar fi fost arestat și probabil executat ca un spion.

În realitate, vremea se trecea cu instrucție într-o poiană mai marisoară, cu asalturi eroice, care nu erau departe de jocurile de copii din mahalaua Oborului, când ne împarteam în români și turci, și navaleam urlând unii într-altii. Știu bine că în acest timp se dădeau asigurări în Parlamentul țării că "suntem bine pregătiți", că în doi ani de neutralitate "armamentul a fost pus la punct", iar anumite persoane își luau răspunderea afirmării că suntem gata "până la ultimul nasture, până la ultimul cartus", iar cu știința luptei până la cucerirea oricărei poziții, fie ea socotită ca inexpugnabilă.

Pentru ceilalți, poate că aceasta vilegiatură militară n-ar fi fost prea mult dezagreabilă. Camarazii erau oameni cumsecade, care își credeau la neșă. Prânzurile și cîinele luate laolaltă, în odăita scundă a popotei, treceau potolît, între mîncăruri de birt mic, taraganate convorbiri despre amaraciunile concentrării prea îndelungate, despre intrigile de la comanda regimentului, despre cele mai bune sfaturi pentru pregătirea muraturilor și a borsului, menite să fie trimise prin scrisori acasă, și, în zile mai de seamă, despre partidele politice ale țării, când cei care citeau gazeta în fiecare zi aveau prilej să stralucească prin comunicări

inedite.

Pentru mine însa aceasta concentrare era o lunga deznadejde. De multe ori seara, la popota, era destul un singur cuvânt ca sa trezeasca rascoliri si sa întarâte dureri amortite. E îngrozitoare uneori aceasta putere a unei singure propozitii, în timpul unei convorbiri normale, ca sa porneasca dintr-o data macinarea sufleteasca, asa cum din zecile de combinatii cu sapte litere ale unui lacat secret, una singura deschide spre interior. În asemenea împrejurari, noptile mi le petreceam în lungi insomnii, uscate si mistuitoare.

La drept vorbind însa, în asta-seara nu atât discutia, care nu mai era o simpla aluzie, m-a aruncat în halul acesta de rascolire, ba era chiar prea directa ca sa mai fie atât de otravitoare, cât încercarea neizbutita, pe lângă comandantul batalionului, de a obtine o permisie la Câmpulung. "Popota" unde suntem acum e într-o odaie mica, sateasca, mai sus decât toate satele românesti din munte. E abia mai mare ca o coliba, varuita în alb, cu doua paturi înguste la perete, acoperite cu velinte vechi, si care acum ne slujesc si drept scaune de masa. O lampa de "gaz" da o lumina galbuie, aproape la fel de lesinata ca a vinului, din paharele mari de apa, de dinainte. Masa e, fireste, de brad, ca la cârciumile de drum mare si acoperita cu pânza taraneasca. Cum fiecare ofiter are tacâmul lui de acasa, ales cu dinadins de proasta calitate, "ca se pierde", avem dinainte o împerechere de farfurii, cutite si pahare, adunate parca de prin bâlci. Toti cei paisprezece ofiteri ai batalionului de acoperire suntem îngramaditi aici si, în asteptarea cafelelor, se continua, fara ca nimeni sa se sinchiseasca de fumaria în care ne gasim, discutia începuta o data cu masa si iscata de o gazeta adusa de la aprovizionare.

Întâmplarea e între cele obisnuite, iar discutia e la fel cu toate discutiile literare, filozofice, artistice, politice, militare, religioase ale oamenilor care, în saloane, în restaurante, în tren, în sala de asteptare a dentistului, "îsi spun parerea lor" cu convingerea neînduplecata si matematica cu care larvele îsi tes în jur gogosi.

Un proces dezbatut la Curtea-cu-jurati din Bucuresti a sfârșit printr-o achitare, patimas comentata. Un barbat din asa-zisa societate buna si-a ucis nevasta necredincioasa si a fost absolvit de vina de catre judecatorii lui.

Capitanul Dimiu, comandantul batalionului, un soi de flacau ardelean, fara sa fie din Ardeal, voinic, cu mustata balaie, regulata ca insigna de pe sapca cheferista, ceva mai mare însa, aproba fara codire hotarârea juratilor...

- Domnule, nevasta trebuie sa fie nevasta si casa, casa. Daca-i arde de altele, sa nu se marite. Ai copii, ai necazuri, muncesti ca un câine si ea sa-si faca de cap?... Ei, asta nu... Daca eram jurat, si eu îl achitam.

Capitanul Dimiu e un conformist. Întârziat mult în grad, om cu rosturi

gospodaresti, nu si-ar permite sa poarte la vârsta lui chipiu frantuzesc, moale, turtit, asa cum poarta capitanii tineri, ci a ramas la modelul "Regele Carol I", înalt, rigid ca de carton (ca asa si era), tesit la spate numai.

Mai surprinzator parea ca opinia contrara era sustinuta de capitanul Corabu, tânar si crunt ofiter, cu scoala germana, justitiar neînduplecabil, "spaima regimentului". Acum era de nerecunoscut. Pastra asprimea frazei scurte, dar sentimentele acestea de aparator al dragostei nu i le banuise nimeni, niciodata.

- Cu ce drept sa ucizi o femeie care nu te mai iubeste? N-ai decât sa te desparti. Dragostea-i frumoasa tocmai pentru ca nu poate cunoaste nici o silnicie. E preferinta sincera. Nu poti sa-mi impui sa te iubesc cu sila. Capitanul Floroiu, putintel, delicat si cu fata blonda-sters, îmbatrânita înainte de vreme, era de aceeasi parere.

- Cum poti sa ai cruzimea sa siluiesi sufletul unei femei? Dreptul la dragoste e sfânt, domnule... Da, da... si aci lungea mult, cu capul întors a necaz, în profil, pe cei doi "a". Îti spun eu... oricând... unei femei trebuie sa-i fie îngaduit sa-si caute fericirea.

Si toti ceilalti, tineri sau mai batrâtori, lasând ca discutia sa fie dusa cum se cuvine de catre superiori, erau, dealtfel, de aceeasi parere.

As fi vrut totusi sa spun si eu doua vorbe. Simplismul convins al acestei discutii ma facea sa surâd nervos, caci se suprapunea celor înveninate din mine, ca în revistele ilustrate prost, unde rosul cade alaturi de conturul negru. Dar fiindca vorbeam încet, nu eram auzit, si cum începeam fraza, câte o voce mai puternica mi-o lua cu hotarâre si pasiune înainte.

Ar fi drept sa arat ca nu numai în saloane, în tren, la restaurant se discuta asa. În literatura, de pilda, si în teatru era acelasi lucru. Nu numai romanele, dar toate piesele asa-zise bulevardiere, mult la moda pe atunci, nu proclamau decât "dreptul la iubire", si în privinta asta erau noi si revolutionare, fata de piesele care proclamau în vremuri prafuite: Ucide-o!... Îndeosebi era jucat pe toate scenele din lume un tânar francez, ale carui eroine "poetice", elocvente, cu parul despletit si umerii goi, într-un decor de lux si muzica, își cautau "fericirea" trecând peste orice, târâte de patima. Femeile din toate capitalele plângeau, înduiosate pâna la mistuire de neînțelegerea barbatilor brutali din piesa, incapabili sa simta frumusetea sublima a iubirii.

Cum teatrul, mai cu seama prin dialogul lui, care trebuia sa dea "iluzia vietii" (presarat doar cu vorbe de spirit ici si colo), se obligase sa dea deci imaginea exacta a publicului si a convorbirilor lui, publicul, la rândul sau, împrumuta din scena fraze si formule gata si astfel, în baza unui principiu pe care, prin analogie, l-am putea numi al mentalitatilor comunicante, se stabilise o adevarata nivelare între autori si spectatori:

- Nu stiu, domnule - filozofa cu resemnare capitanul Dimiu, stând mare,

dar cuminte ca o fata, la masa - mie mi se pare ca nevasta nu trebuie sa-si faca de cap... mai e si obrazul omului în joc. Si dadu ordonantei servetul împaturit cu grija si chibzuiala. Surâd caldut capitanului, si pentru ca are dreptate, si pentru ca am nevoie de bunavointa lui.

Pândesc cu suflet de sluga momentul sa-i cer o favoare.

- Domnule capitan - caci capitanul Floroiu era ceva mai nou în grad decât comandantul de batalion - admiti dumneata, te rog spune, admiti dumneata sa ucizi o femeie care-ti declara ca nu te poate iubi? Ei, cum vine asta?

- Nu stiu cum vine, dar eu as achita pe cel care si-a omorât nevasta din pricina ca ea si-a parasit barbatul si copiii.

Am surâs din nou mios si aprobator. Stiu cât plictiseau pe camarazii mei aceste încercari care adulmecau bunavointa comandantului, dar era peste puterile mele. Ma oferisem în ajun sa execut cu plutonul o saptura pe care altii nu o izbutisera, si aceasta oferta a mea îi dezgustase. Înțelegeam limpede, ca prin sticla asta, dar ce puteam face? În mine era o foiala de serpi, care ajungea deasupra numai într-un surâs, înseriat vietii militaresti.

Am crezut acum ca e momentul propice si - în soapta bâlbâita, jucându-ma cu furculita si cutitul, sa nu tradez emotia de moarte care ma gâtuia

- i-am repetat cererea din ajun.

- Domnule capitan... stiti... va rugasem... am la Câmpulung... Trebuie sa fiu mâine seara acolo. Stiti, azi am aranjat cu serviciul...

Îmi pluteau vorbele nesigure, dezarticulate, ca aeroplanele de hârtie alba, pe care le arunca, prin camera, copiii, jucându-se.

S-a întors spre mine cu un aer de negustoreasa acra si plictisita:

- Domnule sublocotenent - cu un "domnule" trântit - ti-am spus ca nu se poate, nu o data, de zece ori. Nu se poate, si nu se poate... Aici nu sunt nici eu de capul meu.

Am devenit livid si am surâs ca un câine lovit, cerând parca scuze ca înghit puneri la punct atât de grave.

Dar peste câteva clipe m-a cuprins o ura amara si seaca împotriva tuturor. Prostia pe care o vedeam mi-a devenit insuportabila, pripit, ca o încălzire si o iritatie a pielii pe tot corpul. Nu asteptam decât sa izbucnesc... Pândeam un prilej, o cotitura de fraza sau un gest, ca sa intervin cu o aruncatura de grenada. Totdeauna, insuccesul ma face în stare sa comit, dupa el, o serie interminabila de greseli, ca un jucator la ruleta, care, încercând sa se refaca, mizeaza mereu în contratimp: de doua-trei ori pe rând rosu si trece apoi pe negru, tocmai când acesta nu mai iese, revine, si asa la nesfârșit, cu îndârjire. Sunt în stare sa fac fata, cu un sânge rece neobisnuit, chiar întâmplarilor extraordinare, pot transforma însa mici incidente în adevarate catastrofe, din cauza unui singur moment contradictoriu.

Eram acum destul de lucid ca sa-mi dau seama ca sunt aproape în

pragul unei nenorociri, caci în asemenea împrejurari consiliile de razboi sunt, ca si regulamentele, necrutatoare si dau pedepse absolut disproportionat - douazeci de ani de munca silnica pentru o palma data superiorului, de pilda - dar în acelasi timp ma simteam evadat din mine însumi, cazut ca pe un povârnis prapastios.

- Corabule, asculta-ma ce-ti spun... Asta-i parerea mea cel putin. Cum? admiti dumneata ca sa... ca asa vine, nu-i asa? - si aci întoarse capul ca sa gaseasca macar o aprobare initiala, dar nu mi-a întâlnit decât privirea taioasa - în sfârșit, nu-i asa? ca sa-si lase casa si copiii, sa-ti spuna "alivovar, stimabile" si tu sa nu-i rupi picioarele?... Ba sa faci si pe delicatu! "Noroc si sa fie de-a buna, cucoana."

- Domnule capitan - caci Corabu nu numai ca era cu mult mai nou, dar îi era acum si subaltern - eu va întreb înca o data: Admiteti dumneavoastra dragoste cu sila? Daca o femeie zice "nu-mi mai placi... sa ne despartim"... Poti dumneata sa spui: "nu... esti condamnata pe toata viata, n-ai drept sa divortezi..." Da?

- Ei bine, daca e vorba de o despartire în regula, atunci e altceva, fireste. Eu nu vorbesc de divort... eu zic de femeia care-si însala barbatul.

Am intervenit nervos si aproape suierat... Atât de viu si ca mimica, încât toti s-au întors spre mine.

- Nu, nici atunci.

Si am reluat mai scazut, demascându-mi premeditarea, acum când toti ma priveau uimiti.

- Discutia dumneavoastra e copilaroasa si primara. Nu cunoasteti nimic din psihologia dragostei. Folositi un material nediferentiat.

Daca as fi spus asta ca opinie obiectiva, oamenii ar fi acceptat-o, poate, dar era în tonul meu, în ostentatia neologismelor, o nuanta de jignire si dispret, încât toti m-au privit mirati, nedepriși cu atitudini atât de putin militarești, iar capitanul Corabu, întarâtat, dar stapânindu-se, s-a întors spre mine cu un fel de mica solemnitate acra de magistrat.

- Cum, domnule, daca o femeie zice: "nu mai vreau", dumneata zici: "ba da, sa vrei?" Hai?

- Daca e vorba de o simpla împreunare, da... are drept sa zica: nu mai vreau... Dar iubirea e altceva. Iar daca nu stiti ce e, puteti, cu notiunile dumneavoastra cumarate si vândute cu toptanul: "asa am auzit... asa vând" sa dezbateti toata viata, ca tot nu ajungeti la nimic. Si privindu-i dispretuitor: Discutati mai bine ceea ce va pricepeti.

Au tresarit toti si apoi au ramas încremeniti de nedumerire, ca si când din tavan s-ar fi desprins, si ar fi cazut în mijlocul mesei, peste farfurii si pahare, o cobra încolacita si împaiata. Izbucnirea mea era nelalocul ei, vulgara, fara temei, între oamenii acestia care vorbeau obisnuit dupa masa, dar musteala otravitoare din mine trebuia sa razbeasca. M-am sculat brusc si am iesit batos ca dintr-o plina sedinta, mereu în uimirea

tuturor.

M-a ajuns în prag, ca un cutit în inima, suieratoare și groaznică, vocea capitanului Corabu:

- Sublocotenent Gheorghidiu...

Și în aceeași clipă am auzit un rostogolit de tacâmuri, caderea unui scaun și am înțeles că, turbat, capitanul Corabu sarise în mijlocul odăii. Am încremenit o clipă cu spatele la ei și am gândit: sunt pierdut... linistit și simplu, cum poate fi un medic care ar constata că are cancer. Știam că mai lovește un ofiter.

M-am întors dintr-o dată cu tot corpul și am făcut un pas înspre mijlocul odăii. Capitanul Corabu, care, înfipt în picioare și mult mai voinic decât mine, mă aștepta, a înlemnit cu mâna ridicată când a văzut pumnul meu crispat, gata să lovească. Mă simteam alb, cu tot sufletul în așteptare și linistit ca un cadavru. Era, de altfel, un fior în întreaga încăpere, care a făcut să nu mai respire nimeni. Capitanul mi-a întâlnit privirea și a rămas ca o linie. Cred că mi-a văzut în ochi privelisti de moarte, ca peisajele lunare. Au înțeles toți că sunt hotărât să răspund și apoi să mă omor. Niciodată n-am fost lovit ca barbat și cred că n-aș putea îndura asta. De altfel, mai ajunsesem de două ori poate, în viața mea, până în acest prag. Ba, copil chiar, era să fiu sfâșiat de un bulldog, care se napustise asupra mea, dar i-am întâlnit într-o fulgerare privirea, și a încremenit pe loc, ca și mine, alb atunci, ca și azi, probabil.

Niciodată simt că n-aș putea face asta cu voință, ca un exercițiu. Cred mai curând că această privire e ca o punte supremă de la suflet la suflet, de la element la element.

Am ieșit palid mereu, în tăcerea obosită și întinsă.

În salita mică, aproape să mă lovesc de ordonantele care scoteau tacâmurile...

- Doamnă sublocotenent, la noapte compania noastră da trei posturi! Era plutonierul Raicu, care aștepta să terminăm masa.

- Lasa-mă în pace, și am ieșit în luminisul de iarba și luna. E în mine acum o deznădejde mistuitoare, care numai la gândul că trebuie să mă duc acasă îmi îngroasă vinele gâtului. Simt nevoia să alerg, să umblu pe poteci. Nu știu ce să fac și mă ispiteste, ca o șoaptă seacă, gândul să plec totuși la Câmpulung, acolo unde se alege firele norocului meu. Un îndemn de prudență îmi spune însă că aș zadarnici poate totul, printr-o greșeală de impulsiv.

Orisan mă ajunge din urmă, îngrijorat, și mă întreabă de aproape:

- Gheorghidiule, ascultă, ce e cu tine?

Îmi ia bratul, dar caut să ocolesc răspunsul.

- Nimic.

- Ascultă, mă, ce a fost ieșirea de adineauri?

Nu mint deloc, firește, când, abia reținându-mă, continui și acum o fierbere, nejustificată de temperatura locului și a momentului și deci

retorica pentru spectator sau pentru cel ce nu se recunoaste în întâmplare.

- M-a scos din sarite atâta saracie de spirit într-o discutie. Cu notiuni primare, grosolane, cu înțelesuri nediferentiate. Ce stiu ei despre dragoste, de vorbesc interminabil? Platitudini, poncife din carti si formule curente... Dogme banale, care circula si care tin loc de cugetare.

- Dar... si ramâne în gol, caci simte, acum abia, ca lamuririle sunt din alta "clasa" decât i se paruse izbucnirea insolenta de adineauri. Si totusi el nu banuieste nici acum, nu poate da la o parte perdeaua care-mi acopera sufletul, ca sa stie ce rani sunt acolo, cât de mult aceasta izbucnire a mea e un istovitor si amar "pro domo". Nu-l las sa ma întrerupa macar.

- Ce-i o iubire, ca s-o faci regula casnica? A se sterge pe picioare la usa... a nu-si însela barbatul... asa cum vrea Dimiu. Cine ar putea respecta asemenea regulament de serviciu interior al conjugalitatii? Dar infinit mai superficiala înca e formula lui Corabu. Cum? se pot desparti asa de usor doi amanti? Un bandaj aplicat prea multe zile pe o rana si se lipeste de ea de nu-l poti desface decât cu suferinte de neîndurat... dar doua suflete care s-au împletit... au crescut apoi laolalta? Daca admiti ca o casnicie e o asociatie pentru bunul trai în viata, e rusinos, fireste, sa protestezi atunci când e dizolvata. Dar cum sa primesti formula de metafizica vulgara ca iubirea sufleteasca e o conjugare de entitati abstracte, care când se desfac se regasesc în aceeasi forma si cantitate ca înainte de contopire: doi litri de apa si sare, pusi la distilat, dau un litru si jumătate de apa si o jumătate de litru de sare; amesteci iar si iar ai doi litri de apa si sare? A crede ca iubirea sufletelor e o astfel de combinatie simplista înseamna, fireste, a discuta ca toata lumea, proteste... O femeie își da sufletul si pe urma si-l reia intact. Si de ce nu? Are drept sa ia înapoi exact cât a dat.

Fara sa vreau, înfierbântat înca de propria mea izbucnire, de tot ce mocrisem în suflet, strâng furios bratul lui Orisan, care la început a încercat nedumerit sa ma întrerupa si care acum, înțelegând, ca la lumina unei torte, ca e vorba de sentimente refulate, sugrumate îndelunga vreme, tace, ascultându-ma, pe poteca luminata de luna, sub cerul înalt, aci, între culmi de munti.

- O iubire mare e mai curând un proces de autosugestie... Trebuie timp si trebuie complicitate pentru formarea ei. De cele mai multe ori te obisnuiesti greu, la început, sa-ti placa femeia fara care mai târziu nu mai poti trai. Iubesti întâi din mila, din îndatorire, din duiosie, iubesti pentru ca stii ca asta o face fericita, îți repeti ca nu e loial s-o jignesti, sa înseli atâta încredere. Pe urma te obisnuiesti cu surâsul si vocea ei, asa cum te obisnuiesti cu un peisaj. Si treptat îți trebuie prezenta ei zilnica. Înabusi în tine mugurii oricaror altor prietenii si iubiri. Toate

planurile de viitor ti le faci în functie de nevoile si preferintele ei. Vrei succese ca sa ai surâsul ei. Psihologia arata ca au o tendinta de stabilizare starile sufletesti repetate si ca, mentinute cu vointa, duc la o adevarata nevroza. Orice iubire e ca un monoideism, voluntar la început, patologic pe urma.

Îti construiesti casa pentru o femeie, cumperi mobila pe care a ales-o ea, îti fixezi deprinderile cum le-a dorit ea. Toate planurile tale de viitor pâna la moarte sunt facute pentru doi insi. A plecat de acasa, si esti necontentit îngrijorat sa nu i se întâmple ceva... Te strapunge ca un stilet orice aluzie despre ea si esti nebun de fericire când, dupa greutati materiale si umilinte uneori, ai izbutit sa-i faci o surpriza care s-o uimeasca de placere. Ei bine, într-o zi vine femeia aceasta si-ti spune ca toate astea trebuie sa înceteze pâna mâine la ora 11,35, când pleaca la gara. Shylock n-a avut curajul sa taie din spatele unui om viu exact livra de carne la care avea dreptul, caci stia ca asta nu se poate. Totusi, femeia crede ca din aceasta simbioza sentimentala, care e iubirea, poate sa-si ia înapoi numai partea pe care a adus-o ea fara sa faca rau restului. Nici un doctor nu are curajul sa desparta corpurile celor nascuti uniti, caci le-ar ucide pe amândoua. Când e cu adevarat vorba de o iubire mare, daca unul dintre amanti încearca imposibilul, rezultatul e acelasi. Celalalt, barbat sau femeie, se sinucide, dar întâi poate ucide. De altminteri asa e si frumos. Trebuie sa se stie ca si iubirea are riscurile ei. Ca acei care se iubesc au drept de viata si de moarte, unul asupra celuilalt.

Orisan nu vede ca-mi sunt ochii plini de lacrimi în întuneric, dar fara îndoiala simte asta din deznadejdea înmuiata a vocii mele. Tace, alaturi de mine, îndelung, din delicatete... Abia târziu ma întreaba cu sficiune:
- Suferi, Gheorghidiule?

Nu raspund nimic, caci as izbucni în hohote nervoase. Muschii fetei îmi sunt contractati.

Ma duce apoi pâna acasa. În prag, nu ma mai pot stapâni.

- Daca mâine seara nu-mi da drumul pentru doua zile, dezertez.
Pleaca fara sa spuie o vorba, dar ghicesc în strângerea de mâna o nedumerire, o prietenie descurajata parca.

DIAGONALELE UNUI TESTAMENT

Eram însurat de doi ani si jumătate cu o colega de la Universitate si banuiam ca ma însala.

Din cauza asta, nici nu puteam sa-mi dau examenele la vreme. Îmi petreceam timpul spionându-i prietenii, urmarind-o, facând probleme insolubile din interpretarea unui gest, din nuanta unei rochii si din informarea laturalnica despre cine stie ce vizita la vreuna dintre matusile ei. Era o suferinta de neînchipuit, care se hranea din propria ei

substanta. Ne luasem din dragoste, saraci amândoi, dupa rendez-vous-uri din ce în ce mai dese pe salile Universitatii si dupa lungi plimbări pe jos, prin toate cartierele pavate cu asfalt ale capitalei, care erau si cele mai singuratice, pe atunci. Dupa nunta noastră, care a fost într-un anumit fel tainuita, mi-a murit un unchi considerabil bogat, a carui avere împartita în cinci parti de nepot a putut sa însemne pentru fiecare o adevarata rasturnare sociala.

Când zic "tainuita" e un fel de a vorbi, caci eram major si din familia noastră nimeni nu m-ar fi putut opri. Mama traia destul de greu, din pensia ramasa de pe urma tatalui meu, dimpreuna cu surorile mele, dar cred ca nu m-ar fi împiedicat niciodata sa ma însor dupa voia inimii, desi, în general, cei care s-au casatorit din dragoste împiedica pe copiii lor sa faca acelasi lucru. Rude apropiate nu aveam decât doi unchi, fratii tatei. Cel mai mare, imens de bogat si aprig de avar, se dezinteresa cu totul de noi, ca sa nu fie nevoit, cine stie, sa se înduioseze si sa ne ajute. Celalalt, deputatul, cunoscut ca om de spirit si excelent orator, facuse, pare-se, cândva, câteva glume pe socoteala mamei (o poreclise, de pilda, "vaduva douairiera", si porecla o suparase nu numai prin aluzia la mostenirea încurcata lasata de tata, cât pentru ca era de o asonanta ridicula) si de atunci - de ani de zile - nu mai aveam nici un soi de relatii. De aceea, tainuita însemna ca amânasem, desi casatoriti civil, sa întemeiem o gospodarie, pâna ce si eu si ea ne vom fi luat licenta, caci cei o suta cincizeci de lei, pe care-i primeam ca functionar la Senat, unde ma numise un fost prieten al tatei, nu ne-ar fi ajuns sa traim. Pâna atunci nu aveam decât situatia marturisita de logodnici. Situatie prea delicata într-adevar, dar la care ajunseseam datorita felului pasionat al nevastei mele. Ea locuia înca la matusa ei, unde mai locuia, de asemeni, în pensiune, o colega de Universitate, prin care o cunoscusem si care-mi placuse mult mai mult, caci era oachesa, iar mie nu-mi placeau deloc blondele. Si totusi ajunseseam aci, solutie care, dealtfel, pe prietena o lasa destul de indiferenta. Era atâta tinerete, atâta frângere, atâta nesocotinta în trupul balai si atâta generozitate în ochii înlacramati albastri, ca a trecut biruitoare. Lungile convorbiri, acasa, în salonasul cu divane acoperite cu scoarte si mormane de perne, devenisera si pentru mine - e drept, mult mai târziu - o nevoie sufleteasca. Dealtminteri, era aceasta fata un continuu prilej de uimire. Mai întâi prin neistovita bunatate pe care o risipea în jurul ei. Facea toate lucrarile matusii ei, care era institutoare, prapadea putinii bani în cadouri pentru prietene, iar pe colega ei bolnava a îngrijit-o luni de zile ca o sora de caritate, cu o abnegatie fara margini, de adolescenta. Pe când eu cautam sa ascund oarecum dragostea noastră, ea tinea s-o afiseze cu ostentatie, cu mândrie; încât, desi nu-mi placea, începusem totusi sa fiu magulit de admiratia pe care o avea mai toata lumea pentru mine, fiindca eram atât de patimas iubit de una dintre cele mai

frumoase studente, si cred ca acest orgoliu a constituit baza viitoarei mele iubiri. Sa tulburi atât de mistuitor o femeie dorita de toti, sa fii atât de necesar unei existente, erau sentimente care ma adevereau în jocul intim al personalitatii mele. De unde pâna aci, toate femeile bune, care treceau în trasuri si echipaje luxoase, ma tulburau prin voluptatea cu care îmbiau pe oricine, în trecut - si pe care mi-ar fi împartasit-o, cine stie, în anumite conditii si mie - femeia aceasta începuse sa-mi fie scumpa tocmai prin bucuria pe care eu i-o dadeam, facându-ma sa cunosc astfel placerea neasemanata de a fi dorit si de a fi eu însumi cauza de voluptate.

Ametind totul, aceasta iubire înfloretea fara seaman, cum înfloresc salbatic, în luna mai, nimfele lujerilor de crin.

Cu ochii mari, albastri, vii ca niste întrebări de clestar, cu neastâmparul trupului tânar, cu gura necontenit umeda si frageda, cu o inteligenta care irumpea, izvorâta tot atât de mult din inima cât de sub frunte, era, dealtfel, un spectacol minunat. Izbutea sa fie adorata de camarazi, baieti si fete deopotriva, caci înfrumusetata toata viata studenteasca. Stiau toti orele ei de cursuri si i se pretuia prezenta, ca unei adevarate vedete, fragile si mici, pe vastele culoare. Facea totul cu pasiune. Uneori ispravile ei tineau de miracol. Când am început sa studiez filozofia din timpurile mai noi si mai ales problema spatiului si timpului, am simtit nevoia sa audiez un an de zile un curs de matematici superioare, facut de un profesor savant, de reputatie europeana. Si ea, care nu urma decât franceza si româna, care avea oroare de matematici - fusese de doua ori corigenta din cauza lor - numai ca sa fim împreuna, ma însotea si asculta acum, o ora pe saptamâna, serioasa si cuminte ca un catelus, principiile generale ale calculului diferential. Partea nazdravana era ca, desi în linii generale nu înțelegea nimic desigur, dupa curs punea surprinzatoare întrebări despre unele detalii (si cum întreba de pasionat...). Nu mai vorbesc ca nu lipsea nici de la cursul de enciclopedia filozofiei, unde afla noutati despre viata celulara. Dealtfel, în scurta vreme, a trebuit sa ne mutam împreuna, pentru ca nu mai puteam sta nici câteva ceasuri despartiti unul de altul. Era o gospodarie boema, cu prieteni si prietene, tineri, cu sarbatori mici improvizate, pline de veselie si de neprevazut. Mândria de a oferi o "masa" lua proportii de eveniment, care cerea preocupari de o saptamâna, excursia la Mosi si strengaria de a ne da în calusei, de a mânca floricele si a bea un tap de bere, era... orgie. Bucuria nevasti-mi, când - stiind aniversariile prietenilor nostri - le pregatea mici daruri, surprize, era tot atât de mare ca a lor. A fost poate vremea cea mai frumoasa din casnicia noastra.

De Sfântu Dumitru, unchiul cel atât de bogat si de avar a oferit o masa mare rudelor. Au fost celalalt frate al lui, cu nevasta si baiatul, mama, sora mea cea mare cu barbatul ei, cea mai mica, nemaritata înca, si eu

cu nevasta-mea. Cine ar fi putut sa lipseasca de la acest prânz anual, când sperantele mostenirii erau atât de întemeiate?

Unchiul Tache locuia pe strada Dionisie, într-o casa veche, mare cât o cazarma, fara sa primeasca pe nimeni, mai avar si mai ursuz înca, de când era atât de bolnav. Propriu-zis nu locuia decât într-o camera, care-i slujea si de birou si de dormitor si de sufragerie, ca astfel sa nu mai cheltuiasca cu lumina si încalzitul, caci era foarte friguros. Era îngrijit de batrânul Gligore, a carui nevasta, Tudora, era si jupâneasa, si bucatareasa.

Masa era pusa acum în sufrageria cea mare si bogata ca în zilele tineretii. Era un lux prafuit si întunecat parca, fiindca mobila era lacuita castaniu si se stacojise, iar scaunele, reci si înalte. Unchiul Tache, cu un sal pe umeri, sta în fruntea mesei, dar mai mult se uita la noi, caci nu mânca decât cartofi fara sare si macaroane la tava. Deputatul era, fireste, în verva si într-adevar era amuzant. Cred ca mama nu putea sa-l sufere si avea o parere proasta despre el, cu totul pe nedrept. E si adevarat ca era foarte temut ca "gura rea", iar colegii lui spuneau despre el:

- Asculta-ma pe mine, e mai bine sa fii prieten cu Nae Gheorghidiu, decât dusman.

Era unul dintre putinii membri ai partidului liberal simpatizat nu numai de opozitie, dar chiar de gazetele de seara democrate pâna la socialism, caci "nu era sectar". N-avea opinii exclusive, ci era cu lenevie sceptic, amabil si împaciuitor în principii. Fara sa fie popular, era una dintre figurile bucurestene, socotit printre "intelectualii de rasa".

- Ei, Nae, ce se aude, intrati sau nu intrati în razboi?

N-am înteles bine daca prin acest "intrati", în loc de "intram", unchiul Tache înțelegea sa lase doar partidului liberal problema intrarii în actiune, sau folosea persoana a doua numai pentru ca el se si considera mort.

- Nene Tache - caci deputatul era mai tânar cu cincisprezece ani - de ce sa intram, când putem avea Ardealul fara razboi? Înțelegi dumneata ce formidabila situatie va avea România când, la încheierea pacii, vom prezenta nota noastra, având la spate o armata intacta de opt sute de mii de oameni? Cine sa îndrazneasca sa te refuze? Puterile, care pâna la sfârșit se vor fi macinat unele pe altele, ajunse la istovire? Ionel Bratianu o fi stiind el ceva... ca nu degeaba e sef de partid. Dealtfel, eu am încredere în steaua României... în politica nimic nu se poate realiza decât prin încredere.

- Si atunci?

- Si atunci... stam cu arma la picior si asteptam.

Respectul pe care toti îl aveau pentru unchiul Tache era impresionant. Toata lumea cauta sa-l multumeasca, sa-i ghiceasca, de se poate, intentiile. Era acum - asa uscat, negricios, cu mustata mare - cu

adevarat seful familiei. N-as putea spune însa ca noua, celorlalti, deputatul nu ne-a plasat câteva ironii, care nu au suparat deloc pe batrân. Am impresia ca nici unul, nici celalalt nu l-au iubit pe tata. Gaseau amândoi - ei, care facusera avere - ca fusese nepractic si neserios. Profesor universitar, fost secretar general, publicist apreciat, murise dupa o viata foarte agitata, înca tânar, lasând bruma de avere încarcata de datorii. Nu-i putusera ierta ca s-a însurat cu o femeie saraca si cred - dupa bunavointa distinsa cu care au acceptat pe nevasta-mea - ca nici mie nu-mi iertau asta. Dealtfel, catre sfârșitul mesei a si venit vorba despre tata...

Deputatul, cu o amabilitate de unchi galant, a întrebat-o pe nevasta-mea daca si ea urmeaza filozofia. Nu stiu de ce, intimidata sau înțelegând ca ma întovarasese pe mine la curs, i-a raspuns afirmativ. - Asadar - si parca surâdea - studiatii amândoi filozofia? Raspica domol silabele cuvântului filozofie.

- ! ? Da...

- Ciudat... De obicei amorul e cel care duce la filozofie... - si înca si mai ironic - si ce filozofie! La dumneavoastra vad ca drumul a fost dimpotriva... filozofia v-a condus la amor. Rostea "amor" cu gura rotunda, de parca ar fi fost numele cremei de curatat nasturi. Toti au început sa zâmbeasca, numai pentru ca au vazut ca unchiul Tache se amuza.

- Ceea ce va doresc sincer e sa nu reveniti vreodata la filozofie. Ar fi dureros. Mai ramâne sa faci politica, tot în felul în care a facut-o bietul Corneliu, care, daca nu ma-nsel, era si el tot filozof. Si întorcându-se, cu obrazii aproape cazuti, ras de tot, catre figura uscata si negricioasa: Nene Tache, orice ai spune, e fermecatoare naivitatea sa crezi ca tu poti îndrepta o tara.

Fierbeam de nemulțumire, caci mi-era penibil sa aud vorbindu-se cu atâta usurinta despre tata, dar parca eram si eu înrâurit de sfiata îngrijorata a celorlalti în fata unchiului de care depindea viitorul nostru.

- Îsi cheltuia leafa de profesor universitar ca sa scoata gazete, mârâia cu acreala bogatasul, caruia cheltuiala îi facea rau, chiar la altii si chiar dupa ani de zile.

- A, în privinta asta, nene Tache, nu ma împac deloc cu dumneata. Corneliu era un entuziast, si Nae își mângâia grav si ironic reverul hainei. Iscalea cu acelasi entuziasm un articol de gazeta ca si o polita. Mie îmi plac si mi-au placut totdeauna entuziastii... de la distanta. Vreau sa-ti spun, de pilda, ca n-as vrea sa fiu deloc copilul unui entuziast, si de câte ori pronunta cuvântul entuziast, îl dansa cu surâsuri, spre bucuria batrânului inginer si antreprenor, care lucrase toata viata numai cu cifre.

O priveam pe nevasta-mea, cerându-i parca iertare si ea îmi surâdea împaciuitoare si inteligenta.

- Drept sa-ti spun, n-am pomenit un om care sa fi avut mai putin notiunea banului ca el. De ce crezi ca nu mi-a vorbit o jumatate de an? Scosese o gazeta, nu stiu cum îi spunea, si mi-a trimis-o si mie. De cetit n-o ceteam, ca nu ma interesau bazaconiile pe care le scria el acolo...

- A, nu... nene Tache, nu se poate spune ca bazaconiile sustinute de Corneliu nu erau amuzante, si, turnându-si anume cu încetineala în pahar, deputatul surâdea perfid. Cel puțin pe mine ma amuzau enorm discutiile de principii.

- ...dar împacheta în ea Gligore ghetetele, când mi le ducea la cârpit. Într-o zi ma pomenesc cu o carte postala a administratiei, ca sa platesc abonamentul. Am crezut ca e o gluma. Peste vreo luna, alta carte postala. Ei, m-am necajit si am dat porunca sa dea gazeta înapoi, la posta. Când, ma întâlnesc cu Corneliu. Ca de ce n-am platit abonamentul? Cum asta? "Abonamentul pentru gazeta"... De ce sa platesc? Ti-am cerut-o eu? Mi-ai trimis-o pentru ca ai vrut... nu mai vrei... nu mi-o mai trimite... Si din cauza asta nu mi-a mai vorbit o jumatate de an. A... altfel, ca si Stefan cel Mare, "de felul lui era iute la mânie", dupa cum ne spune Ureche.

Afara de ai mei (care au zâmbit numai), ceilalti au râs zgomotos, amuzati de acest "joc" spiritual, care mi s-a parut stupid.

Masa era surprinzator de bogata, totusi toti mâncau puțin, de teama sa nu faca proasta impresie unchiului.

- Ei, Stefane, daca tata-tau ar fi fost ceva mai strângator, daca n-ar fi risipit atât... v-ar fi lasat si voua sa traiti altfel decât traiti (va sa zica, desi avea aerul ca ignoreaza, stia ca traim în dificultate, când parea ca pluteste pe deasupra). Dealtfel, îi semeni leit. Acum vad ca te-ai însurat si tu tot din dragoste.

- Unchiule draga - i-am spus, fara sa îmi pot tescui în mine nemulțumirea - drept sa-ti marturisesc, am cam început sa ma împac cu ideea ca tata n-a agonisit avere, ca sa ne lase mostenire. Caci mostenirile acestea nu sunt totdeauna fara primejdie. De cele mai multe ori, parintele care lasa avere copiilor le transmite si calitatile prin care a facut averea: un obraz mai gros, un stomac în stare sa digereze si oua clocite, ceva din slutenia nevestei luate pentru averea ei, neaparat o sira a spinarii flexibila ca nuiaua (daca nu cumva rahitismul nevestei milionare n-a înzestrat-o cu cocoasa rigida ca o buturuga). Orice mostenire e, s-ar putea zice, un bloc.

Mai ales cu paranteza stiam eu, si stiau toti, la ce fac aluzie.

A fost o consternare. Uscat si negru, unchiul Tache a devenit parca si mai uscat. S-a închis în el fara sa spuna o vorba. Singurul care era vesel, desi eu pe el îl tintisem, caci el era însurat cu o slutenie si avea un copil urât, era unchiul Nae. Ma si vedea dezmostenit, cel puțin pe mine, daca nu si pe toti ai mei. Chiar mama si surorile - desi fusese vorba despre tata - nu se simteau parca asa de bine. În fata mea am

întâlnit însa ochii umezi de emotie si admiratie ai nevastei mele si un surâs trimis ca o promisiune de sarut. Singuri noi riscam, cu voie buna, o mostenire, si ea se dovedea astfel atât de frumos dezinteresata, ca sa aparam memoria unui om.

Deputatul a început sa faca exces de zel în dragoste, ca sa-i arate fratelui mai batrân ca se desolidarizeaza de o atitudine atât de obraznica si ca e si el de parere ca nu e nimic de facut din si pentru baiatul lui Corneliu. Dar toate dragalasenile au ramas de prisos.

Batrânul avar ramânea încruntat. Dealtfel, s-a si sculat numaidecât la sfârșitul mesei si ne-a dat mâna sa i-o sarutam, deopotriva de rece cu toti nepotii. Celor batrâni abia le-a întins degetele uscate. Deputatul era livid. Abia am ajuns în strada, ca nu aveam trasuri, si, izbucnind, s-a apropiat de mine parca gata sa ma ia de piept.

- Bine, domnule, cum poti sa faci una ca asta? Nemaipomenit... Auzi dumneata, noi nu stim cum sa-l mai tinem pe maniacul ala pe vârful degetelor si poftim... dumneata îi întorci rânza pe dos.

L-am privit scurt si fara echivoc.

- Te rog sa iei nota ca n-am de dat nici o explicatie.

- Dar nu-i vorba numai de dumneata aici, domnule, nu-ti dai seama?

Dumneata stii ca pe capul nebunului stau toata ziua fel de fel de escroci... Ba ca sa lase averea scolii, ba spitalelor, ba dracu mai stiu eu cui?... Nimic din omul reputat, spiritual, nu mai era în izbucnirea asta de nenorocit... Daca ne dezmosteneste pe toti? Si se plângea întinzând bratele ca o invocare: Ce gafa, domnule, ce gafa!

Am luat bratul nevastei-mi si m-am întors spre el.

- Te rog sa iei nota ca mie îmi place sa vorbesc oricând despre frânghii. Cu atât mai rau pentru cei care au spânzurat în casa. În orice caz, o sa mai stam de vorba numai dupa ce vei cauta în dictionar si vei pricepe ce înteles are cuvântul gafa. Caci era evident dobitoc si nu cunostea întelesul cuvântului gafa, care presupune neaparat lipsa de intentie în a nemultumi sau jigni pe cineva.

Era aproape de miezul noptii si cerul luminos, ca într-o înalta noapte de toamna senina. La coltul strazii Batiste, fara sa se sinchiseasca de cineva, nevasta-mea mi-a dat, cu buze moi, sarutul fagaduit la masa. L-a prelungit ca sa treaca în el buna parte din sufletul ei înduiosat de admiratie.

Peste douazeci de zile unchiul Tache era dus la cimitir, cu pompa mare si austera, de catre rudele îngrijorate toate. Deputatul era însa mai curând vesel. Ma batea cordial pe umeri.

- Nu stiu, amice, daca sa-ti prezint sau nu multumiri în numele rubedeniilor. Sa vedem mai întâi testamentul. În orice caz esti epatant. Si prezentându-ma unui mic grup de domni batrâni, în negru, care însoteau la groapa pe prietenul cu care, desigur, nu se vazusera de mult: Domnilor, la vârsta dumneavoastra nu va sfatuiesc sa-l invitati la

masa. Nu da gres, garantat.

Unii au zâmbit: Nae asta e incorijibil. Mie îmi era sila sa-i spun macar o vorba.

- Daca testamentul e bun, trebuie sa-ti brevetezi neaparat sistemul.

Dar, încă o data, mi-e teama ca nu cumva testamentul sa ne faca vreo surpriza.

Testamentul continea într-adevar o surpriza. Printr-un codicil, datat cu ziua de 27 octombrie, mie mi se lasa o quotitate dubla decât oricaruia dintre ceilalti mostenitori. Deputatul spiritual nu mai pricepea nimic, mai ales ca era încă o alta masura care i se parea lui ca îl nedreptateste profund. Averea se împartea, dupa o serie de legate deosebite, în trei parti. Doua ne reveneau noua si una lui. Între legatele deosebite, era si cel cuvenit mie: o vila în împrejurimile Parisului, pe care unchiul o locuise, pe când statea acolo, si pe care, în urma, o cumparase. Bineînteles ca în casa noastra a fost o jale retroactiva. Abia dupa ce s-a stiut continutul testamentului, mama si surorile au început sa-l plânga, asa cum se cuvenea, pe unchiul Tache: Nimeni nu l-a cunoscut. A strâns pentru noi etc.

Totusi, n-am putut sa-mi iau întreaga parte de mostenire cuvenita.

Unchiu-meu a descoperit, dupa câteva zile de meditatie, ca testamentul a fost gresit interpretat.

Am avut o discutie întarâtata, vie, dar a fost neînduplecat.

- Asculta, unchiule, de ce crezi dumneata ca testamentul a fost gresit interpretat?

- Citeste si dumneata si vezi.

- Ba, tocmai ca vad... si mi se pare clar. Doua sunt aliniatele care ne privesc... nu? Sa le citim...

- Sa le citim, si-si trecea mâinile amândoua prin par, cu privirea într-alta parte, greoi, cu obrazii mari, cazuti.

- "Dupa ce se vor extrage legatele deosebite, restul se va împarti în trei parti. Doua se cuvin familiei fratelui meu Corneliu Gheorghidiu, iar una familiei fratelui meu Nicolae Gheorghidiu. La rândul lor aceste parti se vor împarti în mod legal, cea dintâi cumnatei si copiilor ei, iar cealalta lui Nicolae jumătate si copilului lui jumătate". Pâna aici e clar, nu?

- Clar, de ce sa nu fie clar, dar ia cauta mai departe codicilul, si acum își zgâria, nervos si preocupat, podul palmei, cu coada tocului.

- "Las anume nepotului meu preferat, Stefan, casa mea, cu parcul si cu biblioteca si tot ce cuprinde, din Bd. Daumesnil 119 bis, Paris, s-o stapâneasca si s-o foloseasca în amintirea mea."

- Ei?

- Cum ei, unchiule, cum ei? Las "anume..." vezi, "anume"? nepotului meu favorit, deci "favorit".

- Da... Si cu ochii mari verzi, rataciti, nu privea pe nimeni. Dar toti îl urmureau nedumeriti.

- Va sa zica îmi constituie legat deosebit.

- A, nu... Nu, nicidecum un legat deosebit... E o dorinta a dumitale sa fie legat deosebit, dar nu e... N-am ce sa-ti fac.

Cu capul mare, puhav, ras de mustati, cu ochii împungiti si tulburi, unchiu-meu batea aprig si ritmic cu degetele-n masa. Respira greoi, îngânându-se: Nu... nu... vad de unde ai scos-o dumneata.

Nu eram suparat, caci eram convins ca nu pricepe si de aceea staruie:

- Domnule, scrie aici: "las anume...".
- Scrie... Si încruntat, cu gura mare si buzele groase, mototolite de mânie, batea mereu cu degetele-n birou, ca într-o toba.
- Scrie aci "nepotului meu favorit, Stefan"?
- Scrie si asta...
- Scrie mai sus ca legatele deosebite se scad din total?
- O fi scriind, dar asta nu-i legat deosebit. A mutat, ca o concluzie, energic, tocul de pe masa.

Adevaru-i ca toti erau tot asa de surprinsi de atitudinea unchiului ca si mine.

- Atunci ce rost are, dupa dumneata, codicilul asta?

Era tot numai nervi si încapatânare, deosebit pâna la rasturnare de filozoful blazat si amabil pe care îl stia lumea. Sufletul îi tremura ca o floreta întinsa de o mâna întarâtata si fricoasa.

- Codicilul spune numai ca în partea convenita dumitale sa intre casa din Bd. Daumesnil. Nu ca ti se cuvine peste quotitate.

Am fost pur si simplu uimit. Dar mânios nu eram.

- Cum, unchiule, când acolo scrie "las anume", adica: las îndeosebi?
- Tocmai pentru ca scrie "anume...". Daca n-ar fi scris "anume" atunci ai fi avut dreptate, evident.

Mama, surorile, toti cei de fata erau surprinsi pâna la nedumerire de noua interpretare si cred ca toti, în sinea lor, au repetat: au dreptate cei care-l cred fenomenal de destept pe Nae asta.

Pe cât de nelinistit era el (tremura aproape si nu stiu de ce, pentru ca în momentul când vorbeam nu avea sa se decida nimic), pe atât de calm erau eu. Cred ca mi-am aparat totdeauna foarte abil interesele, cu multa vointa, dar niciodata cu pasiune si cu panica.

- Ce crezi dumneata ca l-a îndemnat pe unchiul Tache sa-mi lase casa?
- Ca s-o pastrezi în amintirea lui... Scrie acolo... n-ai vazut si dumneata? si-mi arata, vag, copia testamentului.
- Bun... de acord... va sa zica nu mi-o lasa, în voia mea, sa ma folosesc de ea... aproape ca îmi impune s-o pastrez... Dar casa e aproape cât jumătate din quotitatea celorlalti. Ce mi-ar ramâne mie atunci? Ca sa o pot valorifica asa cum vreau?
- Nu stiu - si privea înversunat în podea - dar se vede ca a tinut "anume" - si apasa cuvântul - ca sa cada în lotul dumitale casa... pentru ca erai favorit.

Am început sa râd.

- Ciudat mod de favorizare acesta de a-mi înjumătăti partea cuvenită.

- Nu mă privește. Eu atât știu, ca fac proces.

E adevărat că tocmai dorința unchiului Tache de a preciza punând accent pe acest "anume" ducea la confuzie, ceea ce nu mi se părea tocmai surprinzător, căci știam că adesea excesul de precizare duce la confuzii - e asta una din ciudătenii logicii - și, de altfel, cred că, de pilda, Kant intenționat recurge la prea mari precizări, care-l fac uneori așa de greu de citit.

Deputatul era din ce în ce mai descompus de îngrijorare și mânie. Se plimba prin casa agitat, invocând anapoda devotamentul, cinstea, spiritul lui de sacrificiu. Era de o disperare penibilă. Îl priveam liniștit, ca pe un obiect de studiu, netulburat de teama de a pierde mai bine de o jumătate milion aur - deși îmi dădeam seama ce însemna asta în viața mea. Semăna în clipa asta cu filozoful sceptic și detașat de lucruri, cu blazatul care nu lua în serios nici o catastrofă, nici o dramă, pe care îl știau cititorii gazetelor tot atât de puțin cât seamăna cu portretul daruit de o actriță admiratorilor ei fotografia instantanee făcută pentru pasaport.

Peste câteva zile a și început acțiunea juridică. Spre nedumerirea mea îndurerată, mama și surorile mele au trecut de partea lui și au pornit acțiuni paralele.

Dar asta n-a fost ultima surpriză a acestui testament. Nevasta-mea, cu ochii ei albaștri și neprihaniti, a intervenit în discuție cu o pasiune și o îndârjire de care nu o credeam în stare. Riposta indignată, amenințată, cu un fel de maturitate care mă jignează oarecum.

- Fata dragă, te rog nu mai interveni... lasă-mă pe mine să mă descurc singur.

Ma privea uimită, și decolorată.

- Cum asta? Dar nu vezi că toți vor să te înșele... Pentru că ești prea bun...

As fi vrut-o mereu feminină, deasupra discuțiilor acestea vulgare, plapândă și având nevoie să fie ea protejată, nu să intervina atât de energic, interesată.

- Nu te înțeleg deloc, dragul meu; la sedințele de seminar, la Universitate, discuți cu patima și te certi cu toată lumea, pentru că susține că niste celule, acolo, mor sau nu, iar aici, când discuți cu el, te lași atât de moale.

Ma cuprindea o nesfârșită tristete văzând că nici femeia asta, pe care o credeam aproape suflet din sufletul meu, nu înțelegea că poți să lupți cu îndârjire și fără crutare pentru triumful unei idei, dar în același timp să-ți fie sila să te framânte pentru o sumă, fie ea oricât de mare, să lovești aprig cu coatele.

Am știut, mai târziu, că aveam o reputație de imensă răutate, dedusa

din îndârjirea și sarcasmul cu care-mi apărăm parerile, din intoleranța mea intelectuală, în sfârșit.

Toti, judecând după ei însșiși, aveau aerul să spună: dacă atunci când n-are vreun interes material e atât de patimas, ce trebuie să fie atunci când îi sunt interesele amenințate?

Am consultat doi dintre cei mai reputați membri ai baroului, care mi-au spus că dreptatea e de partea mea și că voi câștiga negresit procesul. Între timp, ca să-și justifice cel puțin ei însșiși pornirea împotriva mea, ai mei, tot de acord cu unchiul, mă decretau lăcom, egoist, lipsit de caracter și povesteau împrejurări din viața mea care ar fi justificat asemenea opinie. Ne-am întâlnit cu prilejul parastasului și abia de am schimbat câteva vorbe tot timpul. La ieșirea din biserică le-am spus că accept propunerea lor. Diferența, la drept vorbind foarte importantă pentru mine, împartită în câteva părți, era pentru ei fără prea multă însemnătate; totuși, când le-am comunicat vestea, a fost o bucurie lipsită de orice urmă de bunăsimț. M-au îmbrățișat cu toți, chiar unchiul, mi-au spus, parcă plângând de satisfacție, că întotdeauna mă-au știut om de inimă, că e un gest pe care nu-l vor uita. Inert, ca un manechin, și dezgustat, mă lasam sărutat de buze fade, iar ei erau așa de plini de bucuria lor, că nici nu bagau de seamă dezgustul meu. Cred că erau acum tot atât de sinceri ca și atunci când mă calomniau. Un proverb e de părere că dacă vrea să-și înșee câinele, țaranul spune că e turbat. Mult mai exact ar fi adevărul acesta formulat în așa fel: Când țaranul are interes să-și înșee câinele, începe să se convingă, din ce în ce mai mult, că e turbat. E greșit să socotești că la firile mediocre inteligenta rămâne deasupra intereselor. La origine (Bergson are neîndoios dreptate) inteligenta n-a fost decât un mod practic, un instrument de adaptare la mediu, un mijloc pentru apărarea intereselor. La imensa majoritate a oamenilor ea a rămas și azi același lucru. Ei nu pricep decât ceea ce au interes să priceapă. Ceea ce le contrazice interesele le contrazice fundamental și inteligenta. În afara de un număr infim de perversi - dacă or fi existând cu adevărat - nimeni nu poate face raul, dacă inteligenta lui nu-i primește asta. Numai că această inteligenta e un consilier extrem de servil la cei neevoluați și, asemenea curtenilor lași, justifică orice. Lupul crede sincer că mielul îi tulbură apa, și despotul, care ucide mii de oameni, o face pentru că e crâncen convins că altminteri va fi ucis el.

Iată ce gândeam când cei din jurul meu nu mai conțineau cu laudele. Deputatul ne-a invitat pe toți la o masă mare, de împacare. Nevasta mea, care din cauza discuțiilor devenise odioasă tuturor celorlalți, acum, când a aflat de hotărârea mea, era nemângâiată și-i ura pe toți. Deși îmi dădeam seama că face asta în bună parte din dragoste pentru mine, totuși as fi vrut-o altfel. Abia a primit invitația la masă.

A fost o masă și penibilă sărbătoare de familie. Flori pe masă, mici

daruri, surprize pentru fiecare sub tacâmuri; o pereche de butoni, banali pentru mine, o bratara meschina pentru nevasta-mea, daruri care nu mi-au facut nici o placere, caci nu erau dovada nici unui sentiment. Erau doar o introducere prost acoperita.

Deputatul a fost într-o verva care a stârnit hohote de râs. Desi nu facuse decât o vaga Facultate de drept, avea o avere frumusea, parte luata ca zestre, ca, de pilda, casa si o vie la Buzau, parte datorita politicii, caci era în vreo câteva consilii de administratie. Avea reputatia ca e un spirit al realitatilor, ca nu lupta cu morile de vânt. Afara era un viscol care troienise strazile, oprise circulatia tramvaielor si zgâltaia ferestrele. Înăuntru era cald, era lumina multa, sampanie, iar senzatia de bucurie pentru toti se gasea sporita de placerea de a fi într-un interior atât de agreabil si negresit ospitalier.

Dupa masa, prietenosul meu unchi ne-a luat, pe mine si pe cumnatu-meu, cu el în birou, a cerut cafele si lichioruri.

- Ia mai veniti încoace - si se lasa intentionat greu în fotoliul de piele - ca acolo a început sa miroasa a chiloti nadositi de dama. Mi-era penibil, dar asta era un "spirit" în genul lui, care facea furori prin lumea politica si mai ales în saloanele bucurestene.

Si aprinzându-si tigara groasa de foi:

- Asculta, ce aveti de gând sa faceti voi cu banii pe care i-ati mostenit? Cumnatu-meu l-a privit surprins de acest atac bruscat:

- Nu stiu, sa vedem...

- Dati-i încoa sa vi-i tin eu.

Mi-era o sila imensa, caci stiam ca sub aparenta teatrului de francheta se ascund intentii precise.

Si vazând ca noi sorbim lichior din paharele, fara sa dam urmare chestiunii, se decise sa treaca la detalii.

- Am o fabrica de metalurgie...

- Unchiule, eu ma gândeam...

- Ce te gândeam? Las' ca te-am vazut eu. N-ai spirit practic... Ai sa-ti pierzi averea (cel putin sa ramâna în familie, avea aerul sa spuna). Cu filozofia dumitale nu faci doi bani. Cu Kant ala al dumitale si cu Schopenhauer nu faci în afaceri nici o brânza. Eu sunt mai destept ca ei, când e vorba de parale.

Cumnatu-meu râdea amuzat. I-am privit umerii largi.

- Unchiule, eu ma gândeam sa nu ma încurc în afaceri. Cred ca averea pe care o am îmi ajunge sa traiesc modest.

- Vorbesti prostii - si-i sticleau ochii mari verzi - nimeni n-are de ajuns, niciodata! Ce stii tu? Cum crezi ca se tine o femeie ca nevasta-ta? Cu ciorapi de sfoara, cum ai tinut-o pâna acum?

Aceasta integrare a nevastei mele în seria celorlalte femei mi-era de neîndurat. Stiam ca pentru ea n-au absolut nici o importanta asemenea fleacuri, ca datorita frumusetii ei ar fi putut avea o viata oricât de

luxoasa si ca a preferat totusi viata alaturi de mine. O vedeam facând sacrificii pentru mine, nu parasindu-ma pentru o pereche de ciorapi. Dar cum înțelegea ca tot ezitam, a schimbat tonul.

- Si, pe urma, mai e o chestiune... Ca sa va arat ca tot eu ma gândesc mai mult la interesele voastre, si întorcându-se catre servitoare, pe care o sunase, o întreba neaos de tot, asa în prelungire, daca e cafea ce i-a dat sa bea sau alt lichid, greu de numit în scris. M-am gândit la voi. Nu se stie când intram în razboi...

- E vorba sa intram într-adevar? întreba nelinistit cumnatu-meu, caci stia ca partidul lui unchiu-meu e pentru ramânerea în neutralitate.

- Ma rog nu se stie, poate ca azi, poate ca mâine... poate ca nu intram deloc... Trebuie sa va asigurati în orice caz. Deocamdata, unul dintre voi ar fi mobilizat pe loc, ca director al întreprinderii. Ce taceti asa? A? Domnule filozof, ai aerul ca n-ai vrea sa fii mobilizat pe loc, ca sa scapi de razboi?

Nu vrem sa se declare razboiul, dar nici o secunda n-as fi conceput posibilitatea de a fi mobilizat pe loc.

- Nu tin sa fiu chiar asa departe de front.

S-a ridicat, enervat, cu gura coclita de dispret sincer:

- Asculta, draga, mie-mi vinzi castraveti de-astia cât dovleci...? Hî? Ai vrea sa mergi la razboi, ai? Spune-i-o lui Kant ala al dumitale, ca poate o crede. Eu, nu. Si a plecat indignat în sufragerie.

Am vorbit apoi cu cumnatu-meu despre trenurile înzapezite, despre luptele din Apus etc., dar gândul îmi era paralel.

Eu cu nevasta-mea am fi vrut sa plecăm din tara, si sa ne stabilim fie la Paris, fie la Berlin, pe care îl preferam din cauza preocuparilor mele în filozofie. Din pricina razboiului - care, dealtfel, adusese înapoi în tara chiar pe cântaretii, artistii, studentii, absolventii, bonvivantii rataciti pe aiurea, unii plecati înca de pe acum zece-cincisprezece ani - nu mai putea fi vorba de strainatate. Schimbare a fost, pot spune, deci, numai în faptul ca închiriam un apartament foarte încapator si destul de curat, prin cartierul strazii Teilor, pe care - desi îmi aveam imobilizata jumătate din avere la Paris - îl mobilasem multumitor. Un dormitor mare, cu odaia de baie în majolica, un salonas mic pentru ea, un birou pentru mine ne-au oferit un prilej de preocupari timp de doua-trei saptamâni. Era pentru mine o bucurie nespusa s-o vad în fiecare zi uimita de schimbarea cea noua, contemplându-si "sufrageria ei" ca un copil blond si pasionat.

Peste vreo saptamâna i-am spus, asa în treacat (si ca de o enormitate), despre propunerea unchiului deputat. Spre mirarea mea, în loc sa râda, a devenit serioasa. Pe deasupra, ideea de afaceri o interesa. Am primit propunerea unchiului.

Cum însa si eu aveam toata încrederea în puterea mea, ca un om care pleaca la drum stiut periculos pentru ca se simte în stare sa se apere, n-

aveam prea multa grija. Mai mult ma nemultumea pasiunea cu care nevasta-mea discuta afacerile si atentia matura cu care cântarea totul. Evident ca era în aceasta putere ceva din pasiunea care o facuse sa asculte un curs întreg de calcul diferential, tot pentru mine; nu e mai putin adevarat însa ca în acest interes al tinerei mele neveste pentru afaceri, vedeam vechiul instinct al femeilor pentru bani. Ca o tigroaica vag domesticita, în care se desteapta pornirea atavica, atunci când, culcata cu capul pe pieptul dresorului si-i linge mâna, dând de sânge, îl sfâsie pe imprudent, tot asa aveam impresia ca întâmplarea cu mostenirea trezise în femeia mea porniri care dormitau latent, din stramosi, în ea.

Altfel, viata noastra, cum am spus, nu se schimbase decât foarte putin ca deprinderi.

Când catre ora unu, auzea trasura oprindu-se la poarta, ea sarea în sus de pe covor, unde croia, tolanita alaturi de croitoreasa cu ziua (tot aceea pe care o avea si la matusa ei), alerga în rochia usoara în casa, care-i descoperea umarul cu rotunjimi de mar alb, si striga, batând din palme copilaroasa, luându-mi pachetele:

- Nu-mi spune, lasa-ma: compot de California, heringi cu vin... mreana afumata, iar ai luat cointreau? si schweizer? e a treia zi când iei mereu de prisos... Ei, dar pâté de foie gras? Cu ochii vii de catelus întrebator: Si pâté de foie gras?

- Nu e acolo? faceam eu cu o mirare ipocrita. Sa stii ca l-am uitat în trasura.

Suna... striga...

- Anico... Anico... alearga dupa trasura... ca a uitat domnu un pachet.

- Draga mea, cum sa mai prinda acum trasura? ca a plecat... Îi stiu însa numarul.

- Ei, nu, ca esti revoltator... Si cât ti-am spus sa ai grija de pâté de foie gras (asta era adevarat).

Pe urma își arunca ochii distrati pe celalalt pachet...

- Ce-ai mai luat? si silabisea cu greu. Ernst Mach... Erkenntniss und Irrtum... Jerusalem... Lehrbuch der Psychologie. Ti-a executat Alcalay comanda? serios?... Si ea, care nu le citea, era încântata pentru ca stia ca le astept nerabdator.

Asa o doream, razvratind, fermecator lacoma, pachetele de la bacanie si în acelasi timp privind cu sfiata pachetul de carti, pe care ea nu le citea, dar stia cel putin ca pretuiau mult, ba chiar le frecventa si se interesa de ele, cu politetea cu care saluti si întrebi de sanatate pe domnul important pe care-l respecti, dar în a carui companie te plictisesti.

- Acum ia-ti-le pe toate si fugi în birou, la tine pe divan... Citeste pâna la ora doua si jumatate în liniste... ca abia atunci mâncam.

Credeam ca n-am auzit bine si întrebam speriat:

- La doua, fata draga?

- La doua jumătate... doua si jumătate... Azi e ziua lui Gore si i-am invitat pe toti la masa. Dupa prânz nu are nimeni curs. Pâna iese de la minister... pâna se barbiereste si se tunde... ca i-am spus ca nu-l primesc la masa nebarbierit si netuns... L-am mai prevenit ca daca vine si azi nespalat... îl bag în baie cu sila... Sa vezi ca tin focul aprins.

- Draga, dar la doua si jumătate? Sunt mort de foame.

- Da? Apuca de aici cu dintii! si-mi întinde manusa de piele pe care o aruncasem pe masa.

- Cum o sa musc din manusa?

- Ei, atunci nu esti chiar asa de periculos. A... ca era sa uit... I-am luat lui Gore un portofel... stai sa ti-l arat, si când vedea ca admir monograma aurita din colt, râdea iluminata de placere. Nu-i asa ca-i frumos? Stii, pierdea hârtiile si banii prin toate buzunarele si spunea ca daca are bani n-are portofel, iar daca își cumpara portofel... nu mai are ce pune în el. Hai, fugi în birou.

Peste o jumătate de ora venea lângă capatâiul divanului, linistita si grava ca un procuror preocupat.

- Ce-i asta?

- Ce sa fie? un pachet... a, da... pachetul cu pătate de foie gras.

- Ziceai ca l-ai uitat în trasura?

- Se vede ca l-am uitat în antreu, când m-am dezbracat.

- Asa, va sa zica glumesti pe socoteala mea? si își însfaca mânuțele în parul meu.

O prindeam de brat ca sa nu traga prea tare, se zbuciuma sa scape si când luneca jos pe covor, rochia ridicata în cadere lasa sa se vada cele doua coapse albe tari, care ma înfiorau între paralelele jartierelor de matase. Nu se lasa cu una cu doua si lupta reîncepea, caci punea uneori în acest chef de pedeapsa o inversunare de pantera tânara care se joaca.

Asta ne-a fost viata în iarna aceea. Eram mereu cu vechii prieteni, care, saracii, erau delicioși de îndrazneala si sfiala în acelasi timp, toata lumea tinând sa-mi placa mai ales mie, caci altfel nevasta-mea, la cea mai mica mutra a mea, dizgratia numaidecât pe oricine. Mergeam la teatru numai la piesele jucate mult, despre care auzeam ca sunt bune (nu la toate premierele, cum faceam mai târziu, când am devenit mondeni).

Cred ca un fel de pudoare burgheza si vag intelectuala ne facea sa traim îmbelsugat dar modest. Caci sentimentul care-l împiedica pe capitanul Dimiu sa puie chipiu modern frantuzesc e mai mult general. Nu toti tinerii au curajul sa puie monoclu sau sa-si rada mustatile, de pilda. Li-e teama de ridicolul primului moment, cum, de altfel, eu însumi, desi mi se spunea ca ma prinde mult palaria tare, si uneori demonul vulgar din mine ma ispatea, n-as fi avut curajul s-o pun pe strada. E un flagrant delict de futilitate si bluff. Te gândesti totdeauna la cei ce nu te-au vazut asa, si te întrebi ce-or sa zica de schimbare, în loc

sa tii socoteala ca sunt mai multi cei ce nu te vor sti decît sub noua înfatisare.

Începusem sa caut ca din scrisori si din amintirile altora sa-mi reconstitui întrebatoarea fiinta sufleteasca a omului care influentase, prin incomparabila lui danie, întreg destinul vietii mele. Între nedumerirea dispretuitoare pe care mi-o inspirase felul lui de a trai si sentimentul imens de recunostinta si de emotionata dragoste pe care i-l purtam acum, era un gol pe care nu numai sentimentalismul, dar si logica voiau sa-l umple. Ma gândeam daca si eu vreodata voi putea schimba destinul unui om si-mi rasureau dinainte ochii albastri si obrazul oval al nevestei mele, înflorit într-un surâs. "Destinul tau, fata draga, e si va fi schimbat prin mine", îmi spuneam singur, ramânând îndelung cu privirea fixa.

Atât de mare era reputatia de om de afaceri si de spirit practic a unchiului nostru, încât, cu toate ca toti îl stiau periculos, s-a hotarât sa se adune suma de un milion jumătate, doua la nevoie, în familie, ca sa concuram la licitatia fabricii de metalurgie. Era proprietatea unui supus francez, mobilizat când venise rândul contingentului lui, care trebuia sa lichideze urgent, caci avea si plati de facut si nici n-avea încredere în administrator. Înconjurata cu teren mare, în apropierea unei gari, cu linie de garaj pâna în usa atelierelor, putea fi evaluata la vreo trei milioane. Poate mai mult. Unchiul meu era sigur ca o va lua cu un milion si jumătate: "Am eu socotelile mele".

Socotelile lui au iesit însa prost, caci s-a ivit un concurent extrem de periculos în persoana unuia Tanase Vasilescu Lumânararu, fost poate într-adevar negustor de lumânari si care ajunsese la fabrica de arama pe calea fabricilor de clopote. Stiau unul de altul ca vor fi concurenti si s-a încins între ei o lupta înversunata.

Deputatul l-a chemat pe Lumânararu acasa.

- Asculta, ma Lumânararule, ma, nu gasesti ca esti cam nespalat pe picioare, ca sa-mi tulburi mie apa?

- Coane Nae, asta-i negustorie. Esti negustor... sunt negustor. Ce pot eu sa fac daca asta-i negustoria? raspundea, mascat de ochelari negri, Lumânararu.

Unchiu-meu era, atunci când interesele îi erau amenintate, aprig, fara crutare, mobilizat cu toate fortele sufletesti, ca o fiara atacata. Stia ca reputatia lui de gura rea intimideaza, si abuzea de asta, ca de acele animale care secreteaza mirosuri scârboase ca sa se apere. Pe urma a trecut la amenintari directe.

- Ai sa-ti musti mâinile, Lumânararule, ai sa te dai cu capul de toti peretii.

- Am mai vazut eu multe, coane Nae.

- Am sa te pun sa fluieri frantuzeste, baiete, si sa saruti mâna feciorului din casa.

Lumânararu a oferit doua milioane cinci sute de mii, si unchiu-meu, cu toate ca îsi dadea seama acum ca uzina face mai mult de patru milioane, s-a oprit. S-a cam răs la Camera de acest duel si s-au facut, de data asta, spirite pe socoteala lui. Lumânararu i-a trimis la club o carte de vizita în care, protector, l-a asigurat de bunavointa lui oricând în viitor.

Dar peste douazeci si opt de zile, sase invitati la masa ai deputatului au asistat la o scena impresionanta în felul ei, amintind de întâmplarile de acum o suta si mai bine de ani, pe aici prin porturile de la gurile Dunarii. Lumânararu, plângând, fara rusine de el însusi, implora pe Nae Gheorghidiu sa nu-l nenoroceasca, promitea, jura, amintea de copiii lui etc., etc.

Ieftin bonom, "filozof" de rând si lasator, Lumânararu, dupa ce depusese un milion si jumătate de lei, urma ca pâna la ultima zi a termenului legal de o luna sa depuna restul. Deputatul, care pândea, îi face sâmbata poprire la banca pentru o suta de mii de lei, depunând garantia de cincizeci de mii de lei. Prin urmare, depozitul Lumânararului era în întregime lovit de indisponibilitate. Nu mai avea timp sa consemne suta de mii de lei, licitatia era anulata, un milion si jumătate, varsat deja, pierdut, caci nu mai avea drept sa se prezinte la noua licitatie.

Din partea unchiului era o infamie, careia el vrea sa-i dea aer de farsa, cum facea de obicei. Nefericitul concurent a fost pus sa serveasca cu sort alb, în locul feciorului, niste gustari celor invitati, si pe urma a semnat un contract de asociatie cu Nae Gheorghidiu.

În cercurile parlamentare s-a facut haz îndestul de aceasta întâmplare si multi dintre cei care mai rezistau au cazut acum de acord ca într-adevar Nae Gheorghidiu e unul dintre cei mai destepti si mai periculosi oameni din tara româneasca. Mai ales ca în acelasi timp mai daduse, la o masa de la bufetul Camerei, un raspuns, pe care toti îl gaseau extrem de spiritual. Invita, în gluma, pe un deputat opozant sa se înscrie în partidul liberal, ca sa-si asigure viitorul politic.

- Fugi de-aici... Ce-s nebun?... Sa duc oala de noapte a lui Ionel Bratianu? Caci spiritul de disciplina în partidul liberal a fost totdeauna proverbial.

Nae Gheorghidiu l-a privit lung, uimit, si pe urma, cu un joc de scena de batrân actor de provincie:

- Sa duci oala de noapte a lui Bratianu? si-l masura mereu dispretuitor, din cap pâna în picioare. Pe urma, cu mândrie: Ma, oala de noapte a lui Bratianu o duce conu Alecu (important membru al partidului), eu o duc pe-a lui conu Alecu si tu, daca vii în partid, o s-o duci pe-a mea. Si în hohotele de răs ale tuturor: Cum crezi tu?... Asta-i partid serios, cu ierarhie, ma, nu gluma.

Era "înca una de-a lui Nae Gheorghidiu"...

Când am luat fabrica în primire, s-a hotărât ca Lumânararu sa fie directorul ei tehnic (înțelegi, îmi spunea unchiu-meu, am dat o dubla lovitura: avem si fabrica si un specialist), ajutat de cumnatu-meu, iar mie mi s-a dat, mai mult de forma, conducerea biroului comercial. La început, Tanase Vasilescu Lumânararu mi-a facut o buna impresie. Cu vesnicii lui ochelari negri, cu secretarul nelipsit dupa el, inspectând neconținut, controlând, angajând si concediind, mi se parea un adevarat noroc si pentru fabrica. Mai ales grija meticuloasa cu care controla pe contabil, rabdarea cu care examina coloanele de cifre, cu niste ochelari de sapte dioptrii, pastrati în birou, ca la el purta altii. În toate buzunarele avea, dealfel, ochelari. Mai târziu am aflat însa ca e un prea pasionat jucator de curse. Era cunoscut de toata lumea în incinta tribunei si jucatorii asteptau sa vada ce joaca el, ca sa se orienteze. Dealfel, foarte bogat, în primavara a cumparat si un grajd de cai de curse.

Pe la sfârșitul lui februarie, unchiu-meu a început sa organizeze un fel de banchete la el acasa, invitând colegi parlamentari, oameni de banca si demnitari influenti.

Fireste, pentru prosperitatea întreprinderii, femeile mai tinere si mai frumoase din familie erau savant distribuite, ca sa fie alaturi de cei a caror bunavointa trebuia sa fie captata. Familiaritatile erau îngaduite cu indulgenta si se numeau atentie, amabilitate, deputatul însusi le încuraja, creând, prin limbajul lui neocolit, atmosfera necesara. Bineînțeles ca nevasta-mea era momeala cea mai pretioasa. Eu credeam ca înnebunesc privind spectacolul.

La a treia masa n-am mai putut rabda. Trecuseram din salon în sufragerie si chiar în aceasta trecere el o aduse pe nevasta-mea, tinându-i umerii parinteste cu amândoua mâinile, atingându-i, fara sa vrea parca, sânii, iar totul avea aerul sa spuna batrânului secretar general, lângă care trebuia sa stea ea, ca si el si-ar putea permite aceeasi familiaritate. Nevasta-mea, pasionata mereu dupa afaceri, platonic macar, ca un chibit fara parale la bacara, nu avea aerul sa observe aceste manevre, sau nu le da importanta, jucând, cu o bunavointa care ma plictisea, jocul lui unchiu-meu.

Catre sfârșitul mesei, convivii devenisera bine dispusi, faceau glume, se ciocneau pahare, cu urari anapoda. Secretarul general si-a întins mai întâi amândoua bratele pe spatarul scaunului lui, a spus glume la urechea nevastei mele, i-a pus apoi mâna pe brat si a sfârșit prin a îmbratisa, deocamdata, spatarul scaunului ei. Unchiu-meu parea încântat de cum merg lucrurile. Din recunostinta pe jumatate, dar si din dorinta de a o pune si mai mult în valoare, o batea usor pe obraz ca pe un copil si ea surâdea cu dragalasenie, caci, drept marturisind, nu-i mai era deloc antipatic acest unchi. El însa, în clipa asta, a întâlnit privirea mea ca o pâlpâire fixata si s-a zapacit, fara sa se observe însa, caci era

lume prea multa la masa, iar atmosfera, încarcata de larma, flori si senzualitate. Pâna la sfârșitul mesei au fost între noi schimburi de priviri ca o lupta muta. Era vadit tulburat când a venit la mine, în birou, si m-a întrebat cu plictisit dezgust:

- Ce erau mutrele alea, domnule? Ei, dracia dracului, ce te strâmbai asa? Mai au si altii neveste. Ce, era sa ti-o rastoarne acolo pe masa? Ca de obicei, el spusese cuvântul nerusinat. Am crezut ca-l voi lovi, însa respectul familial, de când, mic, îi sarutam mâna, a biruit. Dar la alte mese, eu si nevasta-mea n-am mai venit. Stiu ca lucrurile acestea nu sunt pentru altii vinovate. De cele mai multe ori femeile stiu bine, din prima clipa, ca nu vor da din ele nimic mai mult decât surâsul, atingerea de mâna, o vaga pipaire pe sub masa. Mie procedeul mi se pare mai dezgustator însa chiar decât prostituarea completa. Caci adauga jocului murdar si trisajul, tragerea pe sfoara, ca sa folosesc cuvântul vulgar cerut aici si înca nici pe cel mai vulgar. Mi-e penibil sa obtin cel mai neînsemnat sprijin datorita nevestei mele, si chiar când, de pilda, din cauza ei, nu mi se face si mie decât loc în compartimentul de tren plin, si tot parca iau o doctorie.

Cred ca ea nu dadea nici o însemnatate jocurilor deputatului, caci, dupa ce se terminau discutiile de afaceri, era cea dintâi care, plictisita, îmi facea semne sa plecam acasa, dornica sa se tolaneasca goala pe cuvertura si chiar jos pe covor, ca o mare pisica.

Afacerea cu uzina a fost însa dezastruoasa. În primul rând, odata cu proprietarul, care era într-adevar foarte priceput, plecase si unul dintre ingineri, supus francez si el, fara care totul functiona anapoda. Toata energia lui Lumânararu, toata staruinta apriga - si când era vorba de interesele lui era fara pereche de aprig - a lui unchiu-meu, n-au dus la nimic. Prea marea severitate a lui Lumânararu a facut sa plece si unul dintre contramaistri, poate cel mai bun, care a declarat ca nici un ceas nu mai sta sub conducerea "unui astfel de dobitoc, care nu se pricepe la nimic", si a iesit trântind usile. Pe urma nu s-a mai gasit materie prima, caci începuse s-o adune Ministerul de Razboi. A trebuit sa se faca o comanda de vreun milion de lei în Germania. Nae Gheorghidiu a facut înca o data dovada ca e destept. Uzina saxona nu vindea decât predat în gara ei, si toate staruintele reprezentantului bucurestean au fost de prisos. S-a hotărât ca în momentul când cumnatu-meu va da, împreuna cu directia comerciala a uzinei, o telegrama ca vapoarele încarcate au pornit, fabrica noastra sa semneze un cec reprezentantului la Bucuresti. A fost singura concesie facuta.

Când s-a primit telegrama însa, Nae Gheorghidiu era la Camera si a rugat la telefon pe reprezentantul care-i vorbea sa treaca a doua zi pe la birou.

- O zi nu-i nimic, nu-i asa, domnule Ziegler?
- Vai de mine, domnule deputat. Se poate?...

A doua zi a venit la birou, la ora anuntata, dar lipsea Lumânararu si eu nu aveam procura sa iscalesc alaturi de el.

Domnul Ziegler a început sa-si stearga nervos ochelarii, a întrebat unde poate fi domnul codirector...

- Unde sa fie? Dupa femei... nu-ti închipui ce porc batrân e Lumânararu asta... ma rog, daca a fost în tinerete târcovnic?

Domnul Ziegler zâmbeste, la al doilea spirit al domnului Nae râde...

Acesta a câstigat partida.

- Ei, ai vazut, domnule, ca te enervasesi degeaba? Când îti spuneam eu... ca nu e nimic. O zi, doua, de întârziere...

Domnul Ziegler regreta ca a fost ieri putin cam nervos, când oamenii sunt asa de cumsecade, se gândeste ca va mai face afaceri si se scuza amabil.

- Dar, domnule deputat... nici un moment... vai de mine... stiti numai... asa-i comertul. Tocmai avem si noi plati de facut lui Siscovitz... am primit ordinul centralei.

- Lui Siscovitz? chiar lui?

- Da... si stiti cum sunt ovreii? nu mai scapi de ei.

- Pardon, Siscovitz sustine ca e numai pe jumatate ovrei...

- !?

- Pai, zice ca de vreme ce e casatorit cu o femeie botezata, el e numai pe jumatate ovrei. Dupa ce toti râd, Nae Gheorghidiu îi ofera tigari nepuse în comert "Alexandra" si îl întreaba pe creditor, cu o voce duioasa:

- Ai copii, domnule Ziegler?

- Am, domnule deputat, am doi baieti si-o fata, raspunde modest, dar captusit cu mândrie, cel întrebat.

- Bravo, sa-ti traiasca... Mari?

- Fata-i la institut, la Viena, e în clasa sasea, dar face si pianul...

- A, îi place muzica, bravo... Are talent?

- Profesorul Sauer spune ca va obtine mari succese daca se va ocupa de aproape... Are simtul muzicalitatii...

- Bravo... Ce placut lucru e sa ai o fata care sa stie sa cânte la pian.

Vezi dumneata, domnule Ziegler, eu cred ca nimic nu înalta pe om mai mult ca muzica. În vremurile astea materialiste, când omul se gândeste numai la stomac, e un dar de la Dumnezeu... Dar, baieti ai?

- Sunt, aici la scoala evanghelica, unul într-a treia, iar altul într-a cincea.

Bucuros, domnul Ziegler, care ascultase cu ochii înduiosati si elogiul muzicii, da o multime de detalii despre capacitatea sportiva si despre talentele fiilor lui.

Târziu de tot revine la obiectul apropiat al vizitei si îsi exprima oarecare temere cu privire la vama.

- Ei, cu vama... aranjam noi, spune asa, într-o doara, Nae Gheorghidiu...

- Ati fost la Ministerul de Finante? Ati aranjat?
- Nu... da facem si noi ca taranul din anecdota...
- !?
- Nu stii ce-a facut taranul din anecdota? Îl întreaba vamesul, banuitor: "Ce-ai în sac?" "Pai, ce sa am? Nutret pentru iepuri..." "Nutret pentru iepuri hai?" "Da, nutret pentru iepuri." "Ia dasfa sacul", iar când taranul desface sacul, vamesul da de tutun. Se uita la el amenintator: "Hai? nutret pentru iepuri e asta? D-asta manânce iepurii?" Da taranul de colo, ridicând din umeri: "Treaba lor, eu asta le dau sa manânce..."
Si urmeaza înca alte întrebări, alte anecdote.

Dar, dezastru: din vorba în vorba, a trecut timpul si casierul a plecat, cecurile sunt închise în casa lui speciala (domnul Ziegler e uimit, caci n-a mai pomenit asta), dar domnii sunt atât de binevoitori... Totusi reprezentantul se simte dator sa-i anunte ca va telegrafia la vama sa se opreasca transportul.

Ziua urmatoare abia îl poate prinde pe Nae Gheorghidiu la telefon, acasa, în timpul prânzului. Deputatul e indignat pâna la cutremurare.

- Bine, domnule, pentru numele lui Dumnezeu, nici sa manânc în liniste, ca omul, nu ma lasi? Îmi sta pestele-n gât si dumneata vrei sa-ti vorbesc la telefon! Si i-a trântit aparatul în agatator.

A doua zi veni telegrama de la Berlin ca exportul aramei a fost interzis, iar transporturile rechizitionate în drum. Suma de un milion era salvata. Ca sa nu fi facut drumul la Berlin degeaba, cumnatu-meu a adus un mare transport de mosoare.

Eram tot mai mult amenintati sa închidem uzina, mai ales ca acum greul cadea pe mine.

Baiatul deputatului era bolnav, avea o tuberculoza a intestinelor sau asa ceva, iar din cauza asta tatal lui nu se dezlipea de lângă pat, decât ca sa se duca la doctori si sa-i implore sa vie la alte ore decât cele hotarâte, "ca e grav".

Lumânararu începea muncile la mosie, caci eram la începutul lui martie, si venea din ce în ce mai rar pe la uzina. În ultimul timp începuse sa publice într-o mare gazeta economica o serie de articole, despre valuta si devize, care desigur îi luau timp si mai mult. Facea profetii sumbre despre viitoarea scadere a tuturor valutilor.

În felul lui nu era lipsit de culoare acest Lumânararu. Calca marunt, desi era lat în spate, si avea mustata, lipitoare neagra pe buza groasa.

- Pai bine, domnule Vasilescu, daca profetia dumitale nu s-o împlini?

- Nu s-o împlini si pace. O sa ma omoare cineva? Totul e sa ai si tu o parere acolo, ca daca se adevereste, pe urma toti striga: iata, Lumânararu a avut dreptate. Daca nu se împlineste, toti uita... Când însa n-ai nici o parere, nici nadejde sa fii socotit profet nu poti sa ai. Daca iei bilet la loterie, nu e sigur ca ai sa câstigi... dar daca nu iei, e sigur, negresit sigur, domnule Gheorghidiu, ca nu câstigi. D-aia m-am

Înscris într-un partid... Poate ca n-o sa izbutesc nimic... Ce are a face?
Sa fii înscris acolo... nu se stie.

Într-un fel, tipul începuse sa-mi fie simpatic. Într-o zi, nelinistit de soarta întreprinderii, ba chiar destul de amarât, caci peste câteva zile închiderea fabricii era de neînlaturat, i-am spus privind-l în ochi:

- Mi se pare ca n-am facut nici o afacere cu fabrica, domnule Lumânararu.

Si competintele meu, simplu:

- Mi se pare si mie.

Am tresarit ca ars, caci o confirmare a unui astfel de specialist mi se parea definitiva.

- Cum? Chiar suntem amenintati cu lichidarea?

- De, eu stiu? Mi se pare ca ne-am cam încurcat... Asa sunt afacerile... a iesit rau. Daca iesea bine... nu era bine?

- Cum asta: "daca iesea bine... nu era bine"?

- Asa, cum îti spun... ia ceteste dracia asta, ca n-am ochelarii la mine, si-mi întinse o hârtie adusa de servitor.

- Societatea tramvaielor ne întreba daca-i putem livra, în termen de doua saptamâni, o tona de nituri de arama si doua tone de sârma. Si am asteptat întrebator. Ei, ce zici?

- Cum: ce zic? De unde sa stiu eu?

Am ramas trasnit... Dar asociatul meu era într-unul din acele goluri sufletesti când, dupa o încordare prea lunga, personalitatea e incapabila de cel mai mic efort, simtea venind lichidarea, sau ce, nu mai stiu, destul ca m-a privit lung, surâzând, si pe urma, ghicind parca în ochii mei o corectitudine fara margini, ca un câine în ochii stapânului, când înțelege mai sigur de orice asigurare, gândul prietenos, s-a uitat lung la mine si si-a scos ochelarii.

- Domnule Gheorghidiu, îti fac o marturisire, dar te rog sa nu o spui la nimeni. Habar n-am de uzina, de durboren, de stosmasine, cum le mai spune... În viata mea n-am...

Eram uluit.

- Cum, în viata dumitale...? Ce vrei sa spui? Pai n-ai avut o fabrica de clopote? Cum ti-ai câstigat averea?

A zâmbit larg si obosit parca de digestie, jucându-se, asa, cu tamponul de pe masa.

- N-am avut nici o fabrica... Am avut o pravalie de obiecte bisericesti în piata mare... Asta-i tot ce am avut.

Mi se pare de necrezut.

- Si atunci, de ce ai luat uzina asta...?

- De ce sa n-o iau? Nu-i o afacere?

- Dar daca nu te pricepi?

- Ei asta-i, daca nu ma pricep. Dar n-am avut si fabrica de sapun, n-am si acum tipografie, de tiparesc carti, n-am cumparat si cincizeci de

vagoane de peste sarat, la Galati? Parca la alea m-am priceput? Asa-s afacerile... unele ies... altele nu ies. Dar bilet de loterie trebuie sa iei. Si-a pus, caci acum asta îi devenise tic, iar, ochelarii negri. Ei, daca nu pleca inginerul, nu proprietarul... asa-i ca mergea?

Nu pot sa-mi adun mintile...

- Dar bine, domnule, daca nu te pricepi? Ma miram înca... stiam însa ca într-adevar, între altele, e si, asa gros, directorul unui institut de editura.

Si-a scos, cu un gest suspendat o clipa, ochelarii negri si, putin enervat:

- Esti un copil, nu te supara, domnule Gheorghidiu, ca ti-o spun. Ce înseamna aia, sa te pricepi? Cine poate sa prevada totul...? Cine putea sa prevada ca Germania va opri arama, chiar când faceam noi transportul? Daca mai întârzia ordinul o zi, cinci milioane câstigam la comanda noastra. Asa... Daca oprirea venea a doua zi, putea sa se închida de zece ori uzina, ca noi vindeam arama... Negustorul care face socoteli si prevederi nu-i negustor, caci nimeni nu poate prevedea totul. Si daca nu prevezi totul, e tot degeaba. Mergi la posta, nu socoti pasii, mergi... Asta-i ca la curse. Parca acolo cunosc caii? Ca nu le pot pronunta uneori nici numele... Joc asa la întâmplare si câstig... pe când cei care pretind ca se pricep, vorba vine, pierd.

Intra, cu sapca în mâna, un contramaistru.

- Domnule... (si nu stia ce titlu sa-i dea), s-a oprit frezmasina.

Lumânararu deveni grav si sever:

- Cum s-a oprit?

- Nu stiu ce are... trebuie sa...

- Cum s-a oprit, domnule...? Ce paziti acolo? Va pricepeti si voi ca niste cizmari. Irimescu a vazut-o?

- Domnul inginer e plecat în oras... nu stiu.

- Bravo, domnule, bine stam... va sa zica s-a oprit durboru si domnu inginer se plimba în oras?

- Nu durboru, domnu... frezmasina.

- A, frezmasina - si îngânându-se - frezmasina, bravo! O sa va dau pe toti afara, ca nu sunteti buni de nimic. Va sa zica eu trebuie sa ma ocup si de fleacurile astea... ca n-am altceva de facut? Sa amendezi oamenii de la masina cu leafa pe-o zi. Hai, pleaca. Si, bondoc, a luat un aer napoleonian.

- Domnule...

- Hai, fugi de aici, am terminat.

Si dupa ce a iesit contramaistrul, bonom:

- Ai vazut? Ma baga pe mine în chestii de astea? De unde vrei sa ma pricep eu?

Eram uluit, ca în fata unui scamator rar.

- Pai atunci de ce ai amendat pe lucratori...?

- Cum, de ce? Ca sa aiba grija... las' ca amenda nu strica niciodata...

sunt mai cu grija. Sa se stie ca sunt stapân aici.

Mi-e imposibil sa-mi pot reveni.

- Dar e nedrept, domnule Vasilescu, sa amendezi niste oameni care poate nici nu sunt vinovati.

- Domnule Gheorghidiu, nu ma învata dumneata pe mine. Românul trebuie sa creada totdeauna ca e vinovat... numai asa are grija. Lasa, ca banii tot îi ia înapoi... le dau bacsisuri mari din când în când. Si privindu-ma cu un val de dragoste, fara ochelari: Domnule Gheorghidiu, lasa-ma... ca stiu eu ce fac... în astea nici dracu nu se pricepe ca mine...

Suna telefonul si el l-a lasat înadins sa-l ridic eu.

- Pai spuneai ca nu te pricepi? Alo... da... alo...

Surâde, uimit, cu lipitoarea neagra deasupra gurii.

- Cum nu ma pricep? Nu ma pricep la masinile lor, acolo... nu stiu toate dichisurile cum vin... dar când e vorba de clenciuri de astea în afaceri, nu ma bate nici dracu... Dar uite, domnule, ca Ulguz (era secretarul lui) nu mai vine.

La telefon era inginerul Irimescu, care telefona de la o banca din oras. Lumânararu îl chema la aparat.

- Domnule inginer, te rog nu te supara... dar dumneata stii ce se întâmpla aici? Stii ca frezmasina s-a oprit? Ca stau lucratorii degeaba?... Nu-nu-nu. Frezmasina... asta nu e fleac. Nu-i asa... Ce vrei...? Eu sa ma ocup de toate? Am si eu altele pe cap... Asa, te rog, vino imediat, si agata aparatul, scoase o havana si, dupa ce ma învalui din nou într-o privire de dragoste, cu o emotie neasteptata, ca de homosexual, îmi mângâie încet mâna: I-adevarat, domnule Gheorghidiu, ca dumneata stii atât de multa carte? Eram profund înduiosat si nu stiam de ce... Era parca un mister, care dadea o alta atitudine unei situatii care parea simpla.

Abia târziu, poate peste un an, am aflat, în împrejurari pe care n-am locul sa le povestesc aci ca Tanase Vasilescu Lumânararu, om de douazeci de ori milionar în aur, nu stia carte, nu stia decât sa semneze... si ca boala de ochi era numai un truc, ca sa ascunda aceasta infirmitate intelectuala. Atunci am înteles de ce e nelipsit de lângă el secretarul, si de ce omul acesta se misca, în lumea afacerilor, atât de greu, jucând comedia cu o abilitate aproape geniala, ca sa însele absolut pe toata lumea.

Acum ma multumeam numai sa-l privesc, captiv al emotiei lui.

- Oi fi stiind eu carte... dar, uite, ca-mi pierd banii din cauza dumitale...

Ma gândesc sa ma retrag.

Mi-a mângâiat mâna mai departe, cu ochi buni.

- Nu-i pierzi, domnule Gheorghidiu... nu-i pierzi... De ce sa te retragi...?

La urma urmelor, daca nu merge afacerea asta... încercam alta... mai vedem noi... Nu-i vorba, ca as vrea o altfel de afacere cu dumneata...

Sa stii ca daca vrei sa scrii vreo carte, sa mi-o dai mie s-o tiparesc...

Vreau sa tiparesc cartile dumitale.

Peste vreo doua zile tineam acasa la unchiu-meu un fel de consiliu, caci oprirea transportului de arama din Germania ne ameninta sa închidem fabrica. Dar nu era chip sa vorbim cu Nae Gheorghidiu. Aproape zi si noapte la capatâiul baiatului, devenise el însusi parca bolnav: palid, cu obrazii grei si nervos, cu ochii tulburi.

Nicusor, fara sânge, de parea numai o masca albita pe fata de perna alba, clatina, din când în când, capul din cauza febrei si atunci parintele, alaturi, tresarea tot:

- Dragul meu, spune ce ai... ce te doare? Mai iei putina limonada...?

Copilul, recunoscator, îl privea lung, deznadajduit si buzele arse încercau sa murmure ceva, pe urma nu era decât clatinatul capului, cu ochii sticlosi, feriti.

Nae Gheorghidiu era parca alt om... Nu numai ca nu mai facea nici un spirit, dar era miscat când noi aratam interes bolnavului, asculta, cu rasuflarea oprita, orice sfat absurd pe care i-l dadeam, pe urma arata ca a încercat, sau ca, dupa doctor, e altceva.

În ultimul timp, mai ales, scriitorii au speculat adevarul ca nu exista oameni "numai buni", sau "numai rai", ca doar în melodrama se întâlnesc astfel de varietati extreme. Si s-a ajuns la o confuzie de trasaturi morale, în care arbitrarul si întâmplarea joaca rolul esential. Un asemenea scriitor ar fi fost înclinat sa vada în durerea deznadajduita a lui Nae Gheorghidiu nuanta de bunatate si dovada de suflet. Nu era decât exasperarea sentimentului parintesc pentru progenitura, lipsita de orice semnificatie morala deosebita.

O explicatie, în ordinul specific psihologic, a acestei bunatati ar fi ca oamenii ceilalti nu exista pentru noi decât în masura în care le cunoastem dorintele, preferintele, nadejdile, actele si atitudinea în decursul vietii. Cum, însa, cei mai mediocri dintre parinti nu cunosc ca indivizi în lume - nu au reprezentarea lor efectiva - decât pe copiii lor (pe care i-au vazut crescând), e probabil ca de aceea îi iubesc numai pe ei. Bunatatea adevarata cere neaparat inteligenta si imaginatie.

Sunt, dealtfel, gesturi si acte de pseudobunatate, care nu sunt decât variatii periferice si nu îndreptatesc nici o concluzie. E chiar un soi de bunatate care seamana la culoare cu cea adevarata, ca albina cu viespea, dar sunt la fel de deosebite. Când taranimea unui sat oriental iese, cu donite de apa si cu codri de pâine, înaintea unui convoi de ocnasi, cei care vorbesc de frumusetea sufletului taranesc vad aici o pilda incontestabila de bunatate si omenie. Mai mult chiar, e laudata si ostilitatea pe care cei de la portile caselor o arata gardienilor "lipsiti de inima", care pazesc pe ocnasi. Dar daca se întâmpla ca în aceeasi noapte sa fie prins într-un grajd din sat vreun hot de cai, tot satul tabara pe el si-l sfâsie fara mila. Femeia asasinata, copilul zdrobit de

ocnasilor dusi în convoi erau din alta lume, de departe, dar calul, vezi bine, e din satul lor, al lor.

Alte specii, tot așa de false, sunt în general bunătatea celor amabili și indulgenți, a imensei majorități a oamenilor săraci, a cheflilor generosi, a poetilor tristi, a romancierilor, duioși, a cititorilor sentimentali. Mai ales sentimentalismul e un indice scăzut de tot, nu departe de perversiune (dacă aceasta o fi existând) pe scara morală. În afara de conștiință, totul e o bestialitate. Și sunt nenumărați oameni care, în bucuriile, în tristetele, în surâsurile, în pasiunile lor, în ideologia, în generozitatea, în dragostea, în indulgența lor, în gingășia lor, sunt numai bestiali.

După ce am aruncat câte-o privire cu compatimire înspre patul bolnavului, am ieșit și l-am așteptat pe unchiu-meu în birou. A venit numai după ce băiatul a atipit puțin. Discuția a fost lungă și plină de reproșuri jalnice din toate părțile. Gheorghidiu părea înmuiat și absolut cu totul altul decât cel obișnuit, chiar când discuta afaceri. Parcă și aici făcea apel la compatimirea celorlalți. Nu părea să existe soluție, când Lumânăraru arunca, așa într-o doară, ca la Galați a văzut un depozit de fierărie și armarie veche.

- Dragii mei, nu s-ar putea să cumpărăm noi depozitul ăla?... Ei, draga Lumânărarule... tu, Stefane, puiule, ce zici? La Galați, zici? Nu? Am acolo un prieten avocat... Vasile Stănescu, str. Domneasca 26 bis... Dă-i o telegramă din partea mea să se intereseze ce e cu depozitul... Dar și eu cred că e al statului. Dacă răspunsul e afirmativ, Stefane, du-te mâine la ministru și obține aprobarea lui. Îl luăm la pretul zilei. În trasura, Lumânăraru e gânditor, întreaba aproape absent de ce s-o fi strâns lume în fața Cercului Militar și pe urmă, uitând de toate întâmplările parcă, și de când servise tuica în sort de lacheu, murmură înduioșat:

- E om de inimă, domnule. Ai văzut ce prăpadit era?

Năe Gheorghidiu era într-adevăr de nerecunoscut. Abia a doua zi, când ne-a venit răspunsul, a redevenit o clipă el cel de totdeauna. Mi-a spus să mă duc imediat cu cererea la ministru.

Am trecut prin vreo două birouri de așteptare, pline de lume de tot soiul... Bătrâni uscați, femei tinere, cucoane grase și mustacioase, domni cu înfățișare respectabilă așteptau, unii trântiți în fotolii, alții pe scaune, destui în picioare. Unui domn, care mi-a confirmat că e șeful de cabinet, i-am spus că vreau să intru la ministru și m-a poftit politicos să aștept. Ceva comun tot avea multimea asta peștrită. Un fel de așteptare nervoasă, care provoacă ticuri, un fel de febră în privirea abatută, care te face să te crezi în sala de așteptare a unui medic celebru de boli nervoase. Când ieșea cineva dinauntru, toți se ridicau în picioare, dar șeful de cabinet făcea semn numai celui indicat. Un domn gras, cu cioc, a stat înauntru, fără să se sinchisească de cei de afara, peste o oră. În timpul acesta, ceilalți duceau nervoși mâinile prin par, schimbau locul pe

scaun, unii întrebau câte ceva pe seful de cabinet, citeau vreo harta sau vreunul din numeroasele avizuri. Eram sigur ca atunci când domnul cel gras si cu cioc va iesi, va fi linsat. Dupa câțva timp a venit unul înalt si elegant, care, dupa ce si-a spus numele sefului si a explicat ca este grabit, a fost introdus cel dintâi. Îmi ziceam ca, orice s-ar întâmpla, niciodata n-as avea ineleganta sa trec peste atâta lume care asteapta. Si chiar am stat pâna la doua dupa-amiaza, lasând sa treaca multi noi-veniti si mistuindu-ma de uimire ca exista, dincolo de usa, un om care poate tolera spectacolul acestei asteptari. Mai târziu am aflat ca unii ministri înadins aduna atâta nenorociti în sala de asteptare, ca sa dea impresia ca au resort important si ca au ajuns departe în viata. De aceea ei amâna, ca profesionistii care vor sa para ca au clientelea, cât mai mult, lasa sa se îngramadeasca lumea, si înca de pe scara automobilului, când sosesc, se întreaba cu îngrijorare daca e plina sala de asteptare. Când i-am spus lui unchiu-meu ca n-am putut intra, s-a crucit...

- Cum, domnule, ai stat doua ore acolo, asteptând? Cum, nu i-ai spus sefului de cabinet cine esti? Asta-i extraordinar. Cât e ceasul? Noua si jumătate... Du-te, imediat la ministru acasa.

- Acum, la ministru acasa? Surâdeam, crezând ca glumeste.

- Du-te imediat! si fierbea de enervare.

- Dar cum asta, unchiule? O fi omul la masa... Se poate una ca asta?

- Ce masa, domnule? Lasa-ma cu masa-n pace acum. Mi-e copilul bolnav, ca m-as duce eu... Stai sa telefonez.

A telefonat si ministrul i-a spus sa ma duc imediat acolo. Astepta lume si la el acasa, dar o alta lume decât cea de la minister. Nu era nici o graba. Într-un hol si un salon cu lumina galbuie ca de candela, cu mobila bogata, dar comuna, desi erau ici-colo portrete de familie si fotografii, se discuta scazut politica, se spuneau anecdote. Erau, dupa câte am înțeles, parlamentari, ziaristi, lume de afaceri importanta. Se vorbea si despre razboi, dar mai putin. Când m-am întors cu aprobarea, era unsprezece si jumătate.

Cum a vazut hârtia, Nae Gheorghidiu a examinat, pe gânduri, semnatura, a fumat si a trântit înfundat, în scrumiera de alama, mucul de tigara. Pe urma a cerut un numar la telefon. Nici nu putea macar sa stea în fotoliul adânc de piele cafenie, ci telefona din picioare. Usile erau cu oglinzi, împartite în mici careuri, totul încadrat în muchii aurite (casa trebuie sa fi fost construita de vreun alt parvenit, dar aleasa apoi anume de unchiu-meu) si astfel îl priveam de doua ori: o data în picioare, greoi, aprig, sigur de el si combativ, iar a doua oara rasfrânt, farâmitat de careurile oglinzilor din usa, într-o multiplicitate de imagini taiate, fara forma, lucioase si iuti. Nu putea obtine numarul si s-a întors spre mine autoritar, desi sacoul larg îi atârna.

- Te duci imediat la Vasile Marinescu, secretarul general, si-i spui ca-l

rog sa-mi lucreze mâine, neaparat, hârtia.

- Dar mâine e duminica, unchiule, nu se lucreaza la minister.

- Taci din gura, ca stiu eu ce spun. Nu ma-nvata tu pe mine... Luni trebuie sa avem, la 9 dimineata, hârtia gata...

- Eu nu vad cum... Si pe urma, acum? Aproape de miezul noptii?

- Miezul noptii? Acum se rezolva, baiete, afacerile serioase la noi... ziua nu vin la minister, ca sa astepte acolo, decât nenorociti care cer câtiva poli ajutor, si strâmba buzele groase a scuipat.

- Si pe urma, ce înseamna o zi întârziere?

- Nu trebuie sa pierzi nici o zi. Daca mai afla si altii de depozit? Hei, baiete, cum crezi tu ca se manânce o pâine în tara româneasca?

Nu era întâia oara când îl auzeam spunând asta si nici nu era singurul om care o spunea. Atât de deseori am auzit exclamatia asta, încât am impresia, falsa desigur, ca în tara mea pâinea e supremul scop al oricui si masuratoarea tuturor valorilor sufletesti. "Vreau sa manânc si eu o pâine" (si nimic altceva). "A mâncat pâine în casa mea." "Da-i si lui, acolo, o pâine." Idealul fiecaruia pare sa fie, cu exclusivitate, sa câstige cât mai multe pâini, izbânda în viata si-o apreciaza dupa numarul de pâini de care dispune. Iar maximum de altruism consta în satisfactia "de a da si altuia sa manânce o pâine de pe urma ta" (dar nu mai multa, "ca se obrazniceste"). Tara a grâului si a foamei cronice în trecut, traieste si acum sub obsesia pâinii, care eclipseaza oricare alte preocupari ale constiintei, orice drame în zona superioara. Tragediile sunt aci în gradul "luptei pentru existenta", caci viata, infinit mai usoara ca în Apus pentru cei mediocri, ca si pentru canalii, e neînchipuit de grea pentru oamenii de merit si pentru cei care vor sa ramâna cinstiti, decât oriunde, în lume. Dealtfel, am aflat, în alta împrejurare, un fapt care îmi confirma si mai mult aceasta falsa impresie: în loc sa raspunda la o polemica stiintifica a unui coleg al sau, un savant localnic l-a vestit ca are "sa-l faca sa se predea prin foame" si a manevrat asa încât a izbutit.

Fireste ca viata ar fi atroce în asemenea societate. Din fericire, compatriotii nostri, în masura în care toata observatia ar putea fi adevarata, par sa fie, ca toti orientalii, de un vulgar si aprig senzualism. Ceea ce nu se poate obtine pe cale sufleteasca si de constrângere a constiintei, se obtine usor prin femei, care, daca stiu sa se refuze si sa manevreze cu trandafirul rosu, nu cunosc refuzul. Situatii se fac si se desfac prin femei, nu iubite, ci dorite. Nu e aci numai o nuanta, ci o deosebire fundamentala. Ceea ce un profesor universitar nu poate obtine dupa umiltoare audiente, obtine o actrita într-o convorbire telefonica de un minut. Mai au acelasi succes cei influenti, care pot practica dictonul: "Do ut des"; exact: da-mi, daca vrei sa-ti dau si eu. Ca unchiu-meu, care, pierzându-si încrederea în mine, a încercat iar la telefon. De data aceasta a izbutit sa obtina numarul dorit.

- Casa domnului secretar general Vasile Marinescu? Da? Da-da-da, aici eu sunt... Puiule draga, uite ce te rog. Am obtinut pentru fabrica noastra o aprobare de arama veche de la Galati... Multumesc... multumesc... Dar uite ce te rog... esti dragut, bravo... uite, am nevoie sa mi se lucreze chiar mâine hârțiile... de... da, am nevoie de ele luni de dimineata... Puiule draga, te rog foarte mult... Ce-are a face? Cheama pe cineva... e un sef de birou Misoiu, sau nu stiu cum naiba îi mai zice, cheama-l pe el... În zece minute, hârțiile sunt gata... Ei, asta-i... nu-i nimic... îi gasim noi adresa. Ce-are a face? Îi dai data de azi, ultima la iesiri, si mi-o iscalesti dumneata chiar mâine... Sper sa nu ma refuzi. E, hai, copacel... copacel... Am eu omul meu care face toate... da-mi numai aprobarea dumatiale... Bun... bravo... multumesc... Asa... sarutari de mâini doamnei... când veniti la noi la masa?

A asezat, învingator, receptorul pe aparat. I s-au luminat ochii grosi, de obicei de un verde congestionat, iar obrazii mari si cazuti erau acum bine sprijiniti de gura, pe care lipsa mustatii o vadea si mai goala în surâsul ei de satisfactie.

A fost pentru mine un nou prilej de nedumerire si reflectiune. Mi s-a parut izbitor contrastul dintre încrederea senina cu care acest om privea destinele comunitatii (viitorul apropiat al tarii nu-i da nici o umbra de îngrijorare, indulgenta lui pentru greselile împotriva statului era foarte mare si nici o masura de prevedere nu i se parea necesara, desi era un om politic si ar fi trebuit sa aiba simtul raspunderii), si faptul ca era, cu toate acestea, continuu nelinistit de soarta afacerilor lui personale, banuind pe oricine, neîncrezându-se în abstractii si numarând pe degete, de doua ori de fiecare data, îngrijorat de orice posibilitate de esec, gata, ca o fiara, sa reprime, fara crutare, orice amenintare cât de vaga. Nu stiu daca am dreptate sa trag concluzia ca oamenii problemelor mari sufletesti sunt tocmai dimpotriva: nelinistiti de calea destinului care li s-au încredintat si fata de vinovatii mari, atunci când e vorba de soarta colectivitatii; fara indulgenta, dar optimisti, neglijenti si iertatori, atunci când e vorba de interesele lor personale. Aceasta constatare ar pune poate putina ordine în frica pe care o au scriitorii de a nu vedea pe unii "prea în negru, iar pe altii prea în roz". Negresit, oamenii sunt si buni si rai, dar e necesar sa se precizeze în ce împrejurari. Trei nule puse înaintea cifrei una sau dupa ea, nu înseamna acelasi lucru.

Totusi a fost nevoie sa ma duc din nou la ministru. În salile de asteptare cred ca era aceeasi lume din ajun. Seful de cabinet al secretarului general a venit cu mine si a cerut sa fiu introdus cât de repede. Aceste situatii exceptionale îmi sunt cu adevarat insuportabile. Aveam impresia ca mi s-a uscat pielea. Negresit, sunt nemasurat de orgolios, dar, hotarât, asta ca personalitate sufleteasca numai: ca personalitate sociala ma simt într-o situatie falsa si nesigura când ma

saluta prea respectuos chiar un servitor. Parca merg în calcâie. Împing nelinistea asta atât de departe, se vede, însa, încât as putea sa ma plâng de cele mai multe ori, si pe drept cuvânt, de exagerata familiaritate si lipsa de stima sociala care mi se arata.

Din punctul lui de vedere, Nae Gheorghidiu a avut dreptate. Luni a venit un referat de la Galati, anuntând ca un localnic se oferea sa cumpere aramaria cu un pret mult mai ridicat decât cel dat de fabrica noastra, dar era prea târziu, hârtiile erau semnate.

Peste vreo saptamâna, în preajma Pastilor, am facut un aranjament cu ceilalti si, cu toate ca nevasta-mea insista sa ramân, am iesit din asociatie.

E TOT FILOZOFIE...

Îmi dadea o impresie de echivoc: ma simteam în mâna celor doi oameni, care luau necontenit aere grave si atitudini importante, ca în mâna unui medic, care-ti aplica aparate si face încercari cu tine, fara sa spuie exact ce vrea, pretinzându-ti, destul de nejustificat, absoluta încredere. Dealtfel, mi-e greu sa merg imediat în spatele cuiva, cu obligatia sa calc exact în urmele lui.

Mai ales ca în timpul acesta munca mea la Universitate ma pasiona si fara îndoiala ca a fost cea mai rodnică din viata mea. Chiar în a doua jumătate a lui april am avut o lucrare de seminar, care a fost o adevarata lectie despre Critica ratiunii practice. Profesorul, foarte serios si foarte pretentios, obisnuia sa lase pe catedra pe studentul care expunea lucrarea, iar el trecea în rândul auditorilor, în prima banca. Noutatea era acum ca, spre deosebire de toti colegii mei, care-si citeau lucrarile, eu vorbeam, timp de o ora, despre tema data, fara altceva dinainte decât o pagina cu note.

Negresit, Critica ratiunii practice, excesiv dogmatica, prezinta mult mai putine greutati decât aceea a ratiunii pure, chiar în textul kantian, ba înca, tinând seama mai mult de sala decât de profesor, cautasem sa ocolesc cât mai mult dificultatile metafizice. Nevasta-mea a fost pâna seara grava si tacuta. Faptul ca fusesem tratat de profesor cu atâta deferenta masurata, ca timp de o ora fusesem pe catedra obiectul privirilor unei sali pline, în care erau si câteva studente, frumoase, necunoscute noua, de la alta facultate probabil, sfiala admirativa cu care eram felicitat de colegi si de roiul de fete care ma înconjurase, la sfârșitul orei lângă catedra, o intimidasera.

S-a rezemat de bratul meu, calda si îngândurata. Aveam de facut cumparaturi si simteam nevoia sa schimb oboseala în joc si destindere. Am fost cu trasura dupa-masa la Sosea, pâna dincolo de vila Minovici. A vorbit în timpul plimbarii putin si parea mereu preocupata. Numai când a fost în patul jos si larg, ghemuita între pernele albe, dupa obiceiul ei,

a soptit, parca mai mult pentru ea: "Uf... si filozofia asta!" Spunea "uf, si filozofia asta!" cu un fel de ciuda, cum ar fi spus: "uf, rochia asta!" sau "uf, pantoful asta!" care o strânge.

- Dar ce-ti face filozofia, fata draga?

- Nu pricep nimic... nimic, si-i erau ochii mari si albastri, încruntati de necaz.

- Cum, acum, dupa ce ai audiat aproape doi ani cursuri de filozofie, constati ca nu pricepi nimic?

- Lasa-ma-n pace... niciodata n-am priceput nimic... ce naiba vor toti filozofii acestia?

- Si-i iubesti tu... cred ca nimic mai mult... Asa o fata sluta ca tine...

- Asculta, vorbesc serios acum... Te rog foarte mult...

- Ei, cum vorbesti serios, draga mea, daca vrei sa stii ce vor filozofii? Lumina lampii, strânsa si rasfrânta de abajur, îi poleia rotunzimele albe, în culcusul patului cu perne mari, patrate, de olanda parca scrobite.

- Asculta, ti-a trecut vântaia pe care ti-ai facut-o la genunchi, când te-ai lovit de scaunul cazut ieri? si i-am ridicat camasuta spumoasa de pe genunchi, ca sa vad.

Si-a tras-o nervoasa la loc.

- Lasa asta si raspunde la ce te întreb.

- Cum, draga, vrei sa stii serios ce vor filozofii?

- Da... si era grava ca un copil care cere luna sau pasarea de aur...

- Nu stiu...

- Cum nu stii? Atunci de ce vorbesti la Universitate?

- Ce vrei sa fac? Vorbesc si eu asa...

- Dar lumea de ce spune ca stii?

- Spune cineva enormitatea asta?

- Lasa-ma-n pace, ca nu vrei sa-mi spui, si albastrul ochilor i s-a întunecat, buza de jos, umeda, i s-a rasfrânt a ciuda.

As fi vrut s-o sarut, asa îmbufnata si copilaroasa ca o cadâna.

- Fata draga... zau daca stiu.

- Spune ce stii... Ce-ai vrut sa spui azi când ai spus "neliniste metafizica"?

M-a mirat ca a retinut expresia, dar pare-se ca a frapat-o ca pe excursionisti un obiect de curiozitate colorata, în muzeu.

- Neliniste metafizica? si o priveam adânc în ochi... Neliniste metafizica e sa privesti o femeie în ochii mari.

- Ei, nu...

- ... Sa simti ca lumea e fara margini, ca suntem atât de mici, ca frumusetea are pete si e trecatoare, ca dreptatea nu se poate realiza, ca nu putem sti niciodata adevarul. Sa fii, din cauza asta, trist... sa iubesti florile si sa zâmbesti când vezi oameni ca Nae Gheorghidiu, care nu banuie nimic si își au socotelile lor.

Genele lungi se întind usor ca o mirare peste apa albastrie dintre ele.

- Nu putem sti adevarul? Cum? dreptatea nu se poate realiza? si ascultând în ea, o clipa, pe urma: frumusetea are pete si e trecatoare?

- Da, fata draga, adevarul nu-l putem sti niciodata, niciodata... dreptatea nu se poate realiza pe lume... iar frumusetea are pete si e trecatoare... Asa, ca pata asta, de deasupra genunchiului tau...

- Ei, esti revoltator, mârâia, pacalita în asteptarea ei.

- Iar acum doua saptamâni ai avut si un guturai de nu avea nimeni curajul sa te sarute, iar nasul ti-era inform si rosu... Ba înca ar putea fi si mai rau, zi Doamne fereste... ai putea fi bolnava de stomac, de pilda...

- Ah, taci cu prostiile... spune-mi mai bine ce e filozofia...

- Tare mi-e teama ca daca nu ti-o conveni nici ea, o sa-i spui "sa taca" si filozofiei. Voi femeile...

- Te rog... nici un "voi femeile"... eu sunt eu... eu nu sunt "femeile". Am tras-o de nas, s-a aparat ca de o albina cu palma... si pe urma iar a luat mutra întrebatore.

- Stai întâi sa îndrept abajurul, ca sa-ti fie capul în lumina... Nu pot suferi sa-ti vorbesc, fara sa-ti vad ochii. Îmi da "nelinistea metafizica", si întorcând lampa cu abajur mare, verde, de citit seara, am scaldat-o în lumina. Cu formele ei calde si vii, era ca o bucurie a serii.

- Ah... iar începi... credeam ca ai devenit serios, si trase de urechile de dantela puisorul de puf.

- Draga, filozofii, ca toti copiii, au vrut sa stie la început "cine a facut lumea?".

- Cine s-o faca? Dumnezeu...

- Da? Ai uitat întrebarea: dar pe Dumnezeu cine l-a facut, taticule?

- !?... se mira cu ochii mariti si gura micsorata.

- Sigur. Îndeosebi, ei ar fi vrut sa stie ce se întâmpla cu omul dupa moarte... Daca exista suflet... si daca sufletul e muritor. Au vazut însa curând ca aici dezlegare nu poate sa fie si, modesti, dându-si seama ca nu pot cunoaste nimic de dincolo, au cautat sa cunoasca mai bine lumea de dincoace, lumea asta în care traim. Negresit, mai toti au facut si metafizica religioasa, dar cei mai multi, si în principalul operei lor, s-au întrebat ce e lumea...

- Ce sa fie? si era mirata ca filozofii si-au pus o întrebare atât de simpla.

- Ce? ti se pare asa de usor de raspuns?

- !?

- Draga fata, înca de la început s-a vazut ca nici întrebarea asta nu are un raspuns limpede. De trei mii de ani - si, poate, mai demult - gânditorii cauta dezlegare: Ce este lumea? Ce putem cunoaste din ea? Cei care au încercat un raspuns se numesc filozofi, iar ansamblul raspunsului lor, un sistem de filozofie. De aceea, în centrul filozofiei sta asa-zisa teorie a cunoasterii. Motru, de pilda, e profesor de logica si de teoria cunoasterii.

Pare enervata, deziluzionata, își ridică ușor cămașuta albă pe umerii rotunzi și cruzi.

- Dar bine, cu această cunoaștere a lumii nu se ocupa știința? Ce mai e nevoie de o teorie a cunoașterii?

E mirată, așa cum se mira profanii că filozofia se ocupa de lucruri care lor le par excesiv de simple, căci nimic nu pare mai simplu decât o axioma. Așa cum elevii, care urmează matematicile superioare, se mira că li se cere să demonstreze că $3 \times 7 = 7 \times 3$.

- E cu totul altceva, fata urâta... Dealtfel, cei mai mulți filozofi au tagaduit posibilitatea științei.

- Ei, cum asta? Întreaba, nevinovată...

- Ei spun că, în afara de ce e formal și nu al realității, în afara deci de matematici și de ce se leaga de ele: geometria, mecanica și fizica, în genere, nu putem cunoaște nimic sigur. "Sigur", înțelegi?

- Și cum asta? Dar medicina?

- De medicina nici nu mai vorbim. Indicațiile ei se bat în cap și determină mode. Unii cred că de două mii de ani n-a făcut nici un progres, în afara de chirurgie, care e tehnica pură. Medicina nici astăzi nu poate vindeca un guturai macar și ai văzut că eu a trebuit să aștept două săptămâni până să te pot săruta ca lumea...

- Ah! și-mi da mânăoasă cu pușorul de puf în cap.

- A recomandat, zeci de ani, dusurile reci pentru cei nervosi și acum le condamnă, găsindu-le omorâtoare mai ales pentru cei nervosi, de le-a înlocuit cu cele scotiene. A recomandat o jumătate de veac mâncărurile fierte mult, cu grijă, și azi le recomandă aproape crude, să nu li se piardă vitaminele. A recomandat operația de apendicită, pe urmă a combatut-o, a recomandat medicația intensă, ca să revie pe urmă la stimulente și iar să se întoarcă. Am citit zilele trecute că un medic e de părere că apa murdă de râu e mai bună de baut, tocmai pentru că are bacterii, necesare organismului, și e deci împotriva filtrării. Ba se pare că unii medici sunt și împotriva aeratției camerei de dormit, pentru că să nu se consume oxigen în timpul somnului și odihna să fie deci completă și citează cazul pasărilor, care dorm cu pliscul sub aripă. A fost un principiu: "digeram cu picioarele mai mult decât cu stomacul" și acum unii recomandă siesta liniștită, după pilda animalelor care se odihnesc după masă. Tuberculosilor li s-a recomandat, cu pasiune, aerul cel mai tare al munților și, după ce au murit cu sutele și miile acolo, au fost coborâți, ceilalți, mai jos. Dealtfel, mulți se întreaba dacă nu cumva cea mai teribilă dintre boale, aceea a cancerului, nu e un rezultat al excesului de medicație, dovedind astfel că nu câștigăm nimic, că, în schimbul unei aparente îndreptări, ne lovește mai rău, mai cumplit. S-a observat, în orice caz, că populațiile care ignorează medicina traiesc mai sănătoși și mai mult decât cele care la tot pasul aleargă după doctori. Asta ca să-ți dau un exemplu. Așa cu toate... De istorie ce să

mai vorbesc? Ai vazut cum își bate joc Anatole France de ea.
Dealtminteri, filozofii nu se gândeau numai la medicina, ci la tot ce
poate fi obiect de stiut. Nu putem cunoaste nimic cu adevarat.

- Tot nu pricep... cum nu putem cunoaste?
- Asculta, sa te întreb altfel. Cum cunoastem noi lumea?
- Prin simturi...
- Foarte bine... dar simturile sunt înșelatoare:

Urechea te minte si ochiul te-nsala...
Ce-un secol ne zice, ceilalti o dezic...

Culoarea nu e a lucrurilor... e a ochiului nostru... Daltonistii vad verde în
loc de ros. Daca toti am fi daltonisti, toate lucrurile rosii ar fi verzi,
ochiul sufera de atâtea ori, dealtfel, de halucinatii... urechea de
asemeni... "mi s-a parut ca m-a strigat cineva", pipaitul însala, simtul
inferior însala... Cei carora li s-a amputat piciorul se vaieta înca uneori
ca-i doare unghia de la deget. Lucrurile n-au nimic al lor: nici forma, nici
culoare, nici sunet. Dealtfel, n-ai vazut si în somn cum ne însala
simturile? Traiesti în vis tocmai ca în viata. Soarele te arde, iarba e
umeda, gheata rece, vezi ce nici n-ai gândi, câstigi saci cu bani de aur.
Ba chiar banuiesti ca esti în vis si îngrijorat, cauti sa verifici, te pipai.
Dar te convingi ca e realitate. Pentru orice gânditor adevarat a ramas
stabilit ca nu putem avea nici o încredere în simturi. Totul e relativ.

Nasciorul dumitale pare un nas de Cyrano pe lângă o cârna adevarata.
- Asculta... si iar își arata amenintatoarele dintii albi, dintre care doi din
fata, de sub buza rosie de sus, putin mai lati, ca doua minuscule petale,
îmbietoare, de floare de cires.

- Cine ar banui ca alamiul parului dumitale e facut cu ajutorul
ceaiului...? Pe toti îi însala.

- Ah! si a început indignata sa dea cu picioarele si pumnii în mine,
aratându-mi suvite de par auriu din crestet: Uite... uite.

- Draga, ma lasi sau nu sa fac filozofie?

- Daca spui infamii?

- Ce infamii? Astea sunt infamii? Vezi ca daca nu stai linistita, vai de
chica dumitale alamie. Si, dupa ce s-a potolit putin: Îmi spui uneori ca
ma iubesti. Si eu trebuie sa cred asta... desi stiu ca e ceva foarte
relativ... Cine stie...?

Ma priveste cu ochi mari de copil furios.

- Ai spus ca faci acum numai filozofie...

- Dar ce? Crezi ca asta nu-i filozofie? Sa stiu daca ma iubesti sau nu?

(Când îmi dau seama acum cât de putin banuiam ce sens profund avea
sa aiba într-o zi aceasta afirmatie pentru mine, ce înnebunitoare
problema fara solutie avea sa-mi puie, cât aveam sa-mi repet întrebarea
la nesfârșit, îmi vine sa surâd melancolic de seninatatea cu care

glumeam atunci, cum ar glumi, fara sa stie nimic, cei al caror tren a si pornit pe o linie pe care alt tren vine dimpotriva.)

- Nu te iubesc deloc... continua.

- Dar sub aparenta, s-au întrebat filozofii, nu e nimic absolut, nimic care sa reziste oricarei analize? Si fiecare a propus câte ceva. Fiecare a avut un sistem al lui. Primii filozofi greci mai cunoscuti au emis teorii oarecum simple. Pentru Tales din Milet, daca ai cauta si ai cauta, ai vedea ca esenta, absolutul, este apa. Ea se transforma în toate lucrurile care sunt pe lume. Pentru Heraclites, care nu vedea decât miscare si transformare, dimpotriva: esenta, absolutul, era focul, un foc mai pur însa. Altii, mai vechi, crezusera ca e pamântul, altii aerul. De fapt, toti înțelegeau prin aceste "principii" ceea ce stiinta moderna înțelege prin "energie", care, transformându-se în orice, creeaza lumea existenta. Deci, vechii filozofi greci erau niste fizicieni. Erau, dealtfel, si buni matematicieni. Pytagora chiar credea ca numarul e singura realitate în lume. Caci aparentele ar fi înselând, dar numarul nu însala niciodata, 3+4 fac oricând sapte. Altii au gasit ca miscarea e absoluta. Zenon credea ca, singur, repaosul. Dar sa trecem peste acesti primi filozofi, caci toti au dreptate, dar toti exagereaza.

- Asculta, nu pricep.

- Ei, mereu nu pricepi... Si pe urma, surâzând: Un filozof nu trebuie priceput, caci asta e imposibil. Dealtfel, filozofii toti se declara, de trei mii de ani încoace, unii pe altii ininteligibili. Si daca ei nu se înțeleg... atunci cum vrei sa-i înțelegi tu?... Asa cum esti... Si o privesc cu o prefacuta desconsiderare.

E foarte atenta si nu ia în seama nimic.

- Bine, dar nici profesorul nu-i înțelege?

- Nici el, nici nimeni. Un sistem de filozofie e un sistem frumos sau nu e nimic. Nu uita ca el e un mare profesor de istoria filozofiei. Un istoric memorizeaza. El expune pe rând sistemele, nu le explica. Caci, în general, aceste sisteme sunt capodopere de logica si metoda. Numai daca le admiti însa punctul de plecare, adica tocmai cel care e declarat, în genere, ininteligibil. Filozofii si nebunii sunt cei mai mari adepti ai logicii. Daca admiti unui nebun ca el e de sticla, atunci totul decurge cum nu se poate mai normal. Se fereste de tine ca sa nu se sparga, se spala cu grija ca sa fie mereu limpede, își studiaza greutatea, spera sa devie sonor, si asa mai departe. Dealtfel, dupa primii filozofi greci, au urmat sofistii, care au împins îndoiala pâna la ultimele consecinte. Daca nimic nu e adevarat, atunci se poate afirma orice. Totul e sa fie frumos exprimat. Daca "omul e masura lucrurilor" si, oricât s-ar trudi, nu descopera decât minciuna, atunci sa aleaga cel puțin minciunile agreabile. Cum vezi, ei sunt stramosii autorului tau favorit, Anatole France, care afirma si el ca orice idee se poate sustine, ca adevarul nu poate fi aflat si ca singurul lucru care ne ramâne de facut e sa cautam

frumosul si agreabilul. Iar în locul unui filozof, el prefera o statueta sau, si mai bine, o femeiusca frumoasa ca o statueta... Cu toate ca nu împartasesc convingerile lui, cu toate ca ai sânii atât de urâti, uite, uneori privindu-te, simt si eu ca are putina dreptate.

S-a înfasurat de necaz, toata, de la picioare pâna sub barbie, cu plapuma cu atlazul ivoriu, ca un copil în fasa.

- Foarte bine, spune mai departe.

- Spun, daca dai iar plapuma deoparte.

- Dar sa spui... auzi? si e mereu copilaroasa ca o cadâna.

- Spun. Dar pe scurt acum, ca, uite, se face ziua. O privesc cercetator.

Sunt singur acum, dupa miezul noptii, în tot cuprinsul pamântului, al stelelor, al nemarginirii albastre, cu femeia aceasta, goala pe alba piramida a pernelor, sub lumina lampii.

- Ce-are a face ca-i târziu...? spune.

- Ei bine, au urmat, lasând deoparte pe cei mai putin însemnati, timp de aproape doua mii de ani, o serie de mari filozofi, care, indignati de atitudinea sofistilor (caci acestia, gasind ca simturile însala, tagaduiau totul), au cautat daca nu exista un alt mijloc, mai sigur, de aflat adevarul. Si au gasit ca ratiunea e un bun instrument si ca ea ne poate ajuta sa descoperim câteva adevaruri absolute. Socrate a gasit ca binele e ceva absolut. Platon a ajuns la concluzia ca ideile nu sunt supuse schimbarii. Animalul se naste, creste, moare; dar ideea de animal, speta, ramâne undeva, departe, în aer, în cer; Aristotel gasea ca ramâne sigura activitatea, cine nu se misca e mort ca un tablou pe perete, activitatea e o certitudine. Descartes gasea ca sigura e îndoiala, deci cugetarea - si de aci deducea existenta sigura a lumii. Spinoza, înca mai rationalist decât ceilalti, ajungea la concluzia ca sigura e substanta, adica Dumnezeu, si tot ce exista nu sunt decât moduri si forme ale substantei. E panteismul exprimat cu aproximatie în literatura, în ideea nu ca Dumnezeu e în toate, ci ca e toate: floare, pom, munte, om, gândire; Leibniz, tot pe calea ratiunii, gasea ca absolut certa e existenta substantei active, a monadelor adica, un fel de mici suflete din care ar fi facuta lumea. Acestia au fost rationalistii principali, caci i-am lasat deoparte pe multi, între care si pe religiosi: Plotin din Alexandria, pe filozofii si sfintii crestini: sfântul Augustin, sfântul Anselm, sfântul Bernard, sfântul Toma d'Aquino si altii. Dormi cu ochii deschisi sau asculti?

Sta rezemata în cot:

Spune înainte... Si avea bratul alb si gol.

Asadar, timp de doua mii de ani, acestia si discipolii lor au cautat, îngroziti de nesiguranta simturilor, sa gaseasca sprijin în ratiune sau în credinta în Dumnezeu. A venit însa scoala filozofica englezeasca, stii ca englezii sunt oameni practici, si a afirmat ca nimic nu putem sti decât tot prin simturi. Ratiunea nu duce decât la vorbe goale. Unul dintre

acești englezi, Roger Bacon, și după el altul, Francis Bacon, peste trei veacuri, ne îndeamnă să ne întoarcem la natura și să nu credem decât ceea ce se poate controla. Ei sunt părinții științei moderne. ceilalți englezi, care au filozofat, s-au multumit să tagaduiască valoarea virajului rațiunii. Locke afirmă contrariul celor ce se susținuse două mii de ani. Numai prin simțuri putem cunoaște ceea ce e de cunoscut, prin experiență. Înainte de experiență sufletul e "tabula rasa". Totul vine prin simțuri. Episcopul Berkeley trage concluzia că dacă totul nu există decât câtă vreme e cunoscut prin simțuri, atunci tot ce nu e cunoscut nu există; și cum cunoașterea e un act spiritual, spiritul e totul, deci materia nu există și senzațiile sunt provocate de spiritul cel mare: Dumnezeu, așa cum sufletul provoacă și trăiește visele. Viața și materia sunt numai un vis al spiritului: David Hume tagaduieste spiritul și revine, într-o formă nouă, la vechiul scepticism al sofistilor. Nimic nu există în realitate. Totul e numai relativ la noi și se reduce la legile asociației ideilor. Nici numărul, nici cauza, nimic nu există, afara de ceea ce aduc simțurile și care, firește, nu are nici o valoare științifică. Tot un englez, și încă fata bisericească, filozoful Thomas Reid, a combătut această filozofie a iluziei, spunând, între altele, și o anecdota care a avut mare succes la vremea ei. "Ma întâlnesc, zilele trecute, cu bunul meu prieten, John și-i spunem. Era foarte amarât. «Dar, John, ce s-a întâmplat cu dumneata?» «Sunt amarât. Mi-a înnebunit baiatul cel mare»... «Arthur? Ei, nu mai spune... cel care studia filozofia la Oxford?» «Tocmai el. A venit acum de sărbători acasă. Firește că am găsit o masă bogată și, emotionat, l-am întrebat ce a învățat acolo la Universitate...» «Multe, tata, și lucruri pe care nici nu le banuiești. Am învățat, de pildă, că nimic nu există, că totul e o creație a simțurilor mele, masă, cu tot ce e pe ea; uite, mâna mea e și ea creație a simțurilor mele. Tot ce mă înconjoară e o creație a simțurilor mele. Dumneata însuți, tata, ești o creație a simțurilor mele»... Când am auzit asta, mi s-a făcut rău. M-am ridicat furios în picioare și i-am spus, cuprins de mânie: «Bine, ticalosule, că vinul și paharul, și masa or fi creația simțurilor tale... poate... nu știu. Dar să-mi spui mie că eu sunt o creație a simțurilor tale, când știu bine că eu te-am făcut pe tine?... Asta e prea-prea. Ieși afara din casa mea și du-te la filozofii tăi»." Râde amuzată cu dinții ca miezul unui fruct roșu.

- Episcopul asta avea dreptate...

- Te cred că-i dai dreptate... Totdeauna episcopii au fost de acord cu femeile frumoase. Dar acum am obosit... Dealtfel, am ajuns la Kant, care e cel mai mare dintre toți. El i-a împacat pe cei două mii de ani de raționalism - adică de împacat nu i-a împacat, dar a găsit calea adevărată cu empirismul științific al englezilor. El a spus: nici rațiunea singură, nici simțurile singure nu pot oferi un adevăr sigur. Rațiunea singură o ia răzna, simțurile singure sunt moarte. Lumea cea adevărată,

care ne stârnește impresiile, n-o cunoaștem. El i-a zis lumii aceleia "lucru în sine", numen. Numenul, acest miez al lucrurilor, nu-l poate cunoaște nimeni. Când vrea să ajungă la noi, el ia forma dictată de simțuri și se organizează așa cum cere rațiunea noastră. Când acest numen vrea să intre în cetatea minții noastre, el trebuie să se supună formalităților necesare, să îmbrace un anumit costum, să păstreze obiceiurile și prescripțiile. Rațiunea nu poate ști nimic din ceea ce e în afara de zidurile cetății, dar garantează pentru ordinea și siguranța celor dinauntru. Prin urmare, și după Kant, lumea pe care o vedem e un vis al fiecăruia din noi, dar un vis care se formează după anumite reguli, nu așa la întâmplare, după regulile "casei" adică ale sensibilității, ale judecății și ale rațiunii.

Un vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi...

Iată, fată dragă, filozofia, explicată, atât cât s-a putut, ca să-o înțeleagă și o proastă mică, așa ca tine...

S-a întăritat că o pisică în culcusul de olandă albă.

- Iar începi?

- Ei, atunci, poftim, retractez: o proastă mare.

- Ascultă, să nu mă scoti din sarite... Spune-mi mai bine acum altceva.

Dacă lumea care există e un vis al fiecărui om, după reguli stabilite, cum se face ca toți oamenii visează după aceleși reguli?

O privesc cu o nemaipomenită mirare.

- Zău că nu ești chiar așa de proastă.

S-a înfuriat, vrea să-mi prindă mâna ca să-mi-o muste.

- Zău că nu glumesc... Asta s-au întrebat și ceilalți filozofi, citind pe Kant. El spusese că există o "conștiință în genere". Dar, se vede că e prea puțin... Pe tine te mulțumeste această afirmație, căci pe frații tăi într-ale filozofiei nu...

N-am apucat să termin fraza, căci m-am pomenit cu amândouă pernele de puf și dantela în cap.

- Dragă fată, nu mai știu cum să mă înțeleg cu tine... Dacă-ți spun...

Ma întrerupe poruncitor...

- Stai, acum vino aproape și-mi răspunde la o întrebare.

Iau o mută supusă, cu ipocrizie, și aștept.

- Da?

- Cine era o fată blondă și uscată?...

- Care?

- Una urâtă... după lucrare, când tu vorbeai cu profesorul, câțiva băieți și vreo două fete discutau despre tine. Asta se lauda că te cunoaște...

Un băiat spunea și el că ați făcut liceul împreună.

- Cine, frate?

- Ei, cum cine? Una... blondă și urâtă. Era în capul bancii a cincea.

Nu stiu nimic, dar spun la întâmplare:

- Care, aia din capul bancii a cincea...? A...! blonda... aia cu gura frumoasa...?

Strâmba din buze.

- Da, frumoasa, daca era vopsita ca o paparuda.

Am înteles si joc mai departe, cu mutra cea mai convinsa:

- A, stiu acum. E o fosta metresa a mea...

Ma priveste o clipa uimita, cu sprâncene circomflexe.

- Miserabile, si se napusteste asupra mea cu pumnii.

- A, da... frumoasa fata... ce gura avea...

M-a împins cu picioarele afara din pat si, ca sa nu cad, a trebuit sa cobor.

- Draga, avea o gura calda si lacoma...

Striga la mine mânioasa:

- Taci... n-auzi, taci...

Si, laudaros, din mijlocul dormitorului:

- Lacoma... draga... Aia stia sa sarute, nu ca tine.

Arunca acum cu pernele în mine, strigând în genunchi, în mijlocul patului:

- Nu ma intereseaza... taci... nu vreau sa aud... era sluta.

- Când te strângea în brate... niste brate, cu adevarat colaci de salvare...

Vrea sa-mi arunce cartea de pe meschioara în cap, dar sar mai înainte, o prind în brate si o culc în pat. I-am fixat umerii în olanda alba a asternutului, petrecându-i mâna stânga pe sub talie, arcuindu-i astfel pieptul cu sânii mici. Îi prinsesem amândoua mâinile, caci cu cotul îi apasam bratul stâng, iar cu degetele îi înclestasem bratul celalalt aproape de umar. Corpul îi era de sub sâni în jos liber si gol tot, dar nu putea sa scape din prinsoare, cu toata truda ei de zvârluga. În felul acesta gura îi era în voia mea, caci stam în genunchi si aveam si bratul drept cu totul liber. N-o sarutam. Îmi apropiam numai buzele de coltul gurii ei si asteptam. Se smucea, arunca picioarele cautând sa ma loveasca, dar totul era de prisos. Camasuta i se adunase spre gât. O întrebam ironic:

- Tot mai vrei sa dai oamenilor cu cartile în cap? si-i conturam, abia atingându-le cu gura, buzele moi si carnoase, iar când înfiorat le simteam întredeschiderea si respiratia calda de floare, ma departam de ele si ma apropiam usor de urechiuse. Îsi rasucea mijlocul, se vânzolea opintindu-se în calcâie, facând ca o punte arcuita din trupul ei oferit tot unui zenit al voluptatii, vadind goala, floarea de matase palida din mijloc, în lumina cristalina cruda a lampii.

- Mai esti afurisita?

Nu vrea sa vorbeasca si, amarâta, avea aerul sa spuie ca scapa ea din strânsoare si are sa-mi arate mie.

Era vânjos si viu trupul, în toata goliciunea lui de femeie de douazeci de ani, tare, dar fara nici un os aparent, ca al felinelor. Pielea neteda si alba avea luciri de sîdef. Toate liniile începeau, fara sa se vada cum, asa ca ale lebedei, din ocoluri. Sâni robusti, din cauza mâinii mele petrecute pe sub talie, prelungteau gratios, ca niste fructe oferite, cosul pieptului, ca sub ei, spre pântec, caderea sa fie brusca. Picioarele aveau coapsele tari, abia lipite înauntru cînd erau alaturi, lung arcuite în afara, din sold la genunchi, ca si cînd feminitatea ei ar fi fost între doua paranteze fine, prelungi. Cu toata înversunarea împotrivirii, mi-am apropiat gura de a ei, dar cînd am simtit-o moale si buna, ca un miez bun de fruct, i-am dat dintr-o data drumul si-am sarit în mijlocul dormitorului, ca de frica unui sarpe.

S-a ridicat înfuriata, apriga, în genunchi si în aceeasi clipa mi-a zburat în cap cartea... si de abia am avut timp sa ma feresc, cacii flaconul cu apa de colonia de pe masa a zburat si el, prabusind în spatele meu o etajera cu vasul de flori cu tot, facîndu-se cioburi.

Daca ma lovea, nu stiu ce s-ar fi putut întâmpla. M-ar fi desfigurat, poate m-ar fi ucis chiar. Era fara îndoiala un paroxism, o unda de nebunie în furia ei, cacii avea în joc aceeasi frenezie ca animalele din jungla. Niciodata n-o iubeam atît de mult ca în asemenea clipe si ar fi putut sa ma omoare, dar la ispita asta n-as fi renuntat. E ceea ce n-am întîlnit niciodata la alta femeie, aceasta impresie de a te juca pasionat cu o pantera întarâtata. Am prins-o din nou în brate, si cînd mi-a simtit gura apasata în plin, cald, pe a ei, s-a destins toata, s-a înmuiat ca o cârpa, si-a trecut bratul dupa gâtul meu si a ramas atârната de gura mea.

Scapat din strînsoarea sarutului ei, mi-am plimbat buzele de-a lungul taliei cu rasuciri molcome, mi-am lipit urechea si obrazul de pîntecele neted si catifelat, ca o petala de trandafir galben, ascultând înauntru viata femeii, în ovarele ei, ca o seva, atent cum asculta medicul pieptul celui pe care îl examineaza. A prins sa se framînte iarasi, se frîngea ca o pâine a iubirii trupului tânar, era lînced alba, si cu ochii închisi peste durerea dospita din ea, oferind între dinti, întinsa, garoafa însîngerata a buzelor. Eu priveam ochii îndoliati, care vegheasera nopti de-a rîndul deasupra patului prietenei bolnave, mîna palida care scotea din camera suferindei ligheanul cu pansamente murdare schimbate, aceeasi mîna palida care copia zeci si zeci de pagini pentru matusa. Am prins sa caut în tot trupul acesta de printesa dornica sufletul, floarea gîndului si a loialitatii. Tacut, vointa dintre noi crestea, se exaspera ca sacadele unui spasm. Îmi gîngurea numai, deodata învapaiata si navalnic rumenita, naucit si cald în ureche, vorbe fara sir: "Daca nu... Viata mea... daca nu..."

Pîna la minunea din urma a îmbratisarii.

Nu mult dupa lucrarea de seminar, am întâlnit, într-o dupa-amiaza, la Sosea, pe când eu si nevasta-mea ne plimbam pe jos, pe Anisoara, o verisoara de-a mea, maritata cu un proprietar de mosie de pe lângă Ciulnita. Era în primele zile de mai, mugurii plesneau în suluri mici de frunze, dar ramurile copacilor se vedeau înca mai negre. Primavara scotea lumea la soare ca pe sopârle... Aleile erau zvântate si soarele taia sectoare luminoase, proaspete, în toate partile. Anisoara trimisese masina înainte, la rondul doi, si ea venea acum pe alee încet, pe jos, frumuseté mladioasa, bruna.

Pe vremea când eram saraci nu ne vedeam aproape deloc cu aceasta verisoara, care era foarte "mondena", traia larg de tot, caci avea casa mare în Bucuresti. Era una dintre acele femei elegante despre care, fie pe strada, fie la teatru, toata lumea întreba numaidecât cine e. Avea obraji cu limpezimi de ou de portelan, ochii negri, mari ca niste clasice migdale, sprâncenele drese, subtiri si usor ridicate spre tâmple. Nasul, mult departat de gura, dar legat de ea printr-un suav santulet, abia lamurit, era tot asa de fin si sigur desenat ca si buzele, cum îi erau, dealtfel, toate trasaturile, si dadea o usoara semetie întregii figuri. Un grain de beauté totusi, în stânga, deasupra gurii înrosite închegat, îmbia cu oarecare familiaritate. De aproape de tot însa, tariei accentuate a trasaturilor îi corespundea o fragezime prea molatica, nesigura, a carni, ca la floarea crescuta la întuneric. Probabil din cauza noptilor nedormite, sau, cine stie, era poate bolnava.

Acum a descoperit-o parca pe nevasta-mea: "Zau, e încântatoare... Ia uite ce draguta... Ei nu, zau..." Nevasta-mea era fericita si surâdea ca o scolarita, gâdilata în orgoliul ei ca place unei femei atât de pretentioase. Ele între ele, femeile, sunt foarte simtitoare la aceste preferinte. A urmat o serie de invitatii reciproce si pe urma nu ne-am mai despartit aproape nici o zi, mai ales când a venit, dupa ce a terminat muncile, si barbatul Anisoarei, Iorgu. A fost o schimbare rapida ca topirea zapezii albe pe câmp. Am devenit si mondeni. Sarbatori în familii de cunoscuti, invitatii la conacuri de prieteni, la restaurante de seara si gradini de vara, dansuri, devenisera preocupari cotidiene. Au fost, în luna mai, câteva "grandioase" batai de flori la Sosea, între rondul întâi si hipodrom, la care am luat, bineîntele, parte, în automobilul ascuns sub liliac, trandafiri si garoafe al Anisoarei. Sufeream, ca supus unui tratament dureros, cu fiecare prilej din acesta, dar nevasta își descoperise în angrenajul de lux posibilitati noi, asa cum unii își descopera într-o zi talente nebanuite si, mai ales, descopera în fiecare zi prilejuri noi si diferite sa si le exerciteze. O rochie noua, un pantof fin, o palarie, o masa cu invitati eleganti, care altora li se pareau aproape la fel sau fara nuante prea evidente, aveau între ele pentru nevasta-mea deosebiri categorice, asa ca în reclama din vitrina farmaciilor, în care o mâna extrem de fina e alaturata de alta cojita si buboasa: înainte si

dupa întrebuintarea cremei X.

De vechile prietenii nu mai putea fi vorba. Nu numai ca n-ar fi fost suficient de bine îmbracati pentru localurile în care mergeam acum, dar n-ar fi avut nici posibilitatile materiale. Când mergeam înainte, în grup, plateam eu nota totdeauna, bineînțeleș, dar acum nici eu, din cauza costului mare, n-as fi putut s-o fac. Dealtminteri, aceste despartiri devin inevitabile prin gabaritul cheltuielilor. Când se ridica gradul de altitudine, unii ramân fatal jos, indiferent de sentimente.

Aproape chiar din aceasta vreme, nevasta-mea a început sa se ocupe cu superioritate si de tinuta mea. Stiam ca la Universitate trec printre studentii "bine". Eram înalt si elegant, dar e adevarat ca nu-mi faceam decât câte un costum de haine, pe care-l purtam pâna se uza si pe urma îl înlocuiam cu altul. Cravata, de asemeni, cumparam alta numai când cea de la gât era mototolita de-a binelea. Bineînțeleș ca si ghetele le pingeam cât timp cizmarul socotea ca se pot pingeli cuviincios. Dar cum eram subtire, cum cumparam obiecte pe care le credeam bune, n-aveam nici un motiv sa fiu îngrijorat. La început, nevasta-mea s-a multumit sa-mi calce hainele, sa-mi aranjeze mai bine nodul de la cravata si sa-mi puie, în fiecare zi, o batista mai fina, în buzunarul de sus al hainei. Pe urma mi-a cumparat trei cravate noi si o jumatate de duzina de batiste fine de olanda. O stânjenea parca neatentia mea în îmbracaminte. E drept ca într-o dupa-amiaza am observat si eu deosebirea dintre mine si dansatorii care veneau la Anisoara. Întâia data mi-am dat seama ca o camasa nu se poate pune si a treia zi. Aveam, pe urma, mansetele prea largi si cu colturile sucite în afara, pe când "dansatorul" pe care-l priveam avea mansetele bine întinse, mici, care prindeau mâinile ca niste catuse de matase. Si pe când ghetele mele aveau o usoara tendinta sa-si ridice boturile, ale lui erau întinse si parca noi. Era tuns parca de cinci minute, pieptanat lins. Parea nesfârșit mai curat si mai îngrijit ca mine, cu toata baia mea din fiecare zi. Peste vreo doua zile nevasta-mea, cu oarecare stânjenire, mi-a dat un sfat caruia i-am ghicit resortul interior.

- N-ar fi bine sa-ti comanzi, azi sau mâine, doua costume noi? Caci hainele, daca le porti cu rândul, se pastreaza mai bine... zau, Stefane... Si iar: Nu mai purta si tu carti în buzunarele hainei.

- Fata draga, o sa am de lucru cu probele...

- N-are a face, si, uite, acum vine vara... N-ar fi bine sa-ti comanzi trei camasi de soie-écru? Ba poate n-ar fi rau daca ti-ai face o jumatate de duzina chiar...

Am înțeleș ca în sufletul ei se petreceau comparatii care nu-mi erau favorabile si ca suferea, fara sa spuna, din cauza asta.

Simteam ca nici nu era singura inferioritate pe care mi-o gasea. Pare-se ca snobii, pe care ea îi admira acum, aveau un stil al lor, pe care eu nu-l aveam, vedeam cum zi de zi femeia mea se înstraina, în preocuparile si

admiratiile ei, de mine.

Viata mi-a devenit curând o tortura continua. Stiam ca nu mai pot trai fara ea. Ca o armata care si-a pregatit ofensiva pe o directie, nu mai puteam schimba baza pasiunii mele. Era în toate planurile mele. În toate bucuriile viitorului. La masa, la miezul noptii în gradina de vara, în loc sa ascult ce-mi spunea vecinul sau vecina, trageam cu urechea, nervos, sa prind crâmpeie din convorbirile pe care nevasta-mea le avea cu domnul elegant de alaturi de ea. Nu mai puteam citi nici o carte, parasisem Universitatea. Într-o zi, am gasit pe masa ei o scrisoare netrimisa înca, adresata unui domn la Bârlad. Am desfacut-o cu graba si cu sila de mine însumi: "Coane Costica, ar fi trebuit sa vii aici... dar asta costa si, dupa sfatul deputatului, m-am adresat unui contencios.

Trebuie sa astepti însa si nu te supara daca v-am trimis eu, înainte, 180 lei, pensia pe prima luna. Te pun în frigare si pe d-ta si pe coana Sofica, daca nu mi-i înapoiati când luati pensia etc."...

În casa Anisoarei, obisnuit acolo, cunoscusem un vag avocat, dansator, foarte cautat de femei, pe care le învăta, chiar pe cele mai reputeate ca dansatoare, un dans nou, la moda: tango. Era uimitoare docilitatea cu care ele, atât de frumoase si calde, bune de îmbratisat, executau în bratele lui miscarile pe care le dicta, rabdarea cu care refaceau de zece ori un pas, ca si autoritatea plictisita cu care le facea observatii. Venise si el de prin cabaretele Parisului, adus de razboi, si forma, cu noi si alte vreo trei-patru perechi tinere, "banda noastra", cum spuneau, cu oarecare orgoliu, femeile.

Evident, ma întreb uneori daca eu nu-mi fac singur aceasta suferinta, daca nu cumva, prin exceptie, oricine vorbeste despre dragoste n-ar trebui sa se îndoiasca si sa evite sa vorbeasca în numele celorlalti - ba cred ca niciodata n-ar trebui sa foloseasca, vorbind, persoana a treia - pentru ca sentimentele pe care le încearca sunt incomunicabile, vorbele cu care sunt etichetate nu corespund aceluasi continut si, chiar daca e vorba de acelasi continut, intensitatea si durata sentimentului pot fi nesfârșit de felurite, caci unul poate suferi atroce ca nevasta lui prinde pe sub masa mâna vecinului, pe când altul ia asta drept o nuanta fara importanta, încât oricine iubeste e ca un calator, singur în speta lui pe lume, si nu are drept decât doar sa banuiasca aceleasi sentimente si la altii, câta vreme nu corespunde cu ei decât prin mijloace atât de imperfecte de comunicare, cum e cuvântul. Îmi ziceam ca vad poate prea mult rau acolo unde nu e. De pilda, cu una dintre acele formule simpliste si stupide, mi se spune de catre cei din jurul meu ca sufar atâtă numai din cauza ca "sunt gelos". Vor sa spuna ca fara nici un motiv temeinic, mai mult dintr-un fel de structura vicioasa sufleteasca, neconforma cu normalul si realitatea. E înca una din formulele acelei enormitati care e conceptia metafizica a dragostei, formula care nu explica în realitate nimic, cum, de pilda, alta formula metafizica, folosita

acum câteva zeci de decenii, nu explica în fizica nimic și totuși era folosită cu furie: "Natura are oroare de vid".

Nu, n-am fost nici o secundă gelos, deși am suferit atât din cauza iubirii.

Iată, de pildă, această întâie zi când a început neliniștea mea, din cauza lui G. ... Anisoara, care într-un fel avea mania excursiilor "în banda", a caror promiscuitate mie îmi făcea silă, a hotărât ca de Sfântul Constantin și Elena (cadea acum într-o sâmbătă, iar luni era o altă sâmbătă) să facem o excursie de trei zile la via, la niște prieteni comuni, la Odobesti, cu automobilele unora dintre ei. De la început m-am enervat urcarea în automobile. De vreo două-trei ori ne aranjaserăm în cele trei mașini și de două-trei ori ne-au schimbat, căci era cineva important care nu se simțea bine plasat. În realitate, femeile cautau să se gasească la un loc cu bărbații care le interesau, iar când nu izbuteau de la început, stricau totul, sub pretexte dintre cele mai neserioase. Partea dezagrabilă era că urcam și coboram fără să știm de ce, iar asta ni se comunica simplu de către cei îmbrunși și inițialiți sumar.

- Iar ne dăm jos? Dar ce e, frate, nu se mai termină?

Aici răspundeau ridicături din umeri plictisite, ale celor care se aranjaseră bine și acum se temeau să nu li se strice socotelile.

Cea mai mare surpriză a fost pentru mine că nevastă-mea însăși, foarte ascultată din cauza frumuseții ei, și a cărei participare constituia un fel de motiv de succes pentru excursie, era aceea care a deranjat de două ori pe toată lumea, că să izbutească să-l aibă în mașina noastră pe G., dansatorul abia cunoscut cu două săptămâni înainte. Eram obișnuiți, de doi ani de zile de când ne iubeam, să considerăm cu indiferență tot restul lumii, să ne simțim bine oriunde suntem împreună și mai ales singuri, în mult prelungite convorbiri, sfârșite adeseori în voluptate. Un drum, o expoziție de tablouri ne plăcea mult mai mult dacă ne puteam comunica și verifica reciproc impresiile. Când eram în lume și nu puteam vorbi unul cu altul, simple surâsuri sau priviri lungi explicau pentru noi situația, caracterizau momente, că în baza unei înțelegeri atât de statornicite despre lume și a unei obișnuințe de a comunica atât de perfecte, încât vorbele erau oarecum de prisos. Socoteam că și această excursie va fi o voluptuoasă incursie în viața celorlalți, în folosul nostru, al amândurora, și iată că, de la început, staruia să aibă în intimitatea noastră un dezagrabil intrus. Așa credeam numai, în prima clipă, dar am înțeles mai târziu, mai mult mort, că intrusul, în patima apropierei lor, eram eu.

Din întâia clipă, firește, preferința ei neocolita, neascunsă și lacomă, a pus între mine și acest domn, venit pe un drum necunoscut trecutului nostru, o senzație de stânjenire. El știa ce vrea ea, eu știam de asemenea, și mai ales amândoi știam unul despre altul că știam (și probabil și ea la fel) și nici o marturisire nu ar fi avut nimeni curajul să

face. Am exagerat, evident, politetea, în exces de vorbarie, ca sa ma arat cu prisosinta binecrescut.

- Dar nu... dar nu... poftiti... de ce nu...? Stau foarte bine... nu, nu ma deranjeaza. Dumneavoastra? A... bun atunci... perfect... Tu stai bine? (nevasta-mea era la mijloc între noi doi). A... atunci foarte bine, va fi o calatorie foarte frumoasa... Avem o vreme minunata, de mai, nici prea cald, nici prea racoare... Când ajungem? Da? Tocmai la unu? Sa speram atunci ca nu o sa avem nici o pana de motor.

Pe drum, nevasta-mea n-a trait decât prezenta lui. Toate comentariile le-a facut numai pentru el sau cu el. Avea o voce usor emotionata - la început am crezut ca din cauza soarelui si aerului înrourat al diminetii si al câmpului - si releva cele mai neînsemnate nimicuri ale drumului, cu exclamatii. Daca masina era sa calce un cârd de gâste, ea scotea un fel de interjectie usoara, vreun A! care pornea însa din toata intimitatea ei de femeie si vrea sa spuie cu totul altceva decât spunea. Daca era o casa cu pridvor frumos, ea arata în graba: Ai vazut? caci în timpul acesta masina trecuse. Plouase putin în ajun si nu aveam acum fir de praf ca sa ne tulbure privirile, dar începutul de nelamurire era înăuntru. Nu îmbracaseram nici halaturile de dril, nu pusesem nici coifurile de cârpa si nici ochelarii. Rezemata de noi doi, nevasta-mea era de o voie buna primavaratica. Bratul stâng îi era petrecut peste bratul meu, drept în fata, de i-l simteam, de la cot pâna sus la încheietura omoplatului, si în acelasi timp îi simteam toata talia, parca si cu viata organelor din ea, cum poate se simte seva în copaci, caci antebratul meu era usor sprijinit pe soldul ei. Desigur ca si el sta tot la fel.

Tot fiindca nu era praf, masinile mergeau una lângă alta, luându-se din când în când, la întrecere, si atunci preaplinul de viata al celor care treceau înainte se manifesta în interjectii biruitoare, în saluturi cu mâinile si batistele.

Dupa Valea Calugareasca, una dintre masini a avut o pana si ne-am oprit cu totii pentru ca stapânii si conducatorii sa repare raul în graba. Am întârziat totusi aproape un ceas. Nevasta-mea a vrut sa aiba ramuri dintr-un mar înflorit, putin mai în devale de unde eram noi, iar el s-a oferit sa i le rupa. S-au dus amândoi si ea si-a umplut bratele cu ramuri, de parea, blonda si cu ochii albastri, o icoana împodobita. Placerea lor trecea nepasatoare peste faptul crud de a sluti un pom. S-a lasat fotografiata apoi, caci el era "asortat" cu tot soiul de nimicuri, ca un snob la curse, si, fireste, "aparatul" nu lipsea.

N-am putut sa nu bag de seama, de sus de unde eram, placerea cu care ea se lasa sprijinita toata de el, când au urcat râpa iar, pâna în sosea, dupa ce masina a fost reparata. Dupa Buzau, am înteles ca nu mai putem fi la ora mesei la Odobesti si ne-am hotarât sa prânzim la Râmnicu-Sarat. Si aici, dupa ce ne-am asezat cu totii, nevasta-mea a gasit ca ar fi mult mai buna alta masa, asezata mai în fundul gradinii. Si

ne-am sculat toata lumea, ca sa ne mutam lânga ea, caci din pricina ca întârziase putin sa se spele pe mâini si sa se pudreze, locul lânga G. i-l luase alta. Fireste ca eu îi rezervasem locul lânga mine, dar a trebuit sa fac la fel cu ceilalti. Acum erau amândoi alaturi, iar eu, cam la colt, între un domn batrân si o doamna urâta. Fiecare credem ca femeia care ne iubeste are, pastrate pentru noi, anumite mici gesturi de mângâiere si frumuseti, gesturi carora noi le dam un anume înteles si ne e o suferinta crâncena sa vedem ca le are si pentru altul. E stupid, dar faptul ca ea a gustat din felul lui de mâncare cu pofta - si ea stia ce vie placere îmi face mie acest gest, caci îmi dadea pofta de mâncare chiar daca eram bolnav - m-a abatut cu totul. Am surâs în dreapta si în stânga însa, facând dureroase sfortari, ca sa nu se bage de seama ca dau importanta unor asemenea nimicuri, caci ar fi atras atentia si comentariile tuturor. Dealtfel, cred ca lumea le da importanta numai atunci când observa ca si barbatul le da, fiindca pe ea numai "drama" o intereseaza.

La sfârșitul mesei au cerut singuri clatite si acest gest, facut în comun, era la ei atât tendinta de a se distinge ca adevarata pereche, cât mai ales un soi de educatie a simturilor, în vederea unei mari pasiuni. În genere, în toate gesturile unor amanti care se apropie e un fel de intentie de corespondenta, nemarturisita dar evidenta, ca o conventie între cei care își scriu, fara sa se cunoasca, își dau un rendez-vous (el o floare albastra la butoniera, ea alta la fel la piept).

Am ajuns la Odobesti pe la 4 dupa-amiaza abia, caci masa s-a prelungit îndestul. A fost si acolo, se înțelege, o problema a distribuirii camerelor, caci am fost împartiti toti musafirii în trei familii deosebite. Am trecut un timp prin adevarate minute de groaza. Au cautat, cred, sa fie iar cât mai aproape, dar eu am izbutit, fara sa am aerul, sa locuim deosebit.

Auzisem de scandaluri, când, noaptea, femeia a trecut în camera vecina, la un domn si ma gândeam ce ar deveni situatia mea jalnica de la prânz, ridicata înca, la o potenta înzecita, a doua zi, dupa o astfel de întâmplare. Sunt clipe când ura si dezgustul meu pentru femei devin atât de absolute, ca socotesc ca de la oricare dintre ele te poti astepta la orice. Astfel ca, într-o excursie, s-o descoperi în camera unui domn, nu mai mi se pare imposibil, cu toata oroarea pe care mi-o inspira o asemenea infamie, ori de unde ar veni, iar o iubire de aproape doi ani nu mi se pare deloc o piedica pentru o femeie, care, când iubeste iar, e gata pentru toate nerusinarile si imprudentele. Bineînțeles, trebuie sa fii dintre cei care cred în nobletea feminitatii în general, dintre cei care au nevoie sa adore cu adevarat femeia, dintre cei care au jucat totul pe cartea ei, ca sa vorbesti de "nerusinare" si de "infamie", altminteri totul ramâne un amuzant desen, o "fermecatoare aventura" buna de tratat cu indulgenta si sarmanta ironie anatolfranciana, ca, de pilda, murdaria unui catelus de rasa pe covor.

În cele trei zile, cât am stat la Odobesti, am fost ca si bolnav, cu toate ca paream uneori de o veselie excesiva. Îmi descopeream nevasta cu o uimire dureroasa. Sunt cazuri când expertii, într-un tablou vechi, dupa felurite spalaturi, descopera sub un peisaj banal, o madona de vreun mare pictor al Renasterii. Printr-o ironie dureroasa, eu descopeream acum, treptat, sub o madona crezuta autentica, originalul: un peisaj si un cap strain si vulgar. Ei doi, oricum se formau grupurile, erau nedespartiti. Dealtfel, erau si cei care își impuneau, cu autoritate parca acceptata de toti, initiativele. Vizite în împrejurimi, plimbări, sporturi si jocuri în vie. Ba, de multe ori, dispereau singuri si se faceau asteptati. Asa, a doua zi, au venit la masa dupa ce toata lumea se asezase. Se stia ca numai pe ei îi asteptam, deci situatia mea era dintre cele mai ridicule, caci întârzierea lor, desi nu era poate din pricina ca se gaseau amândoi ascunsi în vreo camera, se preta totusi la cele mai dezagreabile sugestii. Îi rezervasem locul din dreapta mea, dar m-a deprimat ca nimeni n-a ocupat locul care trebuia sa fie în dreapta ei... Era un fel de oficializare a situatiei, care îmi înnegrea sufletul. Ma întrebam daca ea nu-si da seama de aceasta realitate, daca nu simte pedestalul de ridicul pe care ma suia... Când au venit (ea foarte afectata si surâzatoare), priviti cu capetele întoarse de catre toata lumea, a tinut sa ma mângâie pe obraji. Nu stiu daca a facut-o numai pentru ca se stia vinovata, sau daca logica ei nu a vrut cumva sa creeze si un soi de echilibru cu mângâierile pe care le distribuise. Masa însasi a fost un nou prilej de chinuri. A luat, bineînțeles, iar din farfuria lui, i-a turnat din paharul ei, când el a cerut servitorului sa-i dea vin. Încercam sa înnod convorbiri cu o vecina destul de frumoasa din stânga mea. As fi izbutit poate sa creez un fel de vitrina de amor propriu pentru salvarea situatiei, dar mi-era totul indiferent, caci eu stiam ca aici nu e vorba de o preferinta sau de un joc de o clipa, ci de toata dragostea mea, de un trecut cald si luminos de doi ani, de o desfigurare iremediabila. Eram deci trist, cu toata truda de a surâde. Orchestra, angajata de gazda noastra pentru tot timpul cât vom sta acolo, a cântat un vals-boston, din cele scrise pentru cerintele modei si clipei, dar cu adevarat frumos. Nevasta-mea si el l-au cerut de repetate ori, iar eu, care aveam, de asemeni, cu ea romantica noastra preferata, am banuit ca îl vor repeta, pentru ca le place (pentru ca e asociat cu o placere intensa a lor) si ca îl vor face un fel de "memento" al acestei iubiri în viitor. Un cântec din acela pe care, chiar când dragostea s-a sfârșit, amantii nu-l pot asculta fara sa simta ca pojghita de pe cicatricea sufletului se rupe încet. Eram, se vede, atât de palid, ca o vecina din fata mea m-a întrebat, surâzând sters: "Esti gelos?" Am raspuns cu alt surâs grabit: "A, de ce? asa glumesc femeile"... ca sa arat ca nu sufar, caci am înțeles ca aci mai erau si alti barbati în situatia mea, ba aproape toti, dar nici unul nu suferea, si din cauza asta nu erau

ridiculi, pe când eu singur faceam sferturi nereușite ca să arăt că nu dau importanță neplăcutelor întâmplări. Mă chinaiam launtric ca să par vesel, dar nu puteam suporta prea mult minciuna și ochii îmi deveneau, de la ei, tristi. Și dacă aș fi putut să mă stăpânesc în clipa asta, aș fi izbutit poate să întorc situația. Vecina mea din stânga era, dacă nu mai frumoasă, cel puțin tot atât de interesantă ca nevasta mea, și încă și mai tânără. Dacă nu "dicta" că aceasta, era ca, fiind, cel puțin în împrejurarea asta, mult mai delicată, nu căuta să-și impună cu vulgaritate capriciile, așa cum făcea femeia mea. În schimb, n-aș fi pierdut nimic, afara de amintirea atâtor nopți înalte și mai ales a atâtor tristeti trecute, devenite scumpe prin împărtășirea lor cu ea, iar toate acestea nu mi le putea da nimănui. Am răspuns deci cu jumătate suflet vecinei din stânga. Mă întrebam numai dacă nevasta-mea nu-și da seama unde într-adevăr vor ajunge lucrurile, sau dacă o face cu intenție, căci în cazul acesta, oricât ar fi sângerat ruptura, oricât ar fi fost de grea părerea de rău, aș fi plecat imediat și în câteva săptămâni aș fi divorțat.

Între timp, enervat că ea asculta cu o atenție pasionată, de-și deveniseră ochii strălucitori de tot, ce spunea el, am căutat să prind cu urechea. Îi explica, numai, în termeni tehnici, și așa cum îi stia el, deosebirea dintre motoarele automobilelor franceze și cele americane. Mi-am adus aminte de vremea când audia la fel matematici complicate, pentru mine.

Către sfârșit, s-a mai petrecut o mică și semnificativă întâmplare. Noi rămăsesem încă la masă și în jurul nostru se făcuse grup. Câteva comeseni se așezaseră în largi fotolii de trestie și se depanau banalități curente. Îndeosebi, o femeie urâtă și nu tocmai tânără provoca naiv pe G., care nu o baga în seamă decât atât cât îi trebuia ca să fie interesant față de nevasta mea. Și când aceasta urâtă i-a cerut un pahar de vin, îngâmfat și cu voință prost crescută, a refuzat să întindă mâna și să toarne din carafă de pe masă. A fost un moment penibil și femeia, care contase imprudent pe farmecele ei tomnatice, a rămas încremenită. A intervenit atunci nevasta mea, poruncind:

- Te rog să torni un pahar de vin doamnei.

Și cum el nu făcea nici o mișcare, iar eu mă consideram absent - s-a sculat și a oferit singura pahar de vin cerut. Era un gest al ei din vremea cea mai bună, dar în același timp și un indiciu că ea, simțindu-se preferată și stăpână, putea, ca o aristocrată a iubirii, să facă orice gest, fără să se umilească, așa cum regele Spaniei spăla în Joia Mare doisprezece cersetori pe picioare.

După masă, s-au vizitat unele dintre pivnitele "celebre" ale Odobestilor, de sute de pași sub pământ, cu butoaie mari cât rezervoarele de petrol parca. Am gustat nenumărate soiuri și calități, după îndemnul podgorenilor, toți meridionali și flecari, când e vorba de vinul lor.

Cea mai dureroasa împrejurare pentru mine a fost masa de seara, din ajunul plecării. El s-a ratacit, întârziind de data asta cu o bruna mica si neastamparata, în timp ce toti ne asezasem la masa, nevasta mea acum lângă mine. Un fost ministru, mare podgorean de aci, care ar fi voit sa stea, probabil, de vorba cu ea la masa, a ocupat locul liber din dreapta ei, nestiind ca e rezervat. A devenit livida, dar n-a avut curajul sa spuie nimic intrusului. În schimb, cum noi eram asezati cu spatele la intrare - luam masa într-un pridvor cu cerdac imens înflorit cu glicine si zorele - la fiecare doua-trei secunde întorcea enervata capul, sa vada daca vine. De la o vreme nu se mai putea stapâni. Imensii ochi albastri de copil erau tulburi si își musca îndurerata, deseori, buza de jos moale si rosie. Nu putea mânca nimic, caci de data asta cei întârziati n-au mai fost asteptati si se adusesse la masa. Niciodata nu m-am simtit mai descheiat de mine însumi, mai nenorocit. Am crezut atâta vreme ca eu sunt singurul motiv de durere sau de bucurie pentru femeia mea, iar azi descopeream ca ochii ei sunt gata sa plânga pentru altul, ca suferea si ea, plapânda, ceea ce eu înduram ros în adânc, de doua zile, dar ea pentru un om care mie mi se parea cel dintâi venit. Erau aceiasi ochi înlacrimati din vremea care a precedat casatoria noastra, când eu n-o iubeam si când o lasam usuratic sa astepte jumatați de ora si mai bine, întârziind la rendez-vous-uri, când ea îmi facea reprosuri înlacrimate si sfâsietor resemnate, care ma tulburau adânc, ma revoltau împotriva mea însumi, si care au sfârsit prin a ma lega de ea cum se leaga o ruptura organica prin aderente. Preferam, pe vremea aceea, pe o colega a ei mai subtirica si mai spirituala. Ea suferea si nu ascundea nimanui ca suferă, ca si acum, caci nu are orgoliul aspru de a nu se da în spectacol. E si una din cauzele pentru care eu acum îndur atâta, caci ea, nesuferind de acest exhibitionism sentimental, crede, nestiind cât de greu ma stapânesc, ca nici eu nu sufar. Mai ales ca eu, daca ma rasucesc de durere e tocmai din cauza spectacolului pe care-l da ea, fiind atât de ridicula ca suferă. Caci asta facea situatia mea si mai jalnica, deoarece paream si mai mult de prisos, dureri si bucurii se întâmplau fara mine, tocmai când ea atragea luarea-aminte a tuturor. Dupa ce ea si-a tot sucit gâtul, uitându-se înapoi, a venit si el, într-adevar, cu femeiusca vie si neastamparata; si li s-a facut numaidecât, prin înghesuirea celorlalti, un loc de favoare oarecum, caci alti întârziati trebuiau sa se multumeasca sa stea tocmai la coada mesei. El a continuat sa-si învaluie vecina în griji mângâietoare si "tandre", iar spectacolul acesta parea insuportabil nevastei mele. Nu putea mânca nimic si avea o figura de animal ranit. Ma întrebam: ea nu-si da seama ca si eu sufar tot atât de mult? Cum e cu putinta atâta insensibilitate? Vecina fara lucru de vizavi a întrebat-o, ironic si, evident, destul de tare, daca "suferă", si mi se parea ca în viata mea nu mi s-a adus o insulta mai mare decât sa fie întrebata nevasta-mea, fata de mine, daca suferă

din cauza altuia. M-am gândit sa las furculita în farfurie si sa ma scol neîntârziat, mânios, de la masa, plecând apoi de-a dreptul la gara. Si as fi facut asta daca eram numai un amant, nu si barbatul acestei femei. Între doi amanti situatia este, desi mai complicata decât se judeca în mod primar de catre lume, negresit infinit mai simpla decât între sot si sotie. Nu ti-a placut o femeie numai pentru trupul ei, numai pentru surprinderea framântarii ei sexuale, caci placerea si neplacerea se cauta si se desfac asemeni perechilor la cadrul. Dar ti-ai ales-o ca nevasta. În realizările naturii orice om e un exemplar unic si inedit. Din toata filozofia se desprinde cel putin acest adevar ca omul - cu constiinta - fiind pentru el creatorul lumii, ca reprezentare, odata cu moartea lui moare neîndoielnic si lumea. Si el își alege, liber, o alta constiinta, pe care o socoate egala cu a lui. Va fi tovarasa si mostenitoarea lui, a memoriei lui, îi vor spune copiii lui mama. Nu sunt religios, dar cred ca, datorita unei pure elaborari spirituale, totusi, ceea ce are, zguduitor de profund, catolicismul e aceasta dogma, ca sotul si sotia sunt predestinati de la facerea lumii, ca peste catastrofele vietii, uniti si egali unul cu altul, fata-n fata unul cu altul, ca în aceasta viata, vor fi si în vesnicia viitoare. E si una dintre cele mai frumoase imagini create de gândirea omeneasca. Nu-i vorbea aici despre "juramintile amantilor", caci si eu avusesem amante care-mi "jurasera dragoste eterna" si pe care nu le luasem în serios, iar dupa "partide" mai mult sau mai putin îndelungi de placere, le parasisem, cu toate lacrimile lor, la cele dintâi cochetarii cu alti barbati... S-a ajuns, în acest veac, sub influenta vulgara a literaturii, la conceptia plezirista a casatoriei, când omul, în loc sa se duca la un stabiliment anume, își aduce o nevasta acasa pe care, dupa doua-trei luni, o concediaza fara nici o alta formalitate decât, uneori, o despagubire baneasca.

Asa am gândit în vremea când, dupa ce atâta suferinta din partea femeii ma înduiosase, i-am cerut sa-mi devie nevasta. Mi se daruise cu totul. Îi spusese loial ca nu o voi lua de sotie si-mi raspunsese cu un surâs palid si dumnezeiesc: "Orice s-ar întâmpla cu mine, vreau ca tu sa ma faci femeie. Am suferit prea mult din cauza ta. Nu te vei simti în nici un fel, absolut în nici un fel, îndatorat fata de mine. Poti sa ma gonesti în zorii zilei si sa nu ma mai primesti niciodata în casa ta." Fireste, cuvintele ei erau nealese, dar expresia era de o coplesitoare precizie. Fusesse întâi amanta mea, deznadajduita de voluptate, dar peste cântva timp ea purta numele meu, pe care nu-l purta nici una dintre surorile mele maritate. Si intimitatea noastra crestea si se adâncea ca o lume noua cu privelisti prelungi de întâiul ceas.

Ce însemnau acum toate aceste simtaminte si gânduri pentru femeia de lângă mine? Absolut nimic. Si eu ma simteam imbecil si ridicul, fara simtul realitatii, si naiv ca un predestinat "coarnelor", ca sa fi gândit atât de mult despre o femeie, care, punând în cumpana tot acest aparat

maiestuos si scrobit al sentimentelor mele, le prefera fara grija, lacom, strângerea în brate a unui necunoscut pâna acum câteva zile.

Prabusirea mea launtrica era cu atât mai grea, cu cât mi se rupsesse totdeodata si axa sufleteasca: încrederea în puterea mea de deosebire si alegere, în vigoarea si eficacitatea inteligentei mele. Sunt guverne, în tarile din Apus, care primesc foarte des, si pe chestii importante, voturi împotriva din partea adunarilor lor nationale. Dar nu gasesc ca e cazul sa traga de aci vreo consecinta. Câteodata, aceleasi guverne însa asaza toata greutatea existentei lor pe un lucru de nimic si "pun chestia de încredere" uneori pe un simplu adjectiv într-un articol de lege. Iar daca atunci votul le e împotriva, se prabusesc. Unii barbati nu-si iau nevestele în serios (e drept ca eu ma întreb, de ce s-au însurat atunci?) si nu gasesc niciodata ca e cazul sa traga consecintele. Eu jucasem totul pe aceasta femeie si trebuia sa trag acum toate consecintele care se impuneau: desfiintarea mea ca personalitate. Trebuia deci sa ma scol de la masa si de lângă aceasta iubire, pentru totdeauna. Dar stiu ce vointa de fier si rece am - una dintre amante, care, în naivitatea ei vulgara, încercase sa ma convinga pentru un târg conjugal, îmi cerea apoi cu groaza sa nu-i mai zâmbesc, caci zâmbetul meu plutea cu o indiferenta de moarte, de neînvincis - si stiam ca o data facut gestul acesta, nici lacrimi, nici explicatii nu ma vor mai face sa revin. Mi-am impus sa îndur totul pâna când voi fi singur cu ea, ca sa am un cuvânt ultim. Adevarul e ca imensitatea catastrofei îmi facea sufletul palid, caci nu stiam singur daca - oricât de îndârjita vointa mea - siluindu-mi simtirea, voi avea cumva puterea sa îndur totul, fara sa se sfârâme în mine organe, care niciodata nu se vor putea reface. Speram, de asemenea, ca înca nu s-a întâmplat nimic si ca voi putea readuce acasa iubirea mea, cu simple cicatrice ca de varsat pe obraji. M-am pastrat mai departe în "ipotezele", pe care desigur ceilalti continuau sa le faca asupra starilor noastre sufletesti, interpretându-le cum interpreteaza savantii microbii la microscop, desemnat sa suport compatimirea lor, ca pe niste râme care urca târându-se umed pe mine.

Acum era lângă mine, îndepartata ca la mii de kilometri, jucându-se nervoasa cu furculita si cutitul, privind palida cu ochii mari albastri, înduiosati, spre cel care, dinadins parca, nici nu se uita la ea. Toata lumea îsi plimba privirea de la ea la el, afara de fostul ministru, care nu înțelegea, fireste, nimic. Nu-i puteam surprinde privindu-ma si pe mine, dar îi ghiceam ca ma gasesc, lângă aceasta mica drama amoroasa, ridicul si deplasat, ca un talger cu mamaliga lângă un compot.

Ma trudeam totusi sa-mi creez un alibi moral. Am fost bucuros când, dupa-masa, s-au organizat partide de joc de carti. Într-un salon mare, cu toate ferestrele deschise spre pridvorul cu masa pusa si spre cerdacul în care se dansa acum, s-au asezat trei mese verzi de pocher, complet înzestrate, de la bratele purtatoare de scrumiere si pahare,

pâna la fise si carti noi, asa cum se obisnuieste în provincie, unde jocul de carti e practicat savant, cu toate dichisurile lui. Pâna dupa miezul noptii, am pierdut suma cu care poate as fi putut cumpara un automobil. Nu eram decât cu ochii pe fereastra, cu tot cosul pieptului devastat de serpi vii ascunsi sub camasa... neizbutind sa ma concentrez, cu toata îndârjirea mea. Schimbam mereu gresit, nu observam câte carti au luat ceilalti, relansam fara sa bag de seama ca asteapta altii cu carte superioara, în dreapta mea. Partenerii mei se enervasera la început de asemenea sistem de joc, pe urma, când vazusera ca pierd si ca oarecum am de unde pierde, se gândisera, practic, sa profite de împrejurare.

Cei doi se împacasera acum si, cu fata înflorita de fericire, ea dansa, de la genunchi pâna la piept greu si cald lipita de el. Vorbea mult, fara sa înteleg, de departe, ce-i spune si, fiindca fostul ministru era si el la carti, acum amicul ocupa, când terminau dansul, locul liber de lângă ea. Crezusem, cu un secret orgoliu, ca toate bucuriile si durerile nevastei mele nu pot veni decât prin mine si din cauza asta simteam acum ca durerea cea mai insuportabila în dragoste nu e atât sa fii lipsit de o voluptate, cât sa constati ca placerea pe care o dadeai si credeai ca singur poti s-o trezesti (care, tocmai prin acest ocol întoarsa, era adevarata ta voluptate) nu mai e, ca o clapa care nu suna. Caci acum totul se petrecea alaturi de mine, cu excluderea mea. Când era jocul mai aprig si pierdeam mai mult, unul din partenerii grosi, care credea ca-si poate permite glume, îmi arunca asa, cu jumatate voce: "Ciudat... si totusi pierzi". M-am învinetit si era gata sa-l lovesc, când ceilalti, simtind respiratia mea oprita, au avut surâsuri amicale de destindere. Un domn bolocanos, cu mustata paioasa, taiata scurt, cerând carte ne-a certat cu bonomie:

- Mai dati-le dracului de femei. Nu mai dati atâtă importanta tuturor fleacurilor. Nu vezi ca si nevasta-mea face la fel. Dansatorii acestia se ostenesc si le încalzesc pentru noi. Eu am si cerut servitoarei sa-mi puie un bideu pentru la noapte în camera. Iar pe urma, atent si important: "Plus potul!" Au râs cu totii, convenind, si au continuat plusurile.

Si era adevarat ca mai toate femeile tinere si acceptabile ca femei "se distrau" la fel, cu aceeasi intentie de publicitate, dar la unele dintre ele aceasta intentie era justificata: nesigure de puterea lor de seductie, încercau nevoia sa-si verifice, din când în când, armele si tineau sa se stie ca au, sau într-unele cazuri mai au înca, "succes". Dar ea? ce nevoie avea ea de aceasta verificare printr-un succes? Dealtfel, pasionata si destul de închipuita de frumusetea ei, nu o verificare cauta acum, ci mergea cu toate simturile, indiferenta la tot ce se întâmpla, nu numai în jurul ei, dar în tot restul lumii, spre destinul ei, acum neinfluentat de mine, ca pe un drum nou la nesfârșit.

Îngaduinta, rabdarea, siguranta celorlalti barbati, dupa ce m-a uimit pur

si simplu la început, mi-a devenit în urma într-un fel explicabila. Mai toti, desigur, trecusera prin încercările prin care treceam eu, iar sensibilitatea lor nu mai reactiona, asemeni oarecum acelor organisme care devin imune fata de o boala molipsitoare dupa ce au suferit-o o data. Dealtminteri, înțelegeam ca eu însumi, acceptând o data situatia, ma voi obisnui cu ea, nu o voi mai gasi deloc tulburatoare si nimic nu ma împiedica sa vad ca, mergând asa înainte, pe nesimtite - cum poti sa ridici treptat temperatura apei în care te afli fara sa simti deosebirea - as fi putut constitui un tip de acelea de încornorat de opereta, fara ca vreodata, în aceasta evolutie, sa fi constatat ceva deosebit.

Din pricina unui jucator, partida s-a întrerupt pentru câteva clipe si am iesit putin în pridvorul larg. Dar nu i-am vazut. Am înțeles ca o parte din perechi nu mai dansau si se plimbau prin gradina din jurul vastei locuinte, poate chiar - de ce nu? - si prin via imensa, în care se aflau si casa si gradina, de care nu era despartita decât printr-un gard de sârma, si care desigur avea destule portite.

Gândul ca nevasta-mea s-ar putea "da" asa, în timpul unei seri de dans, într-o gradina sau pe aleile unei vii (si aveam toata sugestia halucinanta a detaliilor), ca ar putea reveni apoi sus, în pridvor, lângă mine, cu trupul poluat de aceasta îmbratisare, mi-a înnegrit sufletul si m-a facut, rece, sa ma clatin. Ca ea - pe care mi se parea ca o jigneste orice aluzie, încât daca eram alaturi, înjuraturile atât de obisnuite si de plastice, pe strazile Bucurestilor, ma faceau sa caut un fel de refugiu - sa stea acum rasturnata si cu picioarele goale pâna la jumătatea corpului ca o târfa groasa si grabita în gradina publica, mi se parea o catastrofa de neînchipuit. Dar înțelegeam înca o data ca femeia care iubeste are toate nerusinarile, cu o inconstienta care pare magnifica tuturor poate, în afara de sotul ei, si pe care eu însumi, înainte de a fi însurat, o admirasem la multe femei. Îmi aduceam acum aminte ceea ce una dintre marile scriitoare a exclamat cu groaza: "Drepturi femeilor? Sa facem din ele, de pilda, magistrati? Sa încredintam viata, libertatea, onoarea si norocul oamenilor unor femei, despre care stim ca trei zile pe luna, cel putin, sunt niste animale suferinde, inconstiente si turbate?" Ma gândeam si eu ce trista experienta e sa-ti conditionezi fericirea si cinstea ta de sexul capricios al femeii. Era în mine, orb, un îndemn de moarte, sa pornesc sa-i caut si sa-i gasesc în vie.

Nu coborâsera însa nici în gradina. Erau numai asezati la capatul pridvorului, pe parmalâc, si, apropiati, stateau de vorba. A trebuit sa ma reazem ca sa nu cad, însa de alta emotie. Ma asteptam la atâtă rau, încât acum aveam porniri de adevarata si înduiosata recunostinta pentru femeia care, totusi, n-a mers pâna la capat în infamie. M-am întors cu o stranie liniste la jocul de carti...

Petrecerea s-a sfârșit în zorii zilei. Cea mai mare parte dintre invitati plecaseră. Mai ramasesera câtiva dintre jucatorii de carti, care, pierzând

toata noaptea, cautau, acum, livizi si cu buzele vinete, sa se refaca printr-o lovitura, dar mai rau pierdeau, încât, din placere, jocul avea, târziu, o nuanta de tragic vulgar. Izbeau cartile de masa verde, fumau mult, ca scrumierele pe care nu le schimbasese nimeni erau ticsite de mucuri turtite. În pridvor si în cerdac, parte la mesele încarcate cu resturi de la banchet, parte în fotoliile de trestie si nuiiele albe împletite, asteptau cu gurile coclite, dar cu buzele înrosite din nou, sotile celor care înca mai jucau, gazdele, câteva perechi tinere, care nu se îndurau sa se desparta si al caror organism biruitor se refacea cu fiecare senzatie noua. Acum urmareau înaltatul soarelui, care stropea cu apa de aur verdele albicios al viilor si negrul verzui al padurilor. Era o impresie de racoare si prospetime peste oraselul din vale, gata sa se trezeasca, prospetime care aci sus nu putea birui totusi extenuarea fizica. Asteptam, cu seaca nerabdare, o explicatie îndârjita cu nevasta-mea, dar de vreme ce ea nu-mi ceruse sa plec, caci înca nu se îndura sa se desparta de el, rabdam. (Ce-or fi vorbit atât? ce aveau de "discutat"? cu ce fraze? la ce întâmplari au facut aluzie? ce aveau sa-si spuna amândoi? caci eu nu-mi puteam reprezenta pe nevasta-mea vorbind decât cu mine). A trebuit sa coborâm apoi în beciul unui proprietar vecin, care nu ne-a lasat pâna nu vom încerca, împotriva oboselii de mahmuri, un leac paradoxal, un singur paharut dintr-un vin auriu si greu ca untdelemnul, care, luat lângă butoi, avea sa ne limpezeasca desavârsit mintea...

Era soarele sus când ne-am gasit în odaia cu pat larg si scazut, cu perdele de pânza de casa si borangic, cu fotografii straine, cu carti, în care panglici erau ramase acolo unde se oprise atentia altora - si cu sticle de parfum si apa de colonia pe masa de toaleta, gatita cu oglinda leganata, începute de alte mâini.

N-am putut sfârsi dezbracatul, dar cum nici nu vream sa discut cu ea "academic", i-am spus cu o voce de mort:

- Asculta, draga fata, sper ca niciodata în viata mea nu voi mai trece prin clipele prin care am trecut ieri si azi.

M-a privit cu ochii mari albastri.

- Nu înțeleg ce vrei sa spui?

Eram uluit, am ramas cu haina în mâna, am râs ca un cadavru.

- Sincer? nu înțelegi ce vreau sa spun?

Si ea, afectat:

- Absolut sincer...

Tremuram, aprins si indignat de atâta crasa prefacatorie.

- Ei bine, atunci poate ai sa înțelegi alta fraza ceva mai simpla. Sa ne despartim. La Bucuresti începem numaidecât, cum ajungem, divortul. Daca vrei sa ramâi cu amantul dumitale, n-am nimic de spus. Cu toate ca nu-mi mai pot face iluzii, dupa cele ce am vazut de ieri pâna azi, te rog totusi un lucru. Acum, când ai certitudinea ca vei ramâne toata

viata cu el, sa evitam spectacolul si sa nu ne oferim comentariilor adunarii publice de aici.

N-am vazut niciodata o privire de înger atât de obosit si de mirat.

- Dar despre ce e vorba, pentru Dumnezeu?

- Dupa cele ce ai facut azi, mi se pare uluitor sa mai întrebi despre ce e vorba.

Si, ca un bolnav, care nu stie ce s-a petrecut cu el în timpul delirului:

- Dar te rog... te rog, spune-mi ce-am facut?

Indignat si revoltat de atâta îndrazneala, am întors capul cu dintii înclestati.

- Nimic.

Simtindu-se tare, staruia ea acum.

- Te rog, spune-mi ce-am facut? Te rog.

Mi-era sila atâta, ca simteam ca orice vorba as fi spus, ar fi cazut alaturi.

- Nimic... Vreau sa ne despartim.

Ne-am dezbracat, dar în pat, cum eu evitam chiar sa o privesc, a început din nou.

- Stefane, te vad asa suparat... si-ti jur ca nu înțeleg de ce?

Am început sa fierb de mânie.

- Îmi juri?

- Îți jur pe ce vrei.

Dar o clipa m-am oprit mirat, întrebându-ma daca nu cumva gresesc, si m-am hotarât sa-i explic ceea ce se prefacea ca nu pricepe. Dar când sa caut, cu uimire, vad ca nici eu nu am nimic de spus. Ce sa-i reprosez?

Ca pe drum a stat lipita de mine si de el? Ca s-au coborât sa culeaga flori? Ca s-a sprijinit de bratul lui? Ca au facut un mic grup aparte?

- Ai fost tot timpul împreuna cu acel domn, ai dansat aproape numai cu el.

A râs indulgenta (ea).

- Ei bine, dragul meu, dar asta e firesc atunci când vii cu cineva pe drum, într-o excursie ca asta... Toate femeile au facut grupuri. Se creeaza inevitabile izolari. Nu poti fi familiara cu toata lumea si atunci se pare ca esti numai cu unii. Pe urma, el e un bun dansator... toate femeile din lume danseaza, cred.

- Da... însa nu numai cu un singur partener.

- Dar bine, aici nu e bal. Am venit împreuna pe drum.

- Nu... nu... a fost un adevarat scandal. Toata lumea v-a privit.

- Ce scandal? Ti s-a parut tie. Nu ai vazut ca - ti-am spus - toate femeile fac la fel? Asa sunt petrecerile astea. O data acasa, nici una nu se mai gândeste apoi la cunostintele si întâmplarile de aci. Ai sa vezi ca nici tu nu ai sa te recunosti cu toata lumea de aci... Esti de o sensibilitate imposibila.

M-a mirat aceasta intentie de maturitate în judecata ei si eram indignat,

dar taceam. Fireste ca n-aveam de obiectat nici un fapt precis, dar asta nu însemna totusi ca ea nu mersese, cu trup si suflet, într-o aventura. Aveam însa acum certitudinea ca a vinei unor ministri care, respectând cu sfintenie litera legii, își permit orice, chiar cele mai veroase afaceri. Cuvântul e oricând un mijloc imperfect de comunicare. Tot ce e sens, tot ce e adevar, tot ce e continut real scapa, printre silabe si propozituni, ca aburul prin tevile plesnite. Aveam totusi în plasa logicii un fapt precis.

- Aseara, credeam ca ti-ai sucit gâtul, tot întorcându-te sa vezi daca vine la masa.

- A, mi-am sucit gâtul, ce idee...! mi-am sucit gâtul...! si încerca sa bagatelizeze.

Dar a simtit, din privirea mea neteda ca moartea, ca aici nu încape tagaduiala si, nenorocit inspirata:

- A, acum stiu ce vrei sa spui. E cu totul altceva... Daca ti-as spune ai vedea ca...

- Dar spune-mi atunci.

- E un secret al nostru toate... madam Slugeru si madam Georgescu. Ajunsesem si la "secretul de familie" din Boubouroche...

Si era în asternutul strain, de prisos aproape de mine cu tot trupul stiut. Asta-i tot ce-mi rezerva viitorul? Corpul femeii atunci când vreau? Ce sa fac cu el, fara celelalte bucurii? Când stiam ca nu e nici el perfect. La un milion de femei abia de e una întreg frumoasa. Restul au nevoie de indulgenta, de înțelegere. Numai sufletul poate înlocui lipsurile. Si sufletul nevesti-mi...

Mi-era pielea uscata, capul dur si gol sa poti lovi cu ciocanul în el, parca tot gâtul plin de câlti.

Mi-am îngropat fata în perna care se încalzea numaidecât, de a trebuit sa schimb mereu capatâiul, dar fara sa pot dormi si n-am mai scos o vorba pâna târziu dupa-amiaza. Ea a dormit, a nadusit sanatos, s-a împrospatat în obraz si în privire, reintegrata vietii, numai eu parca eram bolnav de uremie.

Cum tot cearsaful si perna erau prea calde, cum toate cartile, pe care am vrut sa le citesc, mi se pareau uscate, am coborât catre ora cincii în gradina. Se sfârsise parca o sarbatoare, o întâmplare frumoasa în lume, care niciodata n-avea cum sa se mai repete si eu supravietuiam singur, dar cum dainuieste o coaja de lamâie stoarsa, aruncata dupa-masa.

Soarele mi se parea lesios si când am trecut pe lângă bucatarie am simtit mirosul de mâncăruri trezite. Au dat peste mine un grup de cheflii, care în zorii zilei se înfundasera într-un beci si acum ieseau beti turta. Fostul ministru plângea si tineva sa ma îmbratiseze neaparat, umplându-ma de bale si varsându-mi vin pe haine. Avea sentimentalismul galagios si plângaret al moldovenilor la betie, cu promisiuni jurate la toata lumea, cu demonstratii si invocari lirice de

fratietate, pentru ca a doua zi, treaz si revenit la sentimente normale, sa se prefaca (si cu o tainica spaima) ca a uitat totul, afara doar de promisiile si legamintele celorlalti. Totusi e sigur ca ei între ei, cel putin în momentele acelea, se iau în serios.

Plecarea înapoi a fost la opt seara. Era între mine si el, ca la ducere. N-am vorbit decât, rezervat si politicos, numai cu el tot timpul, refuzând, cu sila, toate încercările ei de a-mi capta bunavointa, prefacându-se, dealtfel, ca ia lucrurile în gluma. Mai târziu a adormit, sau s-a prefacut ca doarme, rezemându-se cu capul pe pieptul meu, ceea ce însa nu mi se parea decât un pretext ca sa-i abandoneze lui cealalta jumătate de corp.

Nimic nu mi s-a parut mai simbolic decât aceasta asezare a ei. Daca n-as fi stiut despre ce e vorba, daca as fi fost sotul naiv pe care-l voia ea, as fi crezut ca un subit si sincer acces de preferinta o face sa se agate duioasa de gâtul meu, când ea nu facea asta decât tocmai pentru ca asa își putea culca picioarele si soldurile, aproape în bratele celuiilalt. Dealtfel, si mai general socotit, nu era oare cu un înteles deosebit aceasta împartire a ei însasi, pe care o facea, singura, între noi doi? Încheiam bilantul sinistru al acestei petreceri, ca un general înfrânt si fugarit, promis degradarii si exilului, care compara resturile înspaimântatoare, cu armata frumoasa si stralucitoare de entuziasm pe care o comanda, la defilare, cu doua zile înainte. Dealtminteri, aceste excursii împreuna, de perechi tinere, când femeile sunt frumoase, devin mai totdeauna lupte "amicale", tot asa cum amicale erau acele "tournoi" medievale, numai ca atunci când totul trebuie sa revina la normal, dupa furii nemarturisite si explicatii amare, întocmai ca si în acele pomenite timpuri, de multe ori cadavre acoperite sunt aduse înapoi pe scuturi si targi acasa. Asa cum ma întorceam eu cu imaginea femeii iubite, ucisa. Peste doua zile ne-am dus întreaga "banda" la deschiderea unui teatru de vara si de acolo la un restaurant de la Sosea. Ce-a fost la tara s-a repetat si aici. De abia mi-am mai stapânit indignarea, indiferent la comentarii. O doamna, poate înca tânara, faimoasa frumusetate aventuroasa pe vremuri, care ma privea cu afectie totdeauna, cu care adeseori aveam interesante convorbiri despre întâmplarile din viata, caci în noua cochetarie pe care si-o permitea, de a se îmbatrâni cu intentie mai devreme, era parca din eleganta unui general tânar, retras voluntar la pensie, a încercat sa ma împace.

- De ce atâta enervare?

I-am aratat, surâzând trist, pe nevasta-mea si mi-a spus, glumind frumos si cu emotie, încât nu ma puteam supara:

- Stii o vorba, si daca nu o stii, ti-o spun eu: femeia însala numai pe cel pe care-l iubeste, pe ceilalti îi paraseste pur si simplu.

I-am spus ca asta nu ma consoleaza, dar mi-a explicat ca nu crede ca e vorba de altceva decât de un "flirt".

I-am turnat în pahar vin auriu, privind-o mirat:

- E o formula gresita, fara înteles la o femeie. Nu corespunde nici unei realitati, decât daca e vorba de o fata care vrea sa petreaca, dar, în sfârșit, sa-si pastreze totusi fecioria fizica (si care, dealtfel, s-ar da din toata inima), sau de femei bolnave, care s-ar da cu pasiune, dar le împiedica ovarita de care sufera. Mai are sens acest "flirt", atunci când o femeie urmareste vreun interes si, ca sa-l realizeze, face toate "avansurile", dar dupa ce a obtinut ce tinte, se refuza. Sistem practicat de multe actrite si profesioniste nemarturisite. Dar nevasta-mea nu e în nici una dintre aceste situatii si pentru ea un "flirt" e o aberatie.

- Ah, dumneata esti dintre acei care fac mofturi interminabile si la masa. Dintre cei care totdeauna descopera firele de par în mâncare.

- Sunt eu de vina daca mi se ofera fire de par în mâncare?

- Nu, atâtă luciditate e insuportabila, dezgustatoare. Îmi închipui ca esti în stare nu numai sa-ti examinezi exagerat partenera, dar ca, în ultimele clipe ale îmbratisarii, sa-ti dai seama exact de ceea ce simti, ca si când ai asista la un spectacol strain...

- Doamna, e perfect adevarat ce banuiti, dar încheierea dumneavoastra

- numai - e falsa. Atentia si luciditatea nu omoara voluptatea reala, ci o sporesc, asa cum, dealtfel, atentia sporeste si durerea de dinti. Marii voluptuosi si cei care traiesc intens viata sunt, neaparat, si ultralucizi.

- Cu ce placere te-as fi înselat pentru aceasta continua neliniste si banuiala a dumitale, si desfacea senzual o portocala. Avea o eleganta de marchiza.

- Deci... nu m-ai fi parasit?

- Poate ca atunci da, dar as fi regretat-o toata viata. Suntem atât de toante când suntem tinere.

Surâdea îndepartat si frumos, cu parul ei argintiu... si eu o admiram atât de pasionat, ca toata lumea parea intrigata ca de o scena de dragoste.

Va fi nevasta mea, peste un sfert de veac, ca femeia aceasta de lângă mine? si ce înteles adânc ar fi avut lucrurile... va fi fost aceasta femeie la fel cu nevasta mea? si - imposibila întrebare - vor mai fi altele acum? si - înca mai fara sens întrebare - de ce mi se pare posibil numai în trecut, de ce regret ca am pierdut, venind cu douazeci de ani mai târziu, trupul cald, cu zâmbetul bun si melancolic al acestei femei? Dar nu, toate sufletele acestea de carne si matase devin prea târziu, si de prisos, bune.

ASTA-I ROCHIA ALBASTRA

Nu i-am vorbit nevasti-mi o saptamâna.

Am mâncat singur în birou. Peste câteva zile, la masa la prieteni, mi s-a parut însa ca rezerva mea nu mai are sens, si am staruit toata seara pe

lânga o femeie frumoasa, aproape tot atât de înalta ca mine. Când spun "am staruit" e un fel de a vorbi. Dupa un usor început, ea, dezlantuita, m-a coplesit cu prietenia ei. Tot ce a facut nevasta-mea la tara, aci s-a reeditat într-o singura seara. G. nu era acum de fata. Ca sa nu para prea suparator, femeia a dat o nuanta de gluma lucrurilor. A declarat ca daruieste pe barbatu-sau nevastei mele, ca ma iubeste, a facut scandal când mi-a luat cineva locul de lânga ea. Am vorbit despre femeile grase si slabe si, ca sa-mi arate ca ea e numai înselator slaba, în fata tuturor, mi-a luat mâna si mi-a pus-o, apasat, pe soldul ei plinut... Strânge!... Eu, uluit, aveam aerul ridicul al lui Iosef în casa lui Putifar. Cum ma lasa un moment liber fugeam, dar ma cauta si ma aducea înapoi. Sâcâita, dezorganizata, nevasta-mea era vânata, glumea galben, iar de câte ori îmi aduceam aminte de ea si o priveam, îi întâlneam ochii mari si îndurerati asupra mea.

Noua mea entuziasta m-a silit sa dansez cu ea, desi dansam prost. Pe urma m-a luat de mâna si m-a dus într-un salonas cu divanuri: "Hai, sa fim singuri".

Eram stânjenit de parca numai în strachini calcam. Ne-am rezemat, lungiti unul lânga altul si m-a întrebat tot soiul de prapastii. Când s-a abatut din întâmplare cineva pe la noi s-a înfuriat, s-a dus la birou, a luat un toc si hârtie, a scris un afis: "Intrarea oprita... pereche amoroasa!" Cei care veneau, citeau, râzând ca de o gluma buna, si plecau, cerându-si scuze ipocrit. Glumea, fireste, dar asta n-a împiedicat-o sa-si framânte sânii de coastele mele si sa ma sarute, când i se parea ca nu vine nimeni.

I-am spus ca trebuie sa fim cuminti, m-am smucit si am plecat. Mi-era rusine de rolul grotesc, de siluit de o femeie, si ma gândeam la situatia delicata în care sotia asta vulgara - cu gluma ei menita sa mascheze abil o purtare mai precisa - își punea barbatul. Nu mi se parea suficienta scuza ca e vinovat ca nu stie sa-si stapâneasca nevasta si nici nu mi se parea ca "trenurile nu trebuie lasate sa treaca" sau ca trupurile "sarmante", care se doresc si se întind, sunt deasupra oricarei "ridicole filozofii". Dealtminteri, ca sa se poata trece puntea periculoasa, se face aci un cadril de naivitati. Femeile, ca sa poata realiza toata aventura, se prefac ca o socotesc ca pe un joc naiv, dar în acelasi timp barbatul serios "care nu stie sa profite" e acuzat, el, de "naivitate".

La ele însa naivitatea, prefacuta si cu scop precis, e dintre acelea pe care o practica unii escroci, în primele momente, "facând pe prostii" în fata unui judecator de instructie, declarând ca au încasat cecul fals la banca, în gluma, ca sa faca o farsa unui prieten de la Hamburg. Dar judecatorul, stiutor, cu privirea rece, pune zâmbind lucrurile la punct. Fara grija de spectacol, ca un animal ranit, nevasta-mea se trântise într-un fotoliu si nu vorbea cu nimeni. Noua mea amica a venit dupa mine: "Esti un caraghios", si mi-a fixat o întâlnire în oras.

Cealalta era geloasa si suferea. Simteam acum ca e o jucarie în mâna mea. Ca puteam s-o umilesc, s-o fac sa sufere si mai mult, dar la ce folos? Îmi venea sa-i spun: uite ce ai facut din dragostea noastra, din bietul nostru trecut. Acesta e idealul tau de iubire, acest continuu asasinat?

Acasa, furioasa si îndurerata, mi-a spus:

- Acum cred ca ai sa-mi dai dumneata explicatii mie.

I-am aratat ca n-am facut nimic mai mult decât ea la Odobesti.

- Da? Eu nu m-am proclamat flirt cu G., nu m-am pipait cu el, nu m-am înfundat, cu anunturi obraznice, într-o camera cu divanuri.

E adevarat ca pâna acolo nu ajunsese, dar nu e mai putin adevarat ca tot eu ma simteam în paguba.

A tinut sa-mi plateasca însa, cu vârf si îndesat, întâia data când ne-am gasit iar în "banda" cu el. A stat mereu, aproape în bratele lui. Îmi spuneam ca nu e decât o pedeapsa si ca, daca vrea sa ma pedepseasca, însemna ca nu-i era indiferent ca eu preferasem alta femeie, deci ma iubea. Cu toate astea, fizic ... spectacolul mi-era de neîndurat. Nu aveam taria sa vad, orice mi-as fi spus, cum femeia pe care o iubesc e tinuta în brate de un barbat, si i-am spus-o vecinei mele de rândul trecut si de data asta, care ma urmarea zâmbind.

- Dar daca ai iubi o actrita, care, pe scena, ar trebui sa-si îmbratiseze patimas partenerul, sa-l sarute lacom pe gura?

I-am lamurit, cutremurat, cu cea mai simpla sinceritate:

- Cred ca niciodata n-as putea iubi o actrita.

M-am apropiat de divanul din colt unde se gasea nevasta-mea si i-am spus ca plecam acasa.

- A! Cum asa devreme? Nu; mai ramânem.

- Trebuie sa plecam neaparat, am de lucru mâine.

- Nu... asta nu se poate... nu... mai stam... se supara oamenii daca plecam asa de repede. E nepoliticos. Scosese oglinjoara din poseta si-si pudra obrazii.

- Cu neputinta.

Si totusi am mai asteptat un sfert de ora. Era în mine ca o spaima viu grita.

- Draga, nu mai pot ramâne nici un minut.

- Ei nu... trebuie sa mai ramânem... vreau sa mai stam putin, si-si desena acum cu ros buzele.

- Eu plec.

- Pleci fara mine.

Am privit-o, acum linistit, ca un mort.

- Ela, îti dai tu seama de ce spui?

- Te rog... vreau sa mai stam.

- Nu se poate... sub nici un cuvânt, nu se poate sa mai stam.

Avea ochi mari, stersi si o cuta între sprâncene.

- Ei bine, nu merg.

- Ela, te întreb încă o data...?... Gândește-te bine ce faci. Dacă mă duc singur acasă, înseamnă că am pornit pe un drum de pe care nu ne mai putem abate.

Gândul că nevasta-mea ar putea veni singură, în zorii zilei, acasă, mi se părea o monstruoasă rece.

Am mai privit-o încă o dată, ca în clipa semnării unei sentințe, și am plecat. Am așteptat în stradă zece minute și n-a venit. Cunoșteam la unul dintre hotelurile mici o cocotă destul de frumoasă, voinică și nespuse de vulgare. I-am spus să se îmbrace, am luat-o cu mine, am dus-o acasă, am pus-o să scoată tot de pe ea și am culcat-o în patul tuturor durerilor, nebuliilor și lacrimilor iubirii mele.

Nevasta-mea a venit peste vreo două ore. Nu știu dacă servitoarea i-a spus totul, dar când a înțeles, s-a îngrozit, și nu-i venea să creadă. A căzut moale într-un fotoliu. S-a înfuriat apoi și a vrut să se repeadă asupra femeii, care nu prea avea de ce să se teamă.

- În patul meu, o adunătură de pe stradă?

Și cealaltă, cu o imensă și trivială doză de bunăsimț:

- N-ai decât să dormi în el, madam, nu să umbli noaptea teleleica.

Vedeam, uimit și cu sufletul gol, unde ajunsesem.

I-am explicat că dacă face scandal și se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoteala ei are să se răda ca de o paparudă.

A plecat trântind usa, cu o energie pe care nu i-o banuiam.

Am framântat întreaga noapte trupul femeii străine, cu o furie deznădăjduită, ca să-mi demonstrez că tot ce oferă una, îți poate oferi și cealaltă și că nu merita, că e ridicul să suferi atât de mistuitor, pentru atât de puțin lucru. Și parca am găsit adevărata părere. Primele trei-patru zile, dospind de mânie, nu mi-a fost greu să îndur absența nevastă-mi. Pe urmă însă, am început o serie de ipoteze, în toate sensurile, ca să vad ce gândește și ce simte acum. Cum stiam că iubeste pe altul, nu-mi închipuiam că îndura prea greu purtarea mea și-mi recunoșteam dreptul, și mă felicitam chiar, pentru ideea bună de a-mi crea ultimul cuvânt. Mă întrebam vag dacă ne vom mai vedea, dacă ne vom revedea, vreau să spun, în continuarea liniei trecute, așa cum, când te destepți după un vis atroce, reiei viața ta întreruptă seara. Și simteam că nu, adică nu mai aveam reprezentarea unei viitoare împacări, cum nu-mi pot închipui azi în ce fel aș putea deveni președinte de republică în America Centrală.

După o săptămână am simțit neapărat nevoia să-o vad, dar mi-am refuzat cu încapătănare orice prilej. Am căutat însă pe o prietenă a ei, ca să aflu, prin ocol, ce gândește, ce face, dacă întâmplările acestea de rasturnare și eveniment egal cu mișcarea planetelor, pentru mine, aveau pentru ea vreo importanță. Nu mi-a fost cu putință să aflu ceva. Fiindcă pe stradă n-o întâlneam ca să-i cunosc noul surâs, am început

sa colind restaurantele, cu batai de inima inca din strada, cu examinari usoare a tuturor femeilor la inceput, cu reveniri insistente apoi, de teama sa nu ma fi inselat din cauza palariilor mari si cu o tristete de moarte, cu impresia ca totul e gol, când trebuia sa constat ca ea nu e acolo. As fi vrut sa vad capul acela mic de statuie greaca, blond, cu ochii albastri, cum e acum în forma noua, sa vad daca ma priveste cu ura, cu indiferenta. Printr-o fatalitate de neînțeleles n-am întâlnit-o nicaieri. Am reluat legaturile cu toate prietenele ei, mi-am facut dintr-una amanta ca sa-mi dea stiri despre ea, dar cum venea vorba despre ea, totusi, de teama ca "nu se stie cum se întorc lucrurile", nu-mi spuneau o vorba, evitau orice discutie, iar detaliile pe care eu le ceream, dealtfel cu un ton vag indiferent, caci altfel n-as fi avut nici o sansa sa le am, mi-erau totusi, firesc parca, refuzate. Am cautat sa stie ca petrec, ca ma simt foarte bine, dar aceste gesturi ostentative erau ca niste scrisori încredintate unei poste lamentabile. Nu stiam nici daca le-a primit si mai putin puteam sti ceea ce gândeste aceea care le-a primit. Sa ma duc acasa la matusa ei, nu putea fi vorba. Nu mi-as fi iertat niciodata slabiciunea asta si nici n-ar fi fost posibil, atât eram de definitiv în gândul meu. Am început sa caut invitatii în casele în care stiam ca ar putea sa mearga, dar am nimerit-o mereu prost. Acum, toata nevoia de ea, comprimata în mine, se rezolva într-o otrava a întregului organism, înauntru. N-am mai putut mânca aproape nimic. O rochie la fel cu a ei întrezarita pe strada îmi pune un pietroi în stomac si un nod în gât. Slabisem si-mi era teama acum sa nu afle ca am slabit din cauza ei. Eram alb ca un om fara globule rosii. Am sporit petrecerile, ca sa afle, sa creada ca sunt slab din cauza orgiilor. În a patra saptamâna, un prieten doctor si un profesor consultant au fost de parere ca s-ar putea sa am un ulcer al esofagului. Si n-o vedeam nicaieri, parca disparuse în pamânt.

Am întâlnit-o totusi, în penultima zi de curse. Era zapuseala, lume multa, si un suflu de oboseala nadusita lâncezea în atmosfera prafuroasa si încinsa. Am vazut-o înainte ca ea sa ma vada. Tot trupul mi s-a înfierbântat brusc, am cautat numaidecât una dintre acele nenumarate femei echivoce, dar nu declarate, care tapeaza, cerând barbatilor sa le ia bilete pe cai, fireste fara sa dea bani, si am trecut vesel, radios si absent, pe lângă nevasta-mea. Era rezemata de grilajul alb din dreptul pariului mutual. Când am trecut din nou, înapoi, sta pe un scaun ca si când era frânta de mijloc, privindu-ne cu ochi îndurerati. Îndura parca o suferinta peste puterile ei. Nu mai voia, se vede, nici s-o ascunda, caci totul îi era indiferent acum. A fost o bucurie care m-a iluminat înauntru ca un soare. Am mai vazut-o acolo nemiscata, trista, pâna aproape de sfârșit. Si pentru întâia oara cineva mi-a vorbit de ea. O prietena comuna m-a întrebat cum pot fi atât de lipsit de inima... Si eu, care m-as fi dus s-o îmbratisez, s-o întreb cu o nemarginita patima:

de ce? de ce ai început toate astea? am trecut din nou, am salutat-o foarte prietenos, mi-a raspuns doar privind-ma în ochi, fara un surâs, fara nici o miscare a muschilor fetei, ca o caprioara blonda, înjunghiaata. Peste câteva zile am întâlnit-o în fata chioscului de ziare de la Independenta. Ceruse o revista de mode si tocmai o platea, când a dat cu ochii de mine si a înțeles ca o asteptam, oprit mai sus, la câtiva pasi. A avut o clipa de placere, nu de bucurie. Si-a muscat, cu o satisfactie vulgara, buza de jos, ca si când ar fi spus, câstigând prinsoarea: "A, domnule, în sfârșit!" Altfel întrevederea a fost frumoasa, cu lunecusuri de ironie voit banala si superficiala, ca sa para tandra si indiferenta: "Speram ca ai sa te faci mai urâta, departe de mine." "A... da... am avut eu azi-dimineata o presimtire buna". "Ti-ai oxigenat parul? Sau, nu, e din pricina soarelui." "Dupa cât stiu, nu. Se vede ca e tot soarele". "A reaparut si el numai din cauza dumatiale." "Ce vrei, când întâlnim încapatânati care vor sa reziste, cautam si noi complici." Dar, spre mirarea mea, tot ea vrea sa stie: "Ai mai sedus pe cineva?" si îi tremura vocea de parca era o acrită la întâiul pas pe scena... "Vreau sa iau o trasura". Era ora 12 si jumatate poate. Matusa ei sta pe strada Olari. Am pornit-o alaturi pe jos; în dreptul Universitatii, la statia de trasuri, am fost bucuros ca nu era nici una. Mi-a spus ca are de gând sa se înscrie din nou pentru licenta la Universitate, ca a fost plecata la Vaslui, la bunica ei, trei saptamâni. Prin fata Ministerului de Domenii, am avut oarecare teama, caci venea agale o trasura goala, pe care ea n-a observat-o însa. "Asta-i rochia albastra? dar parca era mai putin vie?" "Vai, mi-ai uitat rochiile?" Si sufletele noastre pluteau deasupra cuvintelor, în ezitari, fâlfâiri, fixari, si iar mici zboruri, ca un roi de fluturi deasupra unei plante, care ar fi încet transportata pe drum. La Rosetti, despartirea era inevitabila. Era statie mare de trasuri si automobile. S-a oprit pe trotuar... si în mine totul s-a oprit... dar a lasat, fara s-o vada, o trasura, a strigat prea încet alta si pe urma a întors capul sa-mi spuie ceva. Am ajuns, poate pe la doua, în fata casei matusii ei... dar parca n-ar fi observat ca am ajuns, am trecut înainte, apoi, de vreme ce se crease un precedent, dupa vreo suta doua de pasi ne-am întors, si pe urma iar, pâna la ceasul trei si ceva. Poate ca nici unul, pentru nimic în lume, nu ar fi cerut însa celuilalt sa mai ramâie. Eram asa de grabiti si ne vedeam în trecut numai.

- Ah, de tine nu se îndura cineva sa se desparta, si era profund adevarat, dar o spuneam cu un surâs, ca sa para abia ceva mai mult decât o gluma indiferenta... sarut mâinile.

- Vai! o sa ma ocarasca matusa-mea. Dar putin îmi pasa. Îsi trecea limba peste buzele arse parca, si surâdea cu ochii albastri, plini de suflet ca de roua.

Ma întorceam, în dupa-amiaza inundata de caldura uscata, chinuit de foame, adâncindu-ma ca în cauciuc în asfaltul încins, privind caii obositi

ai trasurilor, storurile trase pentru siesta la mai toate casele, dar era în mine o tristete usoara si placuta. Simteam ca femeia aceasta era a mea în exemplar unic, asa ca eul meu, ca mama mea, ca ne întâlnisem de la începutul lumii, peste toate devenirile, amândoi, si aveam sa pierim la fel amândoi.

Eram ca într-o zi imensa si întâmplările acestea mici, amanuntite pâna în fractii de impresie, erau printre cele mai importante în viata mea. Astazi, când le scriu pe hârtie, îmi dau seama, iar si iar, ca tot ce povestesc nu are importanta decât pentru mine, ca nici nu are sens sa fie povestite. Pentru mine însa, care nu traiesc decât o singura data în desfasurarea lumii, ele au însemnat mai mult decât razboaiele pentru cucerirea Chinei, decât sirurile de dinastii egiptene, decât ciocnirile de astri în necuprins, caci singura existenta reala e aceea a constiintei. Si, în organizarea si ierarhia constiintei mele, femeia mea era mai vie si mai reala decât stelele distrugator de uriase, al caror nume nu-l stiu. Ne-am împacat peste o luna, când a venit cu bratele pline de crini târzii, ca o amanta, si am fost împreuna toata luna august la Constanta. Locuinta tihnita, plimbari seara pe dig, împreuna cu o familie cunoscuta, aperitive în Piata Ovidiu, întesata de lume, si uneori, în gluma, joc la bula, când pierdeam regulat. Bineînteles, în dimineata însorita eram si noi, ca toata lumea, încarcatura de tineri în pijamale si haine albe usoare, în trenul de Mamaia. Pe plaja, ea era înca extrem de frumoasa, mai ales când tot corpul i se facuse ca grâul copt. Aproape înalta, cu talia subtire si soldurile vânjoase, cu sânii razbind ghiciti ca merele prin maioul negru (strâns pe ea cum e un sarpe în pielea lui), aduna toate privirile. Putin prea înalt pentru subtirimea bratelor si coapselor, faceam totusi, cred, o pereche potrivita cu ea. Când, legata la cap cu un tulpán albastrui, cum e uneori cerul senin, care îi iradia lumina ochilor si-i limpezea liniile desenate, pure, puneapoi pe umeri un fel de pelerina, usoara de tot, poroasa si albastra, tare ca vopseala, parea întreaga zugravita pe smalt, cu fata aurie.

În septembrie, întorsi în Bucuresti, am avut o cearta din cauza copilului asteptat. N-a vrut sa-l aiba si a trebuit sa stea în sanatoriu vreo doua saptamâni. S-a facut bine abia pe la Sfântul Dumitru.

A fost un timp destul de linistit si am putut sa fac vreo doua drumuri la o padure, care facea parte din mostenire, pe lângă Curtea-de-Arges. Era un sfârșit de toamna de o frumuseté largă si potolita, si priveam de la fereastra vagonului dealurile lenevoase cu paduri îndesate, cu acea felurime de colorit care arata cresterile. Daca vara e greu de osebit toate apele si asemuirile de verde, acum gama vestejitelui cuprinde toate culorile tari. Câta vreme unii copaci sunt înca verzi, altii au frunzele, pe negrul cracilor, galbene ca niste caise stravezii. Unele frunzisuri sunt rosii sângerat, altele violete, caramizii, albe chiar. Cerul e imens, si departe peste umerii dealurilor, peste sate, are un fel de

maiestate senina, careia lumina vie, dar galbuie în culoare si potolita în caldura, îi da o liniste melancolica.

Nu pot sta linistit pentru ca în compartimentul de alaturi (sunt vagoane vechi, clasa I-II) se aud hohote de râs, comentarii, aprobari calduroase. Sâcâit, renunt sa mai privesc carele, care se departeaza domol pe drumuri albe, si trec si eu dincolo. Un domn, sa tot aiba cincizeci de ani, cu gâtul în piele moale si rosie, ca al curcanului, cu ochii vii si mustata mare, pe figura pentagonal osoasa, explica de ce trebuie sa intram în razboi. Dealtminteri, cam asta se discuta pe tot cuprinsul tarii românesti, când afacerile si placerile lasau timp liber.

E de o verva îndracita, gesticuleaza convins, batând aerul cu amândoua mâinile. Esentialul, dealtfel, în replicile lui tumultuoase, sunt interjectiile. - Ee! ee...! Pai vezi! Când spun eu? si se scoala iar de pe fotoliul de piele. Cum o sa reziste, domnule?... cum o sa reziste? Vino-ncoa. Daca eu pun aici o armata? si arata Orsova, iar aici alta? si arata la Sibiu, aici înca una? acum la Brasov.

Dar cineva obiecteaza:

- Bine, domnule Predescu... tocmai acum când nemtii au terminat cu rusii, de au ajuns în inima Rusiei?

- Pai tocmai d-aia - raspunse domnul Predescu deznadajduit si scrijelat - tocmai d-aia... Dumneata nu vezi cum vine planul? Eu încep asa - si începu sa urce pe harta care indica statiile, deasupra canapelei - si hai-hai, si hai-hai... A?... merge? si-asa mereu... si-asa mereu (în timpul acesta legănând urca si ocolea cu mâinile pe harta, de la Arad spre Cluj, pascând parca din urma)... Ei, asa-i ca i-am luat ca din oala?

- Domnule Predescu, dar Mackensen ala si Hindenburg pretind ca ei o sa câstige razboiul, adaose unul, nu pentru ca ar fi crezut, dar mai mult ca sa dea replica, si asa, ca sa-l întarâte pe domnul Predescu.

- Daa? si își potriveste tigara rasucita, în tigaretul de trestie... O sa câstige asta - iar aici face un gest foarte explicit, vârând degetul mare, printre aratator si mijlociu - auzi? O sa câstige asta. Eu fac "pari", domnule, ca Hindenburg ala al dumitale - si-si lateste buzele - daa, sa vie el la mine... fac "pari" cu el... ca manâncă bataie... pe oricât... Hei? se pune el cu mine?... Domnule, portar de hotel o sa-l facem dupa razboi. Ceilalti aveau aerul ca se mira de îndrazneala lui Hindenburg de a se pune cu noi si cu domnul Predescu, iar unul sincer nu se mai putu stapâni privindu-l si privindu-se parca:

- Domnule, românii e destepti... Ti-o spun eu...

- Pai bine, domnule Predescu, atunci de ce nu intram? Ca eu nu cred ce sustin unii, ca nu suntem pregatiti...

- Ce pregatire, domnule? - si ridica ochii disperat în tavan - ce pregatire...? ca ma omori cu zile. Ce sa te mai pregatesti?

- N-avem tunuri... cine stie?

Domnul Predescu râde acum indulgent si cu pielea de curcan a gâtului

gâlgând:

- N-ai tunuri? da intra-n razboi, domnule, si-ti da frantuzul câte tunuri vrei: vrei o mie? îți da o mie... vrei zece mii, îți da zece mii. Si ridica bratele, apoi le lasa sa cada, uimit si dezgustat. Dar de asta e vorba acum...? Ce nevoie ai de tunuri, domnule? si întorcându-se surâzător spre ceilalti, care ascultau mereu, cu interes (ca acum venise si seful de tren, mustata ciupita): Auzi, tunuri? Bine, domnule, de asta are nevoie neamtul si frantuzul ala, ca sunt crescuti în puf - si, brusc furibund: Dumneata stii cum e românul, domnule? Nadejdea lui e baioneta, domnule, baioneta, înțelegi dumneata?... Ca o vâra pâna în prasele... si daca se rupe, da cu patul armei... uite-asa... uite-asa - si lovea îndârjit si imaginar, înspre toate colturile compartimentului, în timp ce ascultatorii îl urmareau, ferindu-se încântati.

- Zi, baioneta si patul armei, domnule Predescu?

- Pai, sigur, domnule, exclama îngaduitor... Asta-i arma românului... As vrea sa vad eu pe neamtul ala care sa stea la baioneta... si se întoarce triumfator si dârz în dreapta si în stânga. Domnule, când or intra ai nostri cu patul armei printre tunurile lor, o sa fie jale, ca ai nostri numai la scafârliie trag.

Domnul Predescu nu era de meserie, cum crezusem, nici cârciumar, nici comis-voiajor, ca am întrebat pe urma pe seful de tren.

- Nu-l cunosti pe domnul Predescu? se mira ceferistul meu si avea dreptate, caci pe liniile astea secundare calatorii se cunosc între ei cum se cunosc clientii aceleiasi cafenele. Domnul Predescu e de la Pitesti, avocat... a fost si deputat o data... merge la Curtea-de-Arges ca are o chestie acolo; si resemnat de admiratie: Destept om, domnule. Eu îl stiu de pe linie. Când ti-o explica el ceva... Nu zic, mai e si domnul Adamici... dar parca tot domnul Predescu e mai destept.

M-am plictisit si m-am întors la locul meu, ca sa privesc mai departe întinderile de porumbiste uscata, satele pe sub dealuri si surâsul melancolic al cerului înalt de toamna în asfintit.

Dealtfel, si la Camera chiar, dupa câte reiesea din ziare, discutiile nu depaseau mult adâncimea celor din tren. Se anuntase o mare sedinta de rafuiala, între cei care cereau "intrarea în actiune" si partizanii "neutralitatii expectative". Am avut prilejul sa asist la una dintre sedintele importante, când tribunele erau înca de cu vreme întesate de public, caci se stia ca guvernul va fi luat între doua focuri. Partizanii Puterilor Centrale aveau sa interpeleze banca ministeriala "pentru ce lasam prilejul acesta extraordinar, când nemtii sunt dincolo de Varsovia si aproape de Salonic, fara sa intram alaturi de ei?" Dimpotriva, reprezentantii curentului antantist aveau sa întrebe de ce nu intervenim sa salvam pe cei învinsi?

Sala, cu sugestii de interior de teatru prin arhitectura, de club prin verdele fotoliilor si al draperiilor, de catedrala prin lumina de vitraliu

galben, venita din luminatorul imens de deasupra, avea un aer solemn. Incinta era la început numai pe jumătate plină. Unii deputați își citeau gazetele, abia aparute de după-amiază, alții faceau cerc, discutând în fața vreunui personaj important. Pe banca ministerială numai doi miniștri care scriau absorbiți. Din când în când, câte un deputat venea în dreptul celui care scria și îi soptea ceva, sau îi da vreo hârtie pentru aprobat.

Pe urmă au început soneriile, s-a marit lumina, toate locurile de jos s-au ocupat. Președintele, suit ca pe o scenă sau catedră, a bătut din ciocan și un domn a citit, probabil, sumarul zilei. Anisoara a descoperit cea dintâi, cu un fel de bucurie, că poate stabili o legătură între ea și această incintă inabordabilă, pe Nae Gheorghidiu, așezat pe bancile opoziției (asa, din cochetărie politică), obosit și preocupat.

Interpretarea deputatului "nemtofil", făcută, de altfel, cu un fel de servilitate intelectuală și intenție de reacțiune mediocră, a provocat numai surâsuri ironice. Profundă impresie a stârnit însă discursul celui care cerea intrarea imediată în război. Pronunțată rar, cu vocea înfiorată, fraza: "Si veți lăsa acest popor erou, care e poporul sârb, să fie zdrobit, fără să faceți să cadă în balanță palosul românesc, hotărâtor, în această mare, în această neasemanată clipă istorică?" a plutit sub vastă cupolă, încremenind privirile, dar entuziast aplaudată numai de opt sau zece deputați, pe care nu-i vedeam, dedesubt, sub tribuna prezidențială în care ne gaseam noi.

Celălalt deputat interventionist a interpellat guvernul pe chestia înarmării. A declarat că știe că atelierele militare nu lucrează, că nu s-a făcut nimic pentru echiparea armatei, că s-au cumpărat zeci de mii de bocanci cu talpa de carton. Și el e impresionant:

- N-avem artilerie, domnilor... Ce-ați făcut ca să dam admirabilei noastre infanterii artileria grea de care are nevoie?

Aici, unchiu-meu, care se plimbase în timpul discursului prin fața primelor bănci, a întrerupt pe orator. Cum era cunoscut ca om de spirit, când a ridicat mâna, oratorul s-a oprit și privirile s-au întors spre Nae Gheorghidiu, care a declarat cu o falsă gravitate:

- Gasesc, domnilor, că îngrijorarea dumneavoastră din cauza că ne lipsește artileria grea e puțin exagerată. Cred că, la nevoie, va fi suficient să punem în baterie pe onoratul nostru coleg de la Romanți, domnul Cotârcea, ca să reducem toate tunurile nemtesti la tăcere. Și la vorbele astea, arată cu degetul înspre capatul rândului din dreapta, iar toate privirile s-au întors spre banca în care de-abia încapea o namilă de o sută cincizeci de kilograme poate, cu mâinile atât de scurte că abia îi ajungeau pe pânțele.

A fost o ilaritate imensă. A râs și banca ministerială, a râs și oratorul însuși. Tribunele întesate - în cele rezervate doamnelor unele elegante stău chiar pe trepte, nemaigăsind alt loc, iar în cele ale barbatilor unii se

sufocau, atârnați chiar de stâlpi - au rasunat și ele de hohote. Nae Gheorghidiu, simpatizat și de opoziție pentru spiritul lui și pentru "largimea de vederi" care îl caracteriza, pentru aerul lui "frondeur", revoltat parca, deși militant liberal, era foarte apreciat pentru "destinderile" pe care le provoca între guvern și opoziție. Azi, de pilda, partida era ca și câstigată pentru guvern, numai prin aceasta simpla gluma.

De pe banca ministerială a răspuns la urma unul dintre membrii importanți ai guvernului.

S-a sculat grav și cu ochii puțin contractați, de pe banca ministerială și s-a dus, în tacerea întinsă ca într-un aer tare, spre tribuna. Are fruntea înaltă, piezisa, ca de poet, ochii mari nu privesc pe nimeni, obrajii cu două cute, mustata de fante îmbrățnit. Acum, după un timp, își plimba ochii, privind și inspectând parca incinta. Tine mâna dreaptă înainte, cu două degete în buzunarul de jos al vestei. Începe încet dar sigur de ceea ce spune:

- Mi-ar fi foarte ușor, domnilor, dacă aș alerga după succese facile, să relev inconsecvența acestei opoziții, care pe de o parte ne reproșează că nu intrăm în acțiune, iar pe de altă se plânge că armata nu e pregătită. Dar tin să răspund fiecăruia dintre onorabili oratori care m-au precedat, în parte.

Peste partizanul Puterilor Centrale a trecut însă repede. Pe urma:

- Domnilor, dați-mi voie să vă întreb: Ce înseamnă această lipsă de încredere în guvernul țării? Ați monopolizat singuri toată iubirea de neam? Credeti dumneavoastră că pe aceste banci nu bate o inimă românească? și arăta acum, emotionat și solemn, banca ministerială și bancile majorității. Credeti dumneavoastră că viitorul acestui neam numai dumneavoastră va provoca nopți de insomnie?... (aplauze puternice) că numai dumneavoastră va cutremurați la gândul că ceasul sfânt al realizării naționale ar putea să bata, fără ca noi să ne găsim acolo unde trebuie să ne găsim? și fraza spusă respicat, cu vocea larg înfiorată, cu mâna dreaptă ridicată, cu pumnul strâns, iar cu arătătorul întins, cu mâna indicatoare de pe afișe, e urmată de aclamații și aplauze furtunoase. Domnilor, un orator al dumneavoastră a declarat saptămâna trecută aci că dacă ar avea doisprezece copii, pe toți i-ar trimite să lupte pentru țară. Ei bine, domnilor - și ridică tonul - eu declar că dacă aș avea douăzeci și patru de copii, n-aș ține nici pe cel mai mic lângă sânul mamei lui acasă... pe toți i-aș trimite în foc, în prima linie. Și trecând mai târziu la cel de al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul, ca un acar abil al oratoriei.

- Domnilor, ați discutat și despre pregătirea militară a țării (și scuzat, prietenos) cred că a fost o mare greșeală. (Iar energic, viu.) Nu poate fi pusă în discuție, și mai ales în discuție publică, pregătirea armatei românești (aplauze furtunoase). Domnilor, eu atât pot să vă spun: că

suntem gata. Si aci ramâne îndelung nemiscat... (Adunarea aplauda în picioare, aplauda si tribunele.) A continuat pe acest ton câțva timp, pe urma iar: Lasând la o parte gluma, atât de amuzanta, a colegului nostru, domnul Nae Gheorghidiu, si (aci urca vocea, într-un crescendo alarmant si intens, si scanda fraza cu mâna îndoita paralel cu pieptul, cu cotul ridicat, dar zvâcnind aratatorul intens, în afara) lasând deoparte aceasta actiune condamnabila de a strecura, de la tribuna Camerei, în sufletul ostenilor nostri, îndoiala în înzestrarea armatei (aplauze puternice, strigate de bravo), va întreb, de unde aceasta pretuire exagerata, dovada de vulgar materialism, aceasta supravvalorizare a rolului jucat de armament în razboi, când e stiut ca marile victorii se câștiga numai prin moral? (aplauze). O armata care vrea, învinge fara tunuri, fara mitraliere si fara cartuse (aplauze furtunoase). Si eu va spun ca armata noastra vrea sa învinga si va învinge! (aplauze entuziaste). Întrebatii pe acesti conducatori ai ostirii, în care nu aveti totusi încredere (si aci arata, silabisind, cu degetul, înapoi, ca si când comandantii ar fi cam în laturi si la spatele lui) si ei va vor spune: Vom învinge pentru ca soldatii nostri se vor lupta cu baioneta - si nu e tun care sa reziste baionetei românești - împotriva oricarui armament, iar când baioneta se va fi rupt, cu pumnii, cu unghiile, cu dintii... (aplauze delirante). Domnilor, încrederea mea în viitorul mare al acestui neam e neclintita (aci deveni solemn), si-mi iau, împreuna cu colegii mei, asa cum v-am spus de atâtea ori, raspunderea celor ce vor veni.

S-a asezat jos, parca fara sa observe aclamatiile delirante.

Desi în ultimul timp se vorbea de oarecare afaceri, pe socoteala statului, facute de acest membru important al guvernului, succesul i-a fost imens si s-a vorbit de el zile întregi.

În masina cu interiorul de bomboniera cafenie, în timp ce claxonul își cerea drum printre vehicule si pietoni, cele doua femei fierbeau de admiratie.

Le era, fireste, mai aproape succesul unchiului. Niciodata n-am avut o prea buna parere despre asa-zisii oameni de spirit (nu vorbesc despre umorul inerent gândirii juste), care de cele mai dese ori sunt simpli nerozi vioi. Caci "spiritul" presupune lipsa de sensibilitate si un profund dispret pentru oameni, cel putin în clipa aceea. Chiar în formele lui superioare, ca uneori Anatole France, spiritul da adesea o impresie de rece imbecilitate. Ce sa mai spun de Nae Gheorghidiu, al carui spirit nu era decât o forma de lichelism, caci nu "facea spirite" decât pe socoteala celor mai slabi ca el, ca sa amuze pe cei tari, de care avea nevoie? Era un fel de clovnerie obraznica, menita sa mascheze un egoism vulgar. Dar nevoia, acum mai mult ca oricând, sa tin sub înrâurirea mea sufletul si convingerile nevastei mele, si pentru ca aceasta protestare retorica nu e suficienta ("draga, orice ai spune, e destept"), am oprit masina si am intrat, invitându-le staruitor, în librerie.

Am cerut un dictionar medical strain si, la pagina stiuta, am citit, subliniind cu vocea:

"IMBECILITATE (fig. 1 100). - Imbecilul e un tip degenerat, caracterizat prin anomalii fizice, dar mai ales prin tulburari intelectuale si morale. Inteligenta lui e marginita, totusi are calitati de memorie, de imitatie si oarecare vivacitate de spirit. Mai ales simtul moral îi e atins... Revoltat, nedisciplinat, mincinos si laudaros, imbecilul cauta totdeauna sa faca vreo farsa neplacuta, sau sa traga pe sfoara pe unul sau pe altul. Camaraderia cu indivizii de teapa lui e totdeauna suspecta. Imbecilii sunt cele mai adeseori pederasti, sau nu se înțeleg decât ca sa puie la cale infamii. Chiar prinsi asupra faptului, mint cu un aplomb uimitor. Numarul imbecililor internati e infim, în comparatie cu acela al imbecililor care circula liberi si care traiesc ca vagabonzi, hoti si pezevenghi."

... Sau "oameni politici" în România, ar fi putut sa adauge acest dictionar. Daca "vivacitatea de spirit", memoria si capacitatea "de imitatie" sunt calitatile esentiale ale desteptaciunii, atunci trebuie sa recunoastem, le-am spus femeilor, ca ea e cam cuprinsa în explicatiile clinice ale dictionarului si ca Nae Gheorghidiu e într-adevar destept, "pezevenghi", cum zice el cu oarecare orgoliu national.

Dar n-am convins, poate, pe nici una dintre ele, pe nevasta-mea acum mai putin decât pe cealalta.

- Extraordinar cum exagerezi, mi-a spus Anisoara, privind indiferenta cu lornionul o mica vitrina de creioane de metal si de agende.

Iar nevasta-mea, grabit, ca sa nu creada Anisoara ca e de alta parere decât ea:

- Asa e totdeauna... pune în toate o patima, iar catre mine: Nu se poate vorbi uneori cu tine.

- Un filozof ar trebui sa fie mai calm, zau, a întregit-o, surâzând, bruna mea verisoara, cu oval desavârsit de Elvira romantica, dar cu simt practic si apropiat actualitatii, de nevasta de om de afaceri. Îmi spunea "filozof" caci stia ca asta mi-e dezagreabil si ea o voia chiar ca insulta.

- Cum calm? De ce sa nu pun patima?... Numai imbecililor le e indiferent ce opinie au. Obiectivitatea e necesara numai în actul judecatii, cere adica sa nu ai interese contrare si sa iei toate masurile de precautie intelectuala. Dar astea sunt de domeniul inteligentei si al onestitatii, nu al indiferentei sufletesti. Un om poate sa fie prost sau interesat, lipsit de luciditate, dar nu de "obiectivitate". Si, în orice caz, dupa ce, judecând calm, ai ajuns la o opinie, esti dator s-o sustii cu hotarâre si îndârjire, cât mai expresiv. Chiar oamenii de stiinta, dupa ce, pasionati si cu grija adevarului - caci nimic nu se poate face fara pasiune - au ajuns la o descoperire sau la o concluzie, o sustin cu tenacitate si cu dorinta de a face sa triumfe, chiar daca ar fi amenintati cu rugul sau cu ocna. Entomologul își apara gândacii lui cu patima. Nu

se poate sustine stupiditatea ca nu exista cauze si adevaruri care sa merite sa te pasionezi pentru ele, ca totul e relativ si indiferent, în raport cu... eternitatea. Totdeauna indiferenta asta ideologica si amabila, prezentata sub unghiul vesniciei, ascunde mici aranjamente facute sec, sub unghiul actualitatii si cu caracter strict personal. Sa te consideri spectator indulgent si amuzat al lumii acestia plina de infamie si de prostie e sa faci parte din ea, sa beneficiezi de infamiile ei, având aerul ca-i esti deasupra.

- Obiectivitate înseamna sa recunosti ca si adversarul are dreptate, uneori cel putin, îmi replica ironic si suficient, din nou Anisoara, ducând, mioapa, cu gratie, aproape de Iornion si de punctul negru de frumuseti, din obraz, o agenda dintre cele de dinainte.

- Alta aberatie... Raportate la acelasi punct nu pot sa existe doua adevaruri, opuse, în acelasi timp. Daca adversarul meu are dreptate, nu uneori, ci foarte adeseori, atunci renunt eu la opinia mea - si pentru asta înca îti trebuie curaj - si o împartasesc pe a lui, dar tot cu pornire si hotarâre. Indiferenta nu poate fi în nici un caz, caci exista o pasiune a adevarului însusi.

Au zâmbit si una si alta, cu îngaduinta, si am înteles, melancolic, ca nevasta-mea nu mai are încredere în judecata mea, ca steaua mea continua sa se raceasca. Anisoara trimisese masina, si s-au departat amândoua, pe jos, prin multimea din care faceau parte acum, dar nu erau la fel cu nimeni, în rochiile lor de stofa de culoarea migdalei, pe care cautau sa le ajunga, la jumatatea pulpei tulburator strânsa în ciorapul de matase, cizmulitele de antilopa ale modei.

Se îmbracau de o vreme amândoua la fel, ca sa-si sporeasca frumusetea, una blonda, alta bruna, cum își sporesc valoarea perlele, daca sunt colectie.

Am dat apoi examenul, amânat în iunie, de anul III. Cu G. ne întâlneam destul de rar si avea o atitudine mai curând rezervata. Nu-si vorbeau decât foarte putin. Totusi, în decembrie, când am plecat pentru doua saptamâni la tara, la Anisoara - pentru vânatoare si plimbari cu sania - a venit si el acolo. Mi-a fost destul de neplacut, dar n-am dat nici un semn de nemultumire. Ciudat a fost ca ea s-a separat pe Anisoara, a scurtat cu o saptamâna aceasta vacanta cu mese copioase si nici nu si-au mai vorbit. Si mai târziu am facut destule mutre banuitoare, am evitat gelos multe prilejuri care mi-ar fi fost dezagreabile, am tras cu urechea la multe, am spionat destule plecari în vizita ale nevesti-mi, caci mi-era teama ca nu se mai vad în lume tocmai pentru ca acum se vad când doresc, în vreo garsoniera, dar niciodata n-am avut prilejul sa fiu pâna la capat nefericit.

ÎNTRU OGLINZI PARALELE

În februarie însa, m-am întors prin surprindere noaptea, în automobil cu un prieten sportmen, care facuse o excursie pâna la Predeal. Eu eram concentrat de doua saptamâni la Azuga, ne-am întâlnit în restaurant si m-a luat cu el. Când am ajuns acasa, am gasit la ferestrele negre, perdelele nelasate, ceea ce mi s-a parut ciudat, caci faceau întunericul gol, iar mutrele zapacite si somnoroase ale servitoarei m-au nelinistit. Era acum o realitate care nu-mi încapea în simturi: casa era goala ca un mormânt gol, fara nevasta-mea. S-a facut în mine un pustiu imens, un nucleu de dureri. Servitoarea n-a fost în stare sa-mi explice unde mi-e femeia: la teatru... la matusa ei... lucruri vagi si imposibile pentru 1 jumătate cât era când sosisem eu. Nu stiam ce se va mai întâmpla cu mine pâna dimineata. Îmi repetam necontenit, ca idiotizat: N-as fi crezut-o niciodata în stare sa faca asta... Am stat o buna bucata de timp, trântit într-un fotoliu, ca azvârlit dintr-un furgon. Stiam ca acum totul e sfârșit pentru totdeauna, ca e sfârșit într-un mod cum nu merita loialitatea mea. Niciodata n-as fi crezut o femeie atât de cruda, în stare sa-mi faca, fara folos, atâta rau. Pâna a doua zi, care mi se parea la capatul unui lung, interminabil tunel, simteam ca voi înnebuni. Stiam ca iubirile sunt trecatoare, dar îmi spuneam ca sfârșiturile trebuie sa fie cinstite, ca între oameni care, dupa ce au facut o calatorie placuta împreuna, se despart elegant, se saluta cu cordialitate si, la nevoie, cu parere de rau ca totul a durat atât de putin, iar sfârșitul acesta de metresa-servitoare, cu atât dispret fata de o sensibilitate care îi jertfise totul, mi se parea o nemeritata infamie. Mi-e cu neputinta sa notez toate încercarile prin care am trecut, haosul de gânduri pe care le-am confruntat, întreaga aceasta noapte cumplita, cum nu mai întâlnisem alta pâna atunci, si poate nici n-am întâlnit de atunci încoace. Ars tot trecutul, arsa casa, murdarit si dizolvat ca personalitate, iata ce gasisem dupa patru ore de drum cu automobilul.

As fi vrut sa fie vis, ca sa fie desteptare posibila, dar nu era decât încrustata realitate. Dupa ce am fost în stare sa ma ridic din fotoliu, am alergat asa, în necunoscut si, probabil, pe la casele rudelor ei. La "tanti Lucica" nu era, la surorile mele nu era, si n-as fi dorit nici celui mai cumplit dusman al meu sa caute în zorii zilei si sa sufere cum sufeream eu, întrebând daca nevasta-mea, plecata de acasa: "... e la domnia-voastra cumva?"

Misterul imens al fiecărei case, cu ferestrele în întuneric, speranta stupida ca e acolo si ca totul, daca n-a fost vis, a trecut ca un vis, nedumerirea celor întrebatii si impresia ca, fata de cei cu viata sigura în casa lor, esti un lepros care merge, ferit de lume, numai noaptea, ma nucea. În orice caz, un accident, o întâmplare neprevazuta nu mi se pareau de presupus.

Pe urma, am înteles ca totul e pierdut, ca trebuie s-o parasesc cu totul noptii si aventurii ei, întorcându-ma acasa. As fi vrut sa alerg, sa strâng

sticla sparta în pumni, sa încerc orice, numai sa pot farâmita din noaptea care ma despartea de zorii zilei. Când eram mic, în ajunul unei calatorii, nu puteam dormi si mi-era teama, singur în noapte, ca "a doua zi", în mod exceptional, nu va mai veni. Iata, la fel, aveam impresia ca întunericul se va dilata la infinit, dar nu o plecare în necunoscut frumos era acum, dupa noapte, ci plecarea pe alt drum, pur si simplu, decât cele de pâna acum. Credeam ca niciodata nu voi mai fi în fata acelei femei, ca s-o pot zdrobi. Mi-era teama ca voi înnebuni pâna în zori. Aveam impresia ca nu mai sunt stapân pe destinele mele, ca si când as fi fost într-o trasura ai carei cai speriosi s-au aprins si alearga, neînduplecabil, cu mine, peste gropile si neprevazutul unui câmp. Daca adunam toata suferinta din trecut, nu izbuteam sa egalez pe cea de azi, care-mi pareea si de o natura diferita. Ma lungisem pe un divan lung si, cu palmele lipite de obraji, asteptam cu nelinistea si teama cretinilor, care, incapabili sa mai judece, cu ochii speriasi, se chircesc si asteapta... Cum a putut sa faca asta? meritam trivialitatea acestui procedeu care ma murdarea de prisos... când fusesem atât de loial?...

A venit a doua zi abia, pe la opt dimineata. N-as putea spune cum îi arata obrazul, cum i s-au împletit intentiile de gesturi si explicatii, pentru ca eram asa de sfârsit, atât de departe de lume, ca, întocmai ca un bolnav istovit de procedeele unei prea lungi operatii fara anestezie, nu asteptam decât sa vie ea, ca sa pot adormi. Depindeam de venirea ei ca de o idee fixa, ca de un semnal ca s-a sfârsit, pentru ca sa închid ochii numai.

I-am soptit, facând, înjumatatit, o sfortare:

- N-as mai vrea sa te vad niciodata...

M-a privit cu o ura stearsa, de rând.

- Atunci, ma gonesti?

- Nu stiu... Nu mai pot vorbi... Nu mai puteam cere nimic vointei mele...

- Asadar, ma gonesti?

- Nu pot sa-mi dau seama de nimic, si nu pot alege din mine nimic...

Întelege ce vrei... Spune-mi daca ai ceva de lamurit...

A fost din nou un stâlp de ura, toata, întelegând ca lupta e mult mai grea decât o banuise ea.

- N-am nimic de lamurit...

- Nu, n-ai sa poti lamuri nimic. Poti sa mai ramâi putin daca doresti...

dar daca vrei sa stii, sincer, sentimentele mele, atunci pleaca neîntârziat, si-ti voi trimite eu absolut tot ce e de trimis.

Iar m-a privit cu alti ochi, rai, aparuti de din dosul ochilor ei stiuti.

- Asadar, ma gonesti?

Peste vreo câteva zile, i-am scris neted si convenabil, întrebând-o daca nu prefera sa divortam fara formalitati, fara explicatii multe, si a acceptat.

Am suferit din nou mistuitor. Ziua si noaptea (literalmente), nu puteam gândi decât la ea. Toate explicatiile, pe care i le refuzasem oarecum, mi le furnizam acum singur, construind o infinitate de ipoteze, ca un judecator de instructie maniac, bolnav.

Sa renunt la ea pentru viitor, sa schimb tot peisajul planurilor mele, sa las un drum alb în gol, mi se parea de neînlaturat si atroce.

Dar, mai ales, sufeream ca trebuia sa admit remanieri de ecuatii întregi sufletesti.

Tot trecutul îmi apareea cu alt înteles decât cel cu care eram obisnuit, iar una dintre cele mai dureroase operatii erau aceste concluzii pe care trebuia sa le trag pentru ceea ce fusese. Niciodata femeia aceasta nu ma iubise. Reluam tot ce a fost la Odobesti, la tara, si acum simteam ca acolo am avut dreptate, ca atunci vazusem limpede, ca seria ei aceea fusese. Nu mai exista acum pentru mine nici o placere. Era ca un doliu adânc si dureros. Daca vedeam o pereche sarutându-se, eram ca acele mame care au pierdut un copil si vad, jucându-se în drum, frumosi copii straini. Piese de teatru si filmele cu dragostea, care îndura orice si pâna la capat tot biruie, îmi dadeau o înlacrimata si stupida melancolie. Cautam din nou, în toate localurile, ca s-o vad dar daca o gaseam, plecam numaidecât, cu un cutit înfipt si ramas în piept. De zeci de ori pe zi deveneam alb ca varul, din cauza unui amanunt, care ar fi putut fi în legatura cu ea, în cea mai banala dintre convorbiri. Dealtminteri, toata suferinta asta monstruoasa îmi venea din nimic. Mici incidente care se hipertrofiau, luau proportii de catastrofe. Bineînteles ca marile "scene" clasice ieseau din câmpul sensibilitatii mele, ca marginile unui desen privit cu o lupa prea maritoare. Când sufeream atât din cauza unei priviri, nici nu-mi puteam închipui între mine si ea vreuna dintre aceste scene excesiv patetice, durabil aplaudate. Nu puteam vedea între noi o discutie ca în piesele de bulevard, cu implorari, cu explicatii, cu staruinte de a se împaca. Rula, de pilda, chiar în zilele acelea, un film în care nevasta îsi umileste îngrozitor barbatul, fuge de la el cu amantul, parasindu-si copiii, el o cauta în toate partile, o implora sa vie, se duce dupa ea într-o statie de bai mondiala, iar când ea e parasita de amant, îsi da seama ca numai pe el, pe barbat, l-a iubit cu adevarat (?) si vine din nou acasa lângă copii. Si amândoi cred ca ceea ce n-a fost cu putinta pentru trecut va fi cu putinta pentru viitor, ca seriile lor sufletesti s-au încheiat, când, pentru mine, o singura absenta, noaptea, de acasa, era cât tot cerul de mare, si când odata ajunsi si împacati, sa zicem, ar fi trebuit sa înceapa drama trecutului. Cum mi-as fi închipuit, de pilda, între noi, o scena în care eu sa urlu zvârlind banii în fata femeii, ca în Dama cu camelii? Crescând la scara sensibilitatii mele, scena aceasta ar fi de neexprimat cu cifre, ca rezultatul dublarii boabelor de grâu pentru fiecare patratel al tablei de sah.

"Omul cu sensibilitate nazdravana", îmi spunea doamna cu fata tânara

si par argintiu. E drept ca sufeream, fara ca sa vada ceilalti de ce sufar, ca un reumatic care simte ploaia înaintea celor din jurul lui. Gaseau ca sufar pentru cauze futele. Într-un alt plan, trebuie sa fie oameni, desigur, care nu pricep ca unii sufera numai din pricina ca nu se pot spala pe dinti, sau ca n-au o carte, sau ca nu pot face cuiva un serviciu. Într-o zi, de pilda, ma duc la minister, la un prieten, care ma primeste, sub pretexte de aglomeratie, grabit ca pe un soi de creditor. Am crezut ca am sfârsit cu el pentru toata viata. Totusi, peste vreo doua zile, când ne-am întâlnit, a venit la mine, ca si când nimic nu s-ar fi întâmplat. Parea sincer (daca n-o fi avut motiv sa se schimbe între timp), absolut sincer. Dezolat chiar.

- Cum, draga, ai putut sa te superi din cauza ca ti-am spus, cam rastit poate, "lasa-ma acum"? Dar n-ai vazut ce era pe capul meu?... ca trebuia sa introduc atâta lume la ministru?

Întelegeam ca pe el nu l-ar fi jignit, niciodata, un astfel de raspuns si ca, deci, nici nu avea de ce sa ma socoata jignit pe mine. Nu existase nimic, pentru el, ca un peisaj pentru un miop. Dar eu, care devenisem palid si care stiam ca, nici în clipele când as fi fost dus la esafod, n-as fi spus unui prieten - fara sa fiu suparat anume, pe el, ci numai asa, din cauza ca-s prea ocupat - rastit: "Lasa-ma în pace acum!" i-am spus ca as fi facut altfel, în locul lui, dar n-a crezut.

Simteam din zi în zi, departe de femeia mea, ca voi muri, caci durerile ulcerose - acum când nu mai puteam mânca aproape deloc - devenisera de nesuportat. Slabisem într-un mod care ma dispera, caci facea o dovada obiectiva ca sufar din cauza femeii, si oricât as fi vrut sa ascund cu surâsuri ranile orgoliului meu, nu mai puteam izbuti, din cauza asta.

Ma gândeam zi si noapte, în afara de putinele ore de somn - când dealfel de cele mai multe ori visam - neîntrerupt la ea, ca si când mi se lichefiase creierul si nu mai era în stare sa schimbe "motivul", ca un pian automat, stricat, cântecul.

Într-un timp m-am hotarât ca, de vreme ce nu puteam sa nu ma gândesc la ea în restul zilei, cel putin în anumite ore din zi sa încerc precis sa mi-o fac absenta. Si în nadejdea ca voi influenta restul zilei, era important ca aceste doua ore hotarâte sa înceapa de dimineata. Cum ma desteptam însa din somn, nu aveam îndestula vointa, era ceva cu adevarat peste puterile mele, caci îmi era, automat, prezent gândul ei, odata cu lumina. Dar începeam acest exercitiu impus când ma aflam în baie. Cautam sa ma gândesc la altceva, iar când imaginea ei se asocia si încerca sa se însaileze restului, o goneam ca pe o albina, iar daca, totusi, nu izbuteam, schimbam numaidecât obiectul gândului. Când, însa, nici astfel nu izbuteam începeam sa numar, cu încapatânare, cu nadejdea ca niciodata vreun om nu va banui un atât de copleșitor grotesc. Mi-era rusine, în adâncul intimitatii mele, ca si

când as fi suferit de o boala rusinoasa si penibila... Uneori, când intervenea ceva vesel, aveam ragazuri de uitare, însa caracteristic de uitare, asa ca un bolnav dupa schimbarea pansamentului, sau când, dupa zile de ploaie, ar avea, prin fereastra înflorita de soare, lumina în camera. Dar pe urma iar cadeam. Am înteles, mai mult ca oricând, legatura dintre moral si trup, pentru ca era destul un incident sufletesc ca sa declanseze suferinta fizica, fiindca tot pieptul îmi era gata, supus, pentru asta. Zaceam asa, vreme dupa vreme, ca un bolnav de tifos, cu singura consolare ca nu înduram si mizeria si urâciunea fiziologica a tifosului, dar încolo fara nici o alta deosebire. Am cunoscut barbati care, aproape cu ostentatie, aratau ca sufera din cauza femeilor, am citit versuri în care poetii se vaita cu vorbe mari ca au fost înselati, si toti aproape îsi faceau un orgoliu din aceasta suferinta din dragoste... Mie mi-era o sila imensa de mine, de parca as fi avut paduchi, si orice aluzie la aceasta suferinta mi se parea o infamie.

De aceea, întâia mea grija a fost sa se stie ca ma preocupa alta femeie... Am înteles atunci chinul acesta, pe care pe urma l-am vazut mult mai raspândit decât s-ar parea, al oamenilor care se simt osânditi sa se arate cu multe femei ca sa nu se bage de seama ca sufera din lipsa uneia.

Pentru proces am dat o scrisoare avocatului, prin care îmi luam toata vina asupra mea, ca sa nu ne mai întâlnim printr-un prilej direct, dar altfel as fi vrut oricând s-o întâlnesc, iar daca aflam ca a fost într-un restaurant de seara sau la vreun teatru, fara ca eu sa stiu, deveneam palid (n-am vrut sa iert chiar binevoitoarei si întelegatoarei prietene, când o data a subliniat, cu familiaritate, aceasta paloare a mea) si mi se parea ca am lipsit de la o întâlnire vitala pentru rostul existentei mele. Ne-am întâlnit într-o zi la teatru. Era cu doua banci înaintea mea. Am salutat, când am trecut prin dreptul ei, cautând sa am un aer cât mai degajat si am facut haz exagerat de comedia neroada care se reprezenta, dealtfel, cu atât mai usor, cu cât prezenta ei, singura, era un fel de izbânda pentru mine. Eram înca multumit ca, fiind oarecum în spatele ei, o puteam privi fara sa par ca o fac cu intentie. În schimb ea, ca sa ma vada, a trebuit sa întoarca de vreo câteva ori capul. Cautam cu abilitate sa nu-mi întâlneasca privirea si exageram înca veselia mea altoita.

Era într-o rochie neagra, de seara, oblic decoltata, care-i facea bratele lungi înca mai albe, mai calde, plinute, voluptuos încheiate în umeri. Gâtul îi crestea usor, cu linii suav rasucite din grumazul gol si alb, spre radacina parului, caci muschii ascunsi urcau în încolacirea de spirala, sub pielea fara o pata, ca petala de trandafiri galbeni, a blondei. Ca sa poata privi bine spectacolul cum se afla spre capatul bancii, sta oarecum în profil fata de mine. Fiindca înspre sala era întuneric, iar partea dinspre scena era luminata de rampa, capul ei avea profilul

marcat (frunte pura dar nu piezisa, nas acvilin, barbie usoara) pe un fond de lumina, ca o aureola, asa cum provoaca intentionat fotografii pentru blonde, în timp ce obrazul dinspre mine era într-o umbra dulce ca lumina de luna. Umerii se afixau tari, caci, prin albeata lor palida, adunau lumina, asa cum o aduna în umbra rotunjimile lucioase. Nici cei care de obicei ma plectiseau cu aluziile lor nu banuiau ca tot teatrul era în sala, nu pe scena, asa ca la spectacolele revuistice. Faptul ca ma privea era pentru mine ca o scufundare în apa vietii. Am plecat de la teatru însanatosit, pentru câteva zile, cel puțin. Dealtminteri, orice prilej de a o vedea îmi facea bine.

Niciodata n-a aparut cu vreun barbat si, cum stiam ca trebuie sa aiba un amant, în toata nenorocirea mea îi purtam un fel de secreta si înmuiata recunostinta pentru acest fapt, desi eu, dimpotriva, cautam sa fiu vazut de ea numai cu femei.

Alta data, ne-am întâlnit într-un restaurant de noapte, dupa iesirea de la spectacol. Era într-o mare tovarasie de domni si doamne seriosi, frumoasa, si parea destul de vesela.

Eu privisem mai întâi pe geam, ca sa vad daca e înăuntru si sa nu fiu deci surprins de prezenta ei (asa faceam la orice restaurant si teatru), ca sa nu-i dau pe fata tulburarea mea, ci dimpotriva sa intru cu o figura de om fericit. Si sa o descopar, cu indiferenta abila si plecticoasa, abia mai târziu. Eram întovarasit de o tânara acrită, renumita mai mult pentru frumusetea (caligrafica si mediocra, de altfel) decât pentru talentul ei. Nevasta-mea de unde parea vorbareata, a devenit livida si s-a întrerupt brusc. Pe urma n-a mai scos o vorba toata seara. Cum n-avea orgoliul sa-si mascheze suferinta, a ramas aproape necontentit cu privirea asupra noastra, examinându-mi mereu, apasat, tovarasa de masa. Când o vedeam cât suferă, simteam ca în mine se cicatrizeaza rani (carora altfel le-ar fi trebuit luni si ani), asa, în câteva minute, cum cresc plantele sub privirea magica a fachirilor.

Dupa supeu, mi-am condus prietena acasa. Sa ramân la ea, ma plectisea oarecum. Simteam asta dupa oboseala anticipata, la gândul ca va trebui sa ma îmbrac apoi si sa cobor în strada (caci trebuia sa fiu dimineata acasa). Mi se parea ca o îmbratisare a amicei mele nu merita atâta oboseala. Caci, în afara de clipa când azvârleau întâia oara camasa de pe ele si când aveam impresia oricum, oricând, a unei neimagnate minuni pentru simturi, aceste femei nu ma mai interesau, în urma, deloc. Mi se parea ca framânt în brate manechine de lâna.

Mai ales aceasta acrită, pe care lumea o gasea frumoasa, mi se parea fara gust, ca de lemn vopsit. Tot ce spunea era o balabaneala plata si vorbea întruna, într-un jargon de culise, probabil:

- Nu-mi da mie sa joc, ca le-as trânti o creatie, asa... Si la acest "asa", facea cu mâna arcuita un gest, scurt, zvâcnit, cu pumnul închis. Ai vazut la restaurant pe Niteasca?... Crede ca daca si-a luat masina acum...

Ma gândeam cu necaz ca, întârziind, pierd tot mai mult timp din noaptea care mi se parea pretioasa. Avea un corp nici gras, nici slab, nici mare, nici mic, cu sânii ca niste mere de vata, fara rotunjimi nervoase, fara relief, perfecta ca un nud prost fotografiat în revistele cu poze, care fac economie de cerneala.

Începusem s-o examinez atent, cum examinezi, când nu ti-e foame, un fel de mâncare care nu-ti prea place, farfuria e putin patata, sosul e apos, carnea cu sugestii salcii.

Pe urma ne-am trezit totusi îmbratisati, asa ca animalele, dar ma întrebam daca voi merge pâna la capat. Mi-a venit în minte, o clipa, femeia din cauza careia sufeream atâta.

Am înteles, din nou, ca iubirea fizica frumoasa e o profanare. E nevoia amara de a zdrobi, de a razbi într-o îmbratisare, odata cu trupul framântat, si sufletul, prizonier suav în el, în clipele acelea. Si cu atât mai apriga e voluptatea acestei pângariri, cu cât mai plina de noblete e icoana rasturnata. Cauti, crescând în exasperata, în smintita însurubare, durerile si bucuriile trecute, frumusetea luminoasa a fericirilor traite, palmuiesti devotamente de înger lanced si gingasii înduosatoare, jocuri de inteligenta neasemanate si melancolii zâmbitoare. E bucuria de a vedea, ravasita, lesinata de voluptate - prin tine - femeia draga cu sufletul zapacit de aceasta goana continua, si pe urma încremenit în spasm, ca în fata unui miracol.

De aici nevoia atâtor amante si atâtor amanti de a striga, în clipele ultime, orori, vorbe desuchiate, ca niste masti smulse, care sa faca si mai aprig simtul, actul profanarii. Dar eu, ce sa profanez în inteligenta si în sensibilitatea de cocota ortografica a femeii de lânga mine?

Ma desfac plictisit, si, ca de obicei, ma las în voia mea interioara.

Interesul sexual e nul în afara de ideea de personalitate. De aci curiozitatea, ascunsa si vaga, despre anatomia sexuala a personalitatilor de noblete si loialitate celebra. Au fost atâti obsedati de sexul Mariei Antoaneta, al Lucilei Desmoulins.

Într-o zi, la ora prânzului, prin aprilie, m-am întâlnit cu nevasta-mea într-o mare bacanie de pe Calea Victoriei. Ea facuse sa i se împacheteze tot soiul de târguieli si, desi viziunea unei mese cu prietenii ei m-a facut sa sufar rasucit în mine, am salutat-o surâzând.

- Sigur, cumperi atâtea bunatati si pe mine nu ma inviti?

Spuneam asta în gluma, fireste, dar daca m-ar fi invitat cu adevarat, nu stiu, zau, ce as fi facut. Mi-a întins, cu voie buna, mâna subtire si moale, patrunsa de Quelques fleurs, pe atunci parfum rar.

- Nu... Nu te invit, ca nu esti cuminte...

I-am raspuns, cu dorinta evidenta de a nu aprofunda nimic:

- Eu sunt baiatul cel mai cuminte din lume, în timp ce ea comanda, celui ce o servea, pâté de foie gras.

- Asta e pentru domnul...

Si rânduind prietenos, cu o lumina jucausa în ochi, s-a dus la casa, grabit sa plateasca, floare de primavara, în taiorul cenusiu.

Ce departe erau timpurile când, neastâmparata, avea grija sa-mi aminteasca sa nu-i uit gustarea favorita, între târguiele de la bacanie. Si acum, totusi, intrusiunea glumeata a ei, în meniul meu, avea un mic farmec senzual si sprinten, care m-a înveselit.

N-am mai vazut-o vreo doua-trei saptamâni. Am facut, întrebându-ma mereu, fel de fel de ipoteze.

Într-o zi, un fost coleg de Universitate, bun prieten si cu mine si cu ea pe vremuri, boem si ziarist acum, îmi spunea cu nedumerire si cu oarecare intentie de acreala:

- Dragul meu, nevasta-ta e putin cam ingrata. Am întâlnit azi, la Muntele de Pietate - am eu chestiile mele acolo - pe matusa ei; amaneta un inel. Spune-i sa nu uite ca a crescut în casa acestei matusi. Amicul meu habar n-avea de cum stau acum lucrurile.

M-am interesat, putin mai de aproape, si am aflat ca, de doua saptamâni, nevasta-mea e bolnava în pat. Am facut un pachet de carti, din librerie, am ales un brat de flori si i le-am trimis cu câteva rânduri, fara titlu.

"Am aflat ca esti bolnava... Îmi pare nespus de rau (exageram tonul, ca sa-l creada conventional). Ai aci câteva carti, de Anatole France si Wilde, autorii d-tale favoriti, ca sa-ti treaca mai usor timpul. Ti-as fi recunoscator daca, având nevoie de ceva, mi-ai comunica prin comisionarul care-ti aduce rândurile acestea.

Cu prietenie si urari de sanatate,
S."

Am asteptat raspunsul, ros de zeci si zeci de superstitii, cum de altfel îl si trimiseseam: unui anume comisionar batrân negricios, cu mustata mare, care totdeauna izbutea, i-am dat scrisoarea la o anumita ora, n-am scris plicul acasa, ci direct la tutungerie, nu i-am spus sa-mi duca raspunsul acasa, caci aveam superstitia ca momentul gasirii unui plic alb, cu raspuns bun, pe masa mea, nu-l pot realiza si nici nu-l pot primi din mâna servitoarei, pentru ca nu prea mi-o închipuiam spunându-mi: "A venit un comisionar cu o scrisoare", iar scrisoarea sa fie totusi placuta. Îi spuseseam ca voi trece peste o ora pe la locul lui de asteptare. Nu a venit decât peste doua ore. Am citit plicul, desfacut cu nervozitate, stând rezemat de bara de alama a unei vitrine cu palarii si cravate scaldate-n lumina. Era o scrisoare tot fara titlu, ca a mea.

"Într-adevar, sunt de vreo doua saptamâni în pat, dar cred ca nu e prea grav. N-am nevoie de nimic, îti multumesc foarte mult, dar florile si cartile mi-au facut o nespusa placere. Toti prietenii mi-au trimis, de mi-e casa plina, însa liliacul e parca mai frumos, acum, decât oricare alta floare.

Cu multe multumiri,

E."

Am cerut amanunte comisionarului. A sunat mult, a batut la o fereastră deschisa (casa matusii e sistem "vagon", are ferestrele joase în curte) si pe urma a venit la geam o cucoana batrâna. Doamna tânara era în pat: a sprijinit hârta pe o carte ca sa-mi scrie. Si dupa câțva timp, cu nevoia de a-si cere iertare:

- Domnule, mi-a dat bacsis un napoleon de aur. Am spus ca mi-ati platit comisionul, dar n-a vrut sa ma lase pâna n-am primit. Va spun, ca sa nu socotiti ca eu primesc bani, lasând sa creada acolo ca nu m-ati platit.

Ma cunoasteti.

- Ai vazut dumneata pe fereastră? Era în pat?

- Da, domnule, pot sa va spun: un pat mare, de stejar, pentru doua persoane; deasupra, pe perete, erau doua tablouri, un domn ofiter si o doamna.

- Mai avea flori... multe în camera?

- Flori? Flori... adica flori? Nu, nu mai avea. El repeta ca sa aiba timp sa se gândeasca.

Am crezut ca ma minte, ca sa se conformeze unei dorinte pe care mi-o atribuia, asa de la el.

- Cum, omule, nu erau flori?

- Zau daca am vazut una macar... dar poate or fi fost...

- Ah, afurisita femeie, dragul meu.

M-am gândit, pâna seara, daca n-ar fi trebuit sa ma duc eu si sa terminam totul printr-o împacare. Dar mi-am spus ca nimic nu ma îndreptateste la asta, ca, de altfel, n-am nici macar elementele care sa ma faca sa cred ca ea ar primi o împacare. Iar când mi-am adus aminte de noaptea de februarie, mi s-a înnegrit sufletul si am înțeles ca e sfârșit pâna la sfârșit.

Am trimis peste câteva zile pe una dintre surorile mele, cea nemaritata, care era mai buna prietena cu ea, sa vada ce face. Mi-a spus ca nu e alarmant bolnava, dar ca i-a facut o impresie de mizerie dureroasa. I-a repetat mereu însa, cu staruinta, ca nu are nevoie de nimic, spera sa mearga mai bine, a vorbit despre mine cu prietenie si indiferenta, s-a interesat ce legaturi noi am. I-a spus, pe urma, ca asteapta sa se termine divortul, ca sa se marite din nou. A gasit acolo si pe Anisoara, cu care deci se împacase.

S-a facut bine si, peste vreo saptamâna, ne-am întâlnit catre zece seara pe Calea Victoriei, în dreptul cafenelei Capsa. Eu conduceam pe actrita la teatru, ea era cu Anisoara si barbatu-sau. Am salutat-o, mi-a raspuns zâmbind si când, dupa zece pasi, am întors capul, am vazut-o oprita în loc, rezemata de bara vitrinei, urmarindu-ne cu aceeasi privire de caprioara blonda, înjunghiata.

Începusem sa am un soi de nedumeriri, care aduceau mult cu parerile de rau... Sufera atât... poate ca... în sfârșit... e atât de greu de fixat

vina în dragoste.

Într-o seara, după ce o cautasem prin vreo două-trei restaurante, am renunțat la nădejdea că aș mai putea-o găsi și am rămas în tovarășia câtorva prieteni, într-un soi de cârciumă cu parc (adică grilaj de sipci vopsite cu verde, doi-trei leandri, gratar și lautari). Evident că s-a vorbit despre femei. S-au rostit nume de neveste onorabile care merg la casele de rendez-vous (tremuram tot), s-a vorbit despre cele mai recente aventuri și amănunte din plin au fost date despre felul deosebit al câtorva femei cunoscute de noi toți de "a se da". A uimit mai ales noutatea cea mai proaspătă.

Într-una din zilele trecute, un funcționar superior de tot, din minister - cel care povestea dădea nume precise - se trezise chemat la telefon pe la ora șase de către nevastă-sa, care îi făcea o adevărată scenă de dragoste. Ca o neglijează, că e singură acasă și nu mai poate de dorul lui, că "să-l mai dea naibii de minister". Directorul nostru general lesina de plăcere și o certă, cu o siguranță de sine afecțiune și îngâmfare. În realitate, femeia îi telefona din dormitorul amantului ei, era cu totul goală, iar în tot timpul cât i-a telefonat barbatului, își lăsa trupul patruns și framântat de vigurosul ei tovarăș de aventură. Și când la urmă barbatul a crezut că s-a întrerupt telefonul, nu era decât sfârșitul firesc al acestei întâmplări, care reedita în forma ultramodernă celebra istorioară morală din Boccaccio. La început ascultam cu respirația rarită, framântând nodul cravatei, mutând paharul și furculița din loc. Pe urmă n-am mai putut respira și eram livid ca un operat. Peste cinci minute am dat un bacsis ispititor unui chelner, să alerge până la hotelul vecin și să caute, în carte, dacă G. are telefon. Mă chemase și nevastă-mea, de vreo două ori, la telefon, din casa unor prieteni. Întotdeauna istoriile astea cu femei, când se dădeau nume autentice - nu în simpla anecdota - mă înnebuneau. Se zice că studenții în medicină, când citesc întâia oară în tratate descrise anumite cazuri, se cred și ei bolnavi de aceste maladii. Așa cum mulți dintre ei care aud pe altcineva dând lamuriri despre boala de care suferă simt și ei dureri, sau se sperie mulți dintre cei care vizitează muzeele spitalelor. Când se povesteau întâmplări despre bărbații înșelați, aveam impresia că și mie mi s-a întâmplat la fel. N-am fost liniștit nici când chelnerul mi-a spus că G. nu are telefon și nici nu m-am gândit decât cu oroare și dezgust la nevastă-mea și la toate femeile întreaga săptămână care a urmat.

Pe urmă, am început să uit îndeștul.

În ziua de Sfântul Constantin și Elena, era la curse, tot cu Anisoara și barbatu-sau.

După luni de zile, am vorbit amândoi mai îndelung, plimbându-ne prin fața femeilor în rochii varatice, sprintene și luminoase ca niște afișe colorate, care stau urcate pe grilajul alb, prelungit de la foisorul de sosire, pe dinaintea tribunei înalte, elegante și albe ca o lebăda, până la

capatul pajistii fragede. A fost o broderie de dialog aerian, amabila tachinerie si comentarii despre lumea de la curse.

Într-o vreme, tonul a devenit mai precis.

- Mi se pare ca ai pierdut la primele curse?

- Da... se vede ca din cauza ca ma iubesti dumneata.

- Sunt tentata, atunci, sa joc si eu.

- Vrei sa stii cu adevarat daca te iubeste? Si îmi era sufletul ca o pasare grea, leganându-se, catarata pe o ramura prea subtire. Caci ma gândeam si la mine si la amantul ei - si nu stiam cum i se angreneaza gândurile.

- Adica nu, mai bine nu joc. Incertitudinea e mai buna decât adevarul, si surâdea, rasfrânt în ea.

Ma gândeam ce bine i se potriveste, cât de a ei e aceasta gândire.

Câta lipsa de sensibilitate si ce acomodare grosolana îti trebuie ca sa accepti o minciuna! Si de ce? Ce voluptate poate fi în afara de aceea a iubirii absolute prin care si restul se valorifica? Aceasta multumire a ei cu surogate, care nu pot satisface decât poftele mediocre, m-a facut sa încerc o unda de superioritate... Si totusi:

- Dar cu certitudinea din dumneata însati, cum te împaci? am întrebat-o, învins iar de mistuitoarea îndoiala. M-a privit surâzând si s-a ferit ca si când as fi privit în cartile ei, la joc.

- Nu stii niciodata... nu stim niciodata nimic.

A venit voinica, frumoasa si cu tot parul alb, tânara înca, prietenoasa mea protectoare.

- Am sa-ti marturisesc o slabiciune.

- În sfârșit...

- A, nu e ceea ce crezi. Ceva mult mai grav. Îmi place sa câstig bani. Fie si la curse... dar nu-mi place sa ma înghesui acolo, strivita în multimea de la ghiseu. Înghesuiala, pentru o femeie tânara, mai merge, dar o baba ca mine ar face "gen opereta". Esti dragut sa-mi iei niste bilete? si îmi întinse numaidecât câteva hârtii, ca sa nu ma ofer cumva sa platesc de la mine. Pe dumneaei am sa ti-o pazesc eu în timpul acesta.

- Sunt fara grija, caci nu ar fi în orice caz mai rau pazita de cum am pazit-o eu singur.

Pe drum, mi-a venit pofta de gluma. Am luat biletele pentru doamna argintie pe alti cai decât mi-a cerut, hotarât, daca vor câstiga caii ceruti de ea, sa-i platesc de la mine, putin dealtfel, caci erau favoriti.

Pe aleea de lângă paddoc, femeile, stând pe banci si aratându-se în rochii colorate viu, ca fluturii, examinau pe cele ce treceau întovarasite, care parca defilau într-o gradina publica, la promenada. Rezemata de grilajul paddocului, o cunoscuta acrită, foarte inteligentă, fermecator dezmatata si buna camarada, cauta sa ia nota de starea cailor, plimbati în acest tarc cu nume englezesc, înainte de a li se pune seile.

- Observi - ma întreba zâmbind (îi spun de multe ori, în gluma, ca e o

reclama de pasta de dinti, caci mereu râde si arata doua siruri mici de dinti desavârsiti) - câta noblete au cail acestia?... Câta eleganta neafisata?

Observatia ei e dreapta: cail de curse par unui ochi nedibaci un fel de mârtoage slabe. Li se vad prea mult coastele si scheletul, merg obisnuit cu capul în jos, iar când nu sunt întarâtati, par niste indivizi foarte cumsecade.

- Uite roibul asta, care merge plictisit, mirosind pamântul - si-mi arata un cal slab, dar cu muschii atât de tari si de lamuriti ca pareau si ei oase - n-a fost batut niciodata. E mai de rasa, fara îndoiala, decât stapânul lui (era un fost postavar îmbogatit din samsarlâcuri) care, dealtminteri, îl si speculeaza fara mila. Da... n-a fost batut niciodata. Câti, între el si gloabele aratoase, care trag cu mofturi si figuri la trasuri, ar sti sa aleaga?

Si râdea mereu, aratând cele doua rânduri de dinti regulati si albi, ca lucrati de mâna.

- Acum vreo doua luni, un prieten, a invitat la o masa, la Capsa, pe una dintre elevele de Conservator, fata foarte frumoasa, dealtfel. Ei bine, venea întâia data, si visa de mult sa vie, dar era pur si simplu intimidata de eleganta chelnerilor în frac, desi era acolo în sala, fara ca ea sa banuiasca, nume dintre cele mai frumoase ale societatii românesti, plus faimosul grup de baieti care conduc toate cotilioanele Bucurestilor. Caci tocmai acela era soiul ei ideal de eleganta, dupa cum pentru provinciali, tapseusele marilor palace-uri, zgomotoase, sunt alt ideal de eleganta.

- Daca vrei sa-ti completez justa dumitale observatie, da-mi voie sa constat si eu ca arhivarii singuri mai poarta mustati razboinice, ca, dealtfel, plutonierii majori în armata fac infinit mai multa impresie de militari decât ofiterii de stat-major, ca singurii care-si fac cap de intelectual: cioc, privire distinsa, par abundent si buclat, sunt profesorii secundari din tarile balcanice, pe când, oriunde, adevaratii savanti nu sunt decât niste simpli oameni de treaba, care nici o clipa nu s-au gândit sa îmbrace uniforma intelectualitatii... Pentru ca toti cei pe care i-am enumerat noi amândoi, obsedati de o idee, se multumesc cu forma ei. Calul de trasura îmbraca uniforma presupusa a pursângelui; chelnerul, uniforma lordului Derby, ctitorul fracului negru; arhivarul, ignorând ca Napoleon n-avea mustati, uniforma razboinicului neîndurat, la fel sergentii majori si, cum ti-am spus, tot asa profesorii de liceu, uniforma pe care ei o atribuie omului de stiinta. E si adevarat însa ca ei toti stiu ca au de-a face numai cu semeni care judeca dupa uniforma.

- Ma întaresc în convingerea ca novicea noastra invitata s-a îndragostit de vreunul dintre chelneri. Sa stii ca ai dreptate. Dar apropo - ea spune apropo tocmai pentru ca simt ca nu e nici o legatura si încearca nevoia sa creeze una, fie absurda - te-am vazut adineauri cum faceai suferinta cu fosta dumitale nevasta.

Mi-a încremenit un zâmbet pe buze.

E un barbarism monstruos care ar scoate din mormânt pe toti luptatorii limbii literare. L-au derivat cei din teatru, din frantuzeste, mai întâi într-o locutiune ramasa culiselor cu exclusivitate: "a face foame". Când actrita, tânara si frumoasa, e îndragostita de un actor, tânar si frumos si el, care-i cere sa-l ia de barbat, ea îi raspunde cu chibzuinta: "Esti nebun? vrei sa facem foame amândoi?" Acum, derivat, ea mi-l aplica mie, cu un teribil simt al grotescului. M-am crispat ca o meduza, dar râdea atât de frumos, cu toti dintii, ca un miez alb de fruct exotic, ca m-am domolit într-o întrebare:

- E atât de grotesc sa suferi din dragoste?

- Nu...

- Vorbesti sincer?

- Te asigur! si râdea mereu.

Mi-am adus aminte ca are un baietas de vreo cinci ani, pe care-l iubeste ca o nebuna, fara sa stie sigur nici macar cine i-a fost tata, asa încât uneori glumeste: "În modul acesta fac o buna afacere, caci nu ma va iubi decât pe mine".

- Asculta, ai vrea ca, atunci când va fi barbat, baiatul dumitale sa fie indiferent femeilor, iar el sa aiba alte preocupari exclusive?

Mi-a raspuns neted, fara ezitare:

- Nu...

- Ai vrea sa fie iubit?

- Oh... da...

- Si sa iubeasca?

- Mai ales...

- Sa iubeasca, chiar de nu va fi iubit?

- Da... da... neaparat.

- Baga de seama, dumneata, care esti femeie, care ai fost si esti iubita, care ai înselat poate...

- Nu "poate"... sigur.

- Ei bine, ai vrea ca fiul dumitale sa iubeasca femeile, chiar daca ar fi sa fie înselat? Ai vrea sa sufere din dragoste? Si, cu toata dorinta de amaraciune din mine, jucând ca pe o carte pe raspunsul ei, dupa ce am luat toate masurile unei marturisiri... sincere: Baga de seama...!

A devenit serioasa, ca într-o pauza de drama.

- Ti-o spun din toata inima ca as vrea ca fiul meu sa fie iubit de femei, si cred ca va fi, dar îti jur ca as vrea sa le iubeasca oricum, chiar cu riscul de a fi înselat de ele. Si acum spune-mi pe ce cal sa joc...

I-am zâmbit cu o neroada recunostinta, i-am spus ca eu joc anapoda, i-am dorit câstig si am plecat sa dau biletele cumparate.

Caii pe care dorise sa joace "venerabila prietena" au ramas pe drum, ca sa-mi faca mie jocul, desigur, caci aveam nevoie de succese în fata nevesti-mi, ori de care naiba ar fi fost ele. A iesit un cal aproape

nejucat.

- Vai, am asteptat anume sa îmbatrânesc, ca sa pot juca la curse... Si tot pierd... Acum când nu mai pot spera nimic.

- Sunt dezolat, si nu stiu ce sfat sa va dau... Cred, în orice caz însa ca superstitia e neîntemeiata... Caci banuiesc ca ati câstigat... Ia vedeti biletele din poseta.

- Calul numarul sapte? Ei nu!? De ce va mirati? Acum priviti în fata tribunei tablita indicatoare pe foisorul de la sosire... Sapte? Nu? Râde, gădilata, uimita, râde si nevasta-mea, atrasa în jocul acesta al întâmplarii, femeie, cu tot ce e în ea femeie, justificând dorinta mea de a avea un succes. Se revarsa si trece de noi lumea tribunei si a grilajului, aspirata spre paddoc si aleea umbrita.

- Trei bilete pe numarul sapte? Dar mi se pare ca nimeni n-a jucat pe aceasta fantezista gloaba. Câstig o avere. Tânarul meu prieten, trebuie sa constat ca apropierea dumitale e pretioasa femeilor... cu dumneata, chiar când pierd, câstiga.

- Chiar când câstiga... pierd, o corecteaza nevasta-mea, îngreuid cu înteles cuvintele, ca sa i se ierte calamburul si ca sa-i dea o anumita adâncime.

Pe lângă noi treceau grupuri care parca nu aveau altceva de facut decât sa ne examineze. Si faceau asta cu o lipsa de discretie uimitoare.

Barbati si femei ne masurau, ca pe niste manechine care poarta confectionile unor case de mode. Desigur ca toate grupurile se examinau între ele, dar nu puteam sa-mi dau seama efectiv de acest fapt decât când noi eram obiectul lui. Tot asa, de pilda, nevasta-mea, uneori, si astazi chiar, privindu-ma în ochi, viu si cu o stralucire pasionata, îmi dadea impresia ca numai pentru mine are aceasta privire (când sufletul i se aduna din trupul întreg, în ochi si în obraji). Banuiam totusi ca priveste la fel si pe unii barbati straini, dar vazuta din profil figura ei nu mai avea acea pasiune nemeditata. Ar fi trebuit sa ma gasesc si eu pe directia privirii ei, ca sa pot judeca. Dar, bineînteles, asta era imposibil si a trebuit sa adaug înca un fapt la capitolul incertitudinilor de nedezlegat ale iubirii.

Acum toata lumea se revarsa spre paddoc si aleea de castani de lângă el, desprinzându-se de grilajul alb, coborând din tribuna alba, pe scarile înguste, aspirati toti usor, parca de o pompa ne vazuta.

Eram multumit de aceasta dupa-amiaza si-mi era teama sa prelungesc încercarea, ca jucatorului la chemin-de-fer care a batut câteva puncte si se codeste sa mearga mai departe, de frica sa nu piarda totul. Pe urma, eram chinuit de momentul despartirii, pe care nu-l puteam închipui, caci mi-era greu s-o vad pe ea plecând, lasându-ma în loc. As fi avut reprezentarea fizica a parasirii si as fi suferit ca întâia oara. Mi-am adunat rezervele de vointa si i-am luat prin surprindere mâna, spunându-i destul de gângavit si scurt:

- Sarut mâinile.

Zâmbind mirata, cu ochii mari albastri, sculpta nervoasa grilajul alb cu umbreluta.

- Pleci?

- Nu mai stau si la ultima cursa.

- "Ai cucerit tot ce-ai avut de cucerit?" si surâdea, soptind aceasta aluzie la marsul cântat la toate mitingurile la care se cerea trecerea Carpatilor.

- Ai fi putut sa ma întrebi mai bine daca "am recucerit tot ce-am avut de recucerit".

- Ah?

- ...si atunci ti-as fi raspuns ca...

- !? Ma priveste lung.

- ...nu. Spune, ce pot sa raspund?

- Nu se stie - si surâde mai nervos, mai viu, mai ironic - nu se stie niciodata.

Doamna argintie venea cu bratele pline de bancnote, pe care le tinea la piept, ca pe niste flori, stârnind surâsuri de prietenie si de admiratie în urma ei.

- Scumpa doamna, n-am ce-ti face, dar sotul dumitale, dupa cum vezi, mi-a platit croitoreasa pe un an de zile... Sunt sigura ca a facut-o pentru farmecul meu irezistibil. Iar ochii mari, cu pleoapele frumos îndoliate, surâdeau fara sa creada.

Am privit-o precis.

- Pe cuvântul meu, doamna, ca da...

A fixat-o cald pe nevasta-mea:

- Care din noi doua sa consideram asta drept o impertinenta? Ah, dar m-am zapacit cu totul... de-am ajuns la asemenea întrebare... Domnul asta tulbura situatiile cele mai limpezi si zapaceste pe toata lumea. Treceau pe lângă noi, plimbându-se prin fata meselor de la bufet, doamne tinere din lumea buna, mereu în rochii deschise ca pastelurile, cu bratele goale, si domni în jacheta, cu palaria tare si binoclu atârnat de gât, aceasta alee cu pietris constituind între cântar, restaurant si intrarile la tribuna Jockey-Clubului un refugiu al înaltei mondenitati, câta vreme marea multime se înghesuia la paddoc, la ghiseuri si pe aleea castanilor. Am staruit sa plec.

Afara, în fata portii, tot câmpul viran, care slujea drept piata, era plin de trasuri si automobile. Altele începusera clasicul circuit dintre rondul al doilea si casa doctor Minovici, în lumina vie, oblica si fara putere a asfintitului. N-am gasit trasura si am pornit-o pe jos. Venea dinspre oras, în trapul maiestuos al unor armasari negri si mari, o trasura noua parca, lacuita în albastru, cu cauciucurile groase cât cele de automobil, cu pernele reliefate ca niste romburi bleumarin, fixate asa ca sa se poata rezema clientii de ele, lasând picioarele sa fie mângâiate de blana rosie, asternuta jos. Integrându-se arcurilor largi de lac si stofa, o

femeie tânara si palida, a carei linie incomparabil eleganta relua parca motivul unduit al aripilor trasurii, parea o "Dama cu camelii" visatoare si istovita, absenta cu totul la celelalte siruri de automobile si trasuri, din care zeci de ochi cautau s-o priveasca macar în fuga. Era numai o banala si lacoma cocota, fosta servitoare, care nu cunostea Dama cu camelii nici macar din traducerea aparuta în "Biblioteca pentru toti", dar care, cu usurinta levantinilor ori a specimenelor inferioare, frumoasa, neasemanat machiata, imita la perfectie modelele ajunse aci din a treia, a patra mâna (când sensul si continutul se evaporaza si când imitatorul nu mai stie macar pe cine imita).

Cu cât ma apropiam de oras, aleile umbroase erau tot mai pline de lume, pâna am ajuns în centrul furnicarului popular si festiv de la "Bufet".

Saptamânile urmatoare m-am simtit din ce în ce mai mult convalescent. Aceste întrevederi cu nevasta-mea ma faceau sa suport nesfârșit mai usor ruptura si eram foarte multumit de bunul gând pe care-l avusesem, provocându-le. Departarea nu mai era o drama unica si distrugatoare de organe, exasperata de absolutul ei, voit la început, ci un sistem de acomodari.

Prezenta femeii îmi era indispensabila, ca morfina unui detracat, dar aveam norocul ca o puteam izola de orice conditii logice si, indiferent daca aveam noi motive de nemulțumire ca fapte si gânduri, eu tot îi simteam binefacerea. O saptamâna dupa ce o vedeam, eram totdeauna mult mai puțin obsedat de ea si aveam o senzatie de vindecare.

Dar dupa aceea, ca si când s-ar fi strâns tot dorul de ea în mine, ca raul tot dintr-un abces, simteam neaparat nevoia s-o vad. Încercam, e adevarat, noi rezistente, izbuteam pentru câtava vreme, dar caderea era mai puternica. Rezistam totusi, pâna în clipa când conveneam ca trebuia s-o vad. Odata convenit acest lucru, ca si când un zavor s-ar fi tras, nu numai ca nu mai aveam puterea de a întârzia cât de puțin, dar eram cuprins de un adevarat iures accelerat de nebunie, când nu mai puteam judeca nimic si când, orice s-ar fi întâmplat, trebuia s-o vad. Atunci o cautam anume într-o singura seara în restaurante, prin teatre, la prietene si, de vreo doua ori, chiar la ea acasa. Am gasit-o în ambele rânduri când am cautat-o la matusa ei, printr-un noroc la care nu ma asteptam, singura acasa, putând deci sa ma primeasca. Veneam totdeauna cu motive bine alese si indiferente, caci altfel nu stiu ce s-ar fi întâmplat cu mine. Aveam totusi, limpede, impresia unei probabilitati de vindecare în viitor, fireste fara sa pot preciza cât de îndepartat putea fi acest viitor. Un an, doi, sau poate mai multi.

Într-o vreme parca începusem s-o uit. Descoperisem un soi de preocupari, care o lasau pe ea pe planul al doilea. Niciodata nu ajunseseam la o atât de mare putere de concentrare. Reluasem studiul apriorismului kantian, si câteva zile am avut impresia ca am gasit o

explicatie menita sa revolutioneze filozofia. Era în mine un luminis egal, o claritate binefacatoare, asemeni calmului de fulg pe care-l da morfina. Ajunsesem la concluzia ca era o greseala aceea pe care o facea Kant, deducând caracterul de universalitate si necesitate al principiilor matematicii dintr-un apriorism, oricum metafizic. Dimpotriva, ramâneam în lumea experientei si gaseam mai mult decât suficienta explicatie a universalitatii si necesitatii matematicilor în originea lor de ordin conventional. O buna parte din filozofia kantiana mi se parea prabusita prin aceasta descoperire.

Atunci am înteles, am simtit înfiorat, ca poate exista o lume superioara dragostei si un soare interior, mult mai calm si mult mai luminos în acelasi timp. Gândeam neîntrerupt, cu o intensitate de halucinat. De la un exemplu treceam la altul si de la o descoperire la alta noua.

De ce linia dreapta e oricând si oriunde drumul cel mai scurt între doua puncte? Pentru ca asa am convenit sa-l numim si, daca nu ar fi asa, nu l-am numi asa. Universalitatea si necesitatea sunt ale limbajului.

Pe strada umblam aproape automat, cu toata atentia rasfrânta înăuntru. Nu stiam nici pe ce strazi merg, nu auzeam nimic în jurul meu si câteodata, traversând, dam buzna peste automobile. Tot ce era raza de lumina era absorbit în interior. Lumea automata si lumea constiintei deveneau independente una de alta si își continuau seriile diferit. Mi s-au întâmplat si necazuri penibile, alteori numai ridicule. Caci puteam numai sa încep seria automata, nu s-o si controlez mai departe.

Dadeam, de pilda, douazeci de lei la chiosc sa iau ziarul, dar nu mai luam restul si uneori nici ziarul. Nu tineam minte nimic din ceea ce faceam. Era sa am din cauza asta un duel. Am fost oprit pe bulevard de un domn si o doamna, fosta prietena din copilarie. Am început, pe jumatate prezent, sa-i sarut mâna ei si pe urma, continuând, i-am sarutat-o si domnului. A devenit palid, si-a tras mâna brusc si m-a dezmeticit si pe mine. Abia mai târziu lucrurile s-au lamurit. Era convins ca nevasta-sa fusese dragostea mea si ca revederea asta târzie m-a emotionat atât de mult, ca m-am zapacit de tot. Când adevarul era ca eu de abia luam nota, cu mijloacele de cunoastere periferica, de aceasta întâlnire.

Mai avusesem cândva un fel de reverii, care aduceau cu acest soi de adâncă si intensa interiorizare. Dar atunci aveau drept obiect motive fara noima: cum as cheltui un miliard, sau cum as organiza o calatorie la Polul Nord, sau, când eram în primele clase de liceu, realizam un fel de Românie-Mare în harta geografica refacuta dupa mine, când nici nu banuiam razboiul care va veni.

Am descoperit într-o revista însa un fragment de articol în care Giovanni Papini expunea exact aceeasi opinie despre apriorism ca si mine. A urmat iar prabusirea sufleteasca, iar golul canceros. Mai ales ca Papini nu era nici macar socotit filozof, ci ca un diletant pasionat si fantezist.

Într-o zi, cautam sa refac ceva din prezenta femeii, scotocind prin sertarele unui mic birou, pe care-l avea în odaita ei de primire, o încăpere îngusta, dreptunghiulara, lipita de dormitor. Cuprindea numai un divan acoperit cu scoarte, câteva acuarele, etajera de carti si biroul ei mic. Fotografii, taieturi din revistele ilustrate, scrisori de la prietene, traduceri (vrusese sa traduca Le lys rouge si nu avusese destula rabdare). Erau note de croitoreasa de asemeni, fireste raspunsuri la concursurile cu premii ale magazinelor ilustrate si tot soiul de alte nimicuri. Dealtfel, toate cartile îi erau pline de note si scrisori uitate printre pagini. Am rasturnat, fara sa vreau, un teanc de carti si iata ca dau peste un plic, cu scrisoarea în el, pe care nu-l descoperisem în numeroasele scotociri de pâna acum... Am avut un fior, ca si când as fi pus mâna pe cifrul dorit al unei taine.

"Fetito, diseara Iorgu pleaca la tara, ca e 15 februarie si trebuie sa tocmeasca oameni pentru araturi. Mi-e urât de moarte singura acasa. Vino sa mâncam amândoua. Am si croitoreasa la mine, poate ca-ti tai si tu taiorul... Seara dormi la mine, daca vrei, stam toata noaptea de vorba."

Era scrisul Anisoarei. Iorgu era barbatu-sau, 15 februarie, data când am venit de la Azuga.

Simt ca ametesc; ca mi se deschide o perspectiva uluitoare, desi dorita, ca putinta de a merge a paralicului, culcat în fata altarului pentru maslu. Caut sa fiu cât mai linistit, ca sa pot înțelege bine. Asadar a jucat o comedie, ca sa ma pedepseasca, asadar sunt cu adevarat un tip imposibil, care complica absolut orice întâmplare, iar ea e femeia unica - si totul se poate sterge ca un vis îngrozitor. Îmi dau lacrimile si plâng încet de bucurie. Va sa zica era totusi o solutie, când eu nu vedeam nici una...

Pe urma a început banuiala ca as putea fi victima unei abile manevre. Daca scrisoarea a fost pusa cumva de curând acolo? Ea era certata, cel putin asa stiam eu atunci, cu Anisoara, de aceea nici n-am cautat-o acolo. Pe urma, data e prea saritoare în ochi, prea cu intentie: 15 februarie. Si de ce n-a spus servitoarei atunci unde se duce? De ce nu mi-a lasat un bilet? Ramân îndelungata vreme ros de îndoiala. Dar pe urma singur argumentez în favoarea ei. Probabil se împacase cu Anisoara si eu nu stiam. Ca sa aduca ulterior scrisoarea, i-ar fi trebuit prea mari complicitati si nici nu avea certitudinea ca as fi gasit-o. De asemeni, ce motiv ar fi avut sa mi-o plaseze aci? De ce sa tie sa ne împacam? Ce interes ar fi avut? Când mi-a refuzat primirea oricarui ajutor material si când eu sunt cel care ma tem sa n-o pierd? Numai daca ma iubeste e explicabil demersul ei, dar atunci apare mai curând verosimila întâmplarea însasi. Dealtfel si suferinta ei, în tot timpul acesta, suferinta care acum îmi pare absolut certa, confirma aceasta parere.

Ma îmbrac repede si pornesc spre Anisoara. Pe drum, am însa o noua îndoiala. Daca totusi scrisoarea e întocmita? E foarte posibil ca ea sa nu vrea sa divorteze, caci ar pierde o buna situatie materiala, iar faptul ca mi-a refuzat ajutoare pe care le putea banui modeste nu înseamna ca e dezinteresata. Încep sa judec si atitudinea ei, ca amanta. Daca ar fi iubit, ar fi suferit atroce ca mine si ea. Ar fi avut momente de adevarata nebunie ca sa ma vada. Însa ca suferea vizibil, poate fi si din cauza ca suferea sincer la gândul ca pierde o situatie materiala. Ca aspect, suferinta sufleteasca si cea cu mobil material nu difera si e greu sa stii daca o femeie sufera ca nu-i vine amantul la rendez-vous sau ca are de platit o nota la croitoreasa. Iar daca din orgoliu îmi ascundea ca a dormit la o prietena, pentru ce atunci nu avea orgoliul sa ascunda si ca sufera, în strada sau la restaurant? Si daca aceasta suferinta era atât de mare, de ce n-a facut nici un demers sa ne împacam? Dar daca ar fi facut acest demers, n-ar fi fost oare o dovada pentru mine ca tine la o situatie materiala? Am intrat într-o cafenea, am cerut o cafea si un cointreau, lasându-ma mai departe prada framântarii din mine. Când mi-a raspuns prin comisionar, mi-a spus ca are casa plina de flori, deci un act de orgoliu sincer (caci nu-si putea închipui ca are sa fie demascata de comisionar). Daca admit în principiu acest gest, pot sa le admit atunci pe toate. Dar daca si-ar fi facut din comisionar un complice, dându-i, dealtfel, acel napoleon de aur? Atunci de ce comisionarul mi-a spus ca i s-au dat bani si ca i-a primit, de vreme ce era complice cu ea si stia ca n-o sa-l tradeze? Pe urma, nu i-ar fi ei frica sa n-o tradeze mai târziu Anisoara? Dar daca amândoua au fost complice si ea o are pe vara-mea "la mâna", cum se spune? Ar trebui, pe de alta parte, sa ma interesez ca sa stiu cu precizie daca Iorgu a fost într-adevar la tara în ziua aceea. Dealtfel, chiar daca el a fost, era posibil ca nevasta-mea sa nu fi dormit la ei. Kant a aratat cândva ca se poate demonstra, deopotriva, si ca spatiul si timpul sunt infinite, si ca sunt finite. Tot o astfel de antinomie e si faptul de a sti daca o femeie te iubeste sau nu, caci îti poti demonstra cu usurinta, pornind de la aceleasi fapte, si ca te iubeste cu istovitoare pasiune, si ca te însala, batjocoritoare. Numai daca nu admiti ca amândoua ipotezele sunt adevarate, si, ca teza si antiteza, se contopesc, ca sa ramânem în filozofie, în sinteza hegeliana. Doua lucruri mi s-au parut, totusi, convingatoare: ca ea n-a evitat divortul si, oricât as crede în întâmplare, faptul ca niciodata n-a fost în apropierea ei vreun barbat, chiar când am cautat-o prin surprindere.

I-am telefonat Anisoarei ca iau seara masa la ei.

Desi mai sunt numerosi musafiri la masa, n-am rabdarea sa plece si tot timpul aducând vorba de agricultura, despre momentul când se încep muncile, fara sa întreb însa de-a dreptul, caci stiam perspicacitatea cu care se refuza barbatului orice detaliu care l-ar lamuri asupra situatiei

lui, am cautat sa aflu daca Iorgu fusese într-adevar la tara, la 15 februarie. N-am putut afla nimic. Erau câtiva oameni politici, femei din cercurile care vâneaza cancanuri si întâmplari mondene. Unul dintre comeseni, aflând ca sunt nepotul lui Nae Gheorghidiu, m-a considerat cu oarecare admiratie si am avut impresia ca si ceilalti împartasesc aceleasi sentimente. Un deputat s-a oferit sa spuie "una buna" de-a unchiului.

- O stiti pe cea mai noua a lui Nae Gheorghidiu? si - la întrebările întrebatoare: care? cum? - începe sa povesteasca: Acum vreo câțva timp, eram vreo cinci-sase inși la casieria Camerii sa ne luam diurnele pe sesiunea asta, când Nae Gheorghidiu da cu ochii de Vasilica Savulescu de la Braila, îl stiti pe Savulescu cum e totdeauna, lănos, netuns, cu gulerul murdar, cu pantalonii cu genunchi. Gheorghidiu, de colo, privindu-l cum numara banii: "Ma, Vasilica, acum ca ai bani, mai du-te si tu la baie, ma". Da Vasilica, de colo: "Zau, ma Nae, fac baie în fiecare zi". Si serios, acesta: "Asculta, Vasilica, atunci schimba apa..." Râd toti cu hohote, pe urma unul întreaba daca stim ce i-a facut unui alegator al lui.

- Vine - spune povestitorul - un tip care-i cerea de doi ani sa-l numeasca în vreo slujba: "Coane Nae, acum a murit, de o jumatate de ceas, Iorgulescu de la primarie, vreau eu locul lui!" "Vrei locul lui, ma Vasiliule?" "Da, coane Nae!" "Bine, ma, uite-ti dau o scrisoare pentru primar." Si scrise primarului o carte de vizita închisa, în care-l ruga sa ia masura lui Ghita Vasiliu si, daca i se potriveste cosciugul, sa-i dea lui locul mortului.

Alte hohote de râs, alte exclamatii de admiratie pentru Nae Gheorghidiu. Aflu acum ca a facut împreuna cu Lumânararu o excelenta afacere cu statul. Fabrica munitii pentru armata, foarte scump platite. Mi se pare ca niciodata n-au sa mai plece oamenii acestia. Anisoara tine acum ca Iorgu sa spuie alta buna a lui Nae Gheorghidiu. Fireste ca toti accepta si Iorgu povesteste:

- În prag, la Capsa, Nae se întâlnește cu un vag cunoscut, un tip de prin nordul Moldovei, unul Mihai Tutunaru. "Ce mai faci, Nae?" "Bine, dar tu?" "Pai sa vezi, ca am fost la Viena, ca mi-e nevasta bolnava în sanatoriu... am facut acolo un consult... ca a trebuit sa las pe soacra-me la mosie tocmai acum când e lucrul în toi, ca am luat în arenda si o mosioara a lui frate-meu", si da-i, si da-i... Nae, de colo, îl priveste lung, asteapta si, pe urma, mirat: "Asculta, draga, ce te-ai apucat sa-mi spui mie toate astea? Eu te-am întrebat ce mai faci, asa cum se întreaba. Ce, tu ai luat-o în serios?"

Alte râsete. Un tânar povesteste ca Nae Gheorghidiu are aprobata în buzunar, de catre un ministru, care fusese, e drept, numai interimar la Finante, o petitie, pentru doua vagoane de radium, predabile în gara Ocnele-Mari, cu pretul de cinci mii de lei vagonul. Celor mai multi nu le

vine sa creada, dar tânarul își da cuvântul ca a vazut petitia si ca Nae obtine de la acest ministru acum ce vrea, numai sa nu mai arate la toata lumea aprobarea data. Eu aveam febra de nerabdare.

Abia dupa-masa, târziu, când lumea plecase, aducând iar vorba, am aflat ca într-adevar Iorgu fusese la tara la 15 februarie.

Pe urma am întrebat de-a dreptul, cu ochii vii, pe Anisoara:

- Te rog, spune-mi, a dormit Ela în februarie la tine?

Mi-a raspuns rece, calculat:

- Nu stiu.

- Te rog, Anisoara, spune-mi... te rog mult.

Si facând pe stânjenita:

- Nu stiu... nu pot... sunt patru luni din februarie pâna acum, ce vrei!...

- Totusi...

- Stef, te rog, nu insista, ca nu pot sa spun nimic.

Iar Iorgu, gros, cu fata mare, stergându-si de vin mustata groasa si scurta, nemaiputându-se stapâni:

- A dormit... draga, a dormit în vremea aceea cam de doua-trei ori, de câte ori plecam eu la mosie... o chema Anisoara, ca-i era urât singura.

E în mine o lumina care-mi umple ochii de lacrimi.

- Si de ce nu mi-ati spus pâna acum?

- De unde stiam noi de ce v-ati certat? Si pe urma, naiba sa le ia de femei, ca încurca lucrurile de nu le mai descurca nimeni. Si-a ales o scobitoare, a pus-o între dinti si apoi a masurat linistit farfuria cu brânzeturi.

O saptamâna întreaga, o luna, a fost o betie de dureri amare transformate în bucurii tari, cum se schimba drojdiile zacatorilor în alcool. Tot trecutul îmi aparea acum clar, mai ales dupa noi explicatii, mai ales dupa fericirea ei, acum nestapânita.

Am mai ramas doua saptamâni în Bucuresti, pe urma am fost concentrat si asta mi s-a parut o calamitate, dar am aranjat asa ca ea sa petreaca vara la Câmpulung.

Pe o strada alba, care ducea spre Mateias, gasisem la o familie, mai demult cunoscuta, o camera mare, curata, cu sofale jumatate din cuprins, iar alaturi o odaie mica, pentru bucatareasa adusa de la Bucuresti. Era destul de aproape de mine, caci de la Dâmbovicioara la Câmpulung sa tot fie treizeci si ceva de kilometri si avea deci mereu amenintarea venirilor mele neprevazute, asemeni unui rond de noapte pasional.

La început eram, oarecum, într-un anumit sens, linistit. Îmi scria ca se simte multumita, ca aerul limpede si cu miros de brad îi face bine, mai ales dupa iarna de petreceri, ca n-a facut nici o cunostinta noua, ca e "încântata", ca nici una din vechile noastre cunostinte nu e în Câmpulung.

Îmi descria micile ei bucurii singuratice în aceasta statiune de vara. Sa

citeasca dimineata câte o carte, pe banca, pe bulevard sau în parc, urmarind jocul copiilor, cu bonele lor, sa se duca la piata sa cumpere brânzeturi, zmeura si mere, sa doarma lenesa dupa-masa; la sase, sa ia dulceata si cafeaua cu coana Atena, gazda si vechea prietena. Ca seara, uneori, facea plimbari cu Tanti si Zoica, nepoatele coanei Atena, pe bulevard, ca sa asculte muzica.

Aproape în fiecare zi, la popota, primeam câte-o scrisoare, cam cu acelasi cuprins, care ma linistea ca o binefacatoare promisiune.

ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE

Dar ultima scrisoare ma chema "negresit" la Câmpulung, pentru sâmbata, sau cel mai târziu duminica. Era o impresie tulbure, care ma nelinistea. Încercasem în toate chipurile sa obtin o permisie de doua zile, fara sa izbutesc. Pândisem ca sa gasesc în toane bune pe comandantul de batalion, cautasem sa-mi atrag laude pentru modul în care îmi conduceam plutonul si izbutisem. Aratos si cumsecade oriunde, capitanul Dimiu devenea de neînteles când era vorba de aceasta permisie. Miercuri seara, dupa-masa, capitanul Corabu trimisese, rugat de toti, ordonanta sa-i aduca flautul si ne-a cântat câteva bucati nemtesti, de un sentimentalism luminos si catifelat, cu totul în contrast cu firea crunta si iute a acestui om, care îngrozea pâna si pe superiorii lui. La Viena, când era ofiter în regimentul 5 vânatari, luase si lectii la conservator si era pretuit ca un adevarat artist de camarazii lui nemti. Îi facusera cadou, la plecare, dupa obiceiul regimentelor austriace, o tabachera de pret, plata, cu o potcovioara într-un colt, cu initialele lui împletite, de aur, într-alt colt, cu semnaturile tuturor sapate, în facsimil, înauntru. Acum capitanul Dimiu, cu mâinile putin cam scurte, încrucisate peste talia care nu mai încapea în veston, asculta grav muzica, asemeni unui epitrop de biserica de sat, cazania. N-a zâmbit decât când capitanul Floroiu, care, cu mustata batrânicioasa si blonda, trecea, oarecum, drept intelectualul batalionului, a rugat pe Corabu sa cânte doina, a carei executie e traditionala la flaut, ca ouale rosii la Pasti. Capitanul s-a executat si a cântat-o cu un simt al melancoliei, al dorului, aici, între pustiurile muntoase, crescute în noaptea rece, de ne-a coplesit pe toti.

Mi-am lungit gâtul dupa Dimiu si, încet:

- Domnule capitan, v-as ruga sa-mi dati voie sâmbata si duminica la Câmpulung. Vorbeam cu rasuflarea rarita, în soapta miloaga, aproape.

Mi-a raspuns, fara sa se uite la mine, scurt:

- Nu se poate, si a ascultat mai departe flautul.

A doua zi l-am pândit când a aparut pe platoul de instructie, trecând de la companie la companie, cu mustata cuminte si groasa, ca un harnic arendas de la un ogor la altul. N-am putut sa-i vorbesc, caci se

încurcase în probleme de tactica, pe care le-a descurcat pe urma, simplu: "Domnule, trebuie sa-l prinzi totdeauna pe flanc", spre deosebire de capitanul Floroiu, care expunea erudit o tema, si de capitanul Corabu, care își pedepsise compania, cu ofiteri cu tot, sa urce de douazeci de ori în fuga un povârnis apropiat si deci era alaturi, atent, cu încruntare, sa vada daca i se executa ordinul.

La ora raportului, când am venit în odaita care slujea de cancelarie batalionului, l-am gasit iar cu capitanul Floroiu, cu vreo doi sergenti de la popota. De o saptamâna, socoteau mereu, cu energie tacuta, ca sa iasa la capat. Sâmbata trecuta, regimentul avusese inspectia generalului comandant de divizie si batalionul nostru primise ordin sa pregateasca, jos în tabara, o masa dupa cuviinta. Oamenii cladisera un umbrar de frunze proaspete, lautarii promisera vestoane noi. Vreo trei-patru, reputati ca vânatori, fusesera trimisi în munte sa aduca vreo capra neagra, caci mergea vestea ca peste prapastiile si piscurile Pietrei Craiului ar fi câteva capre negre. În realitate, vânatorii n-au adus decât o caprioara si, sub supravegherea unui comandant ofiter, care trecea drept mare mester, s-a servit spinarea de caprioara cu sos si cu ciuperci. Multa bataie de cap i-au dat mesterului camarad însa pastravii. Bucatarul nostru era prea neslefuit ca sa poata gati o masa atât de subtire ca pastravii fripti în pesmet. Nu mai spun ca si vânatul lor a fost o problema foarte complicata. Pentru noi, mai vânam si cu granatele Savopol, ca tot nu erau bune de altceva, cu toata paza. Acum însa, ca sa nu se sfarâme carnea fina, trebuiau prinși cu mâna, pe sub pietre, în apa taioasa de rece, de la izvoarele Dâmbovicioarei, dar prinși chiar în zorii zilei de sâmbata, pentru ca: "Asculta-ma pe mine, domnule, pastravul nu e de mâncat decât viu... nici câteva ceasuri nu tine. Daca vrei sa manânci pastrav dupa cinstea lui... Si pe urma, daca nu l-ai gatit, s-a ispravit. Daca nu e untul bine încins, nu mai e pastrav, e terci. Asta nu orice bucatar stie s-o potriveasca dupa dichisul ei, ca daca-i prost, îl usuca, dar la mijloc îl lasa crud de-ti da greata."

Explicatii care dadeau racori celor cu raspundere: "Vasiliule, frate, sa nu ne lasi". Doi insi aveau sa îngrijeasca de ale bauturii: niste braghina vestita de pe lângă Golesti, tuica de Câmpulung, "daca n-o gasi de Valeni", si zece sticle de sampanie, Mumm Very Dry, "caci numai de asta bea". Cascavalul proaspat de Câmpulung, zarzavaturi si legume, alese cu grija, cadeau în sarcina popotarului obisnuit. Dar ceea ce a dat mai multa emotie capitanilor nostri (generalul venea sa faca o inspectie în vederea înaintarilor la gradul de maior) a fost ca a trimis vorba anume sa i se dea la începutul mesei doua oua fierte, numai doua, "dar daca nu se pot gasi absolut proaspete, mai bine sa se renunte"! Câtea bataie de cap pe bietii oameni, ca au dat în grija unei ordonante anume supravegherea unui cuibar si tot le era teama ca s-ar putea produce vreo încurcatura, încât ordonanta sa dea dintre cele mai putin

proaspete... Dar, în sfârșit, totul trecuse cu bine, ouale fusese într-adevar proaspete, iar diferitele bunatati îngurgitate, digerate cu laude. Acum toate cheltuielile prânzului era îndemn sa fie scoase din "economii", exact de la "ordinar", adica de la masa trupei, caci regimentul nu avea fonduri speciale. Ratiile celor care erau în permisie, ajustari de carne la cazan si ceva mai putin zahar la ceai, toate cumpanite cu chibzuinta, de la o zi la alta, trebuiau sa acopere deficitul. Am asteptat zadarnic sa se termine adunarile de cifre si cercetarea tablourilor. În cele din urma am plecat, caci am înțeles ca nu pot obtine, întrerupând o asemenea discutie, ceea ce nu obtinusem când se cânta doina.

Dupa-masa ne-a chemat sa ne împarta niste brosururi trimise de la regiment. Erau câteva cartulii subtiri, tiparite prost, pe hârtie de jurnal, cu coperte verzi sau galbene, ca "legea chiriasilor", de pilda. Noi învătaminte de pe frontul occidental se numea una. Alta: Rolul artileriei în razboiul actual. În sfârșit, o a treia: Notele unui capitan din armata germana. Câte un capitan sau maior, din birourile statului-major, traducea si tiparea astfel de brosururi, fie ca-l interesau, fie ca voia sa arate ca are de lucru, dar nimeni nu le dadea nici o importanta, si, trimise la corpurile de trupa, zaceau prafuite în pachete, ca teancurile de brosururi patriotice prin pivnitele prefecturilor. Din când în când, "ca sa se descarce", aghiotantii de regimente le distribuiau la ofiteri. La drept vorbind, ele ar fi trebuit sa fie citite de catre generali si state-majore, caci era vorba de învătaminte pentru conducere, la început, iar eu si cu Orisan eram convinsi si chiar uimiti de seriozitatea cu care se documenteaza ofiterimea noastra superioara - caci aceste cartulii erau cu adevarat extrem de interesante - dar mai târziu am înțeles ca supraevaluasem anumite inteligente. Deci, în timp ce luam bucuros brosurile:

- Domnule capitan, vream sa va rog, ca si-aseara, pentru o permisie de doua zile la Câmpulung... Am acolo...
- Dragul meu, îmi pare rau, dar nu se poate, ce sa-ti fac?
- Domnule capitan, nici nu va închipuiti ce serviciu mi-ati face...
- Cum sa nu stiu... stiu... dar nu se poate...

Aseara, la popota, în sfârșit, a fost a treia încercare, mai nefericita decât toate. Eram cu gura arsa, cu ochii tari în cap, caci simteam ca nu voi putea fi la Câmpulung decât dezertând si, prevazând toata nenorocirea, eram totusi hotarât sa dezertez. Toata noaptea m-am framântat mistuitor.

Iata, au început sa se albeasca ferestrele, în casa întunericul se rareste ca un praf si eu n-am închis înca ochii. Cearta cu Corabu mi se pare stearsa.

- Dom sublocotenent, va cheama dom capitan Dimiu... a venit dupa dumneavoastra Nistor Oancea.

Capitanul Dimiu e în camasa de noapte taraneasca si în papuci.

- Domnule... vrei sa pleci la Câmpulung?... Ai treaba acolo?

- Domnule capitan, trebuie sa ma duc negresit...

Tace îndelung, pe gânduri, ca si când m-ar fi chemat doar asa, ca sa-mi puie o întrebare acolo, si numai dupa un timp:

- Deh! domnule...

- Domnule capitan...

Acum soldatul îi aduce pe masa taraneasca, acoperita cu pânza de casa, o dulceata si o cafea neagra.

- Mai adu o dulceata, Gligore, si o cafea pentru domnul sublocotenent.

Si, întorcându-se spre mine: Eu m-am deprins sa ma scol de dimineata si asta e "cafeaua mea cu lapte".

Ma masoara din cap pâna în picioare si iar tace. Îl masor si eu încercând sa ghicesc ce gânduri are, ba sunt ispitit sa-i dau brânci, înspre cel bun.

- De, domnule... stiu eu ce sa fac?... Deh... i-am spus-o si lui Orisan aseara. E ordinul regimentului sa nu paraseasca nimeni unitatea. Uite ce... Ia un om cu dumneata, care stie sa te duca pe deasupra, sa ocolesti Dâmbovicioara, dai drept în soseaua mare, ca sa nu întâlnești pe nimeni de la regiment. Dar si daca te întâlnește cineva, sa spui ca te-am trimis sa faci o recunoastere spre Rucar.

Am crezut ca irumpe totul în mine de atâta frenezie.

- Domnule capitan, n-aveti nici o grija.

As fi vrut sa trec pe la Orisan sa-i multumesc, dar mi-era sa nu întârzii.

Probabil ca aseara, la popota, au discutat cu totii întâmplarea, datorita lui.

Am luat un soldat care stia drumul peste culme si am pornit-o asa cum ma gaseam.

Mai întâi spre Giuvala, urcând încet, pe urma am ocolit, vâslind peste pasuni si fâneturi, pâna deasupra soselei mari. Era un soare viu, ca de cristal apos si cu raze evidente, care dadea reverberatii umede culmilor stâncoase si facea proaspat verdele vegetal. Roua se uscasa, dar tot mai dainuia cât sa ne ude încaltamintea. Muntii cei mari, priviti cum veneau amenintatori spre noi, de sus, cresteau, desfiintând departarea. În stânga, Ghimbavul, nemaipomenit de masiva moschee de piatra (pe lânga ea, Sfânta Sofia sa para jucarie de copii), are de jur împrejurul cupolei de piatra povârnisurile de sute de metri, drepte ca niste pereti din care însa creste o vegetatie de stânci, ici-colo amestecata cu cea de brazi. Aceste povârnisuri sunt atât de apropiate de cele ale muntilor vecini, numai câtiva metri uneori, ca fundul prapastiilor, cu pâraiele lor, n-au vazut de când e lumea, niciodata, soarele... ici-colo, nici lumina lunii. Povârnisurile acestui munte, necercetate de nimeni, l-au facut un adevarat cuib de ursi.

La dreapta, apropiata, marita înca, Piatra Craiului, cu aspectul ei de dom gotic, de stânca dantelata; iar în fund, alergând puternic si

acoperitor spre noi, umplând jumătate din vedere, Papusa, unul dintre muntii mari ai țării, deasupra Iezerului, pare, ca să completăm tripticul impresiilor acestea, o turlă deasupra unei înalte și lungi biserici românești. În valea dintre acești munti e Dâmbovită cu pâraiele ei, luptând cu stâncile ca să răzbata, bolovanindu-se, stralucind la ocolurile înșorite, ca argintul, mai ales lângă podul alb de piatră, asemeni totuși celor din București. Prabusite în adâncul larg, dâmburi împadurite, coline și plaiuri cu fânete (ca acela unde ne găsim acum), ici-colo casute și, în sfârșit, sarpele alb al soselei dau continuitate văii. Fânetele sunt împartite prin mari poligoane neregulate de garduri mici de bolovani, după proprietarii lor. În mijloc, închise în tarcuri, ca niște oi prea mari, capitele de fân de la al doilea cosit. Aerul e rar, miresmat de rășina de brad, de fân copt, de fragi trecuți la vremea asta, și ameteste, tare ca drojdia. Lacustele ne sar din cale, sprintene ca și dimineața asta întreaga.

Să fii acum aici, fată dragă, lungită lângă mine, pe o capătă de fân asternută jos, să privești cerul înalt și proaspăt, departe de "bandă" și de meschinăriile saloanelor, să respirăm aici adânc și să-ți încălzească trupul plin soarele, să-ți încingă până în miezul zilei, așa cum încinge, vara, de la facerea lumii, toată privelistea de aici. Dacă nu rămân, e ca trebuie să ajung mai curând - fie și acolo - să-ți prind mijlocul viu între brațele mele cu coatele lipite de solduri.

Am început, firește, iar, să merg întins, căci dacă suferisem până să obțin învoirea, acum paream scapată ca dintr-o prastie și nebunia revederii creștea în mine ca un spasm, pe care nimic nu l-ar mai fi putut opri până la istovirea lui.

Un muntean în itari și cămașă, cu pălărie "ungurească" pe cap, se oprește din plimbarea coasei, ca să ne arate un drum mai scurt. Lângă el, o femeie voinică, tânără, cu picioarele în iarba umedă, goale până sub genunchi, cu carnea Pietroasă, cu aceeași pălărie de păslă neagră barbătească pe cap, ne privește mirată. Are soldurile puternice și sânii ca puii închisi în cămașă învârstă cu negru. Într-un mar salbatic, cu fructe închircite și multe ca zarzarele, au spânzurat o desaga cu merinde.

Marioara dintre munti... mai
Si-ai fost dragută la mulți... mai
Mi-ai fost dragută și mie... mai...
Până la Sfânta Marie... mai...

Așa trebuie să i se fi cântat femeii acesteia vâjnoasă, făcută pentru luptat cu ea - mamei ei, bunicii ei. Până la Sfânta Marie... Până poimâine...

Grabim iar pasul, căci soarele a început să urce. Cu cât ne apropiem de

sat, de o parte si de alta a soselei, sunt acum gardurile de uluc ascutite ca sagetile, toate la fel si care închid livezile de pruni. Gâtrosi si codobature isterice zboara de ici-colo peste pietre de râu, peste pomi. Ajuns înca dimineata în piata Rucarului, simteam ca mi se dilata inima, cautând o trasura pentru Câmpulung. Neveste cu cosulete ca niste caldaruse de rachita, pline cu zmeura culeasa din coclauri stâncosi, pe unde întârzia, nu banuiau ce neliniste facea sa-mi arda privirea. Munteni frumosi si muntence umblau forfota tânguind, asa de curat proaspeti în portul alb-negru, ca pareau figuranti de teatru daca n-ar fi fost de jur-împrejurul acestui sat culmile verzi sau stâncoase, stralucitoare toate de oglinda înrourata, albastra, a cerului si aurul luminii de dimineata. Simteam în mine acea vaga importanta, pe care, indiferent de alte sentimente, o simte în timpul pregatirilor cel care are sa se supuie unei operatii, într-o zi frumoasa. Rezemat de bara de fier a micului chei de piatra, priveam apa dumnezeiesc de limpede, facuta anume pentru cresterea si bucuria pastravilor parca, rostogolindu-se peste pietroaie, auzeam uruitul ferastraielor care taiau în lung busteni si zâmbeam gândind la trupul gol si auriu al nevesti-mi, în asternutul alb, pe sofaua de la Câmpulung. Pentru ce viata, pentru ce nebunia acestei organizari sociale contrariaza fericiri atât de firesti? si pe care le dorim atât de mult?...

Treceam uruind podul de lemn, lung de tot si negru cu picioarele lui multe, ca un gândac nesfârșit peste Dâmbovita, desfacuta în suvoaie, încarcata de busteni cojiti, bolovani si pietris. Dupa Dragoslavele, alaturi de carele lungi de 8-10 metri, cu busteni (caci au osiile desfacute de leagan si rotile mutate la un capat si la celalalt al celor trei trunchiuri de brad menite caratului), întâlnim adesea femei calare pe cai mici, cu sei mari de lemn, acoperite cu blana de oaie, mereu cu palariute negre, uneori peste marama, cu ii, înflorite altite si cu sabace, în opinci scortoase.

Spre Mateias, soseaua pietruita varos urca întortocheat, pare ca da uneori în gol, într-o apa a cerului, pentru ca, trecut de ocol, valea sa se pravaleasca jos de tot, cu drumuri si sate acolo, în fundul larg al ei. Am ajuns aproape de amiaza. Într-un pavilion în gradina, ni se aseza masa, dar pâna la ora prânzului am iesit în oras si ne-am plimbat pe bulevard. Am fost înduiosat de bucurie când am vazut ca pe nevasta-mea n-o saluta nimeni. Aveam orgoliul secret de a fi posesorul unui exemplar a carui raritate trecatorii n-o banuiau decât vag, dupa frumusetea femeii, fara sa stie amara voluptate a vietii noastre sufletesti. Era în aceasta plimbare de amanti prin marea multime ceva din plimbarea unor ofiteri superiori, îmbracati civil, pe care soldatii, daca ar fi stiut cine sunt, i-ar fi salutat înlemniti.

Amiaza era învolata si lumina fierbea, ca în cupa sampania rece. Prin fata gradinii publice, multimea vilegiaturistilor în haine si rochii

deschise ca de Pasti se îmbulzea primavaratica. S-a oprit mirata, ca o fetita, în fata unei fântâni tâsnitoare, pe umbrele de apa ale careia, un savant localnic, probabil, avusese ideea sa arunce o minge de tinichea vopsita, care juca neobosita. Am trecut prin piata cu gramezi de mere, pere si prune, cosulete cu zmeura si mure, asezate pe tarabe aliniate ca soldatii. Untul era adus în putineiu cât o donicioara în care a fost batut. De acolo, ne-am dus spre parcul bailor, prin orasul cu casele luminoase, parca în fiecare noapte spalate de ploaie sau de roua, ceea ce nu împiedica soarele de amiaza sa fie viu si neastâmparat. Pe aleile cu brazi si molifti, cu copii care alergau si batrâni care jucau table, asteptându-si rându-l la baie, ne-am plimbat si noi, pâna în albia nesfârșit revarsata, cu prundisuri si suvoaie împletite, a Râului Târgului. Nu vream sa cunosc pe nimeni, nu exista pentru mine decât femeia aceasta cu rochie de culoarea caisei, cu bratele goale, lungi si plinute, pe care în fiecare clipa eram isptit sa-mi alipesc podul palmelor. Pe podetul de lemn, care e la intrarea în parc, peste pâriș, s-a oprit sa cerceteze mirata moara mica si scocul ei de lemn, cu muschi verde. O priveam eu, si o privea toata lumea, pe femeia asta întoarsa cu spatele la noi, a carei silueta aurie toata parca dadea înca racoare privelistii rustice. Când a întors ochii albastri, erau tot asa de limpezi ca apa care gonea peste podeala cu muschi verde. Masa ne astepta în chioscul din fundul gradinii, proaspata si ademenitoare, cu supa de pasare, pui fripti, brânzeturi si zmeura, cu vizita - oprita în prag si curioasa - a doamnei Atena, care vrea sa afle ce facem pe granita. Pe urma am fost singuri. Simteam un val de recunostinta umilita pentru femeia aceasta care n-avusese macar curiozitatea sa se intereseze de ceilalti oameni. Mi se parea concludenta aceasta atitudine a ei... si-mi reproșam neîncrederea si nelinistea de altadata. Simteam voluptatea unei posesiuni depline a trupului si a sufletului ei.

Siesta, în oraselul obosit de aerul tare al diminetii si cu perdelele trase pretutindeni, a fost pentru noi o dupa-amiaza de istoviri exasperate si de bucurii, care, desi asteptate, erau cu atât mai pretuite. Negresit, trupul alb-auriu al acestei femei nu era fara cusur. Evitând sa aiba un copil ca sa nu-si diformeze corpul, din cauza brutalitatii tratamentului ajunsese la rezultat opus. Când eram furios si sufeream din pricina ei, simteam un fel de drojdie de satisfactie ca sânii, nici chiar atunci când era culcata pe spate, nu mai aveau acea elasticitate dura de fructe, ca acum, când se marisera, alunecau usor, fireste prea putin, înspre coaste fara sa mai afirme neastâmparata mura, ca un sigiliu al voluptatii, din vârful lor. Plinul soldurilor nu mai avea liniile de lira de la început si era ciudata corespondenta între impresia aceasta de scadere, de atrofiere pura a lor si înflorirea molatica a sânilor. Muschii coapselor, care erau, în zilele dintâi, întinsi, semet, de la genunchi pâna la sold, acum se relaxau, mai catifelati, mai dulci la pipait, imperceptibil, spre interiorul

picioarelor. Dar atât de inexplicabile sunt întortocherile iubirii, ca acum, când o simteam înduiosată alături, tocmai aceste scaderi erau pentru mine prilejuri de voluptate. Îmi placeau, parca mai mult ca oricând, acești sâni molatici și ascultători, care îmi umpleau, cu greutatea lor dragă, palmele, luându-le forma, și îmi lipeam, cu o dureroasă bucurie, obrazii de coapsele cu fragezimi molcome de petale, care altadata tresureau elastice și nervoase.

Vorbisem puțin de tot, întreaga după-amiaza, căci simteam ca vorbele, făta de gesturi și prezenta, erau de prisos, ca hârțiile moneta în țările cu acoperire totală în aur. Cândva însă, nevasta-mea duse mâna la capătâi, lua din tabachera o țigară, o puse în vârful unei țigaretă și o aprinse gânditoare, cu chibritul. Gestul acesta avea o eleganță, acum naturală, dar la început trebuie să fi fost socotit de ea, cu convingere, ca un semn de "distincție". Acum nu era, mai aproape vorbind, decât un gest de acreală distinsă. Era un gest absolut marunt, dar parca ar fi trecut un nor stupid peste toată voluptatea.

As fi vrut să nu mi se întunece figura și nu puteam rezista.

În zilele noastre de dragoste adevărată, nevasta-mea n-avea niciodată, goală, poze de eleganță studiată. Frumusețea ei era toată spontaneitate și mișcare. Trânțea cu picioarele în perne, se îngheșuia sau se rasucea ca să-și caute ciorapii și orice mișcare a ei crea o atitudine de nud în pictură, neasemanat de frumos, de care ea nu-și dădea seama. Ca să ia o țigară ca acum, și-ar fi rasucit mijlocul, sau ar fi întins amândouă brațele, sau ar fi făcut orice altă mișcare, dar gestul acesta "distins" mă îmbolnăvea prin sugestiile lui. N-aveam nici o dovadă că mă înșela, dar aveam acum certitudinea că acest gest vine dintr-o deprindere de a poza goală, de "a face impresie", de care ea nu-și mai da seama, și care era revelator pentru ceea ce nu știam eu. Pe urmă nevasta-mea se socotise, până la raidurile noastre mondene, inferioara mie și asta se simțea din modul în care se purta în fața mea și fața de mine. Mai târziu, pare-se, a descoperit că neștiința mea la dans e o inferioritate, că neglijența (relativă, foarte relativă) în îmbracaminte e un fel de dovadă de "lipsă de rasă", când comparația se impunea cu cei pe care ea și prietenii ei îi numeau între ele "tirés a quatre épingles". Acum, în acreala blazată a gestului ei, în poza independentă cu care aprindea, cu degetele întârziat resfirate, chibritul, vedeam o nouă întărire a banuiei că sunt înșelat. În lumea ei, asemenea atitudini trebuie să fie foarte pretuite...

- Ascultă, Ștef, voi ce faceți acolo, pe graniță? Va pregătiți de război?

I-am răspuns, sărutându-i pentru mine umărul rotund, că nu facem nici o pregătire și că, de altfel, sunt sigur că nu vom intra în război.

- De unde... acum e absolut sigur, dragul meu, mâine e consiliu de coroană, și se înveli iar într-o rotoacă importantă de fum...

I-am arătat că au mai fost consilii de coroană, că nu e nici un pericol.

- Mai bine... ah, ce bine ar fi sa se termine odata povestea asta... Nu ti-e frica sa mergi la razboi?

Eu ma gândeam ca as fi înnebunit de teama s-o las pe ea cu absoluta certitudine ca n-are nici un control. Toata fata mi s-a crispat, întunecat de gândul acesta.

A bagat de seama si m-a întrebat numaidecât:

- Ti-e frica într-adevar?

În clipa asta am simtit ca voi dezerta pentru trei zile, orice s-ar întâmpla cu mine, ca sa viu prin surprindere sa vad ce face. I-am raspuns ca nu stiu, ca nu m-am gândit la asta. Adevarul e însa ca ma gândisem. De multe ori imaginam câte o batalie si ma vedeam conducându-mi plutonul cu o bravura atât de extraordinara, încât toti sefii mei sa se entuziasmeze. De pilda, sa merg în picioare pe tot câmpul cu oameni culcati. Sa pot fi vazut de departe cu binoclul, iar acasa, peste câteva zile, toata lumea sa fie uimita de ispravile mele, sa am un fel de legenda, iar nevasta-mea sa protesteze usor si orgolios, când toata lumea îi va vorbi despre purtarea mea în razboi.

- A, nu-l stiti?... E un nebun si jumatate... I-am spus sa se astâmpere, ca nu vreau sa ma lase vaduva.

Si totusi, când visam noaptea ca iau parte la lupte, eram ca paralizat de groaza.

Cu mâna sub sânul cald al femeii, cautam acum sa descifrez, în ritmul ei interior, ce gândeste.

- Asculta, Stef, tu stii ca daca, Doamne fereste, mori în razboi, situatia mea e foarte nelamurita?

Am început sa zâmbesc, pe jumatate ironic, dar pe jumatate mirat de preocuparile ei - si i-am soptit în ureche ca un secret cald:

- Daca n-ai vrut sa ai copii...

- Eu? Tu n-ai vrut, de ce ma acuzi acum pe mine?

Am privit-o, mirat de lipsa ei de memorie, de usurinta cu care, adevarata femeie, trecea peste logica.

Am sarutat-o pe coltul gurii.

- De ce esti îngrijorata? Tu stii ca voi face un testament.

- Chiar cu testament. Va trebui, cine stie, sa ma judec cu mama ta, cu rudele tale.

Eram mirat:

- Atunci, ce vrei?

Mi-a cuprins umerii cu o feminitate apriga si m-a privit de aproape.

- Asculta, Stef, trece o parte din lirele englezesti de la Banca Generala pe numele meu.

Am înteles, mort, tot tâlcul acestei zile infame. În timpul razboiului, în ziarele frantuzesti, la mica publicitate, apareau anunturile spionilor germani în limbaj convenit. Si anuntul urmator:

"De închiriat apartament mare, sapte odai, din cauza plecarii. Adresati

ziar 235".

Însemna în realitate:

"Ieri au trecut spre gara Amiens șapte regimente cu destinație necunoscută. Planul 653 expediat prin agentul H33."

Asa îmi apare mie, având cu totul alt înțeles, această zi de dragoste prea aratoasă.

Am tăcut îndelung, cu încapățănare, și când ea a staruit, a izbucnit cearta. Mi-a reproșat egoismul meu, mi-a arătat că m-a iubit și când eram sarac și că acum mă îngrijorează atât de puțin soarta ei. I-am repetat că îi voi lăsa prin testament tot, dar ea insistă, cu mânie și dispreț, abia stăpânit, să-i fac donația.

Pentru mine, dragostea aceasta era o luptă neîntreruptă, în care eram vesnic de veghe, cu toate simțurile la pândă, gata să previu orice pericol.

Am înțeles dintr-o dată, deci, ce vrea femeia. Dorea, fără îndoială, ca, adăpostită de griji, să se despartă de mine.

M-a cuprins o furie abia stăpânită. Priveam cu ură și dispreț corpul acesta amenințat de îmbatrânire timpurie, care vrea să mi se sustragă, să mi se înstrăineze. Desigur a simțit asta, căci imediat a tras cearsaful pe ea, și-a sprijinit capul pe brat și a început, sau a încercat, să plângă:

- Nu mi-ai fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel. Și de către cine? De către acela pe care-l ador, pentru care-mi sacrific prietenii.

Vulgaritatea frazei nu m-a surprins, căci acum o vedeam aservită stilului vulgar al lumii pe care o admira.

Ba chiar, mi-am dat seama că încă aș putea să-l gândesc cu alt înțeles.

"Să sufar eu atât din cauza unui bou, care nici nu știe să danseze și când e alături de mine, la restaurant, mă plictisește cu mutrele lui tâmpite..." Sau către amant: "Dragă, am să încerc totul, dar nu știi ce încapățânat e dobitocul ăla? Parcă eu nu aș vrea să fim amândoi, singuri în străinătate?"

Mi-a reproșat apoi o multime de gesturi nedelicate din trecut, jignirile ei, a făcut profetii în ceea ce privește purtarea familiei mele, și, în tot ce spunea, eu nu vedeam decât furia de animal care nu izbuteste să obțină ceea ce îi vor simțurile.

Batai în ușa au răsunat înauntru ca intrarea materială a unui spirit.

- Ei, somnorosilor, îmbrăcați-va, că a început lumea să iasă la plimbare pe bulevard.

Era coana Atena, care "frola" în modul acesta prezenta mea în casa ei și ne sublinia calitatea de amanti.

M-am îmbrăcat, tăcând cu ostilitate, și am lăsat-o mândioasă și îmbufnată pe asternutul sofalei.

Lumina soarelui își pierduse taria, avea acum prelungi clinuri galbenii, de asfintit. Pe strada întortocheată și pavată cu bolovani de munte,

grupuri de vilegiaturisti coborau spre parc si bulevard. Erau fete si femei tinere, în rochii albe, usoare, cu voaluri spumoase pe umeri, ofiteri, liceeni, fete de scoala (backfischuri pe vremea aceea), care coborau din toate directiile spre centrul orasului, ca spre un rendez-vous general. Pe urma se înghesuiau toti, defilând unii prin fata altora, remarcându-se sau nu, provocând sau prelungind mici discutii cu surâsuri si priviri. La colt, m-am lovit fata în fata cu un grup, care, în alb si cu pantofi fara toc (si cei doi baieti si cele doua fete brune), mergeau fiecare, purtându-si rachetele ca o solie, la tenis.

M-am oprit la o masa, pe trotuarul din fata cofetariei, si am cerut un lichior, privind fara interes multimea care se gramadea pâna si printre mese, când, am înghetat: pe partea cealalta a bulevardului trecea G. într-un costum de culoarea nisipului, parca nou, cu cravata rosie, în capul gol. Cu mustata mica neagra, cu obrazul ras proaspat si pudrat, cu mersul elastic, atragea luarea-aminte a tuturor. Nu ma mai îndoiam acum, venise pentru ea aici, îi era deci sigur amant. Poate ca împreuna hotarâsera chemarea mea de pe granita, pentru actul de donatie. Parca din tot corpul s-a scurs sângele din mine, prin picioare, în pamânt. Aveam impresia ca am devenit ud, neputincios si bolnav. Era în sufletul meu ca un peisaj nou, ca ajungerea trenului într-o statie de ocna.

Stateam asa, parazit, paralizat, fara sa pot gândi nimic. Totul era amortit în mine. Pe urma mi-am spus ca trebuie sa-i omor.

M-am dus acasa ca un somnambul, fara sa vad si sa aud nimic din jurul meu, fara sa stiu nici în amintire, acum, ce era în strazile pline de lume straina, ca o figuratie. Ea era înca acasa. I-am spus ca m-am întâlnit cu colonelul, care mi-a dat ordin sa plec imediat la regiment. Ma privea nedumerita, suspectând aceasta brusca hotarâre.

- Spuneai ca de-abia ai plecat? Ca tocmai ai ocolit Dâmbovicioara, ca sa nu-l întâlnești pe colonel. Ce sa caute aici?

A trebuit sa afirm cu graba, surprins de aceasta tinere de minte a ei:

- E aici în Câmpulung. Era cu înca un ofiter de la divizie... M-a chemat si mi-a spus ca neaparat, asta-seara înca, sa fiu la regiment.

Mi-am încins sabia, mi-am verificat steyerul de buzunar, am sarutat-o chiar, pe aceasta femeie care nu mai era a mea, care era a mortii. Am privit-o cu indiferenta cu care privesti un tablou. Si frumusetea ei blonda era acum de reproducere în culori, vreau sa spun ca avea ceva uscat, fara viata, asa cum e diferenta între culoarea uleioasa si grea a tabloului original si între luciul banal al cromolitografiei.

Îmi spuneam, în gând, cu simplitate: voi fi dus în fata juratilor.

Totdeauna am avut obsesia lor si acum ma vedeam ajuns acolo, ca si când, înca de când eram mic, promisem un bilet cu destinatia asta. Nici un moment însa nu m-am gândit sa ma sinucid si eu. Femeia aceasta, omul acesta ma mintisera, jucasera cu mine o comedie sinistra al carei

sfârșit nu putea fi decât pedeapsa lor.

Si, cu acelasi automatism de om purtat de o idee fixa, am pornit-o pe strada bolovanoasa în jos.

Pe bulevard, cred, ma opreste o voce scurta si taioasa:

- Domnule sublocotenent...

Era locotenent-colonel, ajutorul comandantului.

- Dumneata esti din **? si-mi spuse numele regimentului. Nu vorbisem, de aproape, niciodata amândoi. Ce cauti aici?

M-am gândit la tot raul pe care puteam sa-l fac comandantului de batalion si am marturisit ca, fiind trimis la Rucar, m-am abatut pâna aici.

- Am dat ordin sa nu-si paraseasca nimeni unitatea. Ai sa pleci imediat la Dâmbovicioara.

Cât timp eu conduceam lumea, o conduceam în mod logic. Acum, eram la deriva unor puteri superioare mie si nici o întâmplare nu ma mai putea mira. Aceasta întâlnire cu colonelul, pe care o mintisem cu un sfert de ora mai înainte, nu facea decât sa-mi întareasca si mai mult convingerea amortita ca tot ce e de întâmplat trebuie sa se întâmple. M-am închis într-o camera de hotel, la capatul micului bulevard si cum cladirea, veche, era latura curmezisa la capatul lui, de la fereastra priveam în plin, în fata, multimea care se plimba. Am tras perdeaua, am spionat câteva clipe si pe urma m-am lungit pe patul destul de murdar, cu cuvertura ieftina si perna prea mica.

Fac, cu o plictiseala indiferenta, planul razbunarii. La ora zece ma voi ascunde pe o ulita vecina, de unde pot supraveghea intrarea si iesirea din casa. Daca ea pleaca de-acasa, o voi urmari pâna la locuinta lui. Daca vine el la ea, voi bate întâi, iar daca nu mi se va deschide imediat, voi sparge usa si pe urma ce va fi voi vedea.

Daca pâna la miezul noptii nu va fi nici una, nici alta, voi merge acasa si trebuie s-o gasesc culcata, caci mi-a spus ca se culca devreme si deci minciuna e un indiciu de vinovatie. Înseamna, nu-i asa? ca e la amante. Dar cum sa gasesc locuinta lui? M-am gândit sa trimit pe cineva sa afle adresa, îmi dau seama însa ca e o copilarie. Dealtfel, am certitudinea ca el va veni la ea. Bataia în usa a coanei Atena, reamintita, mi se pare acum suspecta, asa ca un soi de exces de zel cu înteles.

Beam un pahar gros de apa verde si vroiam sa pun revolverul pe masuta de noapte, când aud batai sfioase în usa. Chelnerul îmi spune ca ma cheama cineva numaidecât jos. Nu pricep nimic si cobor.

E colonelul.

- Haide, domnule, la regiment. Ce mai întârzii? E ordinul grupului de acoperire ca mâine absolut toata lumea sa fie prezenta la unitati. N-ai sa ai trasura. Te duc pâna la Dâmbovicioara si de-acolo o iei pe jos.

Mâine în zori esti la companie.

Nu mai simt oboseala. Îmi ard acum ochii, tari în cap, si de abia ma

stapânesc.

- Domnule colonel, mi-e imposibil sa merg acum, mai lasati-ma... Voi veni la noapte.

- Ce la noapte, domnule? Vii cu mine sau te arestez imediat.

Ma cuprinde o agitatie cumplita. Simt ca înnebunesc la gândul ca as putea pleca fara sa lichidez drama casniciei mele.

Poate ca ochii mi-au iesit din orbite, buzele mi le simt arse, tremur tot.

- Domnule colonel, viu diseara. Am trasura, lasati-ma.

Vorbeste hotarât si calm, de parca ar fi la celalalt capat al telefonului, unde se aude bine si numai eu ma zbucium aici, unde totul e neangrenat.

- Fugi de-acolo... vii cu mine... mai lasa-le dracului, damele alea. Vasile, du-te sus si adu bagajul domnului sublocotenent. Si îndoind toata trasura, când pune piciorul pe scara: "Hai, vino sus".

- Ma duc sa-mi iau singur ce am în camera si viu.

Simt ca sunt între viata si moarte. Daca ma aresteaza colonelul, sau daca fac cumva vreun gest de insubordonare, complic totul si niciodata nu voi putea afla adevarul. Ma prind în imposibilitate, ca acela care e cazut în mlastina si cu cât ma voi zbate, cu atât voi coborî mai adânc. Ma gândesc la o ultima solutie. Îi spun colonelului ca am bagajul la un prieten, ca sa pot trece astfel pe la mine... Nu este exclus ca amantul femeii sa fi si venit, crezându-ma plecat... Si atunci totul gaseste dezlegare. Daca nu-l gasesc acolo, cel putin sa-i urlu ei ca stiu tot, ca, daca își închipuie ca își bat joc de mine, se înseala, sa-i spun ca poate sa plece, ca adineauri am refuzat donatia pentru ca stiam totul. S-o strâng de gât si sa-i racnesc cât voi putea de îndârjit si exasperat: "Stiam totul... stiu absolut totul".

Caci, într-adevar, ceea ce ma doare mai mult e gândul ca ei socot ca nu stiu nimic.

Ca un resort împins, strâns la maximum, trebuie sa izbucneasca tot ce am comprimat în mine. Umilinta, neliniste si furie.

Colonelul convine sa treaca pe la mine si eu strâng, crispat, revolverul în buzunar.

Treceam cu trasura încet, caci cofetariile au scos mesele nu numai pe trotuarul strâmt, ci pâna în mijlocul strazii înguste. Doi domni joaca table si cu ei nu se întâmpla nimic acum în clipa asta cumplita, ca si cu toata multimea în culori de bâlci, care forfoteste. O luam pe la primarie în sus, trecem pe lângă o farmacie, ocolim coltul, unde, în pragul pravaliei cu opinci, lumânari, palarii si arnici, își asteapta musteriile negustorul în itari si camasa. Cu nimeni nu se întâmpla nimic.

La ferestrele noastre, perdelele galbui sunt lasate. La fereastra de la camera ei, coana Atena priveste rezemata lumea de pe strada. "Ei, n-ai plecat, domnule Gheorghidiu?" "Buna ziua, domnule colonel, iar ai venit pe la noi?" Cunoaste pe toata lumea.

Tremur tot. Perdelele lasate mi-au turnat otrava în sânge. Bat în usa, care e închisa, si dinauntru vocea ei întreaba obosit: "Cine e?" Iar când deschid, si ea în camasuta, si sofaua, cu asternutul mototolit, sunt tot cum le-am lasat.

E mirata vag, nu însa surprinsa, ca m-am întors. I-am explicat ca am pierdut un ordin al regimentului si ca socot ca l-am uitat acasa. Cauta putin si, în loc de ordin, îmi da o scrisoare cu scris mare si aplecat spre dreapta:

"Doamna, sunt de azi, de la prânz, la Câmpulung ca sa-mi vad o matusa si niste verisoare. Daca vreti, raspundeti-mi când pot veni sa depun omagiile mele la picioarele d-voastra."

Si iscaleste G.

Privesc biletul cu neîncredere. Simt însa ca lucrurile au intrat într-un fagas normal. Momentul de criza e trecut. Plasez, cu oarecare abilitate, ordinul la capatul sofalei, îl iau si dupa ce lamuresc amanuntele, cerute de ea vag si obosit, o îmbratisez automat si cobor. Apare din nou la fereastra, pe umeri cu o hainuta de matase alba si puf, si-mi trimite un surâs ca un sarut de madona ranita. E o frumusetate dolenta, descurajata si loiala. Are parul auriu si albastrul ochilor palid. Mai mult ca oricând pare pictata pe smalt.

Colonelul nu mai pricepe nimic. E impresionat de frumusetatea femeii si nu stie ce atitudine sa ia. S-o considere soldateste ca pe o cocota, caci frumusetatea ei are ceva de cocota, sau sa ia un fel de "drepti" sufletesc în fata unei femei din lumea buna si a unei scene de dragoste înduiosatoare.

Abia când iesim pe soseaua alba, care, departe, ocoleste Mateiasul la mijlocul înaltimii lui ca o balustrada, îmi spune cu o timiditate de mustacios strâns în veston militar:

- De aceea spunei ca nu vrei sa pleci? Ha?

Îi explic ca e nevasta-mea si ramâne uimit. Pe urma, ca sa câstige timp sa gândeasca, striga catre vizitiu:

- Hai, da-le bice, Vasile, ca ne-a apucat noaptea; si mai încolo, când s-a hotarât: Pai bine, domnule, atunci ce cautai la hotel? În cazul asta, nu vrei sa mergi... din cauza aleia de la Splendid?

Ce i-as putea explica? Îi spun asa, într-o doara, uitând ca era vorba sa trecem pe la un prieten, ca acasa aveam sa ramân, iar la hotel nu cautam decât niste cunoscuti.

- Frumoasa femeie! drept sa spun.

Complimentele care mi se fac pentru nevasta-mea ma scot din sarite. E, în oricare din ele, un regret, o dorinta confuza. Alaturi de fiecare cuvânt e prezent ca umbra lui un sens nemarturisit, dar care e stiut de toti acelasi, iar orice ocol nu face decât sa-l sublinieze si orice intentie de explicatie sa-l agraveze. Dar acum suntem departe si - e poate si o infinitezimala doza de lichelism ierarhic - o clipa sunt vag magulit ca

sefului meu îi place nevasta-mea. Ramânem amândoi îndelung pe gânduri.

În leganatul trasurii regimentului, lasam de o parte si de alta ultimele case ale Câmpulungului. Coboara mai toate pâna în prundisul râului cu sivoaie împletite. Unele par cu etaj, caci au pivniti ca un subsol înaltat, iar deasupra lor pridvorul. E ciudat sa vezi pe unele reclame de firme ultraoccidentale: "Pneu Michelin" sau "Vermouth Cinzano". Soarele coboara dupa culmile Iezerului si Papusii, vazute acum din partea astalalta, si încoace, sub ele, e turla schitului Namaesti. S-a înserat de-a binelea si pe coasta goala a Mateiasului au început sa arda varnitele. De departe par niste vulcani în plina eruptie, dar, pe masura ce trasura se apropie de ele, își scad marimea si forma, devin numai niste clai mari de piatra, cu cratere albe de jaratic care lumineaza seara cerul ca niste proiectoare. Care de munte cu coviltire merg înaintea noastra tihnit, si ca sa ne faca loc oamenii îndeamna boii cu chibzuiala, caci sunt porniti la drum lung. E un larg fior spatial care precede întunecarea adevarata. Dincolo de spinarea goala care coboara din vârful Mateiasului, ni se pare ca ard nemarginit padurile, pe care nu le vedem, dar le stim bogate, pe povârnisuri de munti. Când ocolim însa pe soseaua pietruita tot cu var, încolacita pe trupul muntelui, vedem ca nu sunt decât varnitele de pe povârnisul celalalt, aceleasi clai mari de piatra cu cratere de jaratic alb, la cincizeci, o suta de pasi de sosea.

Mersul în trasura, mult mai mult decât cel în masina, a fost si e înca una din voluptatile alese, pentru mine. Leganarea arcurilor e cel mai bun si îmbolditor ison ritmic al gândurilor. Asezarea corpului, ca într-un fotoliu scund, e dintre cele mai tihnite. Si mai ales e faptul osebit de pretios ca, fiind condus de altii, nu ai nevoie sa fii atent la incidentele drumului. E un "abandon" total, ca într-o îmbratisare a întregului suflet.

Pe stânga si pe dreapta, la înaltimea capului, nu sunt, si de o parte si de alta, decât doua paliere de întuneric vag si forme nelamurite, care se desira dupa un sul abstract. Ma gândesc cu bucurie ca m-am înșelat. Ca e probabil ca femeia ma iubeste. Bucuria ei azi, când m-a vazut, de ce as suspecta-o? Pentru ca mi-a cerut o suma de bani? Poate ca e o dovada de egoism refuzul meu. N-am nici un motiv sa cred ca minte.

Într-adevar, n-a facut nici un soi de cunostinte, a fost tacuta, retrasa. Niciodata, de vreun an încoace, n-as fi crezut ca femeia aceasta poate trai astfel, numai a mea. Si iata ca tocmai acum eram în pragul nebuniei. Bucuria acestei regasiri sufletesti îmi e cu atât mai intensa, cu cât vine dupa disperarea care ma împingea la asasinat. Si graba fireasca si indiferenta cu care mi-a aratat scrisoarea... De ce mi-ar fi aratat-o, daca ar fi avut motive sa ascunda ceva? Mai ales gestul acesta ma dezarmeaza.

- Dormi, domnule?

- Nu, domnule colonel, ma mai gândeam... asa. Eram acum tot învaluit

În amintirea surâsului îndurerat și a ochilor mari ai nevastei mele, la plecare. Ma gândeam, cu recunoscinta, ca femeia aceasta merita toate sacrificiile din lume. Ce ar fi fost viata mea fara ea? Si ce nebunie îmi ardea sufletul?

Merita ziua de azi sfârșitul pe care i l-am dat eu?

Farurile puternice ale unui automobil ne-au prins într-o prelunga și inefabila plasa de lumina, prin care, oferiti captivi celor dimpotriva noastra, alunecam treptat. Colonelul tace cu ochii deschisi și ma surprinde atâta preocupare la un militar. Dar se și explica, fara sa fie întrebat.

- Domnule, asta nu e viata. Iata doi ani de când sunt aici pe frontiera. Nu mi-e casa, nu mi-e masa masa. Uite, acum vine toamna, mai sunt doua saptamâni pâna-mi merg copiii la scoala.

- Aveti copii mici, domnule colonel?

- Am doi. O fata într-a cincea. E tocmai la Madona Dudu, la Craiova, și un baiat la noi acasa, la liceu. Acum, ce mai stiu eu de ei? Aproape ne-am înstrainat. Stam asa, în satul ala batut de Dumnezeu, în creierii muntilor. Mai bine am intra odata în razboi, sa se termine.

- Credeti ca mai intram? Eu socot ca vom ramâne neutri pâna la sfârșit. Unde mai pui ca riscam sa fim zdrobiti?

Își aprinde tigara și, firesc, fara importanta:

- De batut n-au cum sa ne bata, ca și ei sunt pe sfârșite. N-au picior de soldat în Transilvania și au ajuns sa manânce pâna și mortaciuni. Moare lumea de foame la Budapesta, nu se mai da decât cu condicuta pâine. Dar n-ai manta, vad ca ti-e frig? Esti cam subtire îmbracat. Vasile, da patura de sub tine.

Era într-adevar, racoare. De peste vârfurile de brazi venea un suflu rece ce ma facea sa-mi simt pielea. Nu aveam decât o bluza de seviot verde, de vara, pe mine și pantaloni de raitcort, subtiri ca pâna. E mai bine cu picioarele învaluite în patura.

Casele din Dragoslavele, însirate pe stânga și pe dreapta soselei, par, în întuneric, mai toate la fel. Oprim la o crâsma de drum mare.

- Hai sa ne dam și noi jos... Mai luam un pahar cu vin, pâna rasufla putin caii. Vasile, vezi de ei. Poate sa și îmbucam ceva, ca am plecat cu nepusa masa.

Sub umbrarul luminat de un felinar albuos, mai sunt câteva mese. În jurul lor, munteni stau încet de vorba. Lângă ceteras, singur un voinic cu privirea închisa, cu mustata mare. E beat. Stie ca îl privim toti, dar pare plecat într-o lume, a lui. Pe masa, are și patru pahare pentru cântareti. Cere din nou bautura. De la o masa vecina (pat de scânduri pe bulumaci subtiri), îi striga un vecin:

- Ma Nistore, iar se tin copiii dupa tine prin sat...

Surâde, mustata îi mareste parca surâsul.

- Se tin dupa mine puii de lele... simt, afurisitii! și surâde unei vedenii

din el.

- Ma Nistore, mai pastreaza, ma... o fi azi sâmbata, dar sunt doua sarbatori la rând, ca luni e Sânta Maria, nu se lucreaza la Dârste, opreste bani ca sa poti bea si mâine seara.

- Bine... bine... am sa beau pâna poimâine seara. Si voi ce ati stat, ma? Lautarii nu sunt tigani, ci sateni din munte. E un cobzar, un viorist, altul cu nai si un tambalagi. Cântecul le e trist, cu prelungiri care n-au nimic din sentimentalismul urlat din bojoci, tiganeste. E adevarat ca fiecare cântec aproape are versurile dublate de câte doua-trei ofuri sau mai... mai, dar nu sunt racnite din piept (de parca plesnesc ochii celui care le cânta), ci sunt rasfrânte înauntru. Glasul celui care le zice, din gura, urca fara sfortare si e acoperit de un simt de omenie ca de o surdina, caci izbucnirile au rasuciri amare. Sunt departe de cântecele "armonizate" fad de profesorii de muzica, cum nu au nimic ciobanii de pe calendarul poleit de perete, cu cei adevarati. Pe când cucoanele izmenite national, la oras, cânta Du-te dor la badea-n sân, Mândrulita de la munte, sau doina, devenita odioasa la toate "festivalurile artistice", cântecele celor de aici au un gust adevarat si amar de piatra, de scoarta de stejar, de suflet pustiit, ars de dragoste si de pareri de rau. Dragostea nu e "idilica", ci are o drojdie grea de amaraciune. E vorba, mai totdeauna, de barbati care au iubit mistuitor, de femei care au iubit mai multi barbati. E o betie de pacat în cântecul de munte, caci în mai toate femeia e iubita, cu toata necredinta ei (si e ciudata întâlnirea aici, dintre cea mai rafinata poezie baudelaireiana si verlaineiana, cu voluptatea straveche a pacatului). Trupul femeii dragi si necredincioase, vroit bun, întreg la lumina, devine adesea mai scump, mai dureros pretuit, prin toti cei care l-au framântat în brate, si ei deznadajduiti si înfrânti, ca si cel ce cânta. E un fel de sfintenie si de voluptate prin pacat. Dragostea e, cele mai adeseori, fratietate în amar. Dar si cântaretul de asta-seara e cum n-am întâlnit altii pâna acum. A cântat si cântecul prea de multe ori stiut:

Frunza verde ca mararu,
De trei ori potcovii calul,
Potcoave cât icusaru,
Ca sa urc la Stanca dealul -

Si nu-i vina calului,
Nici a potcovarului,
Si nici vina Stancii mele
C-a pus casa-n coaste grele,
Ci e vina tot a mea
Ca ma duc prea des la ea.

Cuvintele sunt legate amar, cu un surâs adânc, si, totusi, totul pare

soptit pentru cel cu paharul dinainte. Îndepartat în tristete e cântecul oltenesc:

Sub fereastra casei mele
Trece-un stol de rândunele,
Nu e stol de rândunele,
Ci sunt dragostele mele
Care m-am iubit cu ele.

Iubirea mea vine aci si ea, ca o stafie a pacatului. Colonelul a cerut si ceva de luat în gura cu vinul, si întârzie, prins de frumusetea dintâi a cântecului. E în mine o fâlfâire usoara de aripi, o duiosie de prisos. Aci, la raspântia de drum mare, îmi simt tot sufletul deschis ca o rana. E o întâlnire cu cântecul pamântului, si stranie transpunere între chinurile iubirii mele de oras si chinurile adunate, ca o drojdie, în sufletul asta obstesc de raspântie. Cel care-si framânta mustata si bea si asculta de unul singur, cu mâna la tâmpla, se întoarce spre cântaret: "Zi-l iar". Si ascult cel mai amar cântec de dragoste, de blestem, de pacat, al acestor vai de munte:

O... foaie verde firul ierbii
Of, of, of, Leano,
Ma suii pe dealul Cernii,
Unde paste puiul cerbii,
Of, of, of, Leano,
La puica cu ochii negri...

Vocea, calda ca vinul, începe cu un ison barbatesc si plin ca o invocare, apoi "foaie verde firul ierbii" e spus ca un târât viu de sarpe, pentru ca prima silaba din "ierbii" sa se adânceasca întins, ca o arcuire de durere, tamâioasa. Pe urma, în chemare, acel "Leano" e nemestesugit si de-a dreptul ca un piept sfâsiat, dar numaidecât totul e readus înauntru cu barbatie, ca sa se încheie într-un joc cu surâsuri si încercari de sagalnic, pe când tambalul picura lacrimi. Totul cade adânc în piept, lungind prima silaba din "negri" într-o voluta de jale. Si tot cântecul e din simtiri, care ar vrea, fara voia barbatului, sa fie strigate, sa se înalte în rasuciri de patima, dar sunt cu mândrie si amaraciune gâtuite si rasfrânte în largi învaluiri de jale, ca o încercare de zâmbet rezolvat în strâmbaturi de durere. Amesteca acel rar "puiul cerbii" cu reflexul puhav al orasului:

O, m-a mâncat, mânca-o-ar dracii.
Mi-a mâncat polii si francii.

Si deodata iar iubirea, plamadeala de nebunie, de dezgust, de jaf, de

setea de a lepada tot ce-i strain, de a evada, de a învia într-o forma sau alta:

O, hai, mândro, sa trecem Oltul,
Sa schimbam vorba si portul.

Fata draga si zapacita, daca am putea si noi fugi... si noi, daca ne-am putea dezbraca de tot ce-a fost... Nu vezi ca nu mai poate dura asa?
O, hai, mândro, sa trecem apa,
Sa schimbam vorba si fapta.

Sa ne schimbam felul... sa fugim din lavra meschinariilor, sa uitam îndoielile si furiile si deznadejdile... sa fie ca în ceasul dintâi.
O cruce de voinic s-a frânt înauntru, ca ros de o boala fara leac, eu am golit nu mai stiu al câtelea pahar, fiorul nemarginirii întunecate ne-a facut sa tremuram usor si, plutind greu în noi însine, am plecat.
De la Rucar încolo suntem opriti la toate posturile de santinele care ne recunosc. În zona asta de acoperire nu se mai circula de multa vreme decât cu o învoire speciala.
Întunericul s-a mai rarit, si în stânga si în dreapta întâlnim din când în când si luminisuri, în care siluetele copacilor pun umbre catifelate. Ma simt bine, ca un bolnav dupa o criza acuta si, desi nu e nici o adiere, simt venind din stânci ca un fluid racoros si mângâietor, care-mi da o senzatie de prezenta a întregului meu corp.
E mereu o mireasma de brad si de fân copt, care împraspateaza simturile.

Colonelului i-a venit acum pofta de vorba.

- Ma uitam, domnule, azi la cafenea. Ca n-am ce face la Câmpulung, dar ma duc asa, duminica, sa mai vad lume, sa mai schimb o vorba acolo, ca mi s-a urât la stâna noastra de la Dâmbovicioara numai cu soldati...

- Bine, dar azi e sâmbata! De ce n-ati ramas pentru mâine acolo?

- Generalul, azi pe la patru, când am ajuns, ca stia ca viu, mi-a trimis vorba sa caut sa-l vad. Ei stiu, toata lumea, obiceiul meu acolo, când viu. Las caii sa se odihneasca la Splendid, ma scutur putin si o pornesc la cafenea pe bulevard. Acolo ne gasim toti. Ne uitam la lume si mai povestim ce stim, mâncând brânzoaice de zmeura si ciocnind spirituri. Pe urma, la masa, la Spirea, si iar la cafea, la Tudose. Azi, cum îti spun, generalul parca ma astepta, ca ma si cheama la el. Mi-a spus sa plec la regiment. Mâine dimineata sa fiu acolo. I-e frica, se vede, de vreo inspectie. Asa ca am lasat caii sa se odihneasca putin. Pâna atunci cerusem un sprit rece lui Cyrano la o masa afara, când tocmai te-am vazut pe dumneata trecând si pe urma intrând la Splendid. Ei, mi-am zis, asta e de la mine. Ce caută aici? Si am trimis sa te aduca. Nu stiam

ca esti cu nevasta. Trebuia sa vii sa-mi ceri permisie... ca-ti dadeam. Acum e altceva, cu ordinul generalului. O fi în legatura cu razboiul, cine stie?!

- Credeti ca vom intra în vara asta?

- Noo... nu cred... Daca n-am intrat pâna acum... Dar poate ca e ceva. Tocmai îmi spunea un jurnalist din Bucuresti ca mâine va fi un consiliu de coroana. Ca la cafenea, ce naiba sa faci între doua si patru, pâna iese lumea iar la plimbare? Mi-a tot povestit tânarul asta...

- Ce ziarist? din Bucuresti?

- Da, din Bucuresti; pare sa aiba legaturi sus, acolo... Ca stia al naibii o multime de lucruri. Mi-a dat numele unui deputat care a obtinut un permis pentru zece vagoane de untura. Domnule, zece vagoane de untura. O jumătate de milion de lei a luat numai la asta, ca platesc ungerii ca disperatii. Hai, Vasile, mai pisca roibul ala ca se lasa greu... Ieri, îmi spunea, le-a si trecut prin vama, la Predeal. Dar parca deputatul asta e singurul? Toti, domnule s-au îmbogătit... Cica umbla cucoanele din birou în birou, nu lasa petitia aprobata nici un moment din mâna, pâna nu au hârtia de permis lucrata gata...

- Credeti asta?

- Da câte mi-a spus!... Ca nici el n-avea pe nimeni în Câmpulung si cum n-avea loc la masa, mi-a cerut mie voie... Ca pe urma am trecut amândoi la Tudose. Dealtminteri, e un om cu legaturi... Dumneata nu esti din Bucuresti? Ei, atunci trebuie sa-l cunosti... Stai, ca-ti spun numele acum... asa, Grigoriade mi-a spus ca-l cheama.

Cred ca n-am mai avut o picatura de sânge în obraz. Parca tot sufletul îmi plecase spre capatul lumii. Colonelul n-a observat, pentru ca eram în întuneric. L-am vazut tragând din tigara, în para rosiatica, asa ca si când în clipa asta nu se întâmplase una dintre cele mai mari catastrofe cu putinta... Am întârziat raspunsul, caci nu puteam scoate o vorba. Si pe urma, ca un animal sfârsit:

- Un domn tânar? de vreo treizeci de ani? nu?

- Da... cam asa.

Si, lipsit de respiratie, clatinându-mi-se tot sufletul:

- Cu ochii mari, mustata mica, neagra?

- Ei, ala e... Îmi închipuiam eu ca-l cunosti.

Da... era amantul nevastei mele. Mi-am spus ca daca nu voi avea calmul desavârsit, nu voi putea afla nimic din ceea ce ma înnebunea sa aflu, nici un amanunt nou, care sa-mi dea satisfactia monstruoasa a certitudinii. Am facut o sfortare dârza sa ma înfrâng si, cu o nota mai sus poate, mi-am cântat totusi rolul:

- Îl cunosc... Nu e ziarist propriu-zis... E un fel de cronicar monden...

Dar are legaturi frumoase. Ce cauta la Câmpulung?

Colonelul era mereu tihnit si familiar, ca si când n-ar fi observat ca în loc de calatorul cu care pornise la drum, avea acum alaturi un strigoi.

- Nu stiu... dar... l-am mai întâlnit si alta data.

Am întrebat în continuare, cu buze arse:

- Sta atunci toata vara la Câmpulung?

- Nu cred... mi-a spus ca n-are pe nimeni (ca a luat masa cu mine la restaurant...), dar pare ca l-am mai vazut si alta data. Vine asa, câte doua-trei zile, si pleaca.

"Spune... spune tot! îmi ziceam în gând. Da-mi pe gât tot paharul de otrava pâna la fund, pâna la drojdie, îl si simt în sânge."

- Dupa câte am mirosit eu... trebuie sa fie vreo femeie la mijloc.

Eram singur, în gol, atârnat ca si când îmi cazuse o scara de sub picioare.

- Da... asta cred si eu.

- El - si apasa pe "el" - mi-a spus ca mâine, la consiliul de coroana, e chestie mare...

Dupa socotelile mele, eram cam la vreo treizeci de kilometri de Câmpulung. Pe jos, alergând îi puteam face în trei ore. I-as fi gasit pe amândoi în zorii zilei, în pat.

- Spune ca Take Ionescu, înteles cu Filipescu, dar eu cred ca mai mult îmboldit de asta... de Filipescu... E om naprasnic, l-am cunoscut pe la noi, pe la liceul militar... ca el l-a facut... zic, s-au înteles sa spuna regelui: ori-ori! Regina e cu ei.

Rasarise luna si soseaua alba parea catifelata si umeda, ca si poienile de iarba, ca si grupurile negre de brazii din vâlcusile pe lângă care treceam.

- Domnule colonel, nu va separati, mai aveti vreo tigara?

- Cum nu, dragul meu, cum nu... De ce nu mi-ai spus ca fumezi? Ca eu fumez întruna ca sa mai treaca drumul asta, ca e lung al dracului.

Nu fumam de obicei si nu stiu de ce am vrut sa fumez acum. Am înteles ca bonomia colonelului meu e pricinuita de plictiseala drumului si ca asta l-a facut, mai ales, sa ma ia cu el. As putea sa mai insist, dar prefer sa-l las sa spuna la întâmplare, ce-i dicteaza pofta de vorba, iar eu sa trag numai cu cangea, la malul meu, amanuntele care ma privesc. Aduc, cu încapatânare în martiraj, iar vorba:

- E baiat de viata, Grigoriade asta... Îmi pare rau ca nu l-am întâlnit si eu. Cât spunea ca sta la Câmpulung?

- Zicea ca de data asta sta pâna luni... marti... poate... Sa vada ce se mai întâmpla.

Tigara îmi amarâse si ea gura.

- Cu siguranta ca pentru o femeie a venit...

- Asa cred si eu... Ce sa-i faci...? Nu le-ai vazut pe toate, ca la sase bulevardul e ticsit, cum umbla forfota... gatite si sulemenite toate... fara barbati?

Asta era si nevasta mea... Asadar acesta e datul... realitatea.

O clipa surprins, ca si când ar fi trecut un automobil cu viteza numai la

o jumătate de pas de mine, mi-a fost teama să nu-și dea seama, subit, colonelul, că sunt și eu printre acești bărbați.

Dar trebuia neapărat să știu amănunte. Trebuia să joc teatru, căci numai tras de limba cu abilitate, colonelul îmi va da cifra care să-mi explice catastrofa. Cel mai bun lucru e să-l las să spuie tot ce-i trece prin cap și eu, dintr-o defilare, să retin ceea ce mă privește.

- A... și Grigoriade ala... e un tacâm...

Bun, bine, totul e să fiu vesel, deci surâd:

- Da... cum să nu-l știu, are o trecere nebună la femei.

- Da, parca numai la femei se pricepe? În toate... E dat dracului... Uite, la table... De două săptămâni de când e aici, i-a smintit pe toți... le-a luat o multime de parale. Și sunt printre ei scule istete... care de patruzeci de ani freacă zarurile.

Simt un nou fior care mă dizolvă. "De două săptămâni" e aici? Dar adineauri colonelul vorbea de câteva zile... Nu cumva știe ceva...? Nu cumva e un soi de complice și acum l-a luat gura pe dinainte? Și gândul îmi aleargă ca o suveică, în urzeala posibilităților.

- Ascultă una bună de-a lui. Că da cu zarul, dar gura nu-i tace. Zice că la Paris, după ce și-a tocat averea, rămasese fără sfânt. N-avea ce mânca. Și atunci, ascultă ce pune la cale cu un amic, tot așa de curat ca el. Angajează pe Caruso pentru un concert și semnează, dar cu condiția că - asta era cu trei luni înainte - are drept, cu o luna înainte, să renunțe la concert, platind o sumă oarecare, nu prea mare, de altfel. Tipărește afișe, anunță la gazeta și pune în vânzare biletele - dar aici să vezi abilitate - cu un pret abia dublu decât la orice concert obișnuit. Nu pune însă în vânzare decât vreo cincizeci de bilete, iar restul le plasează pe sub mână, cu preturi de șase-sapte ori mai mari. Și, bineînțeles, se vând toate. Cu o luna înainte însă, anunță pe Caruso că renunță la concert, plătește despăgubirea și da de știre la gazeta că nemaiavând loc concertul din ziua cutare, persoanele care au cumpărat bilete sunt rugate să se prezinte la agenție să li se restituie banii. Adică atât cât era scris pe bilet. Restul l-au bagat ei doi în buzunar. Nici justiția n-a avut nimic de zis. Zice că un an a trait larg la Paris din ce-a câștigat din afacerea asta. Când îți spun că e un tip...

Colonelul e foarte amuzat și eu fac mult haz că să-l antrenez.

- Dar lui varu-meu? Ce crezi că i-a făcut lui varu-meu? Că mi-a spus-o și pe asta. Era încântat când a auzit că Dinculescu mi-e var. Într-o zi, iar îi crăpa buza de câțiva franci, acolo. Dar nu mai avea de la cine să împrumute, că împrumutase de la toți. Barem de la Dinculescu luase de zece ori... Ei bine, se duce tot la el. Dar cu doliu la brat și cu o mută deznădăjduită: "Draga domnule Dinculescu, mi-ai făcut multe servicii și mi pare rău, căci nu vreau să crezi că abuzez de bunătatea dumitale. Dar uite, mi s-a întâmplat o mare nenorocire. Am primit chiar acum o telegramă - și vrea să-o arate, dar Dinculescu refuză - că mi-a murit

tata... Te rog, da-mi doi-trei napoleoni, sa dau si eu o telegrama si sa trimit sa cumpere un buchet de flori acolo..." Bietul Dinculescu, speriat, înduiosat, a scos imediat un bilet de o suta si a început sa ceara detalii... sa întrebe ce vârsta avea batrânul... de când nu l-a vazut, daca a fost cumva bolnav.

Dar dupa ce pleaca Grigoriade, gaseste telegrama "uitata" pe masa. Vrea s-o ia, sa alerge dupa amicul nostru, când privirea îi cade pe text... si ce citeste? Un singur rând: "Daca n-ar fi prosti, desteptii ar muri de foame".

Grigoriade spune ca pariase cu un amic ca Dinculescu va "marsa", ba ca era sigur ca va refuza sa citeasca telegrama ticluita.

Rând asa de stupid, ca un detectiv neghiob, prost machiat.

- Domnule, al dracului... strasnic tip. Stiam si eu câteva de-ale lui, cu femeile...

- Asculta si cu femeile una buna... Cunoscuse, spunea el, la o receptie la legatie, o femeie splendida. Si cum o cucerise e o poveste. Nu stiu cum facuse rost de invitatie la legatie, se vede ca era cunoscut din vremea când avea parale, dar acum n-avea camasa la frac. Ei bine, spunea ca si-a facut un plastron din carton, pe care a lipit hârtie alba de lux. Si asa, era printre cei mai bine. Îi trece prin cap sa faca partenerului de vizavi, la cadril, o farsa, dar sa vezi ce farsa. Îi spune în soapta, în treacat, în timpul dansului: "Înceie-te la pantaloni". Bietul om sa-i vie rau. Stii... Stii cum e fracul desfacut în fata, nici vorba sa duca mâna. Facea fete-fete si-l treceau sudorile. Dupa dans, când a vazut ca si-a batut doar joc de el, a vrut sa faca scandal, dar s-a terminat cu bine si a râs toata lumea. Ei bine, domnule, îți vine sa crezi? cu gluma asta a cucerit femeia... una din cele mai bine femei de la Paris, nevasta unui consilier de legatie cu nume mare, foarte bogat. Nimic nu ma intereseaza din flecareala asta, mai mult pare-se ticluita din anecdote, dar ea îmi zugravesce de minune tipul meu, care își facea un ideal din asemenea isprava, si erau toate din bagajul admiratiei lui sincere. Ma gândesc în ce mocirla te poate baga o femeie. Colonelul se amuza si el cu simplitate, povestindu-le. Dar ardeam sa vie la lucruri mai apropiate de mine.

- A, eu stiu o întâmplare a lui cu o femeie din Bucuresti.

- Stai-stai, ca si asta e interesanta. Într-o zi, când femeia era la el în garsoniera, si-l credea pe barbatu-sau plecat pentru trei zile la o conferinta diplomatica, nu stiu unde, ea se hotaraste sa ramâna toata noaptea la Grigoriade, dar, pentru orice întâmplare, trimite acasa un plic desfacut, ca din partea celei mai bune prietene - Madeleine o chema, zice el - prin care asta o roaga sa vie sa doarma la ea, ca-i e urât singura, caci barbatul ei e plecat. Si, sigura de aceasta prietena, cea mai buna a ei, nici nu o mai întreaba macar. Trimite biletul cu indicatia printr-un comisionar, sa spuie cameristei sa-l puie chiar pe masuta din

dormitorul ei. Catastrofa. Barbatul vine de dimineata de tot, îi face un scandal imens. Pasamite, el petrecuse toata noaptea chiar cu "cea mai buna prietena" a nevasti-si... Femeia, uluita, prinsa asa în cursa, se stapâneste, nu spune o vorba si pleaca. Dar cum tipul vrea sa divorteze, ea își aduce aminte ca mai are o prietena, Madeleine, o roaga, o implora pe ea si pe barbatul ei sa declare ca ea a scris scrisoarea si, dupa destule peripetii, izbutesc sa-l convinga si pe barbat de acest lucru, ca voia nebunul sa strice casa.

Tot sufletul mi-a devenit alb ca pielita pe care o atinge termocauterul. Îmi închipui seria de complicitati care s-au contractat pe socoteala mea. Cu Anisoara, cu barbatu-sau, cu servitoarea mea (ca sa-mi puie scrisoarea la îndemâna). Toti stiau... si eu ma împacasem convins si fericit.

Colonelul a mai povestit si alte ispravi, dar eu n-am mai ascultat nimic. A trecut, nu stiu când, la alte chestii, a vorbit despre consilii de coroana, despre armament si altele. Nu auzeam decât tonul lui, urcând si coborând, ca si liniile de întuneric de pe laturi, fara sa înțeleg nimic. Ca sa nu prinda de veste, îi parodiam finalurile de fraza.

- ...rege... raspicat... tata-sau... "mie-mi trebuie un liceu militar".
- (scazut) liceu militar... sigur...
- saptamâni... Anglia... alb... patru sute de mii... îți vine sa crezi?
- (absent si mirat, cu vocea uscata) Extraordinar!

Simteam ca nu voi mai apuca ziua de mâine. Daca as putea sa ma întorc, si simteam, material, ca drumul vietii mele o ia acum pe o perspectiva de judecati, ecouri de gazeta, oca. Ca de pe acum nu mai sunt ce am fost. Daca nu ma întorc însa, înnebunesc. Tot ce era în mine capatase o viata exasperata, ca si când un virus puternic rupsesese tesuturi abia refacute, îmi gonea sângele din organ în organ si-l izbea în creier, ca un puhoi în mal. Tot ce fusese fericire, culoare si lumina înduiosata în trecutul iubirii mele, acum deveneau motive de furie. Gândul ca am "marsat" (vorba colonelului) facea sa-mi fiarba mai mult sângele. Din trecut îmi veneau unele peste altele, ca peisaje si momente diverse suprapuse în film, fragmente de scene, când eram nebun de fericire si încredere. Avusesem îndoieli, care erau urmate si anulate de scene verificatoare oarecum. De atâtea ori în trecut avusesem banuiala ca eram înșelat, interpretând o serie de gesturi si momente într-un anumit sens. Dar privind altfel punctul de plecare, seria avea alt sens. Era pe atunci un joc de alb si negru. O foaie era împartita în romburi alaturate, albe si negre. Uneori, când priveai, aveai impresia ca sunt cuburi pline, cu muchiile spre tine, dar alteori, aceleasi romburi erau goluri cu muchii adâncite. Lucruri pe care le interpretasem într-un fel, le înțelegeam acum altfel. Când n-a vrut sa plece la tara, când a vrut mai ales sa vie de la tara, desi el era acolo (eu am crezut atunci ca o plectiseau toti si ca vrea sa fim noi amândoi, acasa; iar acum

înteleg ca probabil era geloasa si ca se certase cu el), când mergeam la teatru, când nu si-a mai vorbit cu Anisoara, când mi se dadea si când nu mi se dadea. Pentru tot trecutul acesta, as fi vrut acum o explicatie care sa rasureasca totul, o rafuiala înnebunitoare.

Intram, ca printr-o poarta, în Cheile Dâmbovicioarei, în spartura carora era întuneric racoros si deplin, caci luna nu mai razbatea. Erau luminate, ca de o candela, numai sus de tot, ametitor, stâncile si muchiile de creasta cu brazii singuratici. Pe tot drumul de la Rucar, n-am întâlnit nici un trecator si iata acum în defileu câtiva insi într-o caruta par diavoli, de neasteptat acolo. Ne fac loc, oprind, dându-se la o parte, pâna în sivoiul urlator, de parca ne pândesc.

Din cauza apei nu mai putem vorbi si tovarasul meu de drum tace si el. Eu fac planul cum sa reviu în sat, dupa ce ma despart de colonel, ca sa ma întorc la Câmpulung. Voi promite o avere vizitiului ca sa întoarca numaidecât cu mine, pâna întâlnim alta trasura. Pot sa ma dea, daca vor, dezertor. Pâna când nu s-a luminat înca de ziua, trebuie sa se hotarasca, sa se sfârseasca totul. Restul pe lumea aceasta nu are nici o importanta. Colonelul si-aprinde iar tigara si, la lumina rosatica a chibritului, ma priveste lung.

- Ce ai? Nu ti-e bine? Nu mai pleca la drum fara manta. Sau ia-ti cu dumneata si un veston mai gros.

Îmi aduc aminte ca dimineata trecusem pe acelasi drum, uluit de soarele si de mirosul diminetii de munte, fierbând de nerabdare sa ajung mai repede, caci îmi cerea sa viu negresit si gândeam ca sufera fara mine. Ieri credinta asta ca "sufera fara mine" îmi dadea o betie înduiosatoare, iar azi amintirea acestei încrederi îmi provoaca greata, de mi se strâmba buzele. Si, cum bate la un organism bolnav pulsul, cu atât mai tari erau zvâcnirile de sila, cu cât mai vii fusesera bucuriile.

Ah, mascarada când sarbatorisem doi ani de la casatoria noastra.

Invitasem la Flora, care era pe atunci cel mai cautat restaurant de petreceri, peste douazeci de prieteni, perechi tinere, care duceau viata "mondana", de asemeni si câtiva colegi si fete care erau înca liberi.

Eram fericit ca un copil. I-am facut ei dar un inel de pret, masa era încarcata de flori si cristaluri, s-a baut sampanie pâna în zorii zilei. Toti ma priveau cu duiosie si oarecare invidie. Ah, as vrea sa cada o stânca din peretele asta al defileului, sa ma striveasca, pentru ca înteleg ca privirile erau mai mult de ironie, pentru ca desigur se vorbea de pe atunci de amorul nevasti-mi, pentru ca, radios si înduiosat, jucam un rol nesfârșit ridicul. Va trebui sa alerg în noapte pâna or plesni caii, dar sa-i gasesc culcati, alaturi pe sofa si sa ma rafuiesc cu ei.

Îmi amintesc si de începutul toamnei, când era însărcinata si nu voia sa aiba copil, iar eu eram nebun de bucurie, îi sarutam, cu ochii în lacrimi, mâinile, o rugam sa nu faca nelegiuirea de a înlatura, realizata, îmbratisarea noastra.

Pe patul alb înflorit, al sanatoriului, unde o dusesese vointa ei îndârjită, sarutam pe umeri, pe bratele albe, pe sâni, trupul care avea sa-mi dea un suflet din sufletul meu, smuls din femeia cea mai draga. Ea nu vrea si eu tineam, facând un exces de zel ridicul, sa aiba un copil care probabil nu era al meu... As vrea sa fiu biciuit pâna la sânge, sa fiu calcat în picioare. Când ea vrea sa ma crute... caci al lui era desigur copilul... (de ce nu l-a avut din primul an cu mine? pentru ca o legatura cu un amant presupune imprudente, acum înțeleg). Probabil ca au început de când s-au cunoscut. Cu străngeri de mâna prelungite, cu pipairi pe sub masa, cu potriviri de vizite la prieteni comuni...

- Gheorghidiule, uite ca am ajuns... Stii ce zic eu? Caii sunt oboseți rau, ca au calcat azi peste saizeci de kilometri, iar drumul în munte nu e lung, vreo cinci kilometri de la biserica, dar e greu, piezis, serpuieste pe coasta numai. Ramâi pâna mâine la Dâmbovicioara. Gasesti un pat, fie la batalion, fie la aprovizionare. Vorbesti cu ofiterul de serviciu. Poate ramâi chiar la el. Ca sa pleci singur în munte e pericol si de dihanii.

- Domnule colonel, v-as ruga... as vrea sa fiu înca în noaptea asta...

- Baiete, sunt prapaditi rau caii... Ce zici, Vasile?

- Rau, domnule colonel... credeam ca nu mai ajungem...

Trasura s-a oprit în fata unei pravalii si coborâm amândoi.

- Spune-i capitanului Dimiu sa fie cu bagare de seama mâine, ca-mi miroase a inspectie... Nu stiu ce vor cei de la corpul de armata. Daca n-o fi nimic, poimâine sa vii sa-ti dau o permisie de trei zile, ca sa-ti vezi nevasta la Câmpulung.

Cum ma despart de colonel, alerg dupa Vasile, într-o curte, în care a intrat, uruind de pietre, trasura.

- Asculta, Vasile, ai zece poli de la mine daca te întorci acum cu trasura la Câmpulung.

- Domnule sublocotenent...

- Pâna la Rucar, Vasile.

- Domnule sublocotenent, nu merg caii...

- Schimba-i... ia altii...

- Domnule sublocotenent, sunt caii regimentului... intru-n puscarie...

- Vasile, îti dau douazeci de napoleoni... Poti cumpara o pereche de cai de trasura.

- Domnule sublocotenent, asta e un fel de dezertare, ma nenorociti. Nu se poate... Mai bine merg sa va duc la domnul ofiter de serviciu.

- Lasa-ma în pace.

Sunt acum singur în mijlocul catunului de munte. De jur împrejur, culmi cu creste de piatra, înaltate drept, încalecate, cât poti întinde pe pamânt gândul. Rupturi de stânci, sivoaie, paduri, prapastii, poteci întortocheate. Lumina de luna da peste tot o impresie dura de vesnicie. Si, la peste treizeci de kilometri, fara ca eu sa pot ajunge acolo, pe un asternut molatic de sofa, trupul nevasti-mi si al amantului ei, încolacite

ca ale pisicilor dormind... Mai sunt doua ore din noaptea asta, atât de eterna si calma în afara, si cu atâtea viziuni de sânge si întuneric în mine. M-am oprit sa ma gândesc pe o banca de mestecan, facuta de trupa ca sa înfrumuseteze cantonamentul. Înțeleg ca nu voi mai putea fi la Câmpulung pâna în zori. Îmi spun ca trebuie, acum, când stiu totul, sa am taria sa aleg alt prilej. Dar nici pe loc nu pot sta pâna la ziua. Trebuie sa ma misc. E în mine o fierbere de serpi înnebuniti. Plec pe drumul din padure spre cantonament. Ocolesc cimitirul cu mici cruci albe, neîngradit parca, asa pe coasta, las bisericuta cu turla galbena sub luna (de unde atâtia morti aci?) si urc drumul lucrat de soldati, care se deosebeste greu. De la o vreme merg prin padure, fara sa mai vad nimic, fara sa stiu daca luna a apus sau daca e împiedicata de copacii desi sa razbata pâna la mine. Urc mereu, repede, gâfâind si iar oprindu-ma. Când scap de întunericul padurii, si întunericul dinafara a devenit apos parca... E mai sters, se pregatesc zorile. Casuta Ioanei, unde stau, e retrasa spre stânga, la vreo douazeci de pasi de frontiera. Dealtfel nu sunt zece case, toate cu prispa, împrastiate pe dâmburile acestea mici, acoperite cu pasune, si sunt mai curând legate de casele de dincolo decât cu cele din tara româneasca. Acum e în jurul meu o ceata viorie, aproape violeta, ca în cel mai modernist tablou. Pe urma, în stânga, aproape de catun, Piatra Craiului, care mi-a parut totdeauna -

dominatoare cum e si singura - o imensa catedrala de piatra violeta, începe sa-si lumineze cu aur creasta cu sapte turnuri în linie. Alergarea asta de cinci kilometri, în urcus, m-a istovit si mi-a facut bine. Ma trântesc pe patul acoperit cu paturi, îmbracat, cu fata înfundata în perna. Trupul, de la gât în jos, mi-e din pietroaie.

A doua zi e numai soare alb si verdeata vie pretutindeni. Ceasul cu bratară, de campanie, îmi arata 11 si jumătate. Mi-e gura uscata, obrazii parca scorojiti, ochii bombati în pleoape. Ocolesc cu gândul ce a fost ieri, cum as ocoli o locuinta contaminata. Dumitru, lung si zanatic lucrat, îmi toarna cu caldarea apa rece de ma racoresc, gol pâna la brâu. Sunt un bolnav care a suferit taieturi, injectii, masaj; acum ma simt mai bine, dar cred ca orice gândire precisa mi-ar face rau, ca unui trup bandajat o atingere sau o miscare gresita. Trec peste comisarul de transee care îmi înconjoara casa ca o potcoava si cobor în vatra taberei, unde sunt bordeiele trupei.

- Don sublocotenent...

- Ce e, ma tigane?

- Don sublocotenent, trai-v-ar Dumnezeu... faceti ceva si cu mine...

- De... ma!

- Dati-mi drumul de aci...

- De, ma Vararule, stiu eu? n-ai vazut ce a spus domnul capitan? Sa vedem ce mai zice si azi.

Vararu, tigan ca de patruzeci de ani, pletos si cu mustata ca vrabia,

neagra, a fost încorporat, mi se pare, mai mult în gluma. L-o fi întâlnit vreun ofiter, l-a întrebat dacă a făcut armata și l-a adus la regiment.

Nimeni nu prea știe cum a ajuns la compania noastră.

- Don sublocotenent, să trăiți, am trei copilași, n-au ce să mănânce. Așa sunt, și arată cu palma de la pământ.

- Să-mi spui când o fi domnul capitan.

Sublocotenentii Haranoiu și Mitica Radulescu sunt mirați când mă vad.

- Dar era vorba să fii la Rucar, dragă...?

Le spun că m-a întâlnit colonelul și că se aștepta o inspecție.

Au amândoi "alpenstockuri" frumoși lucrate de către ordonante și acum sunt cam la plimbare în dimineața asta însorită. Plutonierul Neagu ne iese în față și ne invită pe toți la singular:

- Domnule sublocotenent, poftiți și dumneavoastră.

- Unde, Neagule?

- La compania a 12-a. Au prins soldații niște iepuri azi-noapte și am făcut și noi o mică petrecere... Măine e ziua lui Marin Dumitru, plutonierul de la a 12-a. Poftiți să luați o gustare.

Sub un umbrar de craci și frunze, e o adevărată cârciumă. Au un violonist și un diblar, care cântă și din gura. Mai întâlnim și alți ofiteri, care gustă cu condescendență de pe farfurioarele cu friptură și din paharele groase, aburoase, cu vin roz. Un plutonier se apropie de mine.

- Domnule sublocotenent, ce ziceți? Când om pleacă de aici?

- De, mă Vasile, știu eu... Vad că nu e rău nici aici, și arată cu privirea cârciuma.

- Domnule sublocotenent, avem și noi neveste și copii.

O durere amortită mă înjunghie între coaste, dar lautarii cântă mereu. Când, dau iar cu ochii de Vararu.

- Domnule capitan, ce facem cu Vararu asta?... Îl mai ținem?

Vararu a priceput și se apropie, spre bucuria ofiterilor, pe care-i amuza nesfârșit cu răspunsurile lui nemilitarești.

- Ce, mă, vrei să pleci? Tu nu vezi ce tânăr și voinic ești?

- Nu sunt, domn capitan, să trăiți... Sunt bătut de Dumnezeu, și e gata să ne arate o hernie, în hohotele de râs ale tuturor.

- Te facem capural, mă Vararule, încearcă unul să-l parodieze... Când te-oi duce acasă, se sperie țigani tăi.

- Mă faceți... pacatele mele... că eu n-am făcut militare... nu știu nimic.

- Ascultă Vararule, cum îl cheamă pe rege?

Vararu nu poate pronunța niciodată "Ferdinand" și acum refuză, izmenindu-se ca o fată:

- Da lasați-mă, dom locotenent... Că dacă nu-s militar...

Ofiterul se înfurie:

- Ia ascultă, mă țigane, ce? noi glumim aici?... ei, al dracului: "drepti"!

La strigatul crispat al ofiterului, omul îngheată, luând o poziție aproape soldatească, pe urma comanda tuna: Culcat... drepti, culcat... drepti. Și

Vararu se trânteste și se ridică de la pământ în măsura comandei, ca o broască automată.

- Vararu, cum îl cheama pe majestatea-sa regele?

Prapadit rău, răspunde din suflet și fără să privească pe nimeni:

- Sa trairi, pe domnul... rege îl cheama Lisandru.

E un hohot general de râs. Cel mai frumos nume i se pare lui Vararu acesta de Lisandru și-l da bucuros regelui, când nu poate ști numele adevărat.

- Cum Lisandru, ma? Vezi ca la noapte faci trei schimburi de planton.

- Îl cheama pe regele... pe regele, îl cheama "don colonel Lupascu..." striga disperat Vararu de frica serviciului.

E singurul nume oficial pe care l-a putut reține și-l da în extremis tuturor pentru ca probabil socoate ca, fiind cel mai înalt, e cel mai aproape de al regelui, dar pare ca știe ca nu e chiar al regelui.

- Domnule capitan, dar în definitiv ce facem cu el?

- Eu știu? sa-i dam drumul... Dar n-are nici un fel de act... nu poate dovedi ca a trecut de treizeci de ani...

Îl tinem sa-l facem lautar.

Intervine camaradul Popescu, flacaul, surâzând:

- Da-l dracului, domnule capitan, ca are patruzeci de ani batuti. Si nici nu știe sa cânte, ca e laiet padurar.

Capitanul ne asigură ca mâine-poimâine îi dam drumul.

- Gheorghidiule, un bilet de la amicul tau Lajos. Toti camarazii urmaresc cu interes prietenia mea cu ofiterul ungar, care comanda compania de acoperire a vamii.

Ma invita, ca de obicei duminica și sarbatoarea, pentru dupa-masa, catre ora patru, la o partida de popice și de halbe de bere, cu vamesul lor, cu vamesul nostru, cu politaiul de frontiera și cocoanele lor. Sunt petreceri inimoase, cu râs mult, cu glume strasnice. Capitanul ma sfatuieste, cu o autoritate potolita, sa renunt azi la aceasta petrecere. "Sa treaca inspectia asta."

Are dreptate. Am azi mult mai multa nevoie sa stau linistit. Fraza "sa treaca inspectia asta" rasuna iar cu ecouri, în golul gândurilor mele.

Daca "mâine" e trecut?... Simt un fel de crestere dureroasa în mine, de parca m-as ridica în vârful picioarelor.

Dupa masa de la popota, pe poteca, peste transee, ma duc sa ma culc acasa. Dar cum ramân singur între pereti, se redesteapta în mine gândurile ca stafiile. Daca Grigoriade pleaca luni dimineata, nu voi mai putea avea niciodata acea certitudine, care singura ar pune capat - într-un fel sau altul - iadului sufletesc în care ma zbucium. Gândul plecării, cu fiecare ipoteza noua, se încinge în mine ca un foc. Îngrozit, ma scol din pat și hotarasc sa ma duc la prieteni. Sunt doi sublocotenenti, care locuiesc amândoi într-o odaie mare cu doua paturi. Joaca domino. S-au dezbracat de vestoane, și-au scos bocancii. Se pacalesc unul pe altul și

jubileaza zgomotos. Intru si eu al treilea. Fac sfortari disperate sa ma angrenez jocului si dispozitiei camarazilor mei. Haranoiu își aseaza placile.

- Sa stiti ca daca va bat în partida asta, am noroc. Mi-aproba colonelul mutarea de la a II-a... Scap de Corabu.

Capitanul Corabu, cum am spus, e spaima regimentului. Are o figura de inchizitor tânar, cu fata osoasa, cu mustata tunsa scurt, neagra. Si-a înnebunit oamenii si ofiterii cu severitatea lui, chiar comandantul "cel mare" al regimentului, speriat de atâta disciplina, a scris ca socoate ca primul glont al companiei a II-a va fi pentru comandantul ei. În batalionul nostru de oameni cumsecade si necajiti, cum ne erau toti ofiterii, de pareau mai curând niste dascali provinciali cu ticuri si nevoi, Corabu era militar cu studii severe la Viena.

- Eu sunt mai generos, adauga Savulescu. Daca voi câstiga, la sfârșitul lunii ne schimba de pe frontiera... Mergem la R..., dansam la iarna si ne revedem damele, fratilor.

Dar eu? Ce caut eu cu exasperatele mele complicatii în aceasta lume? Eu ce sa doresc, ce sa izbândesc eu, daca voi termina cel dintâi placile albe, cu jumatati si puncte negre?

Catre patru dupa-amiaza navali în odaie un gradat, care lua speriat drepti:

- Traiti, domnule sublocotenent... Poftiti jos în tabara.

- Toata lumea, ma baiete? Ori numai a 11-a?

- Toata lumea. E ordin sa echipam oamenii si sa ridicam posturile de pe frontiera.

Încremenim cu totii.

- Sa ridicam posturile, baiete?

- Asa e ordin... pâna într-un ceas sa fim gata. Au si început sa se adune domnii ofiteri jos.

Savulescu a început sa chiuie... sa faca tumbe în asternutul patului:

- La R..., fratilor... ne revedem damele.

Chiuie si urla, Haranoiu nu-si gaseste, de zorit ce e, bocancii.

- Ma baieti, dar daca o fi razboi? Întreb eu banuitor.

- Ce razboi, Gheorghidiule baiete, ce razboi? Ar fi venit ordin sa retragem posturile de pe frontiera? sau dimpotriva sa le întarim? Acasa, baiete... Mergem la R...

Coborâm în vâlcea, peste garduri si fâneturi, ca nebunii. Jos în vatra taberei, între bordeie, e mare miscare. Ofiterii de la celelalte companii sunt nedumeriti. Aflam un lucru nou: e ordin sa se împarta munitia de razboi pe oameni.

- Ce-are a face, explica unul. E mai usor de transportat asa, împartita. E o lumina de dupa-amiaza duminicala, cu soare care pare si el mai curând la plimbare decât la lucru.

Orisan scoate o foaie de ziar, scrisa numai pe o fata, cu litere negre

enorme. E o editie speciala: Mâine la ora cinci dupa-amiaza e convocat un consiliu de coroana.

Rasuflam usurati... vom pleca de aci.

În timpul acesta, depozitele se împart pe spinarea oamenilor.

- Sa stiti ca s-a hotarât neutralitatea definitiva... Se retrag toate trupele.

Uite pe capitanul Dimiu.

Pe poteca, greoaie si masiva, silueta verzuie a comandantului de batalion se deseneaza ca a unui urias tihnit.

- Hai sa vedem ce e, ca vine de la regiment.

Si-l întâmpinam în grup, înca înainte de a coborî ca un cioban pe coasta.

Scoate chipiul, se sterge de naduseala si pe mustata plina, blonda, si apoi, cu mai multa spaima decât solemnitate:

- Domnilor, e razboi... si m-a facut maior. Ne arata pe umeri galonul lat.

Acum stati jos, aici pe iarba, sa va dictez ordinul de lupta, si iar, mânios, catre un soldat care asculta încremenit: Ce e, ma? du-te-n mata de-aici...

Nimeni nu spune o vorba. Noul maior reia, dupa ce ne-am asezat:

- Domnilor, va atrag luarea-aminte ca e ordin de razboi... nu de manevre, ca altadata.

Precizarea e de prisos. Cu picioarele înmuiate, ne-am înghesuit alaturi pe iarba. A scos din buzunar un carnet si dicteaza:

- "La ora 5 adunarea batalionului pe companii, jos în tabara.

La ora 51/2 se împart efectele de mobilizare.

La ora 53/4 se împart, de fiecare om, doua sute de cartuse de razboi.

La ora 6 batalionul III se pune în coloana de mars cu directia satul Dâmbovicioara, spre regiment.

XX se încoloneaza pe soseaua Vama Giuvala, în ordinea urmatoare:

Batalionul III cu companiile în ordine 9, 10, 12.

Batalionul II cu companiile în ordine 5, 6, 7, 8.

Compania 9 constituie avangarda regimentului.

Compania 11 la dispozitia brigazii.

La ora 8 p.m. regimentul se pune în miscare cu directia Vama Giuvala."

Scriu, lungit în iarba, acest întâi ordin de lupta al armatei române în razboiul cel mare, pe o carte postala, cu colturile rasucite, luata cu cine stie ce gând, singurul petic de hârtie pe care-l am. Ma gândesc cui sa o trimit mai târziu si mi se face în suflet un gol cât lumea, neasteptat.

Peisajul muntos are acum sectoare de umbre lungi crepusculare si de soare viu.

Maiorul face un efort de concentrare:

- Cine comanda plotonul I de la a 9-a?

Cineva da numele meu si mi se pare ca nu mai e al meu.

- Gheorghidiule, ai sa fii diseara vârful avangardei; stii sa te desfasori?

Sa-ti alegi oameni zdraveni de patrula. Domnilor, alegeti din vreme

patrurile de siguranta pe flancuri. Si acum, va rog, treceti la executare... Dumnezeu sa ne ajute.

ÎNTÂIA NOAPTE DE RAZBOI

Timp de o ora e în tabara o învalmaseala de neînchipuit. Plutonierii majori se împart în zece, alearga de colo pâna colo, înjura, striga, arunca efectele de tot soiul în bratele oamenilor. Mi se pare ca totul merge însa prea încet, ca nimeni nu va fi gata la ora ordonata. O parte din oameni s-au aliniat pe companii în fata bordeielor si primesc, racniti pe nume de gradati, bocanci. Unii încearca o veselie strapezita, la care altii surâd ca niste bolnavi. Gândul ca la ora opt seara deschid focul, ca în doua ore, care totusi vor trece, asa cum au trecut de atâtea ori în viata mea, cum au trecut când asteptam într-o gara, când asteptam la birou, cum astepti dupa-amiaza o vizita, ma sfârseste ca o febra uscata. Faptul ca voi navali, ca în cartile de citire, împotriva unor transee întesate de armata dusmana, ca voi fi sub baraje de artilerie, ma uluieste, pare scris de o mâna nevazuta.

De patruzeci de ani n-a mai fost razboi, cartile de citire s-au oprit la pagina de la 77 si acum eu deschid focul. Mi se pare asta una dintre acele coincidente ciudate, mari cât un orizont.

Ofiterii sunt toti mult mai tacuti decât trupa. Capitanul Floroiu, mic, blond, cu fata lui îmbatrânita înainte de vreme, ma îndeamna sa las oamenii în grija plutonierilor si sa-mi fac bagajele.

Mi se pare o enormitate, ceva absolut fara sens.

Bagajele? Mai am eu nevoie de bagaje? Dar dupa primele cinci minute de lupta, voi mai fi oare în viata?

- Nu se stie, cine are zile scapa.

- Domnule capitan, voi scapa la opt si cinci, la noua, voi trai poate pâna la ora zece diseara...Dar crezi ca vom mai vedea noi soarele de mâine? Tace înfiorat de gânduri si, pe urma:

- Scrie vreo scrisoare, si își urmeaza ata gândului din el.

Cui sa scriu? Toti ai mei s-au departat în clipa asta, efectiv, la zecile si sutele de kilometri unde sunt. Nu-i voi mai vedea niciodata, ca pe locuitorii Norvegiei, ai Perului, ai Sidneyului, despre care stiu ca exista totusi.

Îmi arde întreg corpul, e un neastâmpar al trupului care contrasteaza cu linistea si egalitatea imensa a gândurilor mele. Nu mai pot sta în loc, banuind ca diseara nu vom putea fi gata. Ma voi duce si-acasa, în odaita mea, caci, desi sunt înfrigurat si grabit, n-am ce face.

În fata casei, Ioana cu cei doi copilasi ai ei s-au rânduie ca la intrarea în biserica, iar micutii îmi striga cu mânutele cazute jos, cu glas înlacrimat:

- Sa traiti, domnule...

Încremenesc: "Sa traiesc?" Ce sens de început de veac are vorba asta

acum...?

Cum o sa traiesc diseara prin focuri de infanterie, prin lupte de baioneta, prin sute de explozii de obuze? Le dau bani si ei îmi saruta mâna, aci în munte, în asfintitul soarelui de vara. Niciodata n-am acceptat dovezi de acestea de respect si prietenie. M-au jignit, dar acum îi strâng la piept pe copiii acestia, ca pe niste pui de pasare.

- Dumitre, pune tot ce avem în lada de bagaje. Baga de seama!

- Am si încarcat lada, don sublocotenent.

S-a iscat parca, strain de mine, un fluid care îmi ia înainte, oriunde merg. Doar la cincizeci de pasi, dincolo, la ei nici un semn. E tot duminica si dupa-amiaza goala si lenesa care sta în loc.

- ... dar au mai ramas lucruri...Ce facem cu ele?

- Lasa-le Ioanei aici.

- Nu puneti bocancii? Cum o sa ramâneti asa?

Sunt îmbracat în aceeasi bluza usoara, pantaloni de raitcort si ghete de sevro subtire, cu moletiere.

Cum am fost ieri la Câmpulung.

- Nu, Dumitre, ramân asa. Pâna la ora zece e destul si asa... Îmi fulgera o clipa prin minte sa fug la Câmpulung, sa am o explicatie cu nevasta-me. Risc cel mult sa fiu împuscat... Tot voi muri la noapte...

Ce sa-mi explice? Ce importanta mai au pentru mine lamuririle ei? Tot ce a fost aseara, absolut tot, e parca numai vazut si înteles de mine, nu si simtit, asa cum anestezia locala te lasa sa vezi toata operatia, sa simti izbitura si taietura bisturiului, dar sa nu ai nici o durere. Din oamenii aceia, din lumea lor cu bucurii si deznadejdi, cu permise si aniversari, care era si lumea mea, m-am desprins odata cu camarazii mei - ca pe un vas nevazut. De câteva zeci de minute, o parte dintre noi suntem morti, efectiv în starea unor condamnati carora li s-a respins cererea de gratiere, în ajun.

Acum oamenii de aici, blestematii în uniforma, îmi sunt singurii aproape si sunt mai aproape de ei decât de mama si de surorile mele.

Orgoliului meu i se pune acum, dealtfel, si o alta problema. Nu pot sa dezertez, caci, mai ales, n-as vrea sa existe pe lume o experienta definitiva, ca aceea pe care o voi face, de la care sa lipsesc, mai exact, sa lipseasca ea din întregul meu sufletesc. Ar avea fata de mine, cei care au fost acolo, o superioritate, care mi se pare inacceptabila. Ar constitui pentru mine o limitare. Îmi putusem permite atâtea gesturi pâna acum, pentru ca aveam un motiv si o scuza: cautam o verificare si o identificare a eului meu. Cu un eu limitat, în infinitul lumii, nici un punct de vedere, nici o stabilire de raporturi nu mai era posibila si deci nici o putinta de realizare sufleteasca. O asemenea carenta, de nereparat, ar fi fost si o descalificare. Constiinta mea îmi permitea aseara sa ucid, sa ma judec deasupra legilor, pentru ca nu aveam sa-mi reprobez, în sistemul meu sufletesc, nimic, dar tocmai de aceea nu-mi

permite lasitatea de a evita un pericol, pe care soldatii cei multi nu-l puteau evita. Lipsit de orice talent, în lumea asta muritoare, fara sa cred în Dumnezeu, nu m-as fi putut realiza - si am încercat-o - decât într-o dragoste absoluta. M-am înșelat o data, as mai putea înca încerca, din nou, de aceea nu vreau sa fiu scazut, de la început chiar, fata de femei, prin nici o lipsa în organismul sufletesc.

Ma grabesc spre magazia de armament sa numar cartusele, dar e de prisos, caci debandada e din cale afara de mare. Impresia asta de improvizat îmi da o neliniste de panica. Alerg fara rost în toate partile, în bâlciul asta de oameni, care diseara vor juca, fiecare în parte, tragedia pe care era s-o joc doar eu aseara.

Doi soldati de la aprovizionare umbla, de colo pâna colo, pe cararuie, cu câte un sfert de bou pe umeri.

- Domnule sublocotenent, ce facem cu carnea asta?

Râd galben.

- Cine mai vrea sa manânce, ma?... Cine o sa aiba chef de mâncare mâine, chiar dintre cei ce vor mai trai?

- Dom sublocotenent, dar ce sa facem cu ea?

- Aruncati-o.

Se întuneca înfiripat si timpul trece fara ca nimeni si nimic sa-l poata opri. Îmi ard buzele.

În odaita popotei, comandantul companiei, cu ceilalti doi ofiteri de la companie, iau ca gustare chiftele prajite (gatite, în gândul celui ce le-a framântat acum o ora, pentru altfel de oameni si alta seara) si câte un pahar de vin.

- Ia si dumneata ceva...mai prindem nitica inima. Si... cine stie ce se mai întâmpla diseara.

Nu simt nici o nevoie, nici o dorinta, si orice încercare, fie si de a mânca numai, ar strica plinul unui cerc.

- Cât e ceasul?

Si întrebarea halucinanta, acum, parca picura în suflet.

- Sase fara cincii. Mai sunt cincii minute.

- La companie.

Încep suieraturi, oamenii se încoloneaza cu zgomot de bidoane, arme si lopeti. Înca mai sunt strigate: "Niculae Fira...Niculae Fira...vino de ia mantaua lui domn plotonier major". Înserarea abate si pe cei care mai faceau glume. Coborâm schiopatând pe alt drum, un drum de bolovani, decât cel strabatut de mine aseara. Nimeni nu mai scoate o vorba. Jos ne asteapta celalalt batalion, gata încolonat. Sunt peste toata valea, în însurare, numai gramezi si siluete mute de soldati, ca o turma cenusie. Ma cheama colonelul, care a ramas comandant titular al regimentului. Cauta sa-si stapâneasca dezarticularea, prin formule reglementare. Sunt de fata si cea mai mare parte din ofiteri.

- Va sa zica esti vârful avangarzii? Auz ca te cunosti cu comandantul

companiei din vama. Uite ce faci.

Mi se pare de necrezut ca mie mi se spune asta.

- ... Trimiti doi oameni ca sa se apropie de bara vargata... granicerul nostru va cere foc finantului ungar. În clipa aceea, cei doi oameni sar la el si îi pun baionetele în dreptul gâtului, strigându-i sa taca. Daca tipa, îl strapung.

- Dar daca...

- Taci. Locotenentul locuieste la vama? nu? Cu patru oameni patrunzi la el, cu armele întinse, si-i explici ca s-a declarat razboiul, ca nu-i facem nimic daca se preda. Ceilalti oameni navalesc în cazarma, apoi. Si, catre capitanul Floroiu: Dumneata, fireste, vii imediat dupa el si înconjuri cazarma.

Pornim. Din cauza muntelui, s-a întunecat de tot. Ajung în soseaua cea mare, cu regimentul dupa mine, si ma opresc. Un ofiter de legatura îmi spune ca s-a contramandat ordinul, ca va trece înainte regimentul XR, vecin de brigada.

Încerc sa pun orânduiala între oamenii care se gramadesc unii într-altii.

- Cum te cheama, baiete?

Mormaie ceva zdruncinat, de neînteles.

- Dar tu cine esti...? în ce grupa esti?

- Nu... nu... eu... sa...

Au trupuri de gaini, moi. Îi misc cu mâna din loc în loc si ramân unde îi pun, sleiti. Dealtminteri si vocile ofiterilor parca schioapata. În jurul nostru, dincolo de cei cinci pasi pâna unde vedem, cine stie ce prapastii de moarte, ce scene de bestialitate, ascunde noaptea asta, atât de neagra ca nu se poate deosebi nici o silueta macar. N-or fi început altii lupta? Dac-au pornit în acelasi timp cu noi, si ei, din întuneric?

Sunt fericit ca nu mai atac cel dintâi si ma trântesc jos în iarba calda înca de soare.

Ma gândesc la macelul care va fi peste 30-40 de minute. Cranii sfârâmate de paturi de arma, trupuri strapunse si prabusite sub picioarele celor care vin din urma. Facle si urlete. Explozii de obuze care sa doboare rânduri întregi. Stiu ca voi muri, dar ma întreb daca voi putea îndura fizic rana care-mi va sfâsia trupul. Si un gând staruie, plutind peste toate, ca o întrebare: pentru mine anume cum va fi? glont... baioneta sau explozie de obuz?

"XX înainte...!" E o porunca venita din om în om. Ridic oamenii ca pe bolnavi si pornim pe soseaua care nu se mai vede alba. Singura aparare în noapte îmi sunt tovarasii, suntem ca niste calatori atacati de lupi si trebuie sa ne aparam spate în spate, caci oriunde, de jur împrejur, e moartea de fier si gloante. În clipa asta înca, putem fi surprinsi.

Regulamentul cere patrula la câteva sute de metri pe dreapta si pe stânga. Numesc oamenii, dar nimeni nu se desprinde. Alerg si îi zgudui, trimitându-i în noapte, dar nu se duc, sleiti, decât trei pasi si continua

sa mearga apoi târât, alaturi de noi. Renunt...Fie ce-o fi.

Într-un tablou strain, în golul mintii, vad în clipa asta limpede si departe de ai mei pe nevasta-mea, amantul ei, dar n-am timp sa ma opresc, sa-l fixez, ca sa privesc. Bucuriile si minciunile lor sunt puerile fata de oamenii acestia, dintre care unii vor muri peste zece, cincisprezece minute, altii mâine, poimâine, saptamâna viitoare. Dintr-o data, din noaptea dinaintea noastra, unde e viata si miscare cu oameni, din care noi nu vedem si nu stim nimic, ca o solie dintr-un gol, din bezna unei odai întunecate, s-aude o rapaiala de focuri plesnite de arma. E singura în tot cuprinsul lumii. E originara ca întâiul om pe pamânt si nu o voi uita pâna la sfârșitul vietii, niciodata. Parca o morisca mare, de Mosi, s-a învârtit repede, dar sunetul, ma întreb, la ce corespunde în noapte, acolo, cine a tras, cine a cazut?

Zarurile au fost aruncate.

Compania si, banuiesc, tot regimentul s-a întors rasucit în loc, de spaima, si oamenii sunt gata de fuga. Urlu scos din minti la gândul goanei nebune, care ar fi mai rea ca moartea: "Pe loc, stati pe loc!" Se opresc toti, sfârșiti, caci nu au vointa sa fuga si dupa câteva clipe reluam marsul, târât ca dupa mort.

Identific, dupa dâmb si dupa ocolul soselei, locul unde suntem. Fac socoteala aproximativa si gasesc ca avangarda regimentului XR a trecut sigur dincolo de vama. Asadar, evenimentul s-a consumat. Întâmplarea de vorbe si carti a devenit piatra, stofa, arama, o noapte anume. Am trecut dincolo, peste linia punctata, pe care am desenat-o zece ani în scoala.

- Uitati... uitati...

Dinainte vine între doua santinele, cu armele îndreptate spre el, un prizonier (nu mai încape îndoiala). E plutonierul Bela Kiss, îl cunosc acum dupa pantalonii de dril alb.

Iata deci întâiul prizonier în acest razboi la care iau parte. Oamenii si-au mai revenit putin. Seara de cenusă oarba a devenit întuneric straveziu.

Trecem si noi prin vama. Bara e rupta, jos lângă ea e un mort. Un ranit e sprijinit pe genunchi de catre un soldat.

- Ce-a fost, camarade? întreb în trecut.

- O lupta scurta... domnul colonel P.B. e ranit de moarte. Uite-l.

Aflu ceva mai târziu ca, în momentul când a fost somata, santinela ungureasca a tipat, locotenentul Sigismund Lajos a iesit în prag, a tras cu revolverul în directia grupului, asa, în noapte, si glontul lui a nimerit în cap pe colonel, care venise în fruntea avangarzii. Pe urma, dupa un schimb de focuri, ungunii au fugit cu totii. Asta exista adineauri în noaptea neagra si noi nu vedeam nimic, ca si când n-ar fi fost asa: cum nu vad nimic, de pilda, vizitatorii într-un simplu parc comunal. Mi se comunica din urma ca regimentul XR a luat-o la dreapta, ca nu mai am pe nimeni înaintea mea, de parca s-ar fi dat la o parte o perdea, si deci

sa ma desfasor în avangarda. E o imposibilitate. Iau o distanta la o suta, doua de metri înaintea companiei, dar patrulele nu se duc la mai mult de zece pasi de mine.

Sunt înaintea tuturor milioanelor din neamul meu; în fata mea cu o sosea, cu garduri, cu întuneric si cu moartea plutind în toate.

Avem de la începutul serii toti baionetele la arma si formatia de lupta. Ordinul e sa cercetam tot ce întâlnim în cale. Mergem destul de încet, dibuit, si cei din fata mea sunt ca umbre închegate din întuneric. Ne asteptam la un atac scurt, prin surprindere.

Întâlnim dupa un timp o casa pe stânga... are curte, cu gard înalt, iar înăuntru se vad lumini. Ne oprim, dau ordin oamenilor din fata sa sara peste gardul înalt, dar nu se misca nimeni. Sar eu ulucile, încurcându-ma în sabie, si atunci vin si ei dupa mine. În casa cu doua odai, în dreapta si în stânga, sunt aprinse zeci de lumânari ca la mort si o româncea, noua parca, se închina sperziata. Cinci-sase copii stau lungiti pe jos. Îi întreb daca au fost unguri, unde sunt, iau trei-patru lumânari în buzunar si pornim mai departe. Ordin din urma vine sa cautam o calauza.

Iata alta casa. E moarta si ghemuita în întuneric toata. Batem în poarta. O femeie ne lamureste ca au fost ungurii chiar la ei, dar au fugit, lasând în graba, în batatura, tot ce-au avut.

Pe prispa e o aratare de om.

- E barbatul dumitale?

- Da, e barbatul meu, dar e beteag, de aceea l-or fi lasat.

- Nu-i nimic, merge cu noi, îl luam calauza.

E cu pantaloni albi, cu camasa aspra, taran de ai nostri, si opunerea lui deznadajduita nici nu ne întârzie macar. Îl luam si pornim înainte.

Întunericul s-a facut mai omenesc. Ma uit la ceas, e aproape zece seara. Asadar, au trecut cele doua ore - asa au fost - si suprapuse imaginii mele dinainte sunt surprinzatoare prin golul lor.

Un pod, despre care stim ca e minat. Ne oprim. Ordin din urma iar, sa treaca o grupa neaparat si fara întârziere. Oamenii sovaie, fireste...

- Bine, atunci trec eu.

- Trec si eu, dom sublocotenent.

E ordonanta mea...

- Si eu.

E caporalul Nicolae Zamfir.

Trecem toti si nu se întâmpla nimic (tocmai a doua zi a sarit, sub o caruta).

O padure mijita, mai mult ghicita, de o parte si de alta a drumului, ne da un soi de atentie crispata, dar dupa ce trecem de ea si ocolim un bot de deal, mereu cu baionetele înfipte în întuneric, priveristea se deschide larg de tot, imensa, fantastica, de parca suntem în pragul altei lumi.

Totul coboara ca înspre o vale dulce si vederea e înlesnita de zecile de

focuri uriase care ard pretutindeni. Cât ajungi cu ochii, case ard cu vâlvatai care lumineaza ca niste înalte torte. Tinutul Branului întreg, înconjurat de munti, apare astfel, cu drumurile lui, cu sate, biserici, grupuri de copaci care nu pot fugi de îmbratisarea focului.

Sublocotenentul Orisan vine din urma sa priveasca si el ridicarea si caderea flacarilor, care înalta si coboara cerul. Ard si numeroase sire de paie, anume, se vede, ca sa le lumineze lor - celor ascunsi în întuneric, asezati cine stie cum - venirea noastra. Voi pricepe mai târziu ca întunericul e de neîndurat în razboi, pentru toata lumea. Oamenii s-au mai dezghetat. Frumusetea privelistii si gândul ca, oricum, moartea nu vine din întuneric, de la doi pasi, ca al necurat, ca dusmanul e abia jos în vale, ca nu e o chestie de secunde, iar clipa nu e definitiva, ne mai linisteste putin. Pornim cu mai mult curaj, mai repede la vale, pe soseaua de acum alba.

Dar când ne apropiem de Bran, vedem cu spaima ca înspre noi înaintea, plutind larg, un vultur urias de foc, pe care nu-l poti privi, ca pe discul soarelui. Batalionul întreg s-a trântit îngrozit în santurile soselei si asteapta sfârșitul lumii. Ca s-a speriat e din pricina ca la regiment nimeni nu ne-a aratat ce e o racheta, iar ca s-a trântit în sant a fost miscarea cea mai indicata.

Începe o rapaiala de focuri care creste si descreste, ca si când ar fi pe un portativ în spatiu.

Înaintam iar, când iata ca pe sosea apar în lamurirea focului siluete omenesti. În asemenea împrejurari toate siluetele sunt de dusmani. Ne apropiem si vedem totusi ca sunt soldati din regimentul XR, care a patruns în Bran ocolind si da o lupta de strada. Ne oprim în lumina ca ziua, chiar în marginea târgului. Sunt atât de prins de belsugul de vederi si de senzatii dinafara, ca nu am timp sa-mi mai simt sufletul. Acum stiu cum va fi. Ma uit la ceas, e miezul noptii. Rapaiala de focuri amuteste din când în când, pe urma creste, dar nu se coboara niciodata de tot, ci urca si scade capricios ca tâsnirea si jocul apei din avuzul în soare.

Trage cineva din noapte în noi si aud primele gloante trecându-mi pe la ureche. Sunt ei, întâia data de fata. Voi sti mai târziu ca toate gloantele, mieunând, trec pe la ureche. Oamenii se arunca disperati în santurile soselei. Vâra numai capetele sub podetele din dreptul caselor, lasând trupurile afara, ca niste struti. Îi strig pe nume pe câtiva din ei, dar e de prisos. Ramân în picioare pe sosea ca sa le arat ca nu e nimic, cum gusta parintii din doctorie, ca sa încurajeze copiii s-o ia. Dar doctoria e o noutate si fac o sfortare, captusita. Gloantele, e drept, vin rare, si lovesc rupând din copaci, în praful din sosea, în gardul caselor vechi care plesneste rupându-se zgomotos.

Din urma vine pe lângă oameni capitanul. Îl vad parca acum din nou. E mic ca o fetita, cu mustata plina tunsă scurt, îmbatrânit de timpuriu.

- Ce facem?

- Asteptam ordine noi, de la brigadier.

Coboara spre noi pe sosea, din târg, un grup. Gloante putine, numarând parca rar si piuit, vin înspre noi, muscând scurt din gard si din praful soselei. Stiu atât de bine ca voi muri în noaptea asta, încât mi-e absolut indiferent pericolul localizat. Gasesc chiar ca n-ar fi deloc mai dezagreabila moartea aci, decât în flacari.

Caci, iata, se aude o detunatura puternica, dar parca nu în raport cu eruptia de lumina si farâmături negre, pe care o produce.

- Au aruncat podul, cu ai nostri, în aer, Gheorghidiule. Ma duc înapoi sa vad se facem.

Încerc sa trag de picioare oamenii, care-s mereu cu capetele vârâte sub podete. Când, în sfârșit, au vazut cât de greu nimeresc gloantele, si-au mai venit în fire.

Din târg, se aude acum un tropot ca de escadroane în galop pe sosea, înspre noi. Oamenii mei au sarit santul soselei si întorcându-se ca într-o arie, au început fuga. Sar în mijlocul lor, strig pe nume pe gradati, pe cei pe care-i am în fata si, scurt, cu rasuflarea suspendata, se opresc.

Coboara iar în sant, cu baionetele întinse alaturi.

Ramân singur în picioare si astept sa vad ce vine.

Stiu acum ca s-a apropiat, ca de fier nevazut, clipa definitiva.

Coboara spre noi, alergând, zeci si zeci de oameni, cât e de larga soseaua. Lumina flacarilor e atât de alba, încât îi recunosc. Fac umbre negre lungite în praf. Sunt ai nostri. Întind bratele ca o bariera.

- Stati... ce e cu voi?

Gâfâie zbuciumat, vorbesc fara sa priveasca:

- Ne-au prapadit... ordin de retragere.

Am înghetat... e întâiul moment de groaza acuta pe care-l am si raspund sâcâit, uscat, grabit:

- Nu e nici un ordin de retragere. Apoi, deznadajduit: Plutonul întâi ocupa soseaua.

Oamenii mei sunt la comanda, în mijlocul soselei.

Si catre gramada de zeci de fugari:

- Intrati în curtea asta.

Oprirea în loc i-a mai calmat, ca un exercitiu siluitor. Intra ca o turma în ograda gospodareasca, unde, dealtfel, sunt adapostiti de casa.

Alt tropot pe sosea... alt grup, mai mare înca, vine din târg.

Oamenii mei striga acum singuri, încalziti, când vad ca sunt altii mai slabi de înger ca ei:

- În curte...în curte, pe dreapta.

Al treilea grup, o companie întreaga cu ofiterii ei, vine fugind îngrozita:

- Loc, faceti loc!

Ies înainte, racnind, cu sabia întinsa:

- Stati!

Dar nu vor sa asculte, zbiara numai:

- E retragere... suntem cu domnul capitan.

Si s-au oprit în asteptare, cum pândeste un om care vrea sa scoboare, pe scara unei trasuri. Îmi arata pe capitan.

- Domnule capitan, unde plecati?

- E retragere... ne-au prapadit batalioanele. Si îmi spune cu ce companie e.

Cu vocea palida, înalbit de aceasta idee a fugii, îl lamuresc scurt:

- Nu e nici un ordin de retragere...intrati în curtea asta, si le arat o curte pe stânga.

- Trebuie sa trec.

Urlu catre ai mei:

- Niculae Marin, bagati baioneta în cine vrea sa treaca de voi.

Înmuiat, capitanul intra cu compania în curte, dupa casa.

Iar se face liniste. Din urma nici un ordin, dar vine capitanul meu, caruia îi explic situatia regimentului vecin.

- Noi nu intervenim?

- Mi se pare ca nu.

Simt o bucurie de scurt zbor, ca si când nu mai sunt scos la lectie când nu stiu nimic, de un profesor rau:

- Asteptam aci?

- Ce vrei sa facem?

Vine din urma si sublocotenentul Orisan, ca sa vada ce e. Gloantele s-au rarit acum si mai mult, rapaiala de focuri a devenit scazuta ca o cicaleala.

Orisan are obsesii tactice:

- De ce nu intervenim?

- Nu stiu.

- Domnule capitan, vad ca si artileria noastra e inactiva ca si a lor.

- E lupta de strada... Ce sa caute artileria?

- Sa traga în rezerve... în noi.

- Las-o mai bine asa.

- Asculta, Gheorghidiule, hai noi în târg, sa vedem ce e. Hai pâna la pod.

- Haide...

Capitanul ne întreaba, nemultumit:

- Ce sa cautati acolo?

- Sa vedem ce e.

Apasarea asta, de a nu cunoaste ceea ce se întâmpla înainte, stiu acum ca e, în razboi, pentru unii de neîndurat, asa cum de neîndurat mi-era, în ajun, incertitudinea daca sunt înșelat sau nu.

Casele cu curti mari sunt înspre marginea asta, mai aproape de felul românesc, dar au în fata garduri înalte. Am luat calauza cu noi si mergem înainte. Mai vin din sus raniti si oameni care au parasit lupta, iscând, în lumina focului, forme dedublate.

Dintr-o curte suntem chemati.

- Cine sunteti?

- Din XX... dar dumneavoastra?

- Comandantul lui XR... Care-i situatia?

- XX e încolonat pe sosea... doua companii ale dumneavoastra sunt înapoi într-o curte.

- Faceti-le rezerve, întareste Orisan.

Suntem acum de-a binelea în târg si lumina a coborât.

La o mica raspântie, în fata unei brutarii, pare-se cu masa goala de pâine în afara, câteva umbre... Încremenim pe loc.

- Cine-i? Stai!

Nici un raspuns, umbrele au disparut.

- Gheorghidiule, revolverul tau e încarcat? ca eu n-am nici un cartus.

Revolverul meu... Îmi vine în minte toata întâmplarea de la Câmpulung, cum i s-ar aminti unui bolnav ca a delirat. Caut în buzunar si nu gasesc nimic.

- Nu-l am, cred ca l-am pierdut.

Si ne întoarcem la ai nostri.

Au scazut focurile mari si impresia e poate din cauza ca si lupta s-a domolit. Gasesc un grup întreg de ofiteri din XX, veniti dinapoi. Sunt toti cu sufletele îndoite.

- Cine ar fi crezut? arunca unul si toti tac gândind la fel abatut.

Mai discutaseram între noi la popota si eu fusesem în discutie ceea ce se numea pe atunci un "antiinterventionist". Pesimismul meu e si mai greu acum, iar purtarea mea în asta-noapte, destul de desprinsa, îmi da un fel de obiectivitate, parca stiintifica, atunci când spun:

- Am impresia ca mâine vom lupta în jurul Rucarului.

Capitanul micut si prea gânditor întreaba cu teama:

- Crezi ca ne vor ataca?

- Socot ca da... Azi au fost surprinsi, dar daca primesc întariri, nu vad de ce nu ne-ar ataca.

Ofiterii ma aproba cu privirile grele si obosite, cu gândurile aiurea.

Noaptea scurta de vara e pe sfârsite. Focurile s-au stins târziu, ca dupa o serbare de noapte, si acum întunericul se strânge, fara sa se faca opac.

- Cum vom putea sta mâine asa pe sosea? Ce facem?

- Hai la companii si om vedea.

Oamenii ma întreaba si ei ce facem. Suntem nelinistiti, caci daca ne apuca ziua, asa încolonati pe soseaua alba, suntem prada sigura mitralierelor. În târg e aproape liniste si linistea asta, când stim ca toti ochii sunt deschisi ca ai serpilor în umbra, ca si ceilalti asteapta poate, ca si noi, e mai grozava ca lupta.

Începe sa se albureasca întunericul care-si pierduse toata puterea.

Acum oamenii, censusii si ei, nu se mai disting deloc.

Soseste din urma colonelul, greoi si masiv.

- Gheorghidiule, vino cu oamenii dupa mine.

Vrea sa sara gardul unei gradini, dar gardul se prabuseste sub greutatea lui. O iau la fuga dupa el, si oamenii dupa mine, peste rasaduri de varza albastrie si de morcovi. Ghetele subtiri de sevro se încălta cu pamânt ca niste galosi. Om de cincizeci de ani, colonelul alearga cu pasii mari, care fac sa sara pamântul farâmitos în dreapta si în stânga. Ma întreb în fuga, daca toti oamenii au baionetele puse. Toata privelistea cu linii subtiri, desenate ca în estampele japoneze, în zori a devenit viu liliachie. Înțeleg ca vom înconjura târgul ca sa dam un "atac de flanc". Calcam prin albia unui pârâu pâna la genunchi, dar nu simt nici urma de umezeala. Îmi trec limba peste buzele arse ca de o spuzeala. Intram într-o livada si dupa ce am alergat prin ea, începem urcusul unei coaste. Înțeleg si ma îngrozesc. Sta deasupra noastra, ca o cetate de sute de metri înalta, prapastioasa, Magura Branului. Pornim la asaltul ei, mereu în fuga, târând dupa noi coloana care si-a pierdut, peste garduri si pârâu, forma.

Ne-au vazut si începe miorlăitul lung al gloantelor. Aud în urma vaiete: primii cazuti... Ma emotioneaza abstract ca un numar etichetat de muzeu. "Primii raniti în acest razboi."

Gâfâi, îmi arde gura... Ma abat, tot din fuga, si culeg din merele scuturate, cine stie, trântite de gloantele care lovesc în trunchi.

Îi vad acum pe cei de sus ca pe parapetele si balustradele unui castel medieval, dar alergam mereu urcând spre ei, toti dupa colonel, de parca ne-am tine de mâna.

Ajungem într-o parte unde peretele e atât de drept si înalt, ca nu mai pot trage nici ei. Comunicam în urma: "Regimentul se aduna în unghiul mort".

Iata-ne pe toti, mai mult îngramaditi, ca într-un repaos tihnit în livada. A rasarit soarele peste câmpul de lupta. Deasupra noastra e peretele Magurii cu stâncile lui, dar înapoia noastra spectacolul e neasemuit. Ca într-un tablou istoric vin din tara, paralele, coloane de soldati. Pe sosea si peste livezi. Vine si artilerie, vin si carute. Acum trage pe deasupra capetelor noastre artileria austriaca. Numai doua tunuri, care ajung însa departe înapoi, spre vama, si lovesc pare-se în plin. E uimitoare aceasta punere cu mâna, acest brat nevazut, întins înalt pe deasupra capetelor noastre, care cade acolo, poate la opt-noua kilometri, precis ca un pumn.

Ziua aceasta, pe care n-o mai asteptam, e altfel pentru mine. Parca sunt într-un peisaj nelumesc. Simt ce trebuie sa simta mortii când strabat livezile si plaiurile vazduhului. E parca mai usoara lupta ziua. Oamenii s-au înviorat cu totii. Sunt sigur ca o sa mor, dar prefer sa-mi aleg singur moartea. Acum înțeleg de ce întotdeauna condamnatii au avut preferinte între cap taiat, spânzuratoare, împuscare. Am si eu

acum preferinte. Vreau sa provoc admiratia sfoasa a camarazilor, singurii care exista acum real pentru mine, caci tot restul lumii e numai teoretic. Asa cum cei care mergeau la ghilotina preferau, în loc sa urle de durere, sa ia atitudini. I-am vazut pe camarazii mei ce sensibili sunt si voi continua. Ma gândesc în trecut ca mâine seara cei de acasa ar putea afla, din ziare, ca m-am purtat uluitor, asa cum ma gândeam uneori înainte de razboi (vis de baiat care vrea sa se faca mare actor), dar acum, si admiratia, si ura lor îmi sunt sterse, indiferente.

Declasatii în societate, sau chiar numai cei ocoliti într-un salon, încep sa aiba un orgoliu de izolati, de nedreptatiti, care cauta sa transforme excluderea în avantaj. Oamenii de aci împartasesc destinul meu si a trebuit un neînchipuit concurs de întâmplari ca sa fim toti aci, care suntem, adunati pe fire deosebite, în clipa hotarâtoare.

Stam aproape doua ore asa. E racoritor ce sentiment de încredere îti da superioritatea pe care ai tai o au asupra inamicului. De vreme ce tu tot mori, e ciudat, dar preferi sa fie când ataci si nu când fugi. Cred ca senzatia aceasta împaca un sentiment fundamental: atacând, îti alegi tu, parca, moartea: urmarit de altul si ajuns din urma, moartea ti-e impusa. Esti în clipa mortii, în întâiul caz, un sinucigas, în al doilea un ucis, si încerci toate sentimentele celui asasinat.

V-ati întrebat, de altfel, ce s-ar întâmpla cu un om care are intentia sa se sinucida, daca în aceeasi clipa cineva ar voi sa-l asasineze?

Acum când vad batalioanele noastre venind peste plaiuri si dealuri, ma gândesc îndeosebi la sentimentele pe care le încearca, privind, mai ales ei, cei cu care luptam.

Sublocotenentul Popescu, camarad de companie, manâncă mere.

- Gheorghidiule, cum o fi tara asta, când nu e razboi?

Ar fi simplu sa ti-o imaginezi fara soldati, dar ei fac azi esenta acestui peisaj, încât nu-l poti gândi fara ei, cum nu poti gândi a patra dimensiune în natura. Soarele e acum deasupra dealurilor, care poarta dreptunghiuri de padure negre, golurile de topaz ale pasunilor si, aici-colo, vile verzi cu acoperisurile rosii de tigla, care-ti dau impresia ca esti în strainatate.

Colonelul, care își stersese timp de doua ceasuri chipiul si fruntea de naduseala, stând în iarba marunta ca la o partida de odihna, si în jurul caruia eram ca o turma, hotaraste plecarea.

- Azi-noapte al III-lea a început? Acum plecati întâi voi, Dolescule.

Maiorul Dolescu, care comanda batalionul II, masoara speriat peretele.

- Nu pe aici, bre omule, luati-o mai la stânga, ca e povârnisul mai dulce. Mergi cu oamenii pe lângă peretele asta, unul dupa altul, si pe masura ce iesiti în bataia focurilor, va desfasurati.

Peste vreun sfert de ora, rapaiala vie de pacanituri ne arata ca în clipa asta cei care au plecat au dinainte o priveliste pe care noi, rezerva, n-o avem. E în mine ca o strângere de lumina si, cu toate ca am mâncat

câteva mere, buzele îmi ard mereu, uscate. Peste vreo jumătate de ceas, colonelul se scoala si comanda n-are nimic militar în ea.

- Haideti.

Pornim dupa el. Dupa vreo câteva sute de metri, la dreapta, povârnisul e atât de dulce, ca poti urca alergând. Comanda se da iar apropiat, ca o asezare la masa.

- În tragatori si ocolire la dreapta.

Risipiti pe urma, începem urcusul.

Îi vad pe cei porniti înaintea noastra, adapostiti dupa sfârâmături de stânci, tragând mereu focuri, fara sa ocheasca si fara sa înțeleg, acum, în cine trag.

Ma mira, de asemeni, în prima clipa, ca gloantele vin destul de rar, cu piuitul lor dur, de cearsaf sfâsiat în lung.

Colonelul alearga acum lângă mine.

- Hai repede, înainte, repede.

Aleg mai iute si reiau urlând:

- Înainte. Sunt la zece pasi înaintea tuturor, strigând necontenit "înainte". Cei de sus, care trag în noi, acum îi vad, sunt catarati pe crestături de stânca, asa ca vulturii într-o imitatie de munte, în cusca. Ajung în dreptul unui soldat cu fata culcata pe bratul drept, cu piciorul drept îndoit usor de la genunchi. Si ca mine, toti oamenii îl privesc cu coada ochiului. Iata o mica tufa, cu câteva oameni, între copacei subtiri. Mi-aduc aminte ca am citit într-o carte despre razboiul de la 1870 a unui ofiter german ca oamenii, ca sa evite atacul, se prefceau raniti, morti, si ca se ascundeau câte cinci-sase în dosul câte unui arbust, care n-ar fi putut adaposti nici unul macar. Ocolesc în fuga, pe la ei.

- Ce e cu voi, aici?

Gem toti "suntem raniti". Si sunt plini de sânge.

Oamenii mei ma ajung si se lungesc jos.

Colonelul a obosit, se înabusa, cu obrazul vapaie.

- Domnule colonel, nu-i pentru dumneavoastra urcusul asta... Lasati-ne pe noi.

Gros si înalt, cu ochii albastri si cu mustata plina, balaie, i s-a înmuiat parca si gura de naduseala. Îsi rupe copcile de la guler:

- Mergeti înainte ca vin si eu.

Urlu mereu: "înainte". Stiu bine ca nu voi avea taria sa vâr sabia mea subreda în nimeni, dar poate ajuns la baioneta, totul va trece într-o clipa. Va fi naucitor, va fi ca într-o viziune. Voi pieri ca pe esafod. Unii dintre oameni se lasa în genunchi, altii se culca.

Merg de-a-ndaratele, îi strig pe nume pe care vor sa stea:

- Coltu, înainte!... Niculae, fuga, haide, nu sta!

Cei strigati încep si ei sa urle: "înainte, înainte!" Merg asa de-a-ndaratele, cu sabia scoasa, la sapte pasi înaintea oamenilor, ca un sef de muzica militara la defilare. Ca o paranteza clipita, gândesc ca asta nu

e chiar "ploaie de gloante" si constat ca din cauza ca oamenii sunt unii culcati, altii în genunchi, ca si atâti în picioare, nu-ti poti da seama de pierderi.

Am trecut de cei din batalionul plecat înaintea noastra. Au ramas pe loc, prinsi pe colturi de stâncă si de blocuri prabusite.

Toata lumea urla mereu: "înainte!" si am ajuns la douazeci de pasi de creasta, dar sunt mai mult cu spatele întors, chemând oamenii pe nume. Spre norocul meu de ultim prag. Caci vad deodata insi multi privindu-ma sperciati, urlându-mi:

- Culcat, culcat...

Ma întorc cu fata spre creasta sura, de care eram acum la sapte-opt pasi, si vad în acelasi timp parte din unguri coborând dincolo de coasta, dar si o teava de arma întinsa aratator spre mine. Îmi dau drumul jos, prabusit, si ma nimeresc cu capul în dreptul unui bolovan cât o caldare de mare. Glontul izbeste în piatra ca în fruntea mea, cineva a tipat în urma. Cobor acum dupa cei fugiti, dar simt ca zgomotul ramâne în urma mea, si, întors, nu mai vad pe nimeni. Înapoi. În plina culme, un ofiter îmi sare de gât, îmi pune mâna în guler.

- Prizonier, prizonier.

Când lucrurile se lamuresc, ne pufneste pe toti un râs ca de morti.

Cadavrele si cei ramasi sunt înconjurati de soldati, care parca s-au trezit si privesc. E mai ales cercetat unгурul care trasese în mine si care, o clipa în urma, fu strabatut de cinci-sase gloante. E cu mustata mica, aspra, blonda, gura groasa, ochii mici si umerii obrajilor rotunji, iesiti. Oamenii i-au luat mantaua, ranita. În buzunarul vestonului are scrisori si doua mere. Iau merele, mort de sete cum sunt, si le manânc. Din scrisori nu înțeleg nici un cuvânt. Colonelul s-a apropiat, cu privirea îngândurata, de cel mort si scaldat în lumina amiezei.

- Strasnic soldat, domnule. Sa ramâie singur, în fata a o mie de oameni.

- Bun tragator, adauga un altul.

Popescu crede însa ca n-a fost bun tragator.

- Un bun tragator nu ocheste atât de lung la sapte pasi, ci trage în prima clipa. I-a dat timp lui Gheorghidiu, care era cu spatele la el, sa se culce.

- Da, dar ai vazut ca în aceeasi fractiune de clipa a coborât arma si a tras precis, în plin... si de nu era bolovanul, Gheorghidiu era pe "lista pierderilor", crede-ma.

Peste câteva minute, dintr-o stâncă pe care o lasasem în urma la vreo doua sute de pasi, apar sapte sau opt oameni în uniforma straina. Am porunca sa-i aduc prizonieri.

Suntem morti de foame si de sete. Trimitem ordonantele sa culeaga mere si ne asezam la odihna si taifas, toti ofiterii, pe surpaturi de stânci ca pe taburele. Suntem sus pe munte ca pe o insula spre cer în lumina si moarte.

Capitanul meu, micut si cu fata blonda, de patruzeci de ani, care a alergat scolareste la atac, ma ia la rost:

- Ei, ai vazut ca ai fost prea pesimist? Azi luptam aci pe Magura, nu la Rucar.

- Dar ce, asta a fost lupta?

E o protestare uimita. Orisan e însa de parerea mea. Fruntea lui înalta, marita prin chelie în sus, si, prin subtirimea sprâncenelor si lipsa mustatii, în jos, e grava.

- N-a fost lupta. Ei, cel mult doua companii, iar noi doua batalioane, e lupta?

- Dar pozitia e cam a dracului... hei? nu?

- Ce-are a face? Si pe urma ce rezistenta e asta? Nu vezi - revin eu - abia zece-unsprezece cazuti de la ei, douazeci, douazeci si cinci de la noi.

Orisan reia tacticos (acesta e cuvântul):

- Ca n-a fost serios o arata si faptul ca noi ne-am miscat ca o turma. N-a fost câmp de lupta... Un câmp de lupta moderna face impresia ca e desert. Nu se merge asa cu sabia scoasa, ca în curtea cazarmii. Nu evolueaza trupele amenintate de sute de mitraliere si mii de tunuri, ca noi adineauri.

- Si atunci? Întreaba unul, lovind iarba cu sabia, nelinistit de ceea ce e în jurul nostru.

- Probabil ca mâine va fi lupta, uite pe dealurile de colo, ia cauta pe harta, ce sat e ala?... Tohanul-Vechi. Ei, mâine deasupra lui o sa fie desigur lupta cu grosul lor.

- Sau poate ne ataca, venind cu întariri, la noapte.

Privelistea de aci, din turnul Magurei, e ca de tablou mural, mare cât un judet.

Un triunghi cu baza la noi, larga de sapte-opt kilometri, înalt de vreo douazeci, pare un parc marginit net de dealuri. Un parc care imita în realitate o harta: cu satele asa, în forma desenata, de pe harta, nu cum sunt când te gasesti în ele, cu cale ferata, cu sosele ca liniile, fântâni, gradini, biserici. O harta marita la scara naturalului si mai viu colorata în verde, alb, negru, rosu, e acum Tara Bârsei, dinaintea noastra. Satul Tohanul-Vechi arde pe stinse. Arde înca un sat, departe, mai la dreapta, cu fabrici parca.

Colonelul s-a odihnit, își pune chipiul.

- Dimiule, ia-o cu batalionul tau înainte sa curatim toata Magura Branului.

- Credeti ca mai sunt trupe acum aici?

- Nu vedeti ca în târg se lupta înca mereu?

Peste un ceas, desfasurati, am luat Magura în lung, fara sa întâlnim pe nimeni. Dar privelistea e neasemanata acum. În fund, spre tara româneasca, Bucegii, cu Omul si Ialomicioara, la dreapta, Piatra

Craiului, domul gotic de stânca, înalt de 2 400 de metri. Cotele mari, izolate, libere deci din toate partile, ca niste turnuri, asa cum e Magura asta a Branului, care si în cifre e jumătate din Piatra Craiului, ofera sferturi întregi de tara ca priveliste.

Ca înaltime absoluta, suntem de câteva ori mai sus ca în turnul Eiffel si chiar fata de târgul Branului de la picioare, înaltati la câteva sute de metri.

Dealtminteri, pe strazile lui e oarecare miscare, cârduri de găste, iata un copil, mai apoi o femeie care trece drumul. Din fund, vin mereu soldati de ai nostri. Ciudat e însa ca la marginea târgului se aud trompetele românesti sunând atacul si lantul de tragatori înainteaza strigând un "ura" care ajunge pâna la noi.

Ne privim muti, strânsi pe iarba ca la cafenea.

- N-au cucerit înca satul ai nostri?

Capitanul nu crede. Orisan nu crede nici el.

- Nu vedeti, bre, ca acum dau asaltul?

- Îl dau ei asa... ca sa se afle în treaba, e de parere Popescu.

- Ce facem noi?... Da ia... ia stati... ia uite. Si capitanul ramâne privind nedumerit.

Privim si noi, toti. Un grup de vreo douazeci de soldati paraseste târgul, merg spre nord, pe sosea, pe sub Magura noastra. Acolo, jos, sunt mici, dar vii.

- Sunt de-ai lor care se retrag.

- As... sunt ai nostri care înainteaza, uite mitraliera pe cai.

- Domnilor, tragem...

- Domnilor, nu tragem.

Si îi lasam sa treaca.

Acum e alt grup de soldati pitici, cenusii, si curând ne convingem ca sunt unguri.

- Ce facem? Le taiem retragerea?

- Ce sa mai coborâm noi? E ordin sa tinem ocupata Magura. Opriti-i cu focuri de arma de aci de sus, e de parere colonelul. Acum suntem noi în turn si ei sunt jos. Gheorghidiule, pune plutonul dumitale sa traga.

Prima salva, la 800 de metri, îi împrastie ca pe gaini, vin altii din urma, îi împrastiem si pe acestia. Nimeni nu mai are curajul sa treaca soseaua.

Îi pândim si în curtile din margine. E o pasiune de vânator si regretam sincer ca nu vedem cazând net. Ma îngrozesc o clipa, dar îmi explic. Cei de la 800 de metri nu sunt oameni, sunt soldati ca de plumb. Nu le vad fata. Un autor de drept spunea ca daca juratii ar fi sa ucida cu propria lor mâna, n-ar condamna niciodata; presedintii de republica ar gratia întotdeauna. Caci e distanta, e lipsa acelei reprezentari a continutului omenesc. Un om poate omorî un catalog de nume, dar rareori vazându-i în carne si oase pe oamenii care poarta acele nume.

În timpul când noi facem, de la 800 de metri înaltime, politia soselei, în

sat trompetele continua sa sune "atacul" si ajung la noi urale. Oamenii sar garduri si trec peste livezi. Asta în marginea cealalta a satului. Prin mijloc mai umbla gâste si, din când în când, trece drumul câte-o femeie. Aflam, mai târziu abia, ca în aceasta gluma privita de sus au cazut vreo doua sute de oameni de o parte si de alta, între care, de la noi, si doi ofiteri. Cauza poate fi si în ezitarea cu care s-a dat asaltul. Înțeleg ca e bine ca azi-noapte nu s-a staruit pentru cucerirea târgului. E o mare imprudenta tactica orice atac de noapte cu trupe numeroase. Noaptea se dau numai lovituri cu oameni putini. Cu atât mai mult când e vorba de o lupta de strada, care cere nervi încercati. Ce sa mai spunem despre uluitoarea greseala de a duce o armata, care de patruzeci de ani n-a mai avut razboi, în câteva ore, în luptele de noapte si de strada totdeodata.

Mai târziu ordonantele si oameni de la aprovizionare au coborât în târg dupa de-ale mâncarii. M-am lungit pe spate, sa dorm în dupa-amiaza luminoasa.

Colonelul da un sfat plin de înțelepciune:

- Hai, domnilor, sa dormin acum, cu totii, chiar si trupa, ca la noapte nu doarme nimeni. Facem toata lumea de santinela, toata noaptea.

Pun mâinile sub capatâi, dar înca nu am linistea sa pot dormi. De ieri de la sase seara mi se pare o vesnicie. Sunt eu soldatul acesta cu fata, cu viata spre nord? Eu, care ieri, civil, legat de cei patruzeci de ani de pace, jucam domino cu tot sufletul spre miazazi?

Cu ghetele acestea subtiri de sevro negru, cu vestonul acesta de o paloare verde-albastrie, eram alaltaieri la Câmpulung prada unei nebulii care mi se parea fara solutie. Atât de mare e departarea de cele întâmplare ieri, ca acestea sunt mai aproape de copilăria mea decât mine cel de azi, asa cum se micșoreaza distantele satului tau de catunele vecine, când esti departe de tot în orasul strain, cu alta lume. De sotia mea, de amantul ei, de tot zbuciumul de atunci, mi-aduc aminte cu adevarat ca de o întâmplare din copilărie. Si atunci sufeream de lucruri care azi mi se par fara înțeles. Diseara sau mâine voi muri. Lungit pe spate, la sase sute de metri în vazduh, deasupra tarii, cu constiinta si cu fata la cer, sunt parca într-un punct de pe traiectoria unui proiectil în spatiul interplanetar. Totusi, trupul întârzie pe pamânt, înca soldat, ca mortii care în primele ceasuri sunt în jurul casei si vad pe ai lor, care nu mai sunt ai lor. Mai aproape acum decât sufletul femeii mele mi-e trupul ei, caci senzatiile înca le mai traiesc. Am regretul ca nu m-am istovit într-o frenezie sexuala neîntrerupta, ca mor înca în stare sa mai iubesc, la douazeci si trei de ani. Trec pe cer nori mici albiciosi, îmi simt obrazii trasi si barba crescuta, de bolnav. Gasesc în buzunarul vestonului doua tigari aproape uscate, o foaie de hârtie cu adrese, cartea postala cu ordinul de lupta. Popescu ma întreaba de departe daca dorm, si închid ochii de teama ca va veni lângă mine si nu voi mai

putea fi singur.

Orisan vine si el însa, si nu se lasa pâna nu ma desteapta.

- Hai acum jos în târg sa vedem ce e acolo, dar e întrerupt de interventia maiorului Dimiu:

- Nu paraseste nimeni pozitia, dormiti mai bine, ca la noapte cine stie ce se întâmpla. Mai rugati-va si voi la Dumnezeu!

Sa ma rog lui Dumnezeu?... Surâd cu buzele arse si-mi simt ochii înmuiati. N-am crezut si iata, nici acum, când ma scald în moarte, nu cred. Când am vazut aseara oamenii închinându-se, mi-a venit sa zâmbesc, dar am devenit brusc serios, caci oamenii acestia, convoi cu mine, camarazii mei, sunt singurul spirit acum pe lume, pentru mine, si orice gest al lor ma înduioseaza ca gesturile unui copil drag.

Ma gândesc ca voi lasa, azi-mâine, trupul asta de o sanatate neasemanata, fara tara, care m-a slujit ca o sluga devotata. Douazeci si trei de ani niciodata bolnav, chiar atunci când în liceu îmbratisam aceleasi femei care-i îmbolnaveau pe colegii mei. Si totusi ce prost m-am slujit de el. Amoruri de student sarac cu o servitoare, cu prostituate ieftine, apoi îmbratisari calpe, fara duiosie. Am privit dupa atâtea femei frumoase în viata mea si nici una, pâna la capat, nu m-a înteles. Altele n-au avut taria sa biruie împrejurările... Una singura mi-a dat nesfârsite nopti de bucurie a posesiunii, de scufundare în voluptate. As fi murit azi fara sa stiu ce e îmbratisarea unui trup magnific de femeie sincera si frumoasa, daca n-as fi avut lângă mine, ca sa-l framânt, trupul ei sanatos, cu rotunjimi de fruct si animal tânar, daca nevasta mea nu m-ar fi iubit.

Dar m-a iubit? Surâd pentru mine singur... De ce s-ar fi dat unui student sarac? O partida, un viitor sot? Atunci de ce n-au facut-o si altele înainte ei? În orice caz, e singura femeie care a facut sacrificii pentru mine, când mama a fost gata sa porneasca proces pentru mostenire, cu noi, copiii. I se cuvine sa recunosc ca nu m-a înselat decât când am devenit bogat.

Îmi trec mâna prin par, în dorul unei mângâieri de neajuns.

Ma ridic într-o râna si privesc în jurul meu. Câtiva oameni dorm pe spate cu gura cascata, toti palizi; dar cei mai multi sunt treji asa în gramada, ca o turma. Colonelul si-a asternut jos mantaua si gândeste, lungit. Cred ca nimeni, dintre ofiterii si soldatii mei de frunte, nu poate dormi, ca si mine acum, desi, eu îndeosebi, n-am dormit decât câteva ore, tocmai de joi seara, când asteptam rascolitor sa plec la Câmpulung. Ma scol nervos si ma duc lângă colonel.

- Domnule colonel, noi aci putem face acte civile?

- Ce acte civile vrei sa faci? Sigur ca poti face un testament, daca vrei.

- Dar o donatie? O scrisoare de banca?

- Nu stiu. Cred ca da... Întreaba pe vreun avocat dintre baieti.

Si ramânem amândoi pe gânduri ca pe o apa.

Maiorul vorbește pentru noi , dar parca ar vorbi, parca ar ofta în vis.

- Sfânta Marie azi, ziua nevesti-mi si a fetitei.

Capitanul S. de la a zecea adauga si el îngândurat:

- Da, si ziua nevesti-mi...

Pe urma nu mai vorbește nimeni. Parca toti sufera de lingoare...

Târziu îmi aduc aminte de Vararu si-l caut pe capitan.

- Ce facem cu Vararu, domnule capitan?

Îmi raspunde patruns si îngândurat:

- De aici nu mai pleaca nimeni.

Înteleg ca suntem ca niste leprosi, cine a venit între noi e iremediabil pierdut.

Pe înserate vin din târg, cu legaturi în spinare, ordonantele.

Dumitru ma cheama deoparte, la pluton:

- Hai, domnule sublocotenent, ca am adus si pentru noi.

A adus doi pui fripti, pâine alba mare, stafide, brânza, o sticla cu vin, o camasa noua si o pereche de ghete noi, tot de sevro, se pare de la vreun mic magazin devastat.

- Vazusem ca vi s-au prapadit rau ghetetele alea...

Am un moment de ezitare, de superstitie, daca sa îmbrac o camasa de la jaf acum, în plina baie a mortii, dar sunt murdar si cine poate sti când ne vom vedea bagajele. Pe urma, în învalmaseala asta, fata de sacrificiile pe care le facem noi, si întâmplarea, si stafiile razbunarii trebuie sa fie îngaduitoare. De ghete nu mai vorbesc, ca mi se scâlciasera si se strâmbasera de-mi face o adevarata placere sa le pot arunca.

- Dumitre, cheama pe gradati si da-le sa manânce bunatatile de aici.

- Astea-s numai pentru dumneavoastra. A Mariei a adus si pentru domnul plotonier.

- Da-le lor... Si, mai pe urma, doi insi sa plece pe jos, sa aduca tot ce le trebuie la oameni.

As devasta un muzeu, as jefui o biserica pentru cei pe care-i vad, cu ochii lor frumosi si credinciosi de câini osânditi, lângă mine.

- Adu-mi un toc si hârtie pentru mine, Dumitre, daca gasesti.

Trebuie sa fac chiar asta-seara scrisoarea de donatie... Poate ca la noapte ungurii primesc întariri si, cine stie, vom fi atacati. Dintr-un atac de noapte, la baioneta, nu vad cum as scapa.

Dealtfel, împotriva indicatiilor reglementare, nu se trimit decât câteva plutoane în padure, între care si eu, la cel mult cincisprezece metri, iar înapoi, tot regimentul sta pe culmea Magurii de veghe. O rapaiala de focuri la dreapta, la miezul noptii, ne face sa tresarim, drepti, înfiorati. Din nestiut, vag uimit ca în urma, în linistea lor, sunt oameni care au legaturi cu noi, pe la trei noaptea primim ordinul sa luam în zori Tohanul-Vechi, la vreo cinci kilometri de aci.

Sunt si incidente comice. Radulescu si-a adunat plutonul si le tine

oamenilor un discurs despre Patrie. Toti credem ca e o parodie amuzanta si când colo aflam cu surprindere, de la el însusi, ca a vorbit serios.

Cei patru kilometri dintâi îi strabatem în fuga peste livezi cu pruni si meri, prin curtile oamenilor, caci, nestiind ce forte avem în fata, ne e frica sa nu fim surprinsi. As vrea sa stiu ce se petrece în sufletul taranilor si nevestelor care-si continua lucrul. Nu, asta nu e razboiul adevarat. Va veni si acela. Pentru atacul satului si al dealului din spate, suntem patru batalioane. Fireste ca nu stim absolut nimic despre ce avem în fata, caci statul nostru major se informeaza, pare-se numai de la oamenii nostri de la aprovizionare, când se duc înapoi dupa ceai si fasole.

Desi noaptea fusesem în avanposturi, sunt iarasi în linia întâia. Câteva lucruri tot as putea spune despre Tohanul-Vechi.

Ca oamenii din plutonul meu s-au pornit asa de rau, ca nu s-au mai oprit pâna au ajuns dincolo de sat singuri, cu toate înjuraturile mele furioase (eram mai ales necajit pe Vararu, care mânca varza, împusca drept în sus si nu vrea sa se opreasca) si, mai ales, cu toate ordinele primite din urma: sa nu înaintez prea repede ca voi compromite legatura trupelor care dau atacul.

Ca m-a înspaimântat violenta si precizia focului nostru de artilerie împotriva transeelor inamice.

Apoi, ca întâia oara mi-a dat ca un burghiu în inima, un glont. Veneau rare, fâsâind, rupând, din când în când, cearsafuri de sifon, invizibile. Unul a cazut la cel mult o palma de capul meu, caci asteptam culcat, plescaind îndesat si metalic în pamântul afânat al miristii. Unul singur, dar parca m-ar fi lovit în frunte. Am avut, cu adevarat, impresia sleitoare ca acelasi plesnet înfundat l-ar fi avut si în fruntea mea. Au mai fost apoi numaidecât altele, dar sa ma descheie în tot sufletul, ca asta, nici unul.

Al treilea - l-am stiut mai târziu - a fost ca luarea acestui sat, pe care îl cucerisem aproape singur cu locotenentul Voicu (cel ce ma înhatase de gât ca prizonier), a figurat în comunicatul oficial de a treia zi, dându-mi acea senzatie ca: despre mine e vorba, desi nu stie nimeni. Seara, iar masa îmbelsugata, cu fripturi haiducesti si bunatati de tot soiul.

Colonelul ia o masura care socot ca a dus, încetul cu încetul, la faptul ca XX a luat, cel dintâi dintre regimentele de infanterie, "Mihai Viteazul" la drapel. Adica a hotarât ca nimeni nu doarme în sat, ci toata lumea pe deal în avanposturi. Ofiterii lui XX au facut un razboi de oameni necajiti si mestesugari trudnici.

Soldatii trimisi jos sa ne faca rost de bunatati pentru masa ne vestesc ca prin satele cucerite si, cu toti cei doi ani de razboi, bogate în vite grase, de soi si alte frupturi gospodaresti, multi dintre cei de la trenurile regimentare si de la serviciile dinapoi se dedau la un jaf rece si cu

socoteala. Suntem toti indignati si, daca ar fi dupa noi, i-am împusca neîntârziat.

Îl revedem acum pe capitanul Corabu. Compania lui "brigada Corabu", cum o poreclim, caci a fost intercalata, la trecerea frontierei, independenta, între brigada noastra si brigada bucuresteană care a luptat la Predeal, a atacat cu atâta hotarâre în această noapte dintâi, încât a ajuns pâna la Râsnov, în spatele frontului inamic, si a trebuit sa fie chemata înapoi. Soldatii, nu numai ca nu l-au împuscat pe cel care-i comanda, si care e acum înca si mai aspru, dar îl iubesc cu mândrie ca au un asemenea sef si sunt foarte simtitori, ca si sublocotenentul lor, la soaptele care îi arata drept cea mai buna companie din regiment, în afara de faptul ca sunt si unitatea cea mai bine hranita si cea mai tihnita, datorita disciplinei aprige impuse de Corabu celor ce îl aprovizioneaza si posturilor de veghe.

FATA CU OBRAZ VERDE, LA VULCAN

A treia zi, acum la Vulcan, colonelul ma cheama si-mi da ordin sa plec cu o sectie în sat sa fac politie si ancheta. Au venit femei, românce de-ale noastre, sa se plângă bocind ca de îndata ce satul a fost parasit de unguri, casele au fost jefuite de tiganii care locuiesc la margine. Vreo doua batrâne ma întovarasesc pâna acolo, ca sa fac o perchezitie severa. A plouat repede, apa s-a scurs, soarele a aparut iar din nori, dar frunzele si iarba au straluciri de roua. În fata catunului de bordeie, de cum ne-a vazut venind, a iesit toata tiganimea, si asteapta înspaimântata sa ajungem la ea.

Am severitate în obraz, pe care ti-o da apropierea, nici o clipa întrerupta, a mortii. Sunt hotarât sa procedez exemplar.

- De ce-ati jefuit satul?

Ma întâmpina protestari cu vocea înmuiata, ochi mariti, mâini uscate de batrâni, ca de mumii. N-au furat ei, nu s-au atins de averea nimanui.

Fac semn oamenilor sa-i înconjoare. Ca la un îndemn al celor mari, sau, cine stie, întelegând din carnea lor frageda primejdia, vreo sapte-opt danciuci, nu mai mari de cinci-sase ani, ba unii mici ca de trei, cu picioarele si burtele goale, cad în genunchi în apa ramasa în fagasul rotilor. Sunt frumosi ca îngerii din Madona Sixtina a lui Rafael.

- Si-acum, cu ei toti...

Dar ma întrerup, caci între ei e o fata de vreo cincisprezece sau saispzece ani, mijlocie de statura. Are obrazul desavârsit oval, de culoarea chihlimbarului verzui, iar ochii ca niste prune lungi, verzi. Acest joc de feluri, de la arama roscata a parului, la verdele galbui al obrazilor fara pata, ca o apa, si la verdele albastrui al ochilor, ma uimeste de ramân o clipa încremenit. Sugestia picturala nu ma paraseste si surâd gândind la Mona Vana. Pe urma, scurt, militareste:

- De ce ai furat?

Întoarce dispretuitor capul într-o parte, ridică din umerii taliei mici, saltate:

- N-am furat.

Mi s-a uscat gura și devin nervos:

- Cum n-ai furat?

Râde de și se vada dinții albi, cizelați într-o neasemanată mică potcoavă de fildes și întoarce capul într-o parte, cu o mână în sold.

Ma duc mânios spre ea, smucesc de sortulețul albastru de Gretchen, pe care-l are peste rochie.

- Asta-i al tău? Nu vezi că se cunoaște cât de colo că e furat? Și umbreluta asta roșie?

Tine în mână și o poartă izmenit, asemeni cochetelor de opereta, o umbreluta de matase visinie.

- Dacă plouă? și-și sucește mijlocul subțirel de are acum talia toată întoarsă în laturi.

- Dacă plouă, trebuie să furi, ai? și scurt: Am să te împusc.

Face cu piciorul gol și masliniu, până la genunchi, mic de pus în vitrina de farmacie, urme ca de șarpe în noroi și răspunde, fără să se uite la nimeni:

- De ce să mă împusti?

Sunt furios.

- Pentru că furi... înțelegi? pentru că furi... pentru că ești "hoată".

Danciucii stau mereu în genunchi, cu mâinile a rugăciune, cum au fost poate învățați, și restul țiganimii privește pierdută de spaimă.

- Unde stai? și o pironesc cu privirea.

Îmi arată cu mână vag și surâde semet, cu buzele roșii și îmbietoare ca vinul negru.

E în mine o nehotărâre, parca aproape de panică.

- Hai acolo, hai la ea!

Mergem, toată gloata înșă, spre catunul cu casute vechi și strâmbе, boite galagios cu roșu, albastru sau galben tare.

Soldatii scotocesc prin casa, nu mai știu nici eu dacă găsesc sau nu "corpuri delictе".

Sunt enervat, e în mine o rascolire de cusca întărită.

- Ajunge, venim mâine să facem perchezitie din nou. Bagati de seama, aveți timp să dați înapoi ce-ați furat. Pe asta - și o arat soldatilor cu dispreț - o luăm cu noi, hotia ei e dovedită.

Încep să se vaicăreasca toți bătrânii să le lasăm fața. Ochi speriați, fețe de ceară și mâini negre care se întind spre noi...

- Lasăți-o, nu a furat!... Ma prind târât de veston: nu a furat.

- O să vedem, la judecata.

O asez între santinele și pornim spre sat. S-a înserat, aerul e aburit... și începe iar să se cearna, racoros. Merge cu picioarele goale, lasând urme

ca mângâierile în noroi, sucind mereu umbreluta rosie. Când, ca sa treaca vreun sivoi, întoarce talia în laturi, sânii mici, strânsi de sortul strâmt, par înveliti ca într-o îmbracaminte, anume facuta pentru pastrarea lor, ca pumnii strânsi în manusi.

Coborâm mereu spre sat, când din senin începe o rapaiala sperziata de focuri. Pe deal, la stânga, regimentul, alarmat, se formeaza pe unitati. Sunt mereu sub obsesia regulamentelor. Trebuie sa parasesc totul, ca sa alerg unde se aud focurile de arma. Ne oprim. Oamenii ma privesc nedumeriti, nestiind ce sa faca. Ramân un timp nervos, pe gânduri.

- Dati-i drumu... si mi-e privirea grea de framântare.

Se apropie de mine, mi-a luat capul sub umbreluta rosie si, cu gura aproape de a mea, ma întreaba, privindu-ma cu ochii acum verzi, adânci si copilarosi:

- Eu ce fac?

O privesc încruntat, mânios:

- Ce faci? Te duci acasa... hoato.

Pune mâna micuta si mângâioasa, ca o pasare, pe mâna mea.. si încet, în soapta calda si buna:

- Ramâi si dumneata.

Acum întorc eu capul într-o parte, ca sa n-o privesc în ochii verzi si limpezi ca apa umbrita de salcie.

- Lasa-ma-n pace!

Si pe mâna mea, mâna ei a devenit calda ca apasarea unui sân mic.

- Vino la noapte, vin eu în sat...

As vrea sa-i strivesc buzele, sa-i acopar ochii, dar îi azvârl numai mâna de pe mâna mea.

- Nu se poate... Ramân aici.

Plec coplezit de o prabusire de tristete si simt toata umezeala serii în mine. Când dupa vreo zece pasi întorc capul, e mereu cu picioarele goale în noroi, în sortul albastru de Gretchen, în jurul capului oval si masliniu cu umbreluta ca o aura rosie, de sfânta a pacatului.

Si, când, dupa ce am strabatut marginea satului, întorc capul, vad mereu silueta ramasa pe loc si umbreluta rosie.

Pâna s-ajung la regiment, situatia se si lamureste. Era o recunoastere inamica pusa imediat pe fuga. Fac iarasi, fara sa vreau, o constatare penibila pentru inteligenta mea. De câte ori, înainte de lupta, pun manusile de piele bruna, totul se rezolva usor. Stiu ca e stupid, dar este peste puterile mele ca sa nu constat coincidenta asta.

Adorm cu gândul la obrazul atât de limpede masliniu, si la teama de a nu ma trezi laolalta cu toti, noaptea, cu inamicul, asemeni unui urs, în tabara. Îmi spun ca as vrea sa traiesc, ca sa pot sa viu în timp de pace aci la Vulcan, sa mai întâlnesc din nou pe fata asta cu trup de serpoaica. Noaptea, o ploaie care rasturna din cer galeti, m-a facut sa deznadajduiesc ca mai apuc teafar zorile. Am pus, când hainele mi-erau

Încortosate de apa, de prisos o foaie de cort în cap.

Tocmai pe la ora trei, a doua zi, primim ordin sa ocupam Codlea. E o "cota" uluitoare, ca o caciula de câteva sute de metri, de jur împrejur neavând decât câmpie sau movile mai rasarite. Nici un munte adevarat nu da atâta impresie de înaltime. Domina câmpia neteda pâna la Tâmpa Brasovului.

Simtim toti ca aici va fi întâia lupta grea. Orisan si cu mine, ca strategi si tehnicieni ai batalionului, suntem consultati cu îngrijorare de catre camarazii ceilalti, care ne cred, pare-se, si chiromanti.

- Cred ca nu trebuie sa atacam în nici un caz înaltimea, e de parere Orisan, cu jumătate privirea spre oamenii care se încoloneaza, cocosati de ranitele înca ude de azi-noapte. Trebuie înconjurata.

- Si-asa va fi greu. E un punct de observatie, care va fi aparat cu disperare. Se formeaza coloana. Oamenii se închina, iar eu îmi pun manusile. E un refugiu de lasitate atât de intima, ca niciodata nu l-as spune nimanui. Nici lui Orisan, nici lui Tudor Popescu.

La Codlea n-a fost lupta, n-a fost nici la Tântar. Într-o seara numai, când divizia ne-a dat inamicul la nord-est, a fost o mica încurcatura. Desi noi luptasem tot timpul spre vest, a trebuit sa executam, oricât am fost de uluiti, ordinul diviziei si ne-am asezat în avanposturi cu fata la nord-est, deci cu spatele la dusman, pur si simplu. Pe la miezul noptii, o recunoastere de husari, care n-a dat peste nici o santinela, s-a poticnit chiar de corturile ofiterilor. Ne-am speriat noi, dar s-au speriat si ei si au rupt-o la fuga. Pe urma am întors posturile si ei si au rupt-o la fuga. Pe urma am întors posturile cu "fata la spate". Mai târziu, iar o scurta si vehementa încaierare, si ajungem pe malul Oltului.

Acum stim precis ca inamicul s-a retras pe celalalt mal, deluros, ridicat ici-colo chiar din apa, ca un perete, pe când malul dinspre noi formeaza un adevarat ses. Nu vom ramâne în aceasta câmpie batuta de focurile inamicului. Paralela cu apa, la vreun kilometru de ea, mereu de-a lungul ei, e o râpa de lut galben, adâncă. Acolo ne vom ascunde asteptând ziua de atac.

ÎNTÂMPLARI PE APA OLTULUI

Malul deluros pare sa fie puternic ocupat. Se vad ici-colo retele de sârma, creneluri de transee. Ma întreb cum vom trece apa adâncă si vijelioasa a Oltului, sub focul mitralierelor. Am anticipat viziunea miilor de morti, a uraganului de obuze, a trupurilor zvârlite în aer.

Unii sunt de parere ca niciodata nu vom izbuti sa ajungem acolo.

Cunoastem aci, din nou, artileria lor; dar loviturile vin rare. Sunt si aici întâmplari comice. Stam adesea câte doi-trei ofiteri prieteni, deasupra râpei, pe mal, la taifas si masuram, cercetam malul celalalt (când împadurit, când râpos, mâncat de ploii si transee) pe toata lungimea

frontului de peste treizeci de kilometri.

Asa, într-una din zile, în urma unei explozii, ne pomenim rostogoliti peste cap, ca niste berbeci, în fundul râpei. Obuzul lovise la câtiva metri departare, rupsese malul si-l prabusise cu noi cu tot. Era de calibru mare, însa nu parea sa aiba o încarcatura prea buna. Dar peste doua zile, când o baterie a noastra a deschis focul asupra dealului din fata, am avut, pentru întâia oara, privelistea unui duel de artilerie. Peste zece minute, cea româneasca, spre extraordinara noastra surprindere, era redusa la tacere. Doua tunuri erau sfarâmate complet. Era o înjunghiere în orgoliu, ca înfrângerea campionului român la circ. Niciodata în cartile de citire, sau în luptele copilariei dintre noi si turci, nu biruiau turcii. Pentru întâia oara aveam, de asemenea, impresia ca vad obuzele înainte înca de a cadea în tinta. Poate din cauza încalecarii imaginilor, dar când focul e intens si esti sub trajectorie, le vezi ca niste mici comete de fum si otel la punctul de cadere. Fara îndoiala ca este mai mult o sugestie sau, cum aflam mai târziu, o lovitura semipercutanta. Dupa ce a terminat cu bateria, artileria inamica si-a plimbat loviturile pe tot frontul, cu mânie si vadite intentii de represalii. Nu e semn bun pentru ce are sa vie.

Începând de a doua zi, pozitia devine statornica. Suntem destul de bine adapostiti si mi se par suportabile loviturile. Admirabila conducere a focului ne pune pe gânduri si încep legendele spionilor, ale telefoanelor subterane.

Totusi în fiecare zi ne ridicam pe malul râpei si privim dealul de dincolo, cu mistuitoarea curiozitate cu care un condamnat ar privi pe fereastra cum i se construiește esafodul în curtea închisorii. Întârziem mereu, caci stim ca se fac pregatiri anume pentru marea lupta. Aflam de caderea Turtucaiei si o socotim ca pe o cadere oarecare a Branului, destul de umilitoare, dealtfel, pentru ca s-o putem admite.

Într-una din nopti, pe când eram în garda mare, avanposturile ne semnaleaza un atac inamic. Cu o seara înainte patrusesera dincoace de Olt, în satul Venetia, neocupat de noi. Pe câmpia mare si neteda ca un lac, înaintea spre noi un lant de tragatori, caruia în întunericul vag negricios le disting siluetele negre ca pacura. Se apropie ca niste spirite ale noptii. Mi-e frica si mi-e frig. Pornim cu compania desfasurata înaintea lor pe muteste. Tremur atât de tare, îmi clantane dintii în asa fel, ca mi-e teama sa nu simta cei de lângă mine. Nu pot raspunde din cauza asta la o întrebare soprita a capitanului Floroiu, care e foarte hotarât si foarte linistit. Nu pot sa stiu precis de ce tremur atât de nervos, de frica sau de frig (caci sunt îmbracat usor, ca în seara când am plecat). Îmi simt muschii de deasupra genunchilor tremurând, fara nici o senzatie de oboseala. Dupa un timp lantul lor se opreste si se opreste si al nostru. Stau asa ca vreun ceas, iar când se încenuseaza noaptea, trimitem înainte o patrula care ne anunta ca s-au retras.

A doua zi, jos, în râpa cu maluri crapate și cu fundul de pârâias uscat, unde avem câteva corturi, vine un taran, mustacios și uscat la fata ca un mucenic:

- Domnule comandant, am să vă spun o vorbă...

- Ce? spune...

Vorbeste încet, rar, cu bratele încrucisate, acoperindu-și cu mâna mustata și gura.

- Sunt în sat două fete spioane.

Tresarim toți speriați. E ca și când o stafie ar fi semnalată real.

- Da, da... Sunt două surori care s-au avut bine și cu ofiterii unguri, ca sunt frumusele, iar acum le trimit mereu stiri dincolo.

Colonelul își ciupestă mustata "kaiseriana".

- Cum le trimit ele stirile?

- Păi acum, drept să vă spun, eu nu știu... Da le trimit... o fi la telefon... o fi trecând noaptea... ca tare bine cunosc Oltul... nu știu.

- Ce fel de fete sunt astea?

- Frumusele, drept să vă spun... ca de-aia se și uita ofiterii la ele... Și cu untarofiteri de ai dumneavoastră petrec mereu.

Nimeni nu știe nimic.

- Gheorghidiule, ia patru oameni și vezi ce e acolo.

Omul mă duce până aproape de poarta casei lor, înalta, amintind de portile sasești, și pe urmă se da mai în lături, să nu fie văzut.

- Asta-i casa... e casa lor... Le cheama Maria și Ana Manciulea.

Înăuntru e chef cu strigate și cântece. La bataile noastre în poarta, au apărut în pridvor cele două fete. Una e scurtă, să tot aiba douăzeci de ani, cu ochii mari caprui și fata rotundă de tarancuța sanatoasă.

- Ce-i cu dumneavoastră aici?

- Petrecem, domnule ofiter... petrecem și noi de bucurie că au venit românii noștri... Poftiți și dumneavoastră, că avem pui fript și vin bun... Ar trebui să fac pe detectivul, dar nu știu cum să încep. După înfățișare, nu mi se pare nimic suspect. Sunt foarte strămtorat.

- Ascultă, pare-mi-se că dumneavoastră faceți spionaj.

Se jura, se vaicăresc fără lacrimi, că niste marchitani.

- Vai, domnule ofiter, cum se poate să spuneti asta? Auzi?! Să spuneti că suntem spioane? Și noi, care nu mai puteam de bucurie când am văzut că vin românii noștri...

Ma întorc și las lucrurile cum au fost.

Colonelul e furios când află că n-am găsit nimic care să se potrivească temerilor noastre.

- Se poate, domnule, om inteligent, să nu pricepi nimic atunci când vezi chefurile astea? Du-te imediat, fă o nouă perchezitie, arestează-le și lasă acolo un post până mâine.

Ma întorc, fac o nouă perchezitie la lumina lumânărilor, căci acum e noapte, și, negăsind nimic, le spun totuși că sunt arestate. Las acolo un

caporal cu trei schimburi de santinela. Femeile sunt sfârsite de groaza. Din tot cheful de dupa-amiaza a iesit un mormânt.

Dupa miezul noptii, a început sa ploua si apa se scurge siroaie prin pâna corturilor joase, dar mai ales vin siroaie de dedesubt de ne uda culcusurile. Nu mai poate dormi nimeni. Când, pe la unu, primim ordin de plecare, zapaceala devine lugubra. Oamenii nu se pot gasi decât întrebând necontenit unii de altii, nu se pot desface repede corturile, nu e loc de încolonare în râpa îngusta.

- Domnule colonel... am în sat... spioanele acelea...ce fac cu ele?

La lumina unui felinar de macagiu, consulta cu maiorul de la batalionul al II-lea si cu aghiotanul lui o harta mica, fara sa gaseasca punctele cautate.

- Domnule colonel...

- Ce-i, domnule? si de-abia ridica, sâcâit, ochii de pe harta, pe care se plimba, cautând, degetul gros al maiorului.

- Ce facem cu fetele alea?... Spioanele?

E uimit:

- Lasa-ma, domnule, în pace... de astea îmi arde mie acum?... Ei, pacatele mele...

Reiau înfiripat:

- Domnule colonel... am un post acolo...

E furios.

- Lasa-ma, domnule, înțelege odata...

Totusi, abatut, nu stiu ce voi face, si starui:

- Ce sa fac cu ele?

- Ce sa faci? Împusca-le... domnule... fa ce vrei. Dar lasa-ma în pace...

Împusca-le...

Mi se face gol în cap. Plec aiurit.

- Domnule maior, am un post de trei oameni în sat... Ce fac cu fetele alea?

- Ce fete, domnule? Lasa-ma în pace cu fetele dumitale. Ei, gata a noua?

- Domnule maior, ma scâncesc enervat.

- Du-te, domnule, la colonel si-ntreaba-l.

- Am fost.

- Ei, si? Ce ti-a spus?

Nu prea îmi vine sa marturisesc.

- Mi-a spus sa-l las în pace... Sa le împusc si sa-l las în pace.

- Floroiule, ti-ai strâns oamenii?... Corabule, gata? Vedeti sa nu faca nimeni zgomot în timpul marsului... sa puie bidoanele în buzunare, sa nu atârne.

- Domnule maior, ce fac?

- Lasa-ma, domnule, în pace... Împusca-le daca ti-a spus colonelul si termina, fugi la pluton.

Ma hotarasc sa las si eu pe caporal, sa faca asa cum i-o trasni prin cap, ca la joc de noroc.

Pornim oarecum înapoi, departându-ne de Olt. E un drum de care, anevoios, si ploua mereu. Oamenii aluneca, se lovesc unii de altii si înjura amarâti. Se amesteca mereu rândurile.

Înspre zorii zilei, cineva se alatura de mine în pas, ca o umbra.

- Dom sublocotenent...

- Ce e, ma? Cine esti?

Si, mereu în soapta, rasuflând greu:

- Eu. Niculae Zamfir, caporalul...

- Ei, ce?

- Am adus femeile alea cu noi.

- Ma, esti nebun?

- Uitati-le...

Amândoua, în camasi, cu picioarele goale, cu câte o brodoada pe umeri, merg alaturi, pazite cu baionetele, prin ploaie.

Las lucrurile asa.

În zori poposim într-alta râpa.

- Domnule maior!

- Ce e?

- Caporalul a venit cu femeile...

Cât e de gros, maiorul se cruceste.

- Aici?

- Aici.

- Draga, daca o da cu ochii de ele colonelul, nu mai scapa... trimite-le imediat cu caporalul la brigada.

Ceea ce si fac, bineîntele.

A doua zi aflam ca noaptea vom trece Oltul la Krihalma. Agonia se apropie de sfârșit... Luam o pozitie de plecare într-un luminis de padure si ne pregatim sufletele cum se pregatesc cosciugele si hainele mortilor. Formele si culorile devin iar ireale.

Pe la patru vine comandantul brigazii. Ne-aduna pe toti ofiterii în cerc.

Totul e palid.

- Colonele... va sa zica ne-am înteles?...

Ascultam abatuti explicatiile care nu spun absolut nimic. Vom ataca noaptea, fara cea mai mica pregatire de artilerie.

Unul spune, cu glas umbrit, gândul tuturor:

- Domnule general... dar e apa adâncă... poate de doi-trei metri. Si curentul e iute...

Brigadierul ramâne nedumerit.

- De, stiu eu?... Sa puneti pe cei mai înalti la dreapta... Sa se tina oamenii unii de altii... Ce vreti sa faceti?

Orisan surâde si ma priveste consternat.

Altul spune, nesigur, parca la întâmplare:

- Si pe urma, în vad, sunt sârme întinse dedesubt în apa, ca sa ne încurcam în ele...

Brigadierul nostru parca întâia oara se gândeste la asta. Îsi apropie sprâncenele stufoase.

- De, stiu eu?... Colonele... Sa pui sa taie din padure craci... sa faceti niste cangi ca sa smulgeti sârmele din apa.

Acum îsi întinde mustata mare, carunta.

Ne privim unii pe altii cu o nedumerire de animale duse la abator.

Pentru asta am stat o saptamâna în loc?

Colonelul gâfâie emotionat, palid, nelinistit.

- Da... sigur... vedeti... domnule general... o sa fie greu... Ei au posturile de mitraliere cu tevile atintite de cu ziua...

- Or fi, da ce vreti sa facem?

Corabu, negricios si îndesat, se apropie si arata apoi, dincolo, pe malul celalalt, un mot stâncos:

- Domnule general, trebuie ocupat întâi gurguiul ala, ca pe urma cade toata pozitia.

Zâmbim vag cu toti, ca în fata unei imposibilitati, si generalul întreaba dispretuitor:

- Sa-l luam... sigur sa-l luam... Da cine sa-l ia?

Capitanul, singur parca îmbracat în piele de ofiter reglementar, raspunde scurt:

- Îl iau eu, cu compania.

Generalul îl priveste si mai dispretuitor, sincer dezgustat de atâta fanfaronada, si gaseste ca nu merita nici un raspuns.

- Asa, colonele... Si uitam sa-ti spun... Nu iei decât doua batalioane.

Unul îmi ramâne mie ca rezerva a brigazii.

Dupa un scurt schimb de vederi între comandantii de batalioane, se gaseste ca e rândul nostru sa fim trecuti la rezerva...

Nu stiu, rasflu usurat. Încă doua-trei ore câstigate fata de ceilalti.

Asta pretuieste ca o amânare de operatie, cu câteva minute.

De cu seara ne punem în miscare si pe la miezul noptii, dupa ce strabatem, în liniste de mormânt, distanta de vreo doi kilometri, printre case tacute, stinse, ca locuite de stafii, ne oprim lângă terasamentul înalt al unei cai ferate. Noi vom ramâne adapostiti acolo. Se stie ca inamicul are posturile de paza dincoace, spre noi, în câmpie.

Trebuie ca, pâna nu prind ele de veste, oamenii dinainte sa se strecoare, unul câte unul, în spatele lor, sa se adune acolo pe companii si pe urma sa porneasca atacul... Daca se poate, sa treaca apa chiar, pe tacute, si numai în urma sa deschida focul.

Planul mi se pare irealizabil. Dealtfel, stim ca pe tot frontul de treizeci kilometri, Oltul va fi trecut la noapte de întreaga divizie. Un regiment care a facut o încercare cu doua zile înainte a fost însa respins, stim si asta, cu pierderi.

Cei care au plecat în fata ni se par plecati în noapte, pe lumea cealalta. Ce pipaie, ce vad, ce simt acum, în clipele astea? Dupa vreun ceas abia, auzim un semn de viata... si semnul de viata e o întâie rapaiala pripita de focuri, care sfâsie noaptea, pe drumuri înalte catre stele. Începe un hau metalic, asurzitor, de mitraliere care macina, tocând banda dupa banda ca un nai, latrând viu de tot, sperios, ca un motor de motocicletă.

Nu stim ce e înainte, cu toate ca e luna si eu caut mereu sa-mi închipui ce vad în fata lor ochii celor de acolo. Ma simt prea subtire, dar parca manusile pe care le-am pus de la început tin de cald. Sabia am dat-o la caruta de bagaje, iar arma nu port, ca sa pot fi mai usor si pentru ca simt ca, de aproape, nu voi putea ucide niciodata.

Stam îngramaditi în dosul terasamentului si asteptam mereu. Toata noaptea dureaza clocotirea de cazan, din care nu vedem nimic. E un alt tarâm, la poarta caruia suntem.

Pe urma încep sa-i vina generalului vesti, ca niste sentinte, din toate partile... Batalionul I din XN respins, batalionul III din acelasi, respins. Patrurile de legatura aduc si ele vestile care deschid morminte, de pe tot lungul malului. Batalionul XM respins... regimentul XR respins. Numai în fata, de la patru sute de metri din dreptul nostru, nu e nici o stire. Din când în când, doar câte o impresie de oboseala, de scadere de înversunare, dar pe urma rapaielile revin cu si mai mare furie. Nu ajung vaiete omenesti, dar trebuie sa fie.

Se încenuseaza din ce în ce noaptea si se albuiesc luminisurile.

Lamurim în fata noastra culmea amfiteatrului înalt - cu copaci, pasuni, case - care pazeste vadul si care se creeaza acum din nou, din neantul noptii si al necunoscutului. Când zorii devin înca si mai albiciosi, vedem pe culme siluete de soldati inamici, iar pe dreapta pâlcul unei mitraliere. Doua mici tunuri, "puscoace" de cincizeci si trei, pe care le avem între noi, încearca zadarnic sa puie în bataie. Intervin Corabu si Orisan, care dupa aceea si ochesc cu ele. Un obuz, tras de nu stiu care dintre noi, sparge pâlcul mitralierei, care amuteste, lasând doar pe celelalte sa continue. Sunt pur si simplu uluit de aceasta precizie. Lanturile de tragatori ale unurilor încep sa se coboare, ca sa atace, de unde deducem cu uimire si cu rasuflet oprit ca ai nostri au trecut (si sunt în pericol sa fie dati înapoi).

"Batalionul trei, înainte!" trece comanda din gura în gura, si la lumina diminetii pornim într-o goana de cross-country. Sar prin baltoace, peste santuri de scurgere, alunec într-o fâneata, iar ma ridic si trec mai departe. Privelistea aparuta din evaporarea noptii e noua ca la facerea lumii. O moara... lângă ea câteva capite de fân si pe urma apa tulbure, cu sivoaie puternice, a Oltului blestemat. Mantale, ranite si ici-colo cadavre si raniti. Pe o capita, cu caciula fumurie si tugiata, un ofiter ne întâmpina râzând si ne face semn de salutare cu mâna. Aflam, din fuga,

ca are matele scoase afara.

Si neîntârziat intram, fugind mereu, în apa. Valurile împing puternic, dar nicaieri apa nu trece de gât. Dincolo, în lunca, acelasi spectacol.

Mantale omenesti... ranite... câtiva raniti, câteva cadavre... Mai la stânga, lângă doua salcii, lungit drept pe spate, cu picioarele lipite si mâinile întinse lângă el, pe pamânt ca pe catafalc, în manta neagra cu sireturi rosii, cu gulerul ridicat si chipiul rosu în cap, un mort.

Colonelul...

În fuga ma abat trei pasi, cu arma în mâna, cu baioneta pusa, si întreb cu deznadejde pe soldatul care sta într-un genunchi, alaturi:

- Domnu colonel?...

Mi se umfla pieptul de emotie, dar alerg mai departe, alaturi de oamenii mei. Inamicul se razgândește si o ia la fuga înapoi.

Bilantul noptii... Trupele noastre au facut opt sute de prizonieri si au luat tot malul. Colonelul trecuse apa noaptea, cu întâia companie, fara sa fie simtiti. Compania a doua a fost surprinsa în apa de mitralierele concentrate, deoarece postul lor a prins apoi veste si a dat alarma.

Compania a pierdut mai mult de jumătate din efectiv. A fost un moment de groaza si urlete. Colonelul a fost omorât în zorii zilei, cu câteva clipe înainte de a vedea noi, cei de la rezerva, pe inamic pornind la contraatac, din fumegarea laptoasa a diminetii.

Când, într-un sat de pe celalalt mal, catre seara, îmi usuc hainele, grele înca de apa Oltului, ordonanta îmi aduce, uimit o veste neasteptata.

- Dom sublocotenent...

- Eh?

- ... stiti, Maria Manciualea? spioana? spioana de ieri noapte?

- Ei, spune, ma...

- Am întâlnit-o... e aci... I-a dat domnul general de la divizie o mie de lei si o pereche de bocanci... A trecut Oltul în fruntea unui regiment... ca sa-i arate drumul.

Aveam s-o întâlnesc si eu peste vreo doua saptamâni, alergând bucuroasa spre mine si certându-ma prietenos:

- Vezi, domnule sublocotenent, ai vrut sa ma împusti... si eu am trecut Oltul cu soldatii nostri.

Ranit, în Bucuresti, aveam sa-i vad, în vitrina la "Julietta", fotografia alaturi de regina si doamnele de onoare de la palat. Aveam sa aflu ca are "Virtutea militara" de aur si sa citesc în gazete întâmplarea ei, fara complicatia cu arestarea sub banuiala de spionaj. La Iasi aveam s-o vad din nou, cautându-ma bucuroasa în gradina Copoului si arătându-mi ca a fost înzestrata si luata la un spital de sub îngrijirea reginei. Ba acum am auzit ca e si în cartile de citire.

Seara, la masa, ne întâlnim într-o casa gospodareasca împacati, si ca putem mânca întâia oara cu "masa pusa", si ca putem dormi, întâia oara de la intrarea în razboi, într-un asternut. Schimbam impresii.

- Orisan, n-a fost nici de data asta razboi... Ce crezi?
- Nu... cred ca nu... Dar are sa fie... Ca este de unde.
Si totusi, moartea colonelului da o impresie de târât si înlacrimat
multumirii de a ne gasi fiecare din noi, cei scapati, în viata.

POST ÎNAINSTAT LA COHALM

Batalionul nostru era acum bine înaintat, la zece kilometri peste dealurile de dincolo de Olt, în Cohalm. Un orasel cu strazi rural de largi, cu case sasesti, cu porti înalte, închise si cu ferestre ca de cetate. O piata întinsa în mijloc - poate pentru bâlci, duminica. E asezat la întâlnirea a doua vai, din fundul carora urca usor coaste line, de un verde dulce, baltat ici si colo de pete negre - petice risipite de padure. În fiecare zi aveam încaierari de avanposturi.

- Bitte, ein Milch-Kaffee.

- Es wird glei' kom', raspunde vecina mea, sasoica tânara si frumoasa ca o vaca elvetiana.

- Wenn das Kaffee gut schmeckt werde ich ihr Mann heute herbringen.
Caci mi-a spus ca barbatul ei e în satul vecin, sergent în trupa care ocupa satul.

- Gott sei Dank, dar könnten Sie machen!

N-am început sa moi felia lata de pâine în cafea, ca începe o rapaiala de focuri si soldatul navaleste pe usa:

- Ne ataca, domnule sublocotenent.

Iau arma din mâna lui, ca sa i-o dau la poarta iar înapoi, pun manusile si ies în fuga pe usa.

Aproape de prânz ma întorc obosit si flamând.

- Mein Milch-Kaffee bitte...

- Und mein Mann? si aduce iar cafeaua.

- Es wird zum Morgen sein.

Adesea ne plimbam dupa-amiaza pe ulitele pustii ale târgului, pe care nu întâlnim decât soldati de ai nostri si curieri de la regiment.

În ziua aceasta tomnatica si luminoasa de septembrie - cum venim spre popota - târgul ne pare pustiu. Pretutindeni obloane trase, porti zavorâte si nici un trecator. E ascunsa toata lumea dincolo de portile grele de stejar, ca în niste temnite.

Ba nu! O Gretchen mladioasa, cu stiutul sort albastru, a iesit dintr-o curte pe furis, cu o miscare de soarece curajos, si da, surprinsa, cu ochii de noi. Îi e frica si tremura stând pe loc. N-am facut nimanui nimic. Dar e razboi.

La popota aflam vesti tot mai rele despre Turtucaia. Nimeni nu ia însa lucrurile în serios, mai mult ne necajeste faptul ca nu suntem, înca schimbati. Ne e dor de liniste si aci zilnic suntem sâcâiti de patrulele ungesti din Fischer si Stena. Dimineata si seara suntem regulat

alarmati de rapaiala violenta de focuri, care face sa vuiasca vaile. Ne e dor de o noapte, doua, de somn fara grija.

Se manânce fara pofta, în camera îngusta, în care ne-am înghesuit cu totii, sub protectia platelor si insuportabilelor maxime brodate, pe pânze atârinate de pereti: "Dein Vaterland sollest du..." etc.

Vine soldatul popotar al regimentului si este primit cu strigate vesele. Ne aduce vin.

- Sa traiti, domnule capitan, mi-a dat de la regiment vin numai pentru o zi; domnul sergent Florea zice ca pisemne veniti dumneavoastra la noi la rezerva, de mâine.

Daca zice domnul sergent Florea, asa trebuie sa fie. Domnul sergent Florea e doar de la statul-major. Se ciocnesc paharele de proba, asa. La poarta s-a oprit însa din goana un calaret si, în timp ce privirile noastre se întretaie, brusc nelinistite, în odaie a si intrat un flacau îmbracat taraneste, asudat si de abia rasuflând.

- Domnule comandant, ne jefuiesc ungurii, scapati-ne!

Comandantul batalionului îl masoara linistit cu ochii mici verzui, cu mustata întrebatoare:

- De unde esti?

- Suntem din Stena. Iaca ici peste deal. Ne-o prapadit. Au venit acuma o multime de tunari si aduna vitele oamenilor. Pe cine se împotrivesc, îl gateste cu arma.

- Sunt multi?

Dar baietandrul se încurca. Se vede cât de colo ca întrebările acestea nu patrund în gândul lui, rascolit si framântat de cele de acasa.

- Sunt multi, domnule comandant. Si parca fiindu-i teama ca n-o sa mai mergem: Adica nu - sa tot fie la cincizeci-saizeci. Au descalecat la primarie.

Capitanul Floroiu - caci maiorul Dimiu acum comanda regimentul si e în rezerva la divizie - sta pe gânduri câteva clipe; pe urma își schimba privirea linistit, pe fiecare pe rând, si se opreste asupra mea. Ca toti novicii la comanda, capitanul da ordine complete si cu voce importanta:

- Sublocotenent Gheorghidiu, ia-ti plutonul si vezi ce este. Daca poti, intra în sat si strânge armele locuitorilor. Ai grija sa nu fii surprins. (Se stie ca o parte din populatia sasa ne e înversunat ostila). Ia ostatic pe primar pe timpul cât faci perchezitiile.

Ma uit cu parere de rau la friptura care îmi ramâne în farfurie.

.....
..

Prin ambele santuri pline de buruieni ale soselei asternute cu praf de munte, însirati unul dupa altul, alergam aproape, pâna la Stena, care este dupa o muche de deal, la patru-cinci kilometri. Ma simt înfierbântat, îngrijorat.

Pentru întâia data am raspunderea unei actiuni. În mic sau în mare - în

fata mortii - evident ca lucrurile se petrec la fel. Si eu am impresia ca am sa dau o mica batalie "în stil mare". Voi împarti deci plutonul în linie de tragatori si în rezerva. Mi se pare însa ca nu-mi ramâne nimic din pluton. Deci nu... Dar oamenii alearga - timpul trece, material de iute, si eu nu sunt în stare sa iau o hotarâre. Daca ma apropii de micul sant al soselei, e limpede ca voi fi vazut. Daca as lua-o prin tarlalele de porumb rosiatic din dreapta sau din stânga drumului alb, mi s-ar risipi oamenii. Ce fac? Ne apropiem tot mai mult... De dupa deal vom vedea dintr-o data satul cu acoperisurile lui rosii de tigla, cu biserica saseasca, acutita, cu un tais înfipt în albastrul cerului.

Si timpul fuge parca mânat de picioarele mele sau mânându-le.

Dar, la cotitura soselei albe, apare un calaret cenusiu.

În porumb! Ne trântim toti pe brânci în sant sau dupa musuroaiele de pamânt afânat si uscat de la radacina cocenilor.

- Sa-l prindem, domnule sublocotenent. Nu trageți nimeni, baieti... nu trageți, nu trageți! Soldatii mei își dau ordine singuri. Nu trageți nimeni! Calaretul se apropie tot mai mult, leganat în sea, saltând în trap batut, aplecat pe cal. La o suta de pasi în urma lui, apare dintre copaci, din lumea lor, un altul, si pe urma înca unul.

În tot peisajul încremenit, viu colorat de amiaza, de-a lungul soselei albe, ei sunt singura miscare.

O "recunoastere". Oamenii sunt încalziti. "Nu trageți, mai, nimeni".

Ordonanta de lînga mine are si ea curaj - acum, dealfel, nu costa nimic sa-l ai.

- Facem rost de cal si de paturi, domnule sublocotenent.

Privesc înfrigurat: un calaret se apropie leganat, pe soseaua alba. În trapul calului, vine fara grija cu ochii pe sus, pe deasupra tarlalelor, în albastrul zilei acesteia, dumnezeiesc de frumoasa. Peste câteva clipe, daca nu se va opri, va muri în lumina, cineva. Poate el, poate si cel dintâi care se va apropia de el. O curiozitate intensa ma framânta, opreste totul în mine ca un zbor întins. Cum are sa fie?

Se apropie tot mai mult... E la o suta de pasi. Îi vad fata, ochii, puncte negre. Vine saltând în trapul calului. Priveste peste dealuri si nu stie ca în porumb cincizeci de arme sunt întoarse spre el, îl asteapta. Priveste spre cer. "Sa nu traga nimeni, domnule sublocotenent. Sa nu traga nimeni", se lupta înabusit, nevazuti, soldatii.

Dar se apropie tot mai mult. Iata-l la douazeci de pasi. E un flacaias cu ochii ca maslinele, cu fata patrata, umerii obrazilor prea iesiti, cu mustata mica, neagra, tunsă. Misca buzele. Acum se aude. Cânta. Îmi tremura mâinile pe arma. Ar fi trebuit sa numesc doi oameni care sa-i apara dintr-o data înainte si sa-l prinda, fara sa-l omoare, dar raspunderea mi s-a parut prea mare si, mai ales, ar fi dat impresia ca eu evit, pentru mine, pericolele, pe care le impun altora. Am luat de aceea si eu o arma în mâna, si acum ma întorc sa dau ordin celor din

sant cu mine, sa sarim cu baionetele întinse la el. Toti tremura, cred, de nerabdare, cu mâna pe arma, congestionati, cu ochii imobilizati, hipnotizati parca. Cum va fi? E ca un spectacol de executie...

Cântecul se aude acum lamurit. As putea sa-i vorbesc, obisnuit, ca unui cunoscut. Dar un trasnet de arma a spintecat de sus în jos vazduhul. Înfiorat, calaretul se opreste si priveste cercetator spre muchiile dealului. Toata înfrigurarea, tot zbuцийul, toata nerabdarea îndelung apasate izbucnesc acum în salve de detunaturi, ca explozia unor tuburi prea mult încarcate.

Fara sa-si dea seama de unde vin focurile, caci ar fi încremenit de groaza ca o statuie topita, a rasucit calul în loc si s-a asternut pamântului în fuga. Ploaia de gloante ridica praful soselei, cum ridica ploile de vara basici pe râu. A disparut dupa colt.

N-a lasat în urma decât o dâra de sânge. Si ma gândesc la glontul ratacit care vine de la doi kilometri, ca sa se înfiga în pieptul vreunui predestinat. Cine l-o fi iubit atât?

Acum din marginea satului ne primesc salve repezite de focuri.

Stiam ca are sa fie asa.

Culc oamenii în porumb... si nu mai stiu ce sa fac. Rationez înfrigurat si disperat de serios.

Stiu ca grosul inamic e la doi kilometri de sat, pe când batalionul nostru e la cinci. Nu pot cadea deci în spatele satului. Pe de alta parte, ce sens poate avea un atac de front cu un pluton, când nu stii precis ce ai în fata...

Dar cineva a strigat la dreapta: "Sa-i luam pe flanc", si toata lumea urla: "Sa-i luam pe flanc, domnule sublocotenent". S-au aprins toti.

Pâna sa ma trezesc, cei zece-cincisprezece oameni de la aripa dreapta au luat-o la goana doborând cocenii, rascolind pamântul cu bocancii, ca sa înconjure satul.

Din fata focurile vin tot mai dese (e drept, cam lungi, deasupra capului). Husarii au capatat curaj si au ocupat la marginea satului o muchie de deal. La patru sute de metri de ei, încerc sa opresc lantul de tragatori, dar nu am lângă mine pe nimeni. Oamenii, Dumnezeu stie pe unde or fi, prin porumb.

Un piuit îndepartat, pe urma din ce în ce mai apropiat, spre noi. Un vâjâit patrunzator si o bubuitura groaznica, în timp ce ne învaluiе fum si praf.

Artileria lor a intrat în actiune.

Dar loviturile vin rare si alaturi...

Singurul lucru neplacut e capriciul obuzului care vine unde nu te astepti.

Aici... dincolo... Poate, lamurind lumile, chiar în locul în care te afli.

În picioare, în porumbul înca verde, privesc cu binoclul spre linia inamica, pe care nu o pot preciza. La început tragem toti, cu furie, pe urma ne mai potolim. Deodata, în dosul satului, un ropot de plesnete

spre cer. Husarii tâsnesc îngroziti, de dupa garduri, cu miscari întinse de iepuri negri, caci sunt luati din spate. Cei de aici îi urmarim cu focuri. Tipete, urlete. Navalim spre sat. Alunecând mai mult pe povârnis, cu ghetele încărcate de tarâna, ma trezesc în mijlocul soselei, în marginea rândului de case.

Un grup de tiganusi îmi arata cu bucurie pe unguri fugind peste dealurile din stânga. Asadar, nu vom prinde nici unul.

Dar "am cucerit" satul. Coborâm acum pe ulita principala, larga cât doua bulevarde din Bucuresti, cu plantatii îngradite prin mijloc. Copii ne întâmpina din toate partile si pe la toate ferestrele apar capete curioase, ascunse de dupa perdele colorate. Doar româncele noastre rumene si pline au iesit cu poalele pline de mere si pere, cu oala de lapte în prag. Nu mai am pe lângă mine, în scurta vreme, decât pe sergentul Voicu si vreo doi-trei soldati. Ceilalti s-au risipit, ademeniti de merele rumene, de ulcelele cu lapte si de obrazii tot asa de rumeni si de albi, care îi chemau râzatori. Ce perchezitie sa mai fac? Dar un grup întreg de sasi vin convoi spre mine. Plâng toti.

- Ce-i cu dumneavoastra? îi întreb autoritar, fireste.

Vorbesc toti deodata. Unul slab si înalt, cu mustati prea groase, altul marunt, cu o jumătate mustata. O sasoaica osoasa si prelunga, copii mici si mari.

- Ne-a nenorocit, ne omorâm. Dumnezeule! plâng si se vaieta, unii în româneste, altii în nemteste.

Necajit, fara sa pricep nimic, scos din sarite, strig la ei:

- Ce-i cu dumneavoastra?

Atunci sasul cel înalt si slab îmi povesteste scâncit, nenorocit:

- Ne-a luat fata... fata noastra! Ma încrunt. Iar corul lor, întreg: Ne-a luat fata... fata noastra!

Sasoaica îmi întinde si o fotografie mare pe carton cenusiu de lux:

- Uite ce frumoasa fata, studenta la Sibiu!

Într-adevar, e tare frumoasa.

- Cum, cine v-a luat-o?

- Soldatul... soldatul.

Tresar, cu totul nedumerit:

- Un soldat de-al meu?

Si iar toti în cor:

- Nu, soldatul care pazeste satul... Soldatul calare.

Nu mai pricep nimic.

- Cum? Cine pazeste satul, ce soldat?

Un român de ai nostri îmi explica în chip firesc:

- Domnule ofiter, soldatul care pazeste satul, soldatul dumneavoastra, pe care l-ati lasat aici, care pazeste satul... a zis ca e spioana.

Cad din cer.

- E vreun soldat care pazeste satul?

- Pai cum? E un soldat care ramâne în sat zi si noapte. Doarme chiar la dumnealor. Are un cal alb si alearga toata ziua de la un capat la altul al satului. Ei, pai daca era el aici, credeti ca mai veneau ungurii? Se lua dupa ei cu focuri.

Asta-i curata poveste.

- Unde-i soldatul acela?

Sasii plâng toti în cor:

- Nu stim, nu stim.

- Când a plecat?

- Azi dimineata, a luat-o prin padure la dreapta, cu fata.

Am priceput cum stau lucrurile si sunt hotarât sa-l prind si sa termin.

Mi-e mila de bietii sasi.

Dar nu mai pot scapa acum de liota lor.

- Ce ne facem noi? si plâng, femeile se trag de par. Ce ne facem, domnule ofiter?

Îi linistesc cum pot. Dupa mine se tin alai acum, prin satul larg si frumos, sasi si români. Pe strada scaldata lung de ultimele raze piezise ale soarelui, care arde parca la capatul ei, vine cineva în goana, în capul gol.

Nici nu s-a apropiat bine.

- Ne ataca, domnule sublocotenent, ne ataca!

A ajuns la mine gâfâind, dupa el vin femei, copii speriasi.

- Au primit întariri, vin pe doua coloane, pe sosea si pe culmea dealului.

Simt ca-mi vâjâie urechile. Unde-mi sunt oamenii?

O batrâna ma ia de mâna si bâjbâie, mormaie cocosata:

- Ai sa-ti arat eu pe unde vin, sa-ti arat eu pe unguri.

Vrea sa ma duca spre inamic, si eu nelinistit i-as da brânci sa ma lase în pace, dar mi-e rusine. Nu am nici macar linistea sa iau o hotarâre, o hotarâre care nu poate sa întârzie nici câteva clipe macar. Moare în mine înca o iluzie: aceea ca as fi putut fi un bun comandant.

Rapaiala de focuri. O iau si eu, în sfârșit, spre deal. Ce-o fi, o fi. Urc gâfâind strada sucita pe coaste, sar peste pietroaie, peste trunchiul de jgheab al unei fântâni, alerg cu sergentul Voicu dupa mine. Rapaiala de focuri e din ce în ce mai strigatoare. Plesnetele bat cerul ca bicele.

Mi se pare ca nu se mai sfârșeste ulita.

În timp de lupta, noaptea si orasele - simt din nou - sunt cele mai neplacute lucruri în razboi.

Printre ultimele doua case, privelistea se deschide larg, peste plaiul verde abia înclinat, tivit sus de padure, jos de tarlaua de porumb. Si o uluitoare surpriza. Plutonul meu e în lant de tragatori, acolo la marginea satului, la interval aproape reglementar, si trage furios. Din când în când, câte unul scoate câte un mar din buzunar si musca lacom.

Coloanele inamice s-au risipit si ele în tragatori la marginea porumbului.

Îsi fac santuri. Au de gând sa se statorniceasca acolo, se vede. De

aceea ne-a si luat în primire, iar fara isprava, artileria lor rara, greoaie. Opresc focurile, trimit o patrula înainte si ne punem toti pe fumat, cu fata la cer. Acum e liniste si fac politica tihnit, cu un român strasnic, de vreo cincizeci-saizeci de ani, cu mustata puternica si înca neagra, care si-a târât pieptul si umerii lati pâna la mine, ca sa afle rosturile din tara. Peste dealurile îndepartate si împadurite, pline de taina, peste dealurile "dusmane", coboara soarele, turnând o tromba de aur lichid din albastrul cerului peste verdele de pasune al culmilor. Subtiat si treptat se întuneca. Rând pe rând, oamenii mei se coboara la fântâna din sat, la locul de adunare. Când suntem toti, netulburati de nimeni, pornim la drum înapoi acasa. În capul satului întâlnesc o fata, de-a dreptul eleganta, într-o rochie visinie de vara. Alaturi de ea, un soldat. Recunosc pe fata sasului si simt o adevarata bucurie. Salut si ma apropiu încruntat de soldat.

- De unde vii?

Stapân pe el, în pozitie militareasca, raspunde vorbind rar:

- Sa traiti, domnule sublocotenent! Am dus pe domnisoara la brigada, în urma unui denunt ca ar sti unde sunt ascunse armele.

- Ei si?

- Acolo n-au gasit-o vinovata si i-au dat drumul.

- Atâta tot?

- Da, sa traiti, domnule sublocotenent!

Întreb pe fata, în nemteste, daca are sa se plânga de ceva si-mi raspunde ca nu, zâmbind.

M-am descruntat si eu, dar nedumerirea nu-mi scade. Ma întorc iar catre soldat.

- Dar cu tine, ce-i?

- Eu pazesc satul.

- Cum pazesti satul? Cine ti-a dat sarcina asta?

- Domnul sublocotenent Florescu.

- Din ce regiment esti?

- XR.

- Bine, dar regimentul XR a plecat.

E nedumerit si cu totul surprins.

- Cum se poate? Eu n-am primit ordin de retragere.

.....
..

Seara povestesc entuziasmat, la popota, aceasta întâmplare. Impresia este deosebita. Dar deodata, când comandantul încrunta enervat privirea, zgomotul de pahare si de furculite se opreste, ca si galagia punctelor de exclamare.

- Domnule sublocotenent Gheorghidiu, eu te-am trimis pentru ca te stiam baiat inteligent.

- ?!

Si pe urma, cu un dispret uscat:

- Se poate, domnule, sa nu vezi ca era un spion?

Tacerea devine apasatoare. Comandantul are dreptate. Toti se privesc aproape adânc nelinistiti.

- Pleaca imediat si adu-l aci.

Nu m-am dus eu. Am trimis o patrula, care l-a adus. Si l-a batut patrula pe drum, l-a batut sergentul de zi, i-a tras vreo doua si comandantul.

Peste o saptamâna, când regimentele erau din nou întrunite în brigada, în vederea unei batalii, m-a oprit un caporal, pe ulita.

- Vedeti, domnule sublocotenent? ziceati ca sunt spion. La brigada, m-a facut caporal.

O recunoastere facuta de aghiotantul batalionului în acelasi timp cu cea facuta de mine la Stena confirma ca si celalalt sat vecin e puternic ocupat. Asta e spre bucuria recunoasterilor de cavalerie trimise de divizie, care nu au curajul sa treaca de linia noastra de avanposturi (iar când ajung pâna la noi, aci, li se pare ca s-au aventurat) si care acum au ce raporta la divizie. În zilele urmatoare reluam plimbarile si discutiile.

Popescu si ceilalti camarazi au devenit gânditori.

Ne atrage luarea-aminte un grup care se cearta si ne apropiem. Doi soldati întind de un sas batrân, negricios, cu fata uscata si mustati stufoase. Vor sa-l aduca la regiment.

La întrebarea comandantului mitralierelor, caci sunt oamenii lui, ei ne lamuresc ca sasul a vrut sa împuste pe un român, care e, dealtfel, si el de fata.

În româneste, sasul își apara dreptul, hotarât.

- A vrut sa-mi fure masina de cusut, domnule ofiter, uite, de-abia i-am smuls-o.

Masina e, într-adevar, corp delict, între ei.

- A scos revolverul sa ma împuste, domnule comandant.

Sasul lamureste ca numai asa i-a lasat masina pe care voia sa i-o ia.

Judecata ofiterului e scurta.

- De ce porti revolver, de ce n-ai predat revolverul? Duceti-l la divizie.

Cineva remarca, în treacat, ca nu s-a dat ordin sa se strânga armele si discutia veche e reluata pasionat, caci Popescu pare obsedat.

- Nu poate sa fie draga, totuna. Sa compari, sa zicem, batalia de la Verdun, cu lupta de la Olt, a noastra?

Orisan e furios, dar cum niciodata nu ridica tonul, îi e aprinsa numai privirea.

- Draga, sigur ca pentru istorie, sau pentru strainatate, sau pentru gazetele si lumea de-acasa, nu se poate compara ce-a fost la Olt cu Verdunul...

Reiau si eu antrenat:

- Sigur... absolut... Nici chiar pentru noi, batalionul trei, care am

intervenit în urma și am avut numai cinci-sase oameni pierdere. Dar pentru compania a doua, care a fost surprinsă de mitraliera în apă și înjumătățită din câteva pârâituri, cred că lupta a fost ca pentru orice companie angajată la Verdun. Închipuieste-ți ranitii, luptând cu valorile toată noaptea. O patrula care lupta cu o forță superioară și e bombardată precis cu un singur tun lupta tot atât de greu ca pe Somme...

Întaresc cu amintiri din descrieri.

- Dealtminteri, am citit că grozavia luptelor de acolo stă în faptul că doi-trei oameni, izolați într-o groapă de obuz, trebuie să lupte neștiuți de nimeni câte-o noapte întreaga. Exact cum lupta unele patruli de-ale noastre.

Pareau că s-au convins, dar iar reiau, aproape indignați că au fost pe cale să admită o absurditate.

- Fugi, draga, se compară riscurile pe care le ai într-o batalie mare, cu o batalie ca aceea de la Bran?

Un soldat ne cheamă la popotă, dar discuția continuă și acolo. Popescu ne denunță capitanului, care s-a așezat la masă, că susținem o absurditate. Orisan reia energic.

Popescu găsește că războiul nu e prea grozav. Sunt de-o părere cu el. Viziunea de sânge și foc, mii de cadavre culcate în gramezi, ca lemnele în depozit, încălcate lupte corp la corp, ape înrosite, nu le-am întâlnit până acum.

- Desigur că vor veni. Războiul asta a cunoscut ceea ce se numește retragere strategică. Am impresia că ei s-au ferit de orice luptă serioasă, că n-au angajat cu noi decât ariergarda, câteva regimente acolo.

- Nici n-au mai multe... S-a sfârșit cu războiul, asculta-mă pe mine, staruie din nou Popescu.

Nu știi de unde vine impresia de plimbare duminicală, poate unde nu suntem în avanposturi, poate unde ne așteaptă o masă bună, cu vin bun.

Orisan, cu mâinile la spate și fata lungă de englez, intervine cu bunăsimț:

- Eu nu vă înțeleg. De ce dați importanță unei lupte, numai după proporțiile ei? Înțeleg să facă asta cei de-acasă, dar s-o facem noi?... Popescu e nedumerit.

- Nu înțeleg unde vrei să ajungi...

- Asculta, Popescule, ce deosebire e pentru noi că murim într-o luptă cu mii de obuze și cu mii de mii de cadavre, sau nimeriți când stăm la masă de un singur obuz?

- Ei, cum o să fie totuna?

Intervin și eu, surprins de justetea observației:

- Sigur!... pentru soldatul din prima linie nu există "lupta uriasă" sau

"lupta neînsemnata".

Mai intervin si alti camarazi, care sunt pasionati de aparenta paradoxala a afirmatiei.

- Pentru cei din tara, bineînțeles ca nu e acelasi lucru, dar pentru noi e altceva, reia Orisan.

- Ei, asta-i!

- Nu mai încape îndoiala... Ascuta-ma, sa-ti dau un exemplu. Când noi citeam în gazeta despre "accidentul" din gara cutare, ca un frânar a fost omorât, iar altuia i s-au retezat picioarele, abia de ne aruncam ochii pe cele câteva rânduri care relatau întâmplarea. Dar când citeam pe o pagina întreaga "catastrofa de cale ferata de la Câmpurile", atunci eram îngroziti, citeam fara oprire detalii senzationale.

Si Orisan reia argumentarea mai cu pasiune:

- Pentru frânarul mort si pentru cel cu picioarele retezate e totuna, daca alaturi de ei au mai murit atâtea zeci. Ei aceleasi senzatii le-au încercat.

Si daca ar fi fost sfârșitul lumii, cu planetele ciocnite, acelasi lucru ar fi fost pentru ei.

- Domnule capitan, e, sau nu, totuna pentru cel angajat într-o batalie, daca e vorba de o lupta cu efective mari ca la Verdun, sau de o lupta cu efective mici?

- Cum o sa fie totuna? Si capitanul desface carnea de pe piciorul de pui din ciulama. Cum o sa fie, baiete, totuna? Riscurile sunt cu mult mai mari.

- Orisan, lasa-ma pe mine... ca am sa lamuresc eu chestiunea...

Domnule capitan, de ce gasiti ca riscurile sunt mai mari?

- Pentru ca acolo au murit o suta de mii de oameni, si la Bran o suta sau doua.

- Ei si?

- Cum "ei si"?

E o galagie de protestare, amestecata viu cu cererile de vin, de tacâmuri.

- Da, uite, am sa va explic eu ce înseamna risc. Lasa-ma putin, Orisan. Când un american merge la bal, el nu risca nimic, sau aproape, nu-i asa?

- Mmda...

- Daca se cearta cu alt american si se provoaca la duel: "Cel ce va scoate semnul negru, sa se împuste pâna a doua zi", atunci, nu-i asa? risca 50 la suta sa fie mort pâna a doua zi. E sau nu e?

- Mmda... asta e.

- Când a nimerit semnul negru, în cazul când e om de onoare, el are, nu-i asa, un risc de suta la suta? La fel cu noi.

- Adica? Lasa-l, domnule, în pace... adica?

- Divizia hotaraste sa cucereasca un sat cu o companie, si asez pe masa cu un gest secundar furculita, cutitul, solnita, ca si când as vrea ca

ordinea aceasta sa-mi pregateasca pe cea din gând.

- Ei da...

- Riscul nostru, al companiei a noua, e de doi la suta, având în vedere ca divizia are patruzeci si opt de companii... si, pasionat, gonesc pe soldatul care-mi aduce friptura. Când se decide ca brigada noastra va da acea companie, riscul devine de patru la suta. Daca se hotaraste ca XX va da compania, iata-ne ajunsi la opt la suta, caci regimentul are douasprezece companii. Când, în sfârșit, se decide ca batalionul trei sa dea compania, riscul e de douazeci si cinci la suta si când s-a dat ordin companiei a noua sa ocupe satul, se poate spune ca a câstigat lotul cel mare.

- Atunci cam are dreptate, hotaraste capitanul. Vasile, da vin. Iar, catre ordonante: Nu va mai certati acolo... Ia uite-i, domnule, ca se iau la bataie... Caci ordonantele se cearta cu popotarul pentru ofiterii lor. Popescu si ai lui protesteaza din nou. Iar locotenentul Redelea e de parerea lor:

- Dar nefiind o batalie mare, înseamna ca divizia nu angajeaza decât o mica parte din efectiv. Deci riscurile sunt mai mici.

- Sigur - întareste altul - dovada ca batalionul nostru n-a fost angajat în târg la Bran; la Olt, de asemenea, a fost rezerva.

Se porneste iar o larma cu clinchet de veselie si strigate.

E, într-adevar, o masa vesela, zgomotoasa, la care participa cei opt-noua inși care nu sunt în avanposturi. Si totusi e în aceasta veselie cu mâncăruri bune ceva uscat, o lipsa de consecinte, ca un lux de eunuc. Protestez si eu.

- A, sa ne înțelegem. Eu vorbesc numai de batalionul angajat si anume de fronturile straine, unde trupele se schimba foarte des, caci au rezerve. Dealtminteri, observ un lucru... Ca de la intrarea în actiune suntem încontinuu în linie înaintata. E, sau nu e?

Câtiva convin.

- Si pe urma e altceva, intervine Orisan din nou. Faptul ca n-am avut pierderi înseamna numai un singur lucru. Ca am atacat atât de repede, ca nu am dat timp inamicului sa reziste. Cred ca XX a avut pierderi, pentru ca a luptat sfios. Sa fi luptat noi asa la Magura Branului, pierdeam jumătate din batalion. Dar la Tohanul-Vechi? Si chiar la Olt. A intervenit rezerva atât de repede, ca ungerii, care pornisera la contraatac, s-au oprit si au luat-o la fuga.

E o noua bucurie de izbânda, caci ei cred ca l-au prins în flagrant delict de logica.

- A... a... pai vezi? Tu cu Gheorghidiu sustineti ca n-am întâlnit înca lupte mari, lupte adevarate. Daca admiti ca n-au fost lupte mari, numai din cauza ca noi am atacat repede, te contrazici, ca alta data afirmai ca n-au fost lupte pentru ca n-a vrut inamicul.

- Stai, domnule, ca iar deviem. Lasa-ma, Orisan... Noi nu am sustinut

decât un singur lucru. Ca pentru cel care ia parte efectiv la o luptă mică nu e de nici o importanță dacă moare la Verdun sau într-o încaierare de patrulare.

Eu susțin că noi, care suntem în avangardă și vom mai lupta neîntrerupt, Dumnezeu știe cât de aci înainte, suntem în război pur și simplu. Pentru țară, pentru cei ce se plimba acum la București pe stradă și asteapta, după cafea, comunicate; pentru armata română întreaga, sigur că e totul altceva. Dealtfel, eu cred că vor veni lupte mari, în care se vor angaja toate unitățile.

Noi putem fi atacați diseară, în noapte... poate în cinci minute se pornesc focurile. Verdunul nostru e ca și început.

- Bine, dar acasă nu va face nici o impresie?

- Cred și eu. Sub unghiul speciei nu ești interesant decât dacă ești ucis cu alți zece mii o dată. Dacă un scriitor va descrie numai lupte de patrulare, cred și eu că nu i se va vinde cartea.

Popescu se întoarce ușor spre dreapta, ca și când s-ar feri de ceva nevăzut și pe urmă ridică umărul.

- Dacă-i prost! N-are decât să puie stânjeni de cadavre, uragane de obuze, râuri de sânge. Ceva așa... să facă o senzație bună...

Și nu terminăm bine masa, că iar se aud focuri.

De data asta e ceva mai serios. Împotriva noastră, dinspre satul vecin, pe ambele părți (cu pădure mică și pasune) ale văii, în fundul careia e soseaua albă, înaintează un lant puternic de tragători, din care nu vedem însă decât grupuri care fac sărituri înainte și se culcă repede. O baterie de artilerie de 75, bate puternic marginea satului unde e popota, pe care o parasim în fugă.

Batalionul întreg e cu trei companii îngramadite cam sub deal, gata să ne desfasurăm. "Brigada lui Corabu" e departe, pe stânga, într-o pădure. Avanzurile noastre s-au retras tragând focuri.

Obuzele nu-mi fac prea multă impresie, deși sunt foarte nervoși. Sunt destul de puțin numeroase. Capitanul are un cap de om necajit, care nu știe ce are să facă, așa ca mine ieri. Probabil că vom pune baioneta și vom navalii ca la Bran. Un obuz nu explodează. Din fanfaronadă, le declar camarazilor să câștii că artileria ungurească e inofensivă și iau în brațe obuzul, ca să le arăt că are pulbere proastă. Toată lumea striga speriată la mine:

- Astâmpara-te, Gheorghidiule... ai înnebunit...?

Capitanul se încrunta mânios, ridică poruncitor mâna.

- Lasa, domnule, proiectilul jos.

Din fanfaronadă mereu, înmănușat, vin cu el în brațe, cum aduce un copil înfășat spre grupul lor. Sunt furioși, se dau în laturi și racnesc la mine:

- Fugi de-aci...! Domnule capitan... a înnebunit.

Cu o mută ipocrită, de față sireata:

- Dar nu e nici un pericol... Absolut nici un pericol.

- Lasa-l jos, domnule, îmi striga raspânditi.

Îl arunc jos, cum ai arunca, dupa ce ai privit-o, o sfecla... si înghet si azi de nebunia mea, caci aruncat jos, izbindu-se, proiectilul putea face explozie.

Când ma întorc la camarazii mei înțeleg toata nedelicatețea gestului meu. Stiu bine ca sunt un grup de oameni care si-au facut mai mult decât datoria si, acum când scriu, stiu ca în afara de doua-trei exceptii, au fost poate cei mai de isprava ofiteri ai razboiului românesc. Dar o expunere copilareasca si inutila le repugna , iar gestul meu nedelicat, subliniind o astfel de rezerva, din substraturi abia banuite, era de o indiscretie penibila.

Peste vreun ceas, lantul de tragatori inamic parea încremenit în loc si asta ma nelinistea mai mult, ca o clipa de suspensie care-ti permite sa asculti, în golul înaltului, ecouri si amenintari...

- Înconjoara satul si ne taie retragerea! izbucneste hotarât capitanul.

Pas alergator, prin sat, sus pe deal, sa ocupam culmea si cetatea, înaintea lor.

Trecem deci în goana prin târg. Sasii si sasoaițele cred ca ne retragem si au aparut (de unde atât de multi?) la porti si la ferestre, amenintându-ne. E si sasoaița mea, cu bușile rumene si sânii mari, care ne huiduiește cu ura. Un soldat da, din fuga, un picior în burta unui mosneag, care, repezindu-se la noi, ca un câine la trasura, ameninta si înjura.

Sus pe deal am impresia ca sunt despartit de toata lumea.

Capitanul Floroiu, nervos dar hotarât, alearga pe dinaintea rândului de oameni așezati cu baioneta la arma, cu fata la padurea din dreapta si asteapta în marginea tarlalei de porumb pipernicit.

E ziua-n-amiaza mare, e soare de început de toamna, cald si bogat în reflexe tari, si totusi atât de întins aștept, încât aproape am halucinatii. Mi se pare ca inamicul a si aparut, la zece pasi dupa trunchiurile rare si groase de copaci, care s-au însufletit si-au devenit dusmane. Dar nu vine nimeni. Dupa un timp, încep sa fiu nelinistit, caci nu mai putem aștepta cu atâtă încordare, cum nu poti sta prea mult cu bratul întins.

Mai ales ca nu am nici o vedere. Iau doi oameni si ma duc, pe brânci mai mult, departe, înaintea companiei, spre stânga, paralel cu padurea, ca sa am din nou vedere, de sus acum, asupra vail unde eram adineauri. Merg prin prombul rar, marunt, scorojit, las la vreo suta de metri în stânga cetatea, care e un binecuvântat paratrasnet pentru noi, caci, semeata, atrage, desi neocupata, tot bombardamentul asupra ei. Cam la doua sute de metri dau de un soldat de-al nostru, care, cu arma culcata lângă el, scruteaza rotunjimile de deal, cerceteaza valea si padurea de dincolo, privind intens de parca ar avea binoclu.

- Niculae Zamfir, ce e cu tine?

Am venit în observatie, domnule sublocotenent... Vreau sa vad ce-i la ei...

Asadar, si la soldati, nu numai la mine si la Orisan, aceasta neputinta de a îndura necunoscutul, nevoia mortala de a sti ce se petrece înainte.

Cred ca acest sentiment era mai curând un derivat al fricii.

Socot ca, într-un anumit sens, de frica tineam sa fim atât de înainte, caci, din cauza imaginatiei prea libere, teama de necunoscut era de neîndurat. Dar negresit, asta numai la cei hotarâti sa nu dea, în nici un caz, înapoi.

Lupta a început la stânga, violent, cu aceleasi plesnituri care biciuiesc viu cerul. Cei dinspre Stena au împins înapoi compania Corabu, vor sa intre în Cohalm. Dar "brigada" s-a oprit chiar în margine, unde s-a întâlnit cu Orisan, care a ramas de capul lui acolo si acum au deschis împreuna un foc aprig, care zadarniceste orice încercare de a intra în oras.

Între timp o baterie a noastra trage si ea, spre bucuria soldatilor, si am din nou, si pentru ultima oara, spectacolul uluitoarei precizuni a artileriei românesti, sau mai curând al întâmplarii. Ca si la Olt, ca si la Bran, chiar primul obuz face sa se împrastie departe, la doi kilometri de noi, un grup enorm, pe care nici nu-l banuiam, pe ai carui soldati, ca pe niste gândaci cenusii, îi vezi numai când, speriat, alearga în toate partile.

Pornim pe înserate la un contraatac inutil, caci, neizbutind sa intre în oras, inamicul s-a retras. Se hotaraste, de teama unei reveniri în timpul noptii, revenire pe care multi o cred foarte probabila, sa se împinga un post înaintat, departe în padure, pâna aproape de ei. Se decide, de asemeni, ca postul sa fie format de plutonul meu.

Obiectez cu voce palida ca îmi sunt oamenii obositi si înca alte vreo doua motive, care nu sunt luate în seama.

- Lasa ca azi "faceai figuri cu obuzul", îmi spune, cu o ironie rece, capitanul meu micut si simt ca expresia ma încondeiaza putin ridicul, în surâsurile tuturor.

Mai târziu, un sergent, care face legatura la batalion, ma lamureste de ce am fost indicat eu. Capitanul a spus-o anume:

- Trebuie un post sigur, sa nu fim surprinsi la noapte... la doi kilometri înainte, daca se poate... Trimitem pe Gheorghidiu, ca ala executa întotdeauna ordinele întocmai...

Mi se explica, acum cu prietenie revenita, ca patrule de-ale companiei vor face toata noaptea legatura cu mine.

Trec o râpa adâncă, unde stiu ca se vor opri la noapte toate patrulele menite sa ma caute si, dupa vreun ceas de bâjbâit în tacere, printre copaci si tufisuri, ma opresc într-o poiana. Luna n-a rasarit înca si socot în noaptea asta totul dusmanos. Privesc banuitor, fara sa vad nimic, întunericul, padurea toata, nesfârșirea pâna la capatul lumii. Îmi simt

inima ca un mic cheag.

Parca as fi coborât cu oamenii mei, cu un ascensor, într-o mina blestemata si cu forma abia ghicita în noapte.

Nu doarme nimeni. Oamenii au format un careu cu baionetele la arma, alaturati si atenti ca niste vântori în asteptare. Suntem toti numai urechi, caci acesta e singurul mijloc de a fi de folos celor din urma.

Trimit înca un post de ascultare, de patru oameni, spre dreapta înspre sosea, ca sa supravegheze si acolo necunoscutul negru.

M-am trântit pe iarba si încep sa tremur. Îmi aduc aminte ca sunt, tot ca la 14 august, în bluza usoara, pantaloni de raitcort de vara, rari ca o pânda de casa si ghetete subtiri de sevro. Multa vreme senzatia de teama si cea de frig se cumpanesc înseilat; pe urma, odata cu rasaritul lunii, cea de frig devine patrunzatoare. Nu mai pot sta locului si vreau sa fac doi-trei pasi în cuprinsul poienii, dar Niculae Zamfir îmi atrage luarea-aminte ca nu se mai poate asculta. Ma opresc din nou si ma trântesc pe iarba. Bluza croita strâns pe talie îmi tine înca putin de cald, moletierele, de asemeni. Dar în muschii de deasupra genunchilor mi s-au înfipt parca gheare de gheata. Îmi trântesc pumni, care o clipa, ca la ranile umflate, îmi dau o asemuire de usurare, dar pe urma simt iar colti reci înfipti în coapsa. Mai târziu încep sa ma doara si bratele. Lungit pe spate, îmi misc membrele încet ca un gândac în agonie. Parca e o clipa de amorteala, dar dupa aceea, gheara de gheata se înfige din nou, ascutit, în muschii care tremura, asa, singuri. Nu ma mai pot gândi la nimic. Las totul în grija oamenilor si, ca un bolnav, îmi lipesc palmele de muschii durerosi. Pe urma, nu mai pot, ma scol si încep sa umblu putin zanatic.

- Ma baieti, aveti vreo manta cu voi?

Îmi dau, dupa o înceata consultare, raspunsul ca toate sunt de azi-dimineata în cantonament. Ei, în schimb, au vestoane si pantaloni de stofa groasa.

E noapte târziu, dar cât va mai fi pâna mâine dimineata? O vesnicie.

Umblu fara sa pot îndoi picioarele, caci pulpele au ceva zgrunuros si zdruncinat în ele.

De la un timp nici mersul nu mai ajuta nimic, ma trântesc iar jos. Acum încep sa simt si un soi de gol sub stomac. Parca pielea mi se întinde pe oase, de le simt contururile. Întepenesc.

E peste puterile mele atâta suferinta. Era atât de cald azi! Încerc sa fixez ziua dupa calendar, dar cine a mai tinut socoteala de zile, când pentru noi, care traим dupa calendarul vesniciei, n-aveau nici o importanta. Gasesc totusi ca e cu putinta sa fie militaresta 12/25 septembrie.

Pentru o zona de platouri si munte, aci în Ardeal, noptile astea înghetate trebuie sa fie obisnuite. Ma întorc de prisos, când pe o parte, când pe alta, si înclestez dintii. Nici manusile nu-mi mai tin nimic. O

durere noua se adauga, un fel de umilinta, pe care numai eu o stiu în noaptea asta: îmi curg lacrimile siroaie, fara sa le pot stapâni, parca sporind, la fiecare sfortare pe care o fac de a le opri. De n-ar vedea, de n-ar ghici oamenii.

Privesc istovit de groaza întunericul, compar cu luare-aminte umbrele copacilor, sa vad daca sunt semne ca se apropie zorile, dar nimic. Simt ca pâna mâine voi înnebuni de frig...

De la o vreme, se pare ca oamenii au ghicit drama de lângă ei.

- Domnule sublocotenent, sunteti bolnav.

Dupa ce îi lamuresc ca nu mai pot îndura frigul, îi simt abatuti ca nu pot sa ma ajute. Groaza ca voi înnebuni de frig ma descompune.

Într-un târziu, când simt ca trec prin mine cutite, mi se pare mântuitoare propunerea sergentului Voicu. Ma lungesc jos, întins, si doi oameni se culca peste mine. Era si timpul. Mi se înclestară falcile, de nu mai puteam vorbi aproape. Oamenii sunt calzi ca niste perne grele si totusi îmi pare ca sunt prea usori. Acum, când coapsele se încălzesc de coastele lor, îmi simt umerii, simt cureaua care îmi strânge mijlocul, simt pretutindeni atingerea stofei, de pielea iritata. Mi-e tot corpul înclestat. Noaptea asta nu se va mai sfârși niciodata, eu în nici un caz nu mi-o mai pot închipui sfârșita. Când îmi dau seama ca mi-e atentia înghetata, împaiata parca, de nu pot gândi la nimic, si când stiu ca timpul, ca sa treaca, fie doar câteva minute are nevoie de gândire si absentă de la realitate, înțeleg ca niciodata nu voi ajunge la încenșarea zorilor.

De dinapoi, dupa cum era de prevazut, n-a venit toata noaptea nici o patrula. Dusmanul n-a dat însa nici un semn de viata, iar când aceasta noapte, de febra rece, totusi trecu, poiana si padurea înfatisara un aspect nou. A cazut o bruma groasa, ca o patura lata de zahar alburiu, peste tot. Zâmbesc ca un bolnav dupa delir si oamenii îmi privesc buzele arse, fata trasa, si zâmbesc si ei.

- Grozava noapte, dom sublocotenent.

Sunt mirat, caci n-au dat nici un semn despre asta pâna acum.

- Si voua v-a fost frig?

- Vai de pacatele noastre, îmi raspunde unul si ceilalti clatina cu amaraciune din cap.

La vreun ceas dupa rasaritul soarelui, o patrula vine cu ordinul sa ridicam postul, si înca peste o jumatate de ora, batalionul schimbat, e în mars spre Bogata, la cartierul diviziei. Trecem Oltul pe un pod de vase si privesc cu ochi mari lunca larga, cu rachiti strâmbte si tufisuri. De la moartea colonelului, Oltul are pentru mine un aer funebru. Imaginez mereu în lunca lui cu prundis si rachita atacuri, tranșee care rezista, fierberea de moarte a noptii.

E o miscare de cartier în satul în care intram în coloana.

Trupe, carute, militari care umbla forfota, în vreme ce altii se plimba

linistiti ca si când miscarea nu-i priveste. E parca un fel de Calea Victoriei militara.

Luam masa la popota diviziei, dupa ce au plecat marimile, într-o sala mare de scoala. E mâncare de birt mic, dar destul de buna. În timpul fripturii se aude de afara, prin fereastra deschisa, un acord de trei plesnituri slabe, ca trei pacanituri de castagneta. Tresarim toti, caci, desprinse de vointa noastra, trupurile au încremeniri sperioase, nejudicate, la orice zgomot care aminteste de lupta. Un locotenent de la cartier ne lamureste rostul focurilor aci, continuându-si masa:

- Nu-i nimic... L-au împuscat pe sasul ala pe care l-ati trimis voi ieri.

Tresarirea a trecut ca o unda, dar gândim acum si parca scade ceva în atmosfera, mâinile s-au muiat pe furculite si ochii ni se întâlnesc în aceeasi plutire vaga, de vedere desprinsa. Orisan da farfuria de dinainte la o parte, Popescu își prinde capul în mâini, si capitanul, mic si feminin, cauta stânjenit un subiect de vorba.

Maiorul, desi stie, întreaba cu dispret acru cine l-a trimis pe sas la divizie, si întoarce apoi capul.

Fie din cauza frigului de azi-noapte, fie din alta cauza, sunt bolnav de intestine. Trei zile si trei nopti o duc într-o continua neliniste. O sete de moarte si o adevarata incontinenta a stomacului. Sunt supt ca un cadavru si demoralizat ca un paralytic. Dureri n-am, acute, însa doctorul, care ma vede de trei ori pe zi, e hotarât sa ma trimita în tara la spital. Îi e frica de febra tifoida. Dar gândul asta ma îngrozeste. Sa ma duc bolnav de stomac în tara? Sa plec de pe front din cauza ca am "scaune" dese?

- Domnule, înțelege, vrei sa te duci în tara?

- Vreau, domnule doctor, vreau... dar din cauza stomacului?

Mi se pare ca ar fi ceva, asa, mortal ridicul, ca un general care ar purta umbrela, ca armata de eroi din Tiganiada, care cer lui Tepes soldati sa-i apere de hoti.

- Domnule, te întreb înca o data... Vrei sa te duci în tara?... Nu vezi ce prapadit si jigarit esti?... Vrei, sau nu vrei?

- Vreau... dar nu vreau sa stie lumea acolo... ca din cauza stomacului... mi-am parasit camarazii.

- Dar vrei sa stie ca ai plecat sa faci brânza mare si ai murit ca un erou... de stomac?

Stiu ca trupul asta, supus ca un sclav, nu ma tradeaza, daca vreau.

Dealtminteri, ce-ar zice Corabu, Orisan, Popescu si ceilalti când m-ar sti plecat de pe front, din cauza stomacului?

Baietii vin sa ma vada toti si aflu ca, spre uimirea tuturor, cartierul a numit un nou comandant al regimentului în locul maiorului Dimiu, care gira comanda de la moartea colonelului. E tot un maior - se zice valoros

- dar toti erau obisnuiti cu Dimiu, care se dovedise capabil si bun camarad.

Dumitru îmi pune pietre calde pe burta, beau cinci coniacuri, ma învelesc pâna peste cap si a patra zi, când aflu ca regimentul e plecat, ma urc într-un furgon de bagaje si, fara sa mai spun o vorba doctorului, sunt plecat si eu.

NE-A ACOPERIT PAMÂNTUL LUI DUMNEZEU

Ordin sa marsaluim, cu cea mai mare iuteala, neobosit, spre Sibiu, respingând orice forte inamice vom întâlni în cale. Stiam ca, paralel cu divizia noastra, merg alte doua, una la dreapta, alta la stânga. Pesemne ca la Sibiu s-a întâmplat ceva...

Nu întâlnim în patru zile decât o perdea de husari, care face mereu, luptând admirabil, împingeri de recunoastere ofensiva. Ne tin însa prea mult în loc, dupa opinia lui Orisan, care gaseste ca ne oprim în mod nepermis de mult o întreaga divizie de infanterie, în lupte fara importanta.

Ceialti riposteaza ca avem în fata trupe numeroase. Cert pare numai ca inamicul n-are cu el decât o baterie, deci si fortele de infanterie trebuie sa fie minime. În orice caz, desfasurarea noastra, batalioane întregi pentru simple escadroane, dovedeste ca avem un mediocru serviciu de recunoastere.

Si mai dovedeste incapacitatea conducerii noastre militare, care ignoreaza un principiu esential al razboiului: niciodata nu trebuie sa desfasori, în câmpul tactic, mai multe trupe decât inamicul. Sub nici un cuvânt. Care, si el, nu e decât o consecinta a principiului fundamental: câstiga razboiul armata care a angajat mai putine din fortele ei în batalie. De aceea marii cuceritori: romanii, mongolii, Napoleon etc. nu au biruit decât atâta timp cât au fost inferiori ca numar. Adevar foarte explicabil pentru cine cunoaste cu adevarat psihologia razboiului. În santul cu buruieni al soselei, asteptam ca batalionul din fata sa-si deschida drum.

- Ei, înaintam? ne întreaba surâzând capitanul Floroiu, pe noi, cei doi "pesimisti" ai regimentului.

Orisan e indignat, dar, cu gesturile lui potolite de englez cu fruntea cheala si surâsul condescendent, nu se prea tradeaza. E mai pasionat ca un ofiter activ.

- Asta e înaintare? Nu vedeti ca e câmpul plin de batalioane românesti, ca la manevre? Fara legatura... fara conducere. N-ati vazut ca ieri artileria noastra a tras în propriile trupe si n-a fost nici un mijloc sa i se comunice lungimea tirului?

Intervin, întrerupându-l, ca sa întaresc cele spuse de el.

- Si pe urma, e posibil oare sa nu fim deloc informati despre cele ce se petrec înaintea noastra, despre efectivul, oricât de aproximativ, al trupelor inamice cu care luptam? Dealtfel, nici nu stim sigur unde ne

gasim. Regimentul nostru si cel de artilerie n-au decât un petic de harta împreuna, si e cearta, pentru ca artileristii vor s-o pastreze pentru regularea tirului.

Un camarad e sigur ca luptam cu "divizia de la Sighisoara".

Trece un automobil cu fanion albastru, cu doi ofiteri rasturnati pe perne. Ah, daca generalul ar fi inteligent si daca ar fi trimis automobilul acesta sa ia pe Orisan la masa, o data sau de doua ori - cum am auzit ca se face în armatele straine - câte lucruri ar fi azi poate altfel!

În ultima seara, pe când ne talazim încolonati pe sosea (pentru un mars de noapte) auzim în fata noastra, în întuneric, nu stim unde, o rapaiala scurta si violenta. Coloana se opreste în loc si calareti alarmati încep sa duca si sa aduca ordine.

- Regimentul XX... unde e comanda brigazii?

Se repeta, transmis:

- Comanda brigazii? Comanda brigazii?

- Aici, comanda brigazii.

- Domnul general Y? domnul general Y?

Nimeni nu vede, în întunericul înfundat, pe cel care întreaba si fraza e luata si trecuta ca o foaie, fara sa i se mai stie locul de început.

- Aici domnul general Y... aici domnul general Y...

Gândul mortii, cu tot necunoscutul, mi se pare anesteziat. Ma framânta, cu sâcâitoare grija si neliniste, problema dormitului în frig, în zorii zilei.

Peste o jumătate de ora reluam marsul. Dupa vreo cinci sute de metri aflam ce-a fost. Tunuri sunt rasturnate în santul soselei, morti încurcati printre roti. Coloana merge încet si am timp sa ma abat, în trecut, si sa întreb. O recunoastere inamica, tare cam de un escadron, a asteptat ascunsa într-o padurice, chiar lângă sosea, si a lasat infanteria sa treaca; iar când a auzit uruind artileria, a pus mitraliera sa traga.

Orisan reflecteaza pentru toti:

- Asta e serviciu de patrulare pe flancuri? Daca era un batalion inamic întreg, ce se alegea din toata divizia? Pe mine ma minuneaza însa ca ofiterul raspunzator din frunte, cine o fi fost, nu si-a pierdut totusi capul, a putut sa-si dea seama de unde vin focurile, ce putin numeros e inamicul... a detasat, mi se spune, numai un pluton (uimitor de justa apreciere a situatiei) si a curatat cu el, asa în întuneric, paduricea. O astfel de fapta provoaca atâtă încredere, ca uiti amaraciunea gândului ca nu se iau suficiente masuri de siguranta. Numai acelui ofiter hotărât i se datoreste faptul ca panica provocata în artilerie nu s-a transmis trupei întregi.

Mergem pâna aproape în zorii zilei. Sunt semne ca a doua zi vom avea o batalie serioasa. Batalionul nostru intra în avanposturi pe la trei dimineata, când ne oprim pe poalele unui deal. Compania va trebui sa trimita un post, mult înaintat în fata diviziei. Peste o râpa adâncă si mocirloasa, dincolo, pe dealul din fata. (Asa ni se spune, ca întunericul

ascunde un deal, în fata). Dar patrula se întoarce și ne spune că plutonul, trimis sub comanda unui ofiter, s-a culcat întreg, la o sută de pași de noi, fără să execute deci ordinul. Ofiterii companiei tinem consfătuiri, dar nimeni nu se supără, căci N. e singurul ofiter laș al regimentului și, lucru surprinzător, e privit cu înțelegere, de parcă ar fi un simplu bolnav de stomac, iar el convine, cuminte, cu această considerare. În realitate, așa ca Iuda pentru destinul Bibliei, el e necesar colegilor lui, că să le dea măsura propriei lor valori. El procură fiecăruia tihnită multumire sufletească de a se ști superior.

Eu singur sunt indignat, căci se hotărăște să trec pe lângă plutonul ascuns, să-l trimit la companie și apoi dincolo pe deal să constituie un post de siguranță. Și acum începe una dintre zilele cele mai grozave din viața mea, dacă nu cea mai groznică. Durabilă halucinație de foc și de trasnete.

*

Zorile, din viorii, deveniseră albicioase, iar norisorii de la rasarit iluminați din dos și tiviti cu aur. Trecem râpa, cu un sentiment de voie bună pe care ni-l dădea continuarea înaintării, iar când urcam povârnișul din fata, întâlnim două furgoane, de bagaje, cu coviltir, parșite în fuga de inamic. Le cercetăm surprinși și descoperim că sunt pline de bunătăți. Îmi găsesc o manta de cauciuc, pachete de ciocolată și dulceturi, descopăr scrisori pe care le iau și ziare nemtesti. Oamenii iau și ei, iubitori, cu chibzuială de satios, două putini de brânză. Ordonanța găsește, în sfârșit, mult căutată patură.

După un sfert de oră, urcam până la muchia dealului. Sus, ne găsim în marginea unui platou, ușor adâncit în mijloc, ca un convenabil teren de fotbal, cu iarba verde. În fata, marginea cealaltă e ceva mai ridicată ca a noastră, la stânga hotăr e peretele negru al unei păduri, la dreapta nu-i hotăr lamurit, căci sunt numai creșteri și îmbinări capricioase de muchii și râpi.

Pentru că era ziua, desigur oamenii pe un rând, lungiți la doi pași unul de altul, pun să se desfacă puținile cu brânză, le împart, prefac una goală în scaun și, mâncând ciocolată, citesc în lumina proaspătă a diminetii Neue Freie Presse.

"Scene de groază la Turtucaia - Douzeci și cinci de mii de prizonieri - Bucureștii amenințați - Armata noastră trece ca un tavalug de fier - Telegrama către Mackensen - Wer kann Rumänien retten?" sunt titlurile textului de pe o pagină întreagă.

Totul e nou pentru mine. Acest podiș larg din fata mea, lumina vie a soarelui peste verdele brumă al dealurilor și văilor, bagajele acestea, pare-se ale regimentului 4 de artilerie din Hanovra, bagaje care au văzut Berlinul și alte capitale pe care eu nu le-am văzut, gazeta asta neverosimilă, care e ca un zmeu legat cu sfoara de lumea cealaltă, cu mii de kilometri dincolo de podiș, imaginea pe care mi-o fac despre cei

din Bucurestii "amenintati". Dar mai puternica decât orice, lumina înrouata si binefacatoare a soarelui biruie. Vad totul în fata mea si nu e nimeni la marginea, ceva mai ridicata de vizavi, a podisului. Trimit un bilet lui Orisan:

"Am doua carute cu bagaje, prada pe alese. Trimite «saci» sa încarcam. Ai doua perechi de cizme de conte hanovrez, ca una mi-o lasi mie. Spune capitanului ca astept ordine".

Iar pe dosul biletelului, dupa ce îi trimit un ziar, caci uitasem:

"Am si alte ziare nemtesti f.f. interesante. «Wer kann Rumänein retten?» un articol de maiorul Mohrat. Nu spune la nimeni de bagaje, sa alegem noi ce e mai bun, pe urma le dam lor tot."

Podisul din fata mea e ca o bucata de plai, atât de dulce e scobirea din mijloc si atât de frumos începe, în stânga, padurea din iarba. Sa tot faci "1 Maiul" pe o asemenea pajiste.

Dupa un timp, dincolo, pe dâmbul scund din fata, apare un calaret. S-a oprit ca o statuie pe un soclu. Spectacolul surprinde oamenii, care continua sa manânce însa brânza, cu o tihna taraneasca. E, între noi si el, ca la trei-patru sute de metri. Dupa ce se uita linistit la noi, își îndeamna calul si coboara vreo treizeci de pasi, spre destul de înghitita noastra nedumerire. Pe urma se întoarce si urca la pas pe dâmb, se lasa în golul de dincolo, care duce pâna la Viena.

Numaidecât vin doi infanteristi. Se opresc si ei pe marginea ridicata ca o margine de tava a plaiului verde. Se profileaza pe cerul tare si gol, ca niste ciobani pe o culme. Coboara treizeci de pasi, se întorc apoi, si intra si ei dincolo, în golul pe care nu-l vedem. Pe urma apar pe deal patru, fac întocmai aceeasi miscare, coboara aceiasi treizeci de pasi, se întorc si se afunda înapoi, dincolo de margine.

Revin acum saispnezece insi. Se opresc toti aliniati, se desfasoara în tragatori si pornesc spre noi.

"Sfatul" eroilor mei, care manâncă brânza, e de parere sa-i lasam sa vina aproape, sa vedem ce naiba vor. Acest sfat e foarte influent în pluton, si eu, desi nu-l întreb niciodata nimic, ratific hotarârile lui. Dar nu, iata si cei saispnezece s-au oprit dupa treizeci de pasi, si în loc sa deschida focul, stau si se uita la noi. Ne uitam unii la altii, cum se uita vecinii, în fata casei, unii la altii, peste drum.

Eu ma întreb însa ce dracu mai cred ei despre noi.

Chem pe Nicolae Zamfir.

- Asculta, Zamfire, ia doi oameni si târaste-te prin padure pâna spre ei într-acolo. Vezi ce mai e si asta.

E sigur ca azi vom avea o batalie mare. N-as putea spune ca mai am viziunea aceea de infern, cu mormane de cadavre si cu torente de foc, dar stiu ca va fi destul sa deschida cei de vizavi focul, pentru ca sa cad - asa cum stam neadapostiti - la prima salva. Totusi nu caut sa ne adapostim. E ceva de sport în încapatânarea de a ramâne.

Caporalul s-a întors cu urechi lungi:

- Domnule sublocotenent, nu stiu, dar mie mi se pare ca pun tunuri în bataie. S-aude uruit de chesoane.

Între timp, cei saispzece oameni, dupa ce au mers cu spatele la noi, au ajuns iar pe muchie si, la o comanda, neauzita de noi, se opresc, se strâng unii lângă alții aliniati, fac stânga-mprejur, apoi se încoloneaza ca la un mars de defilare. Un superior loveste în ei, din când în când, cu un baston sau cu o cravasa. Probabil ca vor sa se socoata în curtea cazarmii.

Pe urma, într-adevar, acest "superior", spre neîntrerupta noastră nedumerire, stând cu spatele la noi, primește defilarea trupei, care, de unde suntem noi, pare si mai automata cu pasul ei întins. La sfârșit, se opresc în picioare, pe dâmbul care margineste podisul, aliniati, cu fata la noi. Pare-se ca, tot la comanda apoi, în stânga si în dreapta rândului, din golul nesfârșit de dincolo (care ar putea cuprinde orice posibilitati) apar sus si se aliniaza, unul câte unul, alti soldati.

Pe un petic de hârtie, trimis capitanului, cer sa intervina artileria:

"Sa se traga o salva care sa împiedice punerea în baterie a inamicului."

Astept acum, cu certitudine, începerea luptei, plin de amintirea tirului atât de precis al artileriei noastre. Pe coastele în evantai, din spatele meu, coboara spre fundul vâii companii si batalioane censusii. Îmi zic ca se fac regrupari, probabil, în vederea atacului.

- Domnule sublocotenent, ce soldati sunt aia, care coboara pe vâlcelusa, înspre sat?

- Ai nostri, cine sa fie?

- Asa e, ca bine ziceti, da de ce s-o fi ducând asa înapoi?

- Manevre, Zamfir... manevreaza.

Cei din fata, din marginea cealalta a pajistei, nu mai coboara, stau nemiscati în picioare, împlântati în muchie, ca niste uriasi soldati de plumb, prinsi pe aceeasi lama de cositor.

- O suta cincizeci si doi.

- O suta cincizeci si sase, o suta cincizeci si opt, o suta saizeci.

Oamenii mei îi numara, dar s-au încurcat si sunt nevoiti s-o ia de la capat.

Orisan a venit el însusi, cu patru oameni de-ai lui, cu foi de cort. Nu glumeste. A si intrat sub coviltire, sa încarce bagaje. Ma gândesc, nedumerit, ce e de facut. Cei din fata mea sporesc necontenit si mi-e cu neputinta sa înțeleg ce vor. Atitudinea lor îmi confirma însa, în parte, parerea, dedusa din regulamentul serviciului în companie, care spune ca avanposturile nu deschid niciodata focul, decât daca sunt atacate. Îmi dau seama si care ar fi pericolul: as începe înainte de ora lupta, înainte ca miscarile de manevra sa fie sfârșite, as angaja astfel trupele noastre, pe jumătate la locul lor numai.

- Câți sunt, ma Dumitre?

- Doua sute saizeci, domnule sublocotenent.

Ilie Orzaru îl îndreapta amarât si pagubos:

- De unde? Doua sute cincizeci si sase... acum, uite, sunt doua sute cincizeci si opt, si acum abia doua sute saizeci.

Se corecteaza unii pe altii cei care numara.

O mitraliera, bine pusa la punct, ar face, maturând în fata ei, în câteva secunde, doua sute saizeci de morti.

Suntem grupati, ca doua echipe de fotbal, la distanta fata-n fata, dar parca am si mai bine impresia ca nu suntem decât, câteva minute înainte de descarcarea revolverelor, cele doua grupuri ale unui duel, fata-n fata. Cu deosebirea ca martori, medici, "spectatori", toti sunt aici combatanti, ca distanta e de patru sute de metri poate si, mai ales, cu deosebirea ca, dupa primele focuri schimbate, lupta nu va fi oprita, ci abia va începe, pâna la exterminare, cu interventia artileriei si a tuturor surprizelor posibile - si mai ales cu sentimentul ca si cei care vor scapa dupa zece ore de lupta vor muri poate la noapte, poate mâine, poimâine, saptamâna viitoare, cine stie când. Cel putin razboaiele vechi se decideau într-o zi, în doua, în trei.

Dar artileria noastra nici nu se gândeste sa traga. Agentul de legatura îmi aduce un ordin scris pe un petic de hârtie:

"Batalionul nostru va proteja retragerea diviziei, apoi d-ta vei asigura retragerea batalionului si dupa aceea te vei retrage si d-ta".

Nu mai pricep nimic. Ce sens are aceasta retragere? Si ce noima are aceasta protejare, când nici nu suntem atacati?

Am sa cer un nou ordin mai lamurit, dar mai întâi vreau sa stiu ce am în fata.

- Câti sunt, ma?

- Vreo trei sute si ceva, dar s-au oprit acum.

Soldatii de plumb de pe marginea cealalta, mai ridicata, a pajistei, proiectati pe cerul gol din spatele lor, asteapta tepeni, ce?

Târasc cu privirea pe agentul de legatura pe cararuie, jos înspre râpa, sa vad daca îmi confirma ordinul. Batalionul, într-adevar, se si încolonase pe drumul alb. În clipa asta am avut impresia ca s-au ciocnit doua locomotive, cu un zgomot de iad, si am vazut cele doua carute crescute într-un munte de fum. Orisan trebuie sa fi fost facut praf, cu oamenii lui cu tot.

Acum salva de obuze, urlând aprig peste capetele noastre, se prabuseste în mijlocul drumului, departe, în spatele meu, în plina coloana, ridicând, ca niste brazii, pamânt negru. Oamenii fug în toate partile, ca o adunare în care a lovit trasnetul. Spre norocul lor, la dreapta, pârâul mocirlos are un mal mai râpos, care îi poate ascunde de vedere. Se napustesc multi acolo. A doua salva de trasnete, spintecând naprasnic pe sus aerul, cade tot în drum si face alte patru morminte circulare. Nu mai zaresc decât câtiva întârziati si pe aghiotantul

regimentului, care fuge calare, în galop înnebunit. Goana lui salvează batalionul, căci inamicul, care de sus îl vede alergând, s-a încapatânat să-l vâneze și (poate crezându-l ofiter superior) trage toate salvele după el. Are totuși noroc să ajungă la timp, după un dâmb, unde îi pierde urma. Soseaua crăpa în explozii cumplite.

Nu pot să-mi dau seama de pierderi, pentru că soldații se culcă toți pe unde găsesc, când vin obuzele. După ce trombele de pamânt negru și fum se risipesc îi vezi cenușii, lungiți aici și colo, fără să știi care sunt morți și care sunt numai culcați ca să se ferească de sparturi.

Agentul de legătură îmi da, de pe malul celălalt al râpii, învărtind bratul deasupra capului, semnalul de retragere. Întârziase puțin, căci soldații de plumb au deschis focul și numaidecât, în urmă, au pornit spre noi...

Focurile noastre îi fac să se culce automat. Ne retragem scurt pe muchia râpii și tragem mereu, senin, fără să știm ce ne asteaptă. E un schimb viu de rapaieli și fâsâituri, când dau și eu, agitând mâna, semnul retragerii. Acum pornesc iar spre noi. Pesemne că plecarea noastră nu mai e înșa conforma planului lor, pentru că trasnetele de obuze se prăbuesc acum în plutonul meu. Cadem cu sufletele rupte, în genunchi, ne aruncăm jos, care cum putem, apoi alergăm, coborâm speriați, împrăstiați, fără să știm câți mai suntem, mai ales acoperiți de pamânt și fum cum aratăm acum. E o schimbare de sus în jos, ca și când ar fi căzut tâmpla cerului și jumătate din privești să-și rasucit ca într-un ochi bolnav, ca într-o oglindă, dintr-o dată întoarsă.

O întârziere întinsă, și pe urmă alte suierături. Ne prăbusim odată cu ele. Nervii plesnesc, pamântul și cerul se despica, sufletul a ieșit din trup ca să revină imediat, ca să vedem că am scăpat. Nu îndrăznim totuși să dezlipim obrazul de pamânt.

Fata de cele austriece, obuzele acestea, pe care le banuiesc nemțești, sunt de neasemanat. Trebuie să fie de 105 sau 150, jumătate fuzante și jumătate percutante. Sunt trase prea de aproape și urechea înnebunită nu le aude vâjâitura nepamântească decât aproape, odată cu prima explozie, cea fuzantă, la trei metri de pamânt, după care vine scurt, dar deosebit, a doua catastrofă, care ridică în văzduh o trâmă de humă și fum gros, ca o fântână arteziană neagră. Suierăturile groaznice au ceva de sarpe de fier, de venire întinsă, de "direct amenintător" - atât cât ai timp să auzi din ele - căci plesnesc în detunaturi metalice, care sunt ca niște rupturi deasupra omenescului, racnetul din rarunchi al întregului fier din univers.

Ca un zăvor căzut mortal, prăbusirile mă readuc la realitate, iar seninatatea cretină cu care luptasem în ultimele clipe se transformă într-o durere de cancer al pieptului.

La început caut, cu cei câțiva oameni care se tin după mine cu ochii scoși din orbite, albi de groază, vreun adapost, cât de mic. Dar povârnisul acesta ușor, pe care coborâm după o costisă mai abruptă,

desi scade neregulat, nu ofera nicaieri adâncituri mai mari decât un culcus de câine sau muchii nisipoase, abia mai ridicate ca o perna de capatâi, cu smocurile lor de iarba. Suntem asa, sub cerul vast, si pamântul nu vrea sa ne primeasca. Trasnete vin mereu în noi, dar flacarile nu le vedem, caci închidem cu înclestare ochii.

Cei care trimit obuzele trag cu socoteala, fara sa fie nelinistiti de catre artileria sau focurile noastre, iar de sus, de unde sunt, observatorii lor pot urmari efectul fiecarui obuz si deci pot modifica tirul, matematic. Exploziile se succed organizat. Unele le aud la câtiva pasi, altele în mine. Cum s-a terminat o ruptura, corpul tot, o clipa sleit, își înjumatateste rasuflarea si se încordeaza iar, sec, în asteptarea celeilalte explozii, ca un bolnav de tetanos. Un vâjâit scurt, pe care urechea îl prinde cu un soi de anticipatie, înclestezi dintii, cu mâna îndoita deasupra capului, într-o convulsie epileptica si astepti sa fii lovit drept în moalele capului, sa fii împrastiat. Deasupra ta, întâia explozie îți sparge urechile, te naucesc, a doua te acopera de pamânt. Dar prin faptul ca le-ai auzit pe amândoua, nu esti mort. Animalic, oamenii se strâng unii lângă altii, iar cel de la picioarele mele are capul plin de sânge. Nu mai e nimic omenesc în noi.

- Domnule sublocotenent, ne-au prapadit...

- E rau, Zamfire.

Oamenii se închina neîntrerupt. "Doamne, Maica Domnului, maiculita". Fugim, caci e totuna de stai pe loc. Problema de a sti daca te opresti lângă un smoc de iarba, sau lângă un musuroi de pamânt, e ca de la începutul lumii. Fugim deci la întâmplare, nadajduind ajungem la râpa. Dar acum au cu noi parca alta socoteala, cu grija potrivita. Daca stam culcati, salvele se raresc si ele, pândind; în clipa în care fugim însa, vin dupa noi ca pietrele, prabusind tot, vulcanic. Îi vad pe culme, în picioare, urmarindu-ne cu sentimente de vânatori, cum trageam noi la Bran, de sus pe Magura. Orice încercare a noastra de a fugi îi îndârjeste (sau, cine stie, numai "îi plictiseste").

Abia pot vorbi, caci mi-e paralizat gâtul de atât înghitit în sec:

- Niculae, unde sunt ceilalti oameni?

- Nu...

N-apuca sa termine, raspunsul se rezolva în naruire de munti si fum. Am sucit gâtul ca un pui bolnav, resemnat, ca pe tocat. N-a fost nici de data asta. Pamântul farâmitat, tâsnit în sus, cade acum, cu întârziere, în ploaie pe noi.

Îmi pun, înspaimântat si cu mintea umilita, manusile.

Ma gândeam uneori la sentimentul groaznic pe care îl încearca cei condamnati, care afla numai în ultimul moment ca sunt gratiati. Toata viata lor vor trai sub impresia acestor clipe. Dar noi, aici, care suntem condamnati cu fiecare lovitura si dupa fiecare, parca, gratiati. Chiar când merg ceva mai departe, obuzele trec pe lângă tine, stârnind curent

si vâjâind metalic, cum te târaste un expres când te afli aproape de linie.

Un nou salt, dar vâjâitura ne-a luat înainte, explozia e acolo unde vrem noi sa ne oprim, si când sosim cadem în groapa de obuz.

Ma trântesc jos, cu oamenii care se tin dupa mine. Parca as suporta totul, dar zgomotul nu. Exploziile, ca prabusiri de locomotive înrosite una într-alta, îmi înfig, cu lovituri de baros, cuie în timpane si cutite în maduva spinarii.

S-aud focuri de arma, au început sa ne urmareasca de aproape.

Stiu ca nu mai pot face nimic.

- Vin dupa noi, domnule sublocotenent, geme un om, sfârșit, ca un bolnav de tifos.

E un fel de nepasare parca, mai curând un soi de nesimtire. Toata vointa mi s-a consumat în convulsii. Vin fâșâituri de gloante si, asa, amestecate cu exploziile de obuz, mi se par ridicule si parca departe de simturile mele.

Înca un salt, pentru ca departe, mai jos, e totusi satul. Iar vâjâituri, explozii si înaintea noastra tâsnesc puturi de pacura.

E acuma parca o clipa de întrerupere. Soptesc istovit:

- Niculae, hai s-o luam la stânga. Astia trag anume la zece pasi înaintea noastra, ca sa ne prinda în explozie.

Dar în aceeași clipa vin, naprasnic, vâjâiturile, caci în afara de tunurile care trag când suntem culcati, altele, ochite gata, pare-se, pândesc clipa când ne ridicam. Desigur, profitând de acest prilej, cei de sus fac exercitii de tir, asa cum adineauri faceau exercitii de defilare.

Încercam, sleiti, s-o luam la dreapta. Dar si acolo obuzele ne ajung înainte, caci se calculeaza, prevazând, ca vânatorii de porumbei. Nu pot gândi nimic. Creierul parca mi s-a zemuit, nervii, de atâta încordare, s-au rupt ca niste sfori putrede. Nu pot nici macar sa-mi dau seama daca oamenii din jurul meu sunt mereu aceiasi, daca au cazut, si câti. Acuma nici nu îmi mai vine sa alerg. Se spune ca pe Marea Caspica furtunile sunt asa de groaznice, iar unii oameni si femei sufera atât de mult de raul de mare, încât totul le devine indiferent si nu fac nici un gest de împotrivre, chiar daca sunt ridicati si aruncati în mare. Asa, descheiat de toate, ma simt si eu acum. Nu mai îmi dau seama daca oamenii au obrazurile murdare de pamânt sau de funingine. Abia mai înțeleg bocetul, ca o litanie, ca un blestem apocaliptic, din adâncul adâncurilor parca.

- Ne-a acoperit pamântul lui Dumnezeu.

Omul cu fata stinsa, cu mustata cazuta si colturile gurii înspumate, nu poate spune decât atât, si o spune aproape neîntrerupt. E acum o clipa de liniste. Trag, într-adevar, peste deal, departe, si obuzele trec pe sus de tot, ca o uruiala de vagonete, cautând pe cine stie cine. La vreo douazeci de pasi de noi e un pârâias statut ca o mocirla. Ne privim o

clipa, îmi trec limba secatuita peste buzele arse si pe urma o rup la fuga, caci oamenii vin fara alta chemare. Când am ajuns în mocirla, obuzele lor, pornite odata cu noi, au lovit numai în dâmbul dinainte, l-au saltat parca zvâcnit si l-au înnegrit de pamânt si fum. Urechile vâjâie înnebunite si fara întrerupere, chiar acum, când obuzele nu vin în noi. Dar iata, sunt furiosi de parca ar fi fost pacaliti. Ei rariseră puțin loviturile, pentru ca, acum înțelegem bine, ne credeau morti pe toti. Trag iar, în mocirla, dupa noi. Nadajduim ca, acolo cel puțin, obuzele lovind în moale nu vor mai exploda toate. E adevarat ca numai unele ridica trâmbete de noroi, altele termina îngropându-se flescait. Îmi dau însa acum lamurit seama ca grozavia clipelor e din alta cauza decât a exploziilor. Obuzele însesi, pe care le stim cât niste donicioare, vin izbind de-a dreptul înspre noi, parca în noi, cautându-ne ca niste gloante. Si le simțim mari fata de gloante, asa cum calatorii europeni trebuie sa fi simțit când au fost atacati, daca vor fi existat, de mustele veninoase, mari cât vulturii, din alte continente. Lovesc în jurul nostru ca niste sabii care n-ar izbuti dintr-o singura izbitura sa ne reteze capetele si ar lovi apoi, furioase, vâjâind, în dreapta si în stânga, înainte si înapoi, zapacit si orb, cazând si rupând totul. Ne trântim pâna în gât în mocirla, dar nu putem afunda (oricât de mare e groaza) si capetele, caci ar fi sa murim înabusiti. Fugim, cu tâmplele lovite cu ciocane, printre coloanele de noroi si huma ridicate în fata, înainte, la câte cincisase pasi una de alta. Acum pârâiasul face o cotitura, iar malul din dreapta, mâncat de suvoi, e ceva mai drept. Acolo, cu urechile plesnite, chiar daca nu e adapost de obuze, cel puțin nu putem fi vazuti si e neasemanat lucru aceasta rupere din vederea mortii. Din apa si noroi nu avem afara decât capetele. Suntem sapte insi cu fetele paralizate ca niste bolnavi în agonie.

Ceilalti trag acum cu o înversunare arzatoare, de oameni carora nu le-a reusit, din vina victimelor, o demonstratie.

Stiu ca daca ar lovi chiar în muchia râpii, daca pot spune asa, obuzul ar veni tot în noi si ne-ar face praf, dar nu-mi pot explica nici acum de ce parca nu ar fi atât de groaznic, caci ar fi între noi si el, nu stiu, în prima fractiune de secunda, o perna de pamânt, n-ar fi venirea proiectilului drept si plin, în craniu.

Traiesc, plângând în mine, gândul ca Achile cel incomparabil si viteaz era invulnerabil fata de sageti si sabii - si poate ca tocmai de aceea era atât de viteaz - în afara de calcâi. Eu as vrea sa-mi stea ferit de turbarea de fier, macar craniul.

Patru tunuri trag în fata noastra, la zece pasi, ca prin baraj sa ne taie drumul si patru încearca sa darâme malul (cât un stat de om) de care ne-am lipit. Tot dealul se resimte incnind de izbiturile scurte ca de un neîntrerupt cutremur.

Dupa vreo jumătate de ceas, plictisiti, dezgustati, parca s-au oprit.

Rasuflam încet dar nu putem vorbi de sfârseala. Din cauza noroiului nu ne mai deosebim unii de alții, înghesuiti într-o vatra sub mal, nu mai mare însa ca un pat, unde ne-am târât cu totii. Doar, cu mustata una cu gura, de spuma, Marin Tucheii boceste întruna, silabisind taraganat, ca un blestem, de la început:

- Ne-a acoperit pamântul lui Dumnezeu...

Niculae Zamfir își ia cu mâinile mълul cleios de pe obraji.

Îl întreb cu un zâmbet de recent operat:

- Ai scapat, Zamfire?

- Mare blestem pe capul nostru... Dar noi ne tinem de dumneavoastra, domnule sublocotenent... Ce-o fi cu dumneavoastra o fi si cu noi.

Vreo doi si-au aruncat armele, ca sa poata fugi mai usor.

- Unde va sunt armele, ma Marine?

Clatina din cap cu tristete...

- Armele noastre...

Niculae Zamfir își priveste arma cu magazia încarcata de noroi.

- Dar parca ale noastre mai sunt bune de ceva? Nu sunt destule aruncate pe aici? Ia uite.

- Ia vezi, ma, cu grija, nu vin cumva dupa noi?

Zamfir ridica încet capul deasupra si pe urma parca uimit, parca resemnat:

- Vin, domnule sublocotenent, vin. Sa tragem câteva focuri sa-i mai miram putin si sa fugim.

Scot manusile murdare, iau arma unui om, Zamfir face la fel, înca doi oameni se ridica si ei.

- Trageti pe neochite, repede...

La rapaitura focurilor noastre, cei care veneau ca la plimbare, fara grija, se trântesc la pamânt.

- Eu nu-i pricep, de ce se misca asa de încet?... pâna acum, multi cum sunt, puteau fi de mult aci sa ne ia ca din oala, întreaba unul.

- Neamtul e om cu socoteala - lamureste Zamfir - de ce sa le piara un om, daca ne poate rapune cu scula?

Tirul artileriei reia brusc, exasperat de furios. Din nou avem otrava în sânge. Stiam ca nu se terminase, dar realitatea revenirii e noua. Îmi strâng înspaimântat manusile. Pe urma superstitia ma descompune cu desavârsire. Arunc pachetul cu scrisori... Mi se pare ca ar putea sa fie legatura între acele scrisori furate si insesizabilul joc al întâmplarii, care aduce un obuz la o jumatate de metru la stânga sau la dreapta. Arunc si aparatul fotografic, dar mantaua de cauciuc parca tot vreau s-o pastrez... atât de mare mi-e groaza de frig.

Obuzele care lovesc în mlastina ne acopera din nou obraji cu noroi, iar cele care cauta muchia malului se apropie si se departeaza. Fiecare explozie ne naucesc batându-ne mereu tepi de fier, cu ciocanul, în urechi, si vuieste groaznic de metalic, ca si cum vagoane de tabla ar

cadea de la etaj pe bazalt.

O explozie de obuz e ca o ciocnire de trenuri. Cine ar putea suporta sase-sapte sute de ciocniri de tren într-o singura zi?

Un obuz a lovit în muchie... Mi se pare ca, apropiati, doi dintre oameni sunt loviti de rupturi, dar n-am timp sa vad, caci ochii mi se închid scurt, corpul mi se înclesteaza în convulsie epileptica.

- Asculta, Dumitre, azvârle mantaua aia, ca sa poti fugi mai usor! si ma arunc înainte, caci simt ca stam într-un mormânt. E o fuga deznadajduita, prin albia pâ râului, ca a aghiotalului calare, mai ales ca apa e mai putin mocirloasa aci. La vreo doua sute de metri e o noua cotitura râpoasa. Ajungem acolo trei insi, dupa ce am fost despartiti unii de altii prin fântâni tâsnitoare, cât un turn, de pamânt si fum.

Dam aci peste un grup de opt-noua oameni din plutonul meu, care asteapta un moment prielnic sa fuga.

Din urma mai vin înca doi, dintre cei care fusesera cu mine. Când ajung, mai mult se prabuesc decât se culca, pe urma cauta cu privirea iscoditor.

- Petru Garlici?

Iar celalalt cerceteaza.

- Nu cred, mi se pare ca a ramas acolo... A Mariei...

Si pe urma ne lamuresc: ei au prins de veste ca fugim abia o clipa în urma, asa ca veneau cam dupa noi; atunci au vazut un obuz care i-a retezat capul lui A Mariei...

- ... si fugea, asa fara cap, dupa dumneavoastra, domnule sublocotenent.

- A mers ca la vreo patru-cinci pasi si pe urma a îngenuncheat si a cazut.

Oamenii se închina:"... mama... ma..." Daca nu cumva a fost vreo halucinatie a lor, sabia vâjâitoare a nimerit totusi. Si cel care povestea reia, ca sa-si întareasca pentru el.

- A Mariei a fost.

Acum suntem toti vreo doisprezece.

- Haideti, ca aci e capcana mortii.

- Ne omoara fara lupta.

Dar nu avem totusi curajul sa trecem prin focul de baraj. Daca artileria inamica ar fi batând o zona fixa, ne vazuta de cei care conduc focul, calculata doar pe hârtie, parca hotarârea ar fi mai usoara.... Ar fi ca un fel de loterie, la care chiar daca nu ai decât o sansa infima, trebuie sa încerci. Dar barajul acesta e condus de oameni care ne urmaresc ca pe niste gânganii. Gândul nu ezita, mâna nu le tremura, ochiul alege linistit tinta, caci sunt netulburati de artileria noastra, ca niste mecanici de cale ferata obisnuiti cu rotitele si manivelele lor.

Totusi, în loc nu mai putem sta... Un nou salt, o noua dezlantuire de trasnete (caci acum nu mai trag, cât timp nu se vede nimeni, ci tunul

asteapta ochit gata, pâna când suntem în fuga).

Ajungem totusi în sat, dupa ce mai întâlnim pe drum alti câtiva oameni, din pluton. Poate sa fie acum cam pe la prânz. Stam deci aproape de trei ore sub focul dezlantuitor al artileriei.

În sat e ca o aratare de stafii militare.

Tudor Popescu sta dupa o casa, cu plutonul lui tot.

- Omule, de când te astept...

Sunt încremenit de nedumerire. Când e o fuga generala, el asteapta sub traiectoria artileriei si a mortii.

- Cum era sa te las singur pe aici? Asta-i.... Aia de la regiment sunt niste câini... Nu parasesti un om, asa, cu patruzeci de insi, în fata inamicului care a pornit la atac.

Nu-l iau în brate, nu-i strâng mâna, ci surâd idiotizat.

La o fântâna, ma spal pe fata. Oamenii își iau mâlul funinginos de pe fata cu dosul palmelor.

- Regimentul, batalionul? Unde sunt?...

- Regimentul? Dracu stie... trebuie sa fie la trei ore de mars de aici. A plecat de atunci, din zorii zilei. Compania? o fi si ea la zece kilometri; iar, catre oamenii lui: Hai, ma pacatosilor... Iesiti si aia din pivnita.

Printre casele sarace, bolovanoase, se face o raspântie vaga.

- O luam pe drumul asta, spre dreapta?

- Ce drum, baiatule? acolo sunt nemtii.

- Si-ncolo?

- Si-acolo sunt nemtii. O luam la deal în sus, într-acolo-i regimentul.

Am senzatia ca ne-a cuprins o apa.

Urcam, deci, pe povârnisul dimpotriva, tot pe o vâlcelusa râpoasa, marunta si cu lastari.

Bombardamentul, care în sat slabise de tot, reîncepe iarasi. Acum situatia e însa alta.

Vâlcelusa face oculuri. Când suie în pieptul dealului, nemtii vad pâna în fundul ei si acolo nimic nu ne poate adaposti... Dar când o ia la stânga sau la dreapta, malul e paralel cu ei si ne ofera adapost sigur. Nu avem deci de trecut decât vreo trei-patru zone de baraj, pe care ei le supravegheaza cu grija. Într-un ceas facem si acesti doi kilometri jucând, când e nevoie, ca la un nebunesc joc de noroc al mortii. De doua ori întâlnim despartiti de vai si nu stim încotro s-o luam. Gasim spânzurat în câte un betigas, însa, câte un biletel: "La dreapta, Orisan". (L-am întrebat mai târziu, cu o inexplicabila neînțelegere de ce a si semnat biletelele si mi-a raspuns, cu buna dreptate: Ca sa nu credeti ca e vreo cursa a nemtilor.) Deasupra e un mare platou cu soseaua si alte sate. Adica, exact, e tara obisnuita, ca Sasausul era cazut în albia râpoasa.

Acolo dam peste Orisan... Constituise din oamenii ramasi în urma o ariergarda si ne astepta.

Vine lângă mine cu figura lui, lungă și răsa, înflorită.

- Ai scăpat, mai?

- Dar eu pe tine te credeam făcut praf, acolo la carute...

- Mai scapa omul... m-am ales și cu cizmele. Zâmbeste palid. Ce zici? asta a fost artilerie nemtească?

- A fost.

Ma trântesc jos istovit. Era ca la unu-două după-amiaza. E cald, soarele și lumina albicioasă. Oamenii se adună gramada... Fac socoteala...

Lipsește numai săisprezece, cu cei eventual ratați, cu tot. Acest "numai" se referă la sentimentele de groază prin care am trecut și la risipa de obuze a nemților.

- Dumitre, e ceva de mâncare?

- Avem, domn sublocotenent... ouă și ciucalată de la carutele alea.

Și le caută tihnit în sacul de pânză.

- N-ai aruncat mantaua?...

- Cum o să-o arunc, domnule sublocotenent? ca acum încep ploile... Așa ceva nici domn maior n-are. Dumitru e lung, urecheat, buzat și practic. Cad sleit și nemângâiat. Interminabilul bombardament a sfârșit toate resorturile din mine. Vorbesc rar și numai când e nevoie neapărat să răspund... Ma simt palid și când îmi trec mâna peste obraji vad că mi-a crescut o barbă ca de mort.

Ma întreb întâi, lungit în santul soselei, dacă nu am fost prea de tot demoralizat de focurile de baraj. E o întrebare care nu m-a slăbit niciodată în război, dar care acum mă chină mai staruitor ca oricând: Altul, în locul meu, s-ar fi purtat mai demn?

Dacă nemții înaintau, mă puteau prinde fără luptă, căci e neîndoios că n-aș fi fost în stare să mă apar. Dealtminteri, nici nu mai aveam cui comanda, căci nu aveam lângă mine decât șapte oameni. E o problemă, care și în cealaltă viață (care nu e decât paralela cu cea de acum) mă obsedă mereu, încă din ultimul an de liceu: Sunt inferior celorlalți de vârsta mea? În aceleași împrejurări, alții cum s-ar fi comportat?

Tudor Popescu fumează un chistoc galbui, ținându-l iscusit între aratator și degetul cel gros, cu ochi absenți, căci e gânditor și el, aci în santul cu smocuri de iarba al soselei. El de ce a rămas să mă aștepte?

Știu că din cauza câtorva mici isprăvi, camarazii mei au oarecare admirație pentru mine, iar din cauza gesturilor mele prietenoase, o dragoste de frate. Dar de ce, eu, care cred că îmi iubesc atât soldații, n-am stat să adun ranii căzuți pe coastă? E adevărat că am fost poate cel din urmă, chiar din plutonul meu, dar eu nu știu asta și nici acum n-o știu precis. În sat nu tragea artileria, și Popescu nu trecea prin încercările prin care trecea eu, e adevărat, dar poate că ar fi trebuit totuși să stau să adun din ranii... Și unde să-i duc?... cum să-i transport?... când trupele noastre sunt tocmai la zece kilometri.

Și încă alta obsesie, cu radacini și mai adânci.

Sunt dintr-un neam inferior? Ce as fi facut daca as fi fost la Verdun, sau daca as fi pe Somme, în uraganul de obuze unde trag mii de tunuri o data? E aceasta inferioritate de rasa?

Ei nu sunt din carne si nervi ca noi? Ce suflet au, de pot avea taria sa îndure atâta?

Exista, pe drept cuvânt, vreo rasa aleasa, care poate suporta ceea ce noi nu putem suporta? si atunci trebuie sa trag consecintele firesti pentru toata activitatea neamului meu, pentru raporturile viitoare, pentru gândurile de realizare în viitor, care trebuiesc ajustate mijloacelor modeste.

Nu credeam în nimic... nici macar în Dumnezeu... si aceasta zi, arătându-mi limitele vointei si ale personalitatii în comparatie cu altii, ma dovedea într-o inferioritate de epava. A fost destul sa apara nemtii... focul a doua baterii. Si totusi acum soarele era sus, prietenii ma asteptau... o companie întreaga strânsa prin grija lui Orisan, toata a noastra, pe raspunderea noastra, creata de el din nimic, ca o casa, ca o statuie, ca o gradina sadita, ne dadea un real orgoliu si aproape ca doream sa ramânem în urma. Încolonam frumos acesti o suta si ceva de oameni, facuti dar tarii, lasam o ariergarda mica în urma si pornim.

"WER KANN RUMÄNIEN RETTEN?"

Abia când dam peste un pod care arde mocnit, când vedem pustiul pe care-l întâlnim, sate dupa sate, alt pod care arde, înțelegem despre ce e vorba în realitate. Orisan zâmbeste trist, cu înteles amar, când ocolim prin vad:

- Nu mai am sperante de întoarcere.

Dupa aproape treizeci de kilometri de mars istovitor, care ma idiotizeaza, cu urechile si capetele mereu întoarse înapoi, ajungem din urma, pe înserate, în marginea Nagy-Varosului, batalionul, care ne daruieste cu indiferenta de mecanism o seaca surpriza. Vom ramâne în avanposturi. Sunt atât de obosit, sunt atât de sleit de vointa, încât cu greu ma stapânesc sa nu urlu furios.

Capitanul, îngaduitor si feminin, ma potoleste cu prietenie, uimit (ca un taran care a vrut sa rataceasca prin oras un câine si îl gaseste, aproape de casa, sub dricul carului), dar sincer bucuros când ma vede întors din valea unde ma lasase. Dealtfel, o companie, plecata mult înaintea mea, batuta de artilerie, se împrastiase, se ratacise si înca nu se stia nimic de ea.

- Gheorghidiule, ai rabdare, domnule, s-a dus domnul maior sa explice comandantului ca e trupa obosita.

Raspunsul ne vine tocmai în zorii zilei si mergem sa cantonam în sat, unde dam peste un întreg corp de armata poate, peste o divizie cel putin, în cea mai mare învalmaseala cu putinta.

Dupa ce, cu chiu cu vai, gasim câteva grajduri si doua odai pentru odihna, suntem toata ziua chemati la regiment pentru a primi ordine administrative, pentru încheieri de acte. Mi se dau întâile scrisori venite din tara. Pe un plic e scrisul mare, putin aplecat, al nevastei mele. O pun ca si pe cealalta, a mamei, în veston, fara sa le citesc. Întâlnim, dupa atâta vreme, întâia oara, serviciile regimentului si toata ziua ne e luata cu diverse completari de rubrici, rapoarte, lamuriri. Nu ne-am luat soldele si e musai sa le luam, semnând stat. Trimit banii, cu care n-am ce face, pe doua adrese cunoscute, la întâmplare aproape. Dumitru mi-aduce vestea ca lada cu bagaje a fost sparta... sau s-a stricat... destul ca e goala cu totul. Nu mai avem decât ce e pe noi.

Venim pe drum spre cantonament; Orisan îmi sopteste cu gând îngenuncheat:

- Wer kann Rumanien retten?
- Ce vrei sa spui?
- Am citit de doua ori ziarele. Pierdem razboiul.
- Si ce putem face?
- Douazeci si cinci de mii de prizonieri la Turtucaia.
- Daca generalii nostri nu stiu un principiu de tactica, elementar: ca o batalie prost angajata nu se continua, ci provoci alta, ca Joffre la Marna. Mitica Radulescu e indignat.
- Adica voi credeti prostiile alea despre Turtucaia? E congestionat de mânie. Credeti toate prostiile nemtesti?... Si pleaca aproape întorcându-ne spatele.

Orisan se uita lung dupa el si pe urma ma ia de brat:

- Crezi tu ca oamenii de isprava de-acasa, câti or fi, stiu cum e condus razboiul românesc? Îsi dau seama ca nemtii vor ajunge la Bucuresti?
- Poate ca da... poate ca nu.

Ma priveste apasat, cu trasaturile prea simple în linii drepte.

- Asculta, Gheorghidiule, unul din noi doi, poate amândoi, trebuie sa plece la Bucuresti... Trebuie sa gasim acolo oameni care sa ne asculte, cât mai e timp.

- Cum o sa pleci de aci?

Se apropie strâns de mine:

- Am vorbit cu Dimiu. Poate se va gasi vreo însarcinare. E vorba sa se trimita un ofiter, ca sa aduca un transport de la partea sedentara.

Surâd cu mila.

- Va pleca desigur aghiotantul regimentului sau altcineva.
- Maiorul Dimiu va face sa plece unul din noi.
- Orisan, ce crezi tu ca putem face acolo?
- Sa vorbim cu vreun parlamentar influent, care sa le deschida ochii tuturor.

Am rupt o ramura de copac si-i numar frunzele.

- Asculta Orisan, daca mergem acolo, nu-i decât un singur leac:

revolverele. Ai curajul asta? Daca vrei, dezertam... Esti în stare?

A ramas îngândurat.

- E prea complicat...

- Atunci, sa lasam lucrurile cum sunt.

Dupa-masa dorm vreo doua ceasuri si când ma destept îmi aduc aminte de scrisori. Mama îmi spune ca acasa sunt toti bine si: "Stefane, mama, roaga-te lui Dumnezeu în fiecare seara, ca el ne e singura nadejde... si vezi, fii cuminte... fa si tu cum fac altii". Biata mama, cum crede ea ca "fac altii"? Nevasta-mea, pe hârtie lunga mov, îmi multumeste pentru donatie: "A fost o surpriza, m-a uimit... Sa te gândesti acolo, în razboi, atât de mult la mine.. Îti multumesc înca o data ca ai fost atât de dragut în chestia lirelor, si-mi pare foarte rau ca ultima oara ne-am despartit putin cam rece. Dupa plecarea ta am fost trista si a treia zi am plecat din Câmpulung. Singura... cu servitoarea... de-abia am gasit locuri în tren. Aici am gasit totul în regula. Scrie-mi daca poti, si cât poti mai mult. Scrie-mi unde ai pus cheia de la biroul american, unde sunt actele... Ieri am fost la mama... ca sunt singura toata ziua... Te sarut, scrie des cum te afli. E adevarat ca înaintati mereu? aici e o mare bucurie."

Cheia de la birou, actele, am fost dragut (?). Ce pot sa fie pentru mine toate astea?... Ei au acolo pe "mâine". Ce stiu ei de ce a fost ieri în realitate în satul Sasaus? Propozitiunea "ca sunt singura toata ziua" ma face sa zâmbesc, nu pentru ca o recunosc tipica si atât de masinal mincinoasa, cât pentru ca îmi aduc aminte cât am suferit din cauza ei. Acum totul e, parca, din alt tarâm, iar între noi abia daca e firul de ata al gândului întâmplator.

O singura curiozitate, ca de amator de tablouri, am: Cum o fi lumea asta, care stie ca armata e în razboi? cum e atmosfera strazii, a restaurantelor, cum vorbesc la masa? as da nespuse de mult sa vad acum un exemplar macar din ziarele mari, de dimineata, sa citesc, dedublat, cu ce litera? cu ce titluri? vestile razboiului românesc.

- Nu dormi, Gheorghidiule? ma întreaba de pe patul celalalt Tudor.

- Ba da... am dormit... Citeam acum scrisori de acasa...

- Hai sa vedem caii lui Corabu.

E un adevarat loc de rendez-vous ofiteresc grajdul vecin, unde capitanul Corabu tine patru cai, prada lui de razboi.

- Asta-i din grajdurile lui Esterházy, arata cu mândrie noul proprietar un roib pintenog, subtire si nervos ca un cal de curse. I l-am luat unui conte.

Corabu, ca sa-si poata face colectie de cai, a întins cele mai abile curse patrulelor de husari. Adica numai trei a capturat, ca pe unul l-a ales dintr-o herghelie întâlnita si l-a platit, fata de martori adusi anume, cu bani buni si foarte cinstiti socotiti la pret. Admiram cele patru animale subtiri, si vii ca jocul de izvor, cu dezinteresarea cu care le-am fi privit

pictate.

- Si ce faceti cu ei, domnule capitan?

E sincer uimit.

- Cum ce fac cu ei? Dar în timp de pace un cal ca asta ma va costa solda pe un an, domnule.

- Sigur, un maior are nevoie de cai, îi completeaza gândul, crezând ca glumeste, un locotenent de administratie...

Dar capitanul e destul de acru:

- Maiori ajungeti voi, hotii astia de la intendenta... eu am sa fac însa un grajd de cai de curse...

- De ce hoti, domnule capitan, de ce ne faceti hoti?

- Uita-te la el, ni-l arata cu dispret capitanul, netezind mereu coama de matase a roibului. Ne trimit, ori nu ne trimit hrana, ei o trec la ordinar. Ba si atunci când ne-o trimit, o iau cu japca de prin curtile oamenilor si o trec apoi gras la socoteala.

Râdem toti, râde galben si locotenentul, dar pâna la noi a ajuns zvonul ca acei de la etapa au trimis - siguri cum sunt ca scapa - câte-o adevarata zestre acasa.

Ca sa ne împace, locotenentul ne cheama la magazia diviziei, sa ne dea tigari si vin bun, înfundat.

Pe drum discut cu Orisan si Tudor Popescu:

- Pe locotenent îl înțeleg, e sigur ca se întoarce, dar Corabu?

- Da, e ciudat... încrederea asta...

Corabu îmi da o spaima linistita, ca un bolnav care, spre deosebire de toti cei din jurul lui, nu stie ca impresia de multumire si bunastare pe care o are e semnul agoniei apropiate si face planuri unde sa-si petreaca vara.

Pe strazile satului, transformat într-o provizorie capitala de regat militar, e o miscare de trasuri, furgoane si automobile chiar, chesoane si tunuri trase în marginea drumului, care desfid orice gând de ordine.

Curtile sunt toate pline, cum sunt pline de care si trasuri curtile hanurilor în zilele de târg, iar oamenii forfotesc în toate partile.

Vinul si gustarile, probabil de la popota diviziei, sunt delicioase.

- O saptamâna, doua, cât mai stam aici, Vasiliule, suntem musterii tai.

Îți facem vad.

Un locotenent scurt, cu mustata blonda, întreaba mirat:

- Credeti ca stam aici doua saptamâni?

- !?

- Trei zile, o saptamâna cel mult.

- Trei zile? Pentru asta ne-au adus la divizie?

Ne vizitam cantonamentele si hotarâm ca seara sa luam masa împreuna cu toti amicii, Tudor Popescu, Orisan, Mitica Radulescu si cu mine.

Dar se vede ca ordonantele au vorbit despre banchetul nostru, ca se mai invita si altii.

- Tu ce aduci? A nu, pui fripti avem... Si sardele avem.

- Da?... eu am ardei umpluti...

Ne prapadim de râs o clipa... ardei umpluti?... ce idee, asa seara?...

- Dar, ardei umpluti... ca a gasit masina de gatit.

Pe jumătate suntem convinsi... Orisan chiar face reflectia rezonabila:

- Draga, ardeii umpluti sunt o mâncare adevarata, de oameni asezati... cu pat si masa... nu pui fripti, de oameni vesnic pe drum.

Fireste ca suntem de acord, dar acum, amicul nostru primeste cu greutate.

- De, nu stiu... daca o sa ajunga... n-am decât o tava.

Constat iar ca pe front nu mai sunt acele tipuri "pitoresti" de care e atât de plina literatura. Toti cei care sunt "pitoresti" o vor - si sunt constienti de asta - asa cum vor sa-si faca un "cap" cei care-si lasa barba. În tic, în formula repetata, e ceva de cabotinaj. Dovada ca, daca pe un chefliu cu ticuri pitoresti îl scuturi si îi vorbesti grav si serios, nu mai face pe caraghiosul, nici pe actorul. Dar razboiul e mai ales sinceritate, aproape de pamânt si piatra. Nu e teatru, chiar când e gluma. Nu exista deci tipuri pitoresti decât la popote, la intendenta si la etape. Acolo, când sunt uneori, si cei de pe front se lasa ispititi. Acum suntem numai veseli.

Pe înserate a început sa burniteze. În odaia mea, patul cu cearsafuri albe e facut (n-am dormit în trei zile decât trei-patru ore pe apucate) si masa e întinsa cum se cuvine pentru sase "persoane", nu insi. E un soi de veselie, chiar când masa e încarcata si paharul plin, cam la fel cu veselia uscata a figurantilor de teatru, care sunt veseli, striga si beau din cupe goale.

Dar când aduce castronul cu aburi de supa delicioasa - unde l-o fi gasit?

- ordonanta e oarecum grijulie:

- Domn sublocotenent ... nu-mi miroase a bine.

- Ce, ma, ardeii lui Vasilescu? întreaba Mitica.

- Nu, XY a primit ordin de echipare...

Lingurile au cazut în farfurii. Parca a turnat cineva laturi în supa.

- Ia vezi, ma... Nicule... Paraschive, aia de-acolo, ia duceti-va sa vedeti ce e...

Nu mai manâncă nimeni. E o enervare joasa, facuta din dezgust si istovire. Suntem brigada cu XY.

Paraschiv se întoarce cu un chiot de bucurie.

- Numai XY... la noi nu e nimic.

Dar atât nu e de ajuns ca sa ne readuca pofta de mâncare. Nici nu vorbim macar... Tudor Popescu s-a dus sa se trântesca pe unul din paturi, în asteptare.

Tignale prelungite si, în strada, comenzi scurte, corectate. XY se formeaza pentru plecare în seara.

- Sa vedeti, draga, ca pe noi ne lasa în pace. Am eu o presimtire a

mea... ca pe noi ne lasa în pace. Uite, eu manânc fara grija...
Noi ceilalti ne multumim sa fumam fara sa spunem o vorba.
La ora 9 vine ordinul sa ne echipam. Ne încolonam apoi pe o ploaie rece
si patrunzatoare de toamna.

- Vedeti, domnule sublocotenent, daca aruncam mantaua de cauciuc...
- Bravo, Dumitre, esti o ordonanta clasica...
- Da, dom sublocotenent...
- Ce da, ma?
- Sunt asa... cum spuneti dumneavoastra.
- Esti un prost.

Sunt îmbracat tot în costumul ofiteresc subtire (caci abia mai târziu
ofiterii se vor îmbraca cu aceleasi haine, vag ajustate, ca si trupa) cu
care am plecat în ajunul Sfânta Mariei.

Toti îmi admira cu invidie mantaua... Orisan are perechea de cizme de
husar lungi, rosii, dar se codeste sa le puie, caci îi e frica sa nu fie, într-
o eventuala lupta, prea vizibile.

Pornim încet dupa chesoanele de artilerie, ca dupa un dric. Nu se vede
nimic si, dupa ce iesim din sat, drumul, din cauza ploii dese, care
desfunda, e o adevarata mlastina. Credem ca nu intram chiar azi sau
mâine în lupta; ba înca ni se pare sigur, dar drumul asta prin noroi, în
întuneric bezna, sub palele de ploaie, e îngrozitor. Alunecam, ne tinem
unii de altii si ajungem cu toti în santul din marginea drumului.

- Atentie... pod sfârâmat... se transmite, venind din om în om,
înstiintarea. Dar cum întunericul e prea de nepatruns, cadem toti, rând
pe rând, în mocirla. Ne scoatem, târându-ne, unii pe altii. Mai fiecare
pas e facut din trei pasi: unul alunecat spre dreapta, altul îngenuncheat
la stânga si în sfârșit cel bun înainte.

Mi-e imposibil sa stiu în ce directie mergem.

- Atentie... atentie... cheson împotmolit.

Ocolim asa ca sa ne conformam indicatiei, desi ne întrebam daca nu
cumva acum gresim. Trecem probabil pe lânga un tun, dar nu stim
unde e...

Sunt sleit... mi se îndoiaie genunchii uzi...

Ghetele de sevro mi-au devenit ca niste bandaje de noroi rece în jurul
picioarelor...

Mi le smulg cu greutate, ca si când pamântul mi le-ar suga.

Ploua mereu si întunericul e atât de mare de parca suntem rataciti într-
o mina, fara un chibrit, fara o unda de lumina macar. Între o pâlpâire
de tigara si soarele tot, e mai mica deosebire, fara îndoiala, decât între
o lucire de zid alb si întunericul absolut.

Când uneori drumul ocoleste, întunericul devine si el mai lichid si ne
spala obrazii.

Undeva, înainte, s-a aprins o lumina. Imediat încep urlete: stinge...
stinge lumina. Si e fara noima, caci o lumina nu poate indica o pozitie,

de vreme ce nu i se poate determina locul. Bâjbâim mai departe prin întuneric.

- Zamfir... Nicolae Zamfir... Nu raspunde nimeni. Zamfir!... Pun mâna pe cel din stânga mea: Tu esti Zamfir?

- Nu sunt, camarade... Zamfir s-a dus pisemne - si aci îmi trânteste o porcarie soldateasca.

- Ma, cine esti tu, ma... n-auzi? si îl iau de gât...

Cineva îmi recunoaste vocea:

- Ma, e don sublocotenent de la a noua.

- Don... don... sublocotenent... eu sunt dintr-a saptea.

- A saptea? apuc de ranita pe cel dinaintea mea... Cine esti? Din ce companie esti?

- Vasile Tonitu dintr-a saptea.

- Ma, aici sunteti dintr-a saptea?

- Nu, don sublocotenent, a opta, îmi raspund cinci o data.

- Dar a noua unde e, ma?... Ei, a noua...

- Aici, don sublocotenent, raspunde unul si parca îi e vocea fosforescenta, atât de mult o simt.

- Unde sunteti, de aici: înainte... înapoi?

- Pai nu stim unde sunteti dumneavoastra...

- Ma, care are o izmana... o camasa alba... Puneti-le pe spate, ca sa ne mai lamurim putin.

În sfârșit, ne regasiram... Compania era în urma.

Sa tot fie miezul noptii...mergem parca de o vesnicie. De repaos nici vorba nu poate fi... Adica nimeni nu se poate aseza... caci de stat în picioare, în loc, stam la nesfârșit. Suntem parca la sute de metri, îngropati în pacura.

Frigul nu-l simt înca decât la picioare... când stam în loc... dar ma gândesc ca la un vis nebun, ca as putea sa fiu într-alta parte... ca la ora asta exista oameni care dorm în pat... sau într-un bordei uscat... ca exista oameni care se odihnesc într-un grajd, fie si pe baligar cald.

- Loc... loc... loc!

Artileria...! Vine din urma artileria.

Stiu ca e artileria numai pentru ca acum, în loc sa ma lovesc de cei din dreapta si stânga mea... ma lovesc de boturi de cai si roate de tun.

Oare artileria merge tot asa de încet ca noi? Oare caii vad mai bine?

Dupa un timp, tunurile se împotmolesc si se descopera ca infanteristii se asezasera pe lanturile care leaga ante-trenurile. Urlete, înjuraturi, uruit de fier si de roti iar; si, trimise parca nu se stie de unde pe deasupra, strigate îngrijorate de "tacere!".

De la o vreme oboseala îmi da ca un val de nebunie. De trei zile si trei nopti n-am dormit decât aseara, în santul soselei doua ore si azi dupa-masa alte doua. Acum picioarele nu mai gasesc nici macar sprijin, în noroiul care aluneca sub ele, de parca am cauciuc la genunchi. As vrea

sa ma las jos, sa treaca peste mine bocancii camarazilor, copitele cailor. Macar daca as fi aghiotant de batalion, sa merg calare.

Mi se pare atât de puțin ceea ce cer. Sute de artileristi calare, ofiterii de la capitan în sus calari, aghiotantul calare, fireste si ei aci în iadul acesta de noroi, dar la regiment, la brigada, la divizie, la toate aprovizionarile si la toate birourile, la toate misiunile si la toate depozitele, atâti alti ofiteri. Nu voi sa fiu departe de foc, ca ei. Nu as vrea decât un cal, pe care sa merg alaturi de camarazii mei, mai robusti, pare-mi-se.

Mergem toata noaptea si acum am pierdut absolut masura timpului, totul capata pentru mine o senzatie de vesnicie, de existenta inumana.

De la o vreme începe sa ploua din nou, caci statuse un timp.

Zamfir, care ma regasise (fara sa ne vedem fata) si voinic ma ajutase sa lupt toata noaptea cu noroiul, îmi da vestea ca se va face ziua. Îl întreb, îndurerat parca, de unde stie asta.

- Va spun eu, domnule sublocotenent, daca începe iar ploaia, e semn ca ne apropiem de ziua.

Într-adevar, peste câțva timp întunericul începe sa se încenuseze. Pe urma devine ceva mai albicios, ca deasupra marii, asa încât, desi au început sa se zareasca ramuri negre de copaci, oamenii nu se vad înca decât ca prin ceata, caci au si ei uniforme tot cenusii.

Ploaia a devenit vie. Vântul ne repede din când în când în fata pânze de apa rece. Suflam greu si mergem înainte.

Când s-a luminat de ziua, parca am iesit dintr-un tunel. Ploaia si vântul de toamna reped în copaci si tufisuri, verzi înca, palele de nori albi care se târasc pe marginea drumului, caci acum suntem într-o padure tânara de carpen si stejari. Ne cautam oamenii si din mers ne reconstituim unitatile. Dupa un timp coloana s-a oprit. Dar acum începe altceva tot asa de grozav ca oboseala: frigul care ne amorteste... Dupa ce ne-am odihnit ca niste cai, când pe un picior, când pe celalalt, începem sa batem pe loc din talpi. Îmbracamintea e toata leoarca, lipita cu clei rece de noi, ghetele de sevro mi s-au spart azi-noapte si acum, cu ciorapi noroiosi si boturile atârând, e mai rau decât daca as fi descul. E un frig care ajunge pâna la oase... Dealtfel, de-a lungul spinarii îmi simt pe piele, alunecând ca melci reci, siroaie de apa, care tremura încet, ca pe geamul pe care ajunge ploaia. Sunt ploii calde de vara, asta e o ploaie deznadajduita si înghetata de toamna.

Pe la noua dimineata abia, maiorul o ia la stânga pe o vâlcelsa, pe fundul careia s-a adunat un strat gros de frunze galbene uscate.

Mergem acum în fuga. A început acum, sau am crezut-o noi, departe, o lupta vie de artilerie. Câte vâlcelse ca astea am vazut eu, cândva, în alta viata, de la fereastra vagonului-restaurant, între Pitesti si Slatina! Ajungem într-o vale mai larga putin, prin fundul careia trebuie sa fie, pe sub rachite plouate, vreun pâraias. Departe, la câțiva kilometri în dreapta noastra, pe o coasta larga, urca, atacând pare-se, batalioane

de ale noastre. Noi credem ca inamicul ocupa aci dealul mic si paduros din fata, al carui povârnis e batut si de artileria lor si de a noastra. La dreapta, el face îndeosebi un baraj puternic de vreo cincizeci de metri largime, socotind, dupa cât se pare, ca pe acolo duce calea noastra. Ploaia a stat iar.

- În tragatori... în tragatori.

Maiorul porneste împotriva dealului împadurit din fata, si cum crede ca acolo e inamicul, dam în tragatori un adevarat asalt. A fost, poate, si s-a retras, nu-mi dau seama, dar când patrundem în padure urlând: înainte... înainte!... nu gasim pe nimeni. În schimb ne împrastie focul artileriei noastre, care loveste în plin.

- Sa nu mai traga artileria noastra... sa nu mai traga artileria noastra! urla disperata toata lumea.

Nu ne ramâne decât sa alergam mereu înainte: de partea cealalta a dealului privelistea e foarte cuprinzatoare. E un fel de uriasa strachina verde, de doi-trei kilometri larga, cu mici culmi, bune de pasune, pe toate marginile, cu padure pe stânga. Prin mijloc, pârâiasa mici cu tufisuri marunte, îngalbenite. Nici urma de inamic. Dar n-am aparut bine si artileria lor - caci o cunosc, e tot cea de alaltaieri - ridica trombe de pacura si fum înaintea noastra, trasnind si rupând fier.

- Înainte, si fa legatura pe dreapta! îmi striga maiorul Dimiu. Legatura... legatura... treci prin baraj.

Si cum crede ca nu aud bine cauza bubuiturilor, îmi arata cu mâna, si apoi spre stânga:

- Voiculescule, prin padure... padure... padure, n-auzi? ... înainte...

Cad lovituri împerecheate de trasnete. Tot dealul zvâcneste când e lovit în coasta. Cratere negre cât niste roti mari de locomotiva rasar apoi în iarba.

Loviturile sunt întrerupte si oamenii se opresc îngroziti. Situatia e însa mult mai usoara ca alaltaieri. Barajul e fix si orb, iar cei care trag sunt desigur foarte departe. Unde ne gasim acum, la douazeci de pasi de el, nu cade nici un obuz, iar daca traversam patruzeci de pasi printre trombele de brazii, de asemenea, nu mai cad obuze.

Cu ochii sufletului închisi, în picioare, strig pe nume câtiva dintre oameni... "Zamfir Niculae... Ciorbăgiu... haide". Dar dupa câtiva pasi oamenii se opresc, si în carnea si nervii mei e un consimtământ.

Înaintea noastra sunt culcati alti tragatori. Barajul e ca sa împiedice sosirea noastra, a rezervei, si nu avem puterea sa ne repezim sa trecem prin el. Pamântul tot se zguduie. Unul dintre acele animale apocaliptice, mari cât un munte, dar ne vazut acum, râcâie si azvârle pe o zona anume pamântul, ca un câine sau ca o fiara care cu picioarele si ghearele își face groapa.

Cu un genunchi pe pamânt, fara arma si dupa ce am dat si mantaua ca sa ma simt mai usor, caut cu privirea un loc de trecut. Pare-se ca spre

stânga obuzele cad mai ritmic, asa încât s-ar putea trece. Dar deodata o serie de fâsâituri suierate, de sarpe întarâtat, si aliniate ca din nai, trec pe lângă mine.

- Mitraliera... trage mitraliera... culcati!

- Suntem pierduti, caci culcati... neculcati... asa fara adapost, batuti de mitraliera, e moarte sigura.

- Zamfir... Grigorita...

Si ma napustesc înainte în baraj.

Naruite lângă mine, obuzele sunt parca prabusiri de trasnete, cazute pe casa alaturata, dintre cele care fac sa-ti plesneasca geamurile. Si trasnetul nu e nimic pe lângă aceasta dezlantuire, caci e unul singur si, odata cazut, te gaseste scapat... dar aici, tocmai pentru ca a venit unul, stii ca mai vin si altele.

Când în plin baraj vine vâjâitura, cad sau cadem poate, caci nu vad nimic, cu anticipatie... "Nelovit" e constatarea de un sfert de clipa.

Din nou o goana înnebunita...

Sunt dincolo... în plina bataie, pentru atacul de baioneta... Parca am trecut printr-o poarta. Nu ma gândesc la poarta barajului, ci la un fel de poarta nevazuta, înalta pâna la cer... a mortii... a lumii celeilalte, dintre spatiile reci.

Totul da impresia de nou... originar...

În fata, am ajuns din urma, într-o mica vâlcelsa, un lant de tragatori, culcati în tufis si printre smocurile de copacei... La dreapta, la câteva sute de metri, un lant de tragatori, al nostru, se abate înapoi - vad bine, caci sunt si ei pe pasunea larga - ca un gard prabusit întâi la un capat... pe urma la celalalt... nu vad nici un soi de inamic... decât foarte departe la stânga în fund, pe un dâmb, un sir de oameni culcati ca niste mogâldete, exact ca tintele culcate pe câmpul de tir de la regiment.

Ma scol în picioare si strig si ofiterului pe care l-am ajuns din urma:

- Domnule capitan, hai înainte.

Toata lumea îmi urla ca la teatru, când ai din urma nu vad: "Jos! jos!"

- Stai jos, domnule, ca ne iau focurile lor în primire... Vrei sa ne descopere aici? Lasa sa-i ia prin padure, pe flanc.

Se aud la stânga, unde e restul batalionului nostru, urlete neîntrerupte: "Înainte... înainte...", deci ramânerea pe loc mi se pare o dezertare.

Constat, asa pentru mine, cu gratuitate, în clipele acestea de moarte, ca nici pe departe nu e acea "ploaie" de gloante prin care se spune ca trebuie sa treci la razboi. Din când în când câte un strop de piuituri, ca vântul toamna pe câmpie, când gloantele trec mai pe sus... fâsâituri suierate, de sarpe, când sunt aproape. Pe deasupra trecu anuntate naprasnic, mereu, cum se anunta uruind trenurile, obuzele. Apoi, izbesc pereche, în dâmbul din spate, cu un fel de titanica nerozie, transformând doar padurea în ruine si fum, caci cred ca nu mai e nimeni acolo, iar dealul n-au sa-l poata darâma, oricât l-ar zgudui.

"Degeaba" chiar, nu e... Înțeleg ca așa, batând haotic în dâmbul acela, în afara de faptul că ne-au redus toată artileria la tăcere - căci nu mai trage nici un tun românesc pe aci - ei fac un fel de demonstrație gratuită ca toate demonstrațiile simbolice, ca soarta, nu numai a mea, dar a armatei întregi e pecetluită. Câtă vreme ei pot dezlanțui în liniște un uragan ca acesta, prin care nici o unitate nu poate trece neînjunghiată și nedeorganizată, e înfrângerea.

"Wer kann Rum"nien retten...?"

Deodată, cam din dreapta, vine un șnop de piuituri, care se înfig printre noi în pământ ca ghearele și provoacă un urlet de bâlci.

- Paziti... trag ai noștri în noi... paziti!

Un lant care a apărut sus pe coastă, neștiind unde se găsește inamicul, cum n-am știut nici noi, crezând că tot ce e după culme e dușman, trage în noi...

Fugim urlând și ne adapostim, încocârjați, în sivoiul vâlcelușei.

- Nu mai trageti... se strigă înapoi... nu mai trageti!

Acum văd că sunt câțiva morți... cu capul culcat pe brat, cu fața în sus, toți cam în aceeași atitudine. Parte sunt desigur loviți din spate...

S-a dus elanul de la Olt... de la Magura Branului.

E în mine o tristete mânăjită, ca de moarte. Mult la dreapta, se întorc în picioare (nu sunt urmăriți cu focuri? nu e luptă acolo?) pâlcuiri-pâlcuiri dintr-ai noștri. E ceva de înmormântare în amurg sarac.

Carti de citire, articole de gazeta în patruzeci de ani, sunt goale ca niște sertare, înaintea acestei retrageri care e realitatea...

Drama războiului nu e numai amenințarea continuă a morții, macelul și foamea, cât această permanentă verificare sufletească, acest continuu conflict al eului tău, care cunoaște altfel ceea ce cunoștea într-un anumit fel.

Rămân așa în vâlcelușă, cu lantul întreg de oameni plouat până la piele, ros de tristete, cam jumătate de ceas. Oamenii privesc cu îngrijorare spre dreapta. "O să ne ia pe flanc." Dar e o imposibilitate... nimeni nu e pe flanc, nu se vede picior de inamic.

Ai noștri trag în mod stupid, în sus, orbeste - de altfel, nici nu vedem nimic. E o rapaială asurzitoare.

Iată însă că în stânga, în pădure, reîncep iar urletele batalioanelor noastre: "Înainte, înainte..."

Nu mai pot sta locului.

- Hai înainte, domnule capitan... hai, că auzi... la stânga...

Într-un anumit sens, nu-ți trebuie prea mult curaj ca să alergi înainte; de vreme ce câmpul e gol, da, cât de cât, o impresie de manevră.

Capitanul îmi arată cu mâna că în pădure, înapoi, se întâmplă ceva...

Cu mustați mari, cu obrazul sprijinit în cot, între oamenii lui, capitanul e o enigmă pentru mine...

Când azi tot vom muri - căci azi e ziua, nu mai încapă nici o îndoială -

ce câștig e sa fii plesnit de gloante aci, în loc sa mergi înainte?
Strig cu o frenezie animalica, beat de propriul meu urlat: "Înainte...
înainte..." Capitanul cu oamenii se ridica si pornim tot lantul înainte,
urlând mereu. Mergem ca la trei sute de metri, în salturi succesive.
Acum gloantele care veneau rare miauna des... O mitraliera toaca,
departe, dar loveste prea scurt. Ridica pamânt si iarba, la vreo cincizeci
de metri în fata mea. În padure strigatele românesti au ramas în urma.
Inamicul lucreaza tacut si automat ca o masina de precizie.
Capitanul comanda un foc spre padure în dreptul nostru, ca eventual sa
lovim în flancul celor care, crede el, tin fata batalionului nostru.
Protestez cu îndârjire, caci am certitudinea ca tragem într-ai nostri. Dar
nu mai pot face nimic, focul s-a dezlantuit.
Mai departe, nu mai mergem.

- Lasa, domnule, sa asteptam aici, sa-i ia pe flanc prin padure.

Înteleg acum ca gândul oricarei manevre, în afara de înaintare, pe
câmpul de tragere, e moartea si înfrângerea.

Reiau mereu, urlând: "Înainte... înainte" si urletul însusi e un stimulent
formidabil si un narcotic în acelasi timp, ca un pahar de vin, dat dintr-o
data pe gât. Alegerea încinge si ameteste.

- Zamfire... Marine... Ciorbagiu... hai.

M-am ridicat în picioare... snopul de gloante vine aproape, însa nu cade
nici unul dintre cei care fug cu mine înainte.

Ne oprim dupa zece pasi, dar ne ridicam numaidecât: în fata noastra
sunt vreo doua gropi de obuz. Alergam lunecând pe iarba plouata si ne
înghesuim câte patru-cinci într-o groapa. Dar acum e o înversunare
groaznica împotriva noastra, caci s-a întâmplat un lucru neasteptat. Cât
timp eram culcati în iarba, nu eram vazuti. Ridicându-ne însa ne-am
demascat... si acum, în haine verzi pe negrul groapei de obuz, suntem
bine lamuriti. Fâsâiturile sunt dese, dar pe sus. Vin si din fata si din
spate, de la cei ramasi în vâlcelusa, care trag pe deasupra. Dar mai ales
ne cauta acum mitraliera. Probabil ca nu poate aprecia distanta exact,
caci trage la zece pasi înainte, scormonind iarba si pamântul cu snopul
ei de gloante ca o gheara de tigru, se apropie din ce în ce, însa
parându-i-se ca s-a înșelat, iar își repede turbat si metalic snopul la alti
douazeci de metri. Cei îngramaditi cu mine trag ca descrieratii, fara sa
scoata capul din groapa de obuz. Si din nevazut parca trage mereu.
Fara îndoiala, nu-i "ploaie de gloante" si snopul mitralierei e destul de
nesigur, dar unul singur dintre gloantele astea care vin ar fi tot atât
pentru oricare dintre noi, cât un naufragiu pe ocean, cât un cutremur
catastrofal, cât sfârșitul lumii. O simpla izbitura, scurta ca de cravasa, în
frunte.

Armele celor ghemuiti înapoia mea în groapa se descarca lângă urechile
mele chiar, cu plesnituri groaznice. Unul si-a rezemat arma chiar, o
clipa, de umarul meu, i-o dau la o parte cu mâna furios, caci îmi sparge

urechile. As vrea sa dau ordin sa nu se mai traga, dar zgomotul e asurzitor, ca într-un aeroplan când porneste motorul...

Trebuie sa iesim din groapa asta, caci e moarte stupida. În fata e o noua cuta de teren. Dar mai întâi nu stiu cum sa fac sa se opreasca focurile... M-am ridicat în genunchi, în marginea gropii, jucând toata cartea, caci pericolul e mai mare din spate. Fac mereu semn sa se opreasca focurile catre cei din vâlcelsa, ca sa putem înainta fara sa cadem loviti din urma. Dau iar la o parte, cu mâna, arma celui din groapa, care trage aiurea, naucindu-ma.

În sfârșit, fac semn cu mâna stânga înapoi, îngenuncheat si sprijinit cu dreapta în iarba, dar cineva îmi da cu o varga peste mâna si imediat sunt tras de picioare înapoi în groapa, unde cad zapacit...

- Ce e, ma?

- Sunteti ranit... mâna stânga.

Toata manusa-i plina de sânge... Un deget atârna, îmbracat si el în manusa lui, în jos, prins parca numai într-o ata, dar nu simt nici o durere.

Lânga mine, oamenii îmi arata cu privirea pe Ciorbagiu, dar nu pricep din cauza larmei si mai ales pentru ca ei încearca sa-mi spuie nu stiu de ce în soapte si cu un aer tainic ceea ce vor. Pe urma, înțeleg. Omul si-a sucit în loc gâtul moale, din gulerul scortos al mantalei si are acum obrazul stâng lipit de palma, întors înapoi, ca si când n-ar mai vrea sa vada înainte.

Din coltul buzei, i se scurge pe barbie un firisor de sânge. Ochii sticlosi parca ar vrea totusi sa evite pamântul.

- Tare mi-e teama ca e lovit în ceafa de cei care trag din spate, își spune unul, acum tare, în fundul gropii, parerea. Si pe dumneavoastra, socot ca tot din spate v-a lovit.

- Nu. Iesise si el cu domnul sublocotenent si a întors capul înapoi, când a facut dumnealui semn cu mâna, sa vada daca opresc aia, atunci l-a lovit în ceafa... da tot din fata...

Parca suntem acum într-un mormânt.

Gloantele nu sunt prea dese, dar în fund, mogâldete se ridica... si trec mereu în fuga, la stânga, spre padure, tragatori inamici. Nu îi vedem bine decât când se strecoara unul dupa altul, ca si când ar traversa un drum, ca sa dispara iar.

În spate, artileria nemteasca a devenit turbata si pare ca a sporit numarul gurilor de foc, caci bate în padurea care salta trunchiuri întregi si aschii, fumegând; iar unele obuze trec scurt peste deal, caci bat, se vede, si vâlceaua pe unde am venit noi. Nu mai e nimeni dintre ai nostri înspre dreapta, dar în padure e un rapait de arme, care, reluat de ecou, devine hau groaznic.

Ma întreb ce am de facut. De înaintat nu mai poate fi vorba.

Nadajduiesc ca ai nostri vor împinge linia inamica atât de mult înapoi,

Încât sa pot astepta sfârșitul luptei în groapa asta de obuz. Dar, după felul cum se departeaza focurile în padure, înțeleg cu groaza ca ai nostri dau înapoi, sau suntem treptat înconjurați.

La gândul ca as putea fi prins, ma cuprinde o deznădejde rece, ploioasă. Înfrângerea asta, înserarea care cade, mâna pe care o tin mereu ferita, ca un câine laba zdrobita de automobil, îmi dau o impresie de moarte, de neîndreptat niciodata.

Atunci, ca un gând fierbinte, ca o descheiere de moarte, imediata, hotarasc ca voi pleca neîntârziat. Oamenii îngroziti vor sa ma retie.

Dealtminteri, nici nervii nu mai pot suporta nimic. Armele care mi se descarca, aci în groapa, în urechi, ma naucesc si ma înfurie.

Pornesc înapoi, în picioare, drept peste câmpul verde, singur pe toata întinderea lui, ca un somnambul. Nu ma uit înapoi, nu ma uit în dreapta, nu ma uit în stânga, nu am decât un singur gând, ca daca strabat acesti cincisase sute de metri, as putea sa fiu scapat. Stiu bine ca numai "daca" îi strabat si numai "as putea" pentru ca trebuie sa trec din nou prin focul de baraj si prin padurea batuta. Pot sa cad în fiecare clipa... dar daca ajung dincolo... În mine pulseaza gândul acesta al salvarii cum gâlgâie sângele în gâtul taiat. Ceea ce ma îndeamna la nebunia asta e durata neted scurta a jocului. După un sfert de ora sunt scapat. Am crezut ca la ruleta e bine sa joci numere în plin. Simplifica. Daca prin absurd nu se întâmpla nimic, si daca merg întins, asa ca un cadavru ambulant, singur în picioare în tot largul câmpului, fara sa ma opresc o clipa, orice s-ar întâmpla, sfertul de ceas trebuie sa treaca. Dar nu trebuie sa ma opresc sub nici un cuvânt, si nici sa fiu atent la ce e în jurul meu, ca sa nu-mi pierd curajul si sa nu ametesc, ca un acrobat, care nu trebuie sa se uite în jos. Si trec într-adevar încet, fugind numai prin barajul automat.

Totusi întârziere e. Nu pot sa urc dâmbul de cincisase metri, spre padure. Nu ma pot sluji de mâna stânga si iarba umeda aluneca. Ma socot o clipa pierdut. Acum vad gloantele care vin, caci le vad înfigându-se în pământ. Sunt mai numeroase decât le credeam.

Aproape sa ametesc când ma gândesc ca nu voi putea urca, dar îmi vine în minte amintirea husarului în care noi am tras peste doua sute de focuri. Ma prind cu mâna dreapta de iarba, înfig calcâile piezis si tot ajung sus. Dau în padure peste ordonanta. Scot manusa - si de pe degetul rupt - si înfasur mâna plina de sânge, si pe care o cred sfâșiata, în batista. Artileria trage la vreo douazeci de metri în stânga. Daca va veni si aici, s-a ispravit.

Peste un sfert de ora înca, am iesit din padure, am traversat vâlceaua, am urcat-o, acum sunt sus, într-o sosea mare.

O noua poarta, nevazuta, se deschide de asta data spre o alta lume, sau poate e aceeași, pe care o trec invers.

Ambulanta ne duce pâna la jumătatea drumului, unde e un post de

ajutor si de unde vom fi luati de ambulanta-automobil a diviziei. Gasesc printre raniti, pe jos, si un grup de nemti, culesi în urma noastra când urlam nebuneste.

Uniformele lor, mai sure, mai moi, cu chivere de jandarmi îmbracate în stofa, mi se pare ceva miraculos. Când eram mic, auzeam vorbindu-se mereu de stafii si eu nu vazusem nici una. Luptam mereu cu nemtii si acum îi vedeam de aproape ca pe oameni, oameni care vorbesc si sufera. Credeam ca sunt numai spirit, obuze, fâsâit de glont si umbre, departe.

Au pentru mine prestigiul imens al Lacurilor Mazuriene, al Ypres-ului, al Verdun-ului. Ce n-as da sa stiu sincer impresia lor despre ziua de azi. Sa-mi dea un reper, o singura data, pe care s-o gasesc si în dictionarul experientei mele, si apoi, pe baza ei, confruntând, eu mi-as da seama de valoarea tehnica si sufleteasca a întregii campanii, stabilind "linia" asa cum fac iubitorii de curse de cai, care, prin întrecerea dintre un cal al lor si altul strain, se pot fixa, ca situatie, fata de toate tarile cu cai de curse.

Un timp cu fata lunga si dura ca o masca sta putin cam într-o râna. Are ochelari de sârma si de buna seama e gradat, daca nu ofiter. Sunt, aliniati mai mult sau mai putin, ca noi toti, pe marginea soselei, în sant, ca la un bazar de rani de tot soiul...

Simte ca îl privesc si întoarce capul. As vrea sa intru în vorba cu el, normal, si n-am un pretext. Sunt stângaci ca si când as vrea sa acostez o femeie, si la fel, el, cu morga, evita sa lege "cunostinta". N-am tigari, caci i-as oferi. As vrea sa vorbim ca doi profesori.

În timpul acesta, vine si pleaca - facând naveta - ambulanta-automobil a diviziei. Pâna la noi mai are. Neîndemânatic, un sanitar îmi bandajeaza mâna.

În sfârșit, enervat de propria mea timiditate, îl întreb pe neamt în frantuzeste daca e grav ranit. Ma masoara o clipa si pe urma îmi raspunde scurt, tot în frantuzeste:

- N-am nimic de vorbit cu dumneata.

Simt ca vorbeste de la popor la popor, nu de la om la om, cum îi cerusem eu, de la locuitorul Prusiei la mahalagiul bucurestean, de la Kant la Conta. Ma întreb o clipa daca sa-l lovesc, asa ranit cum e el. Îl simt voit si acest joc de "fata-n fata" trezeste în mine o mânie larvara. Nici unul dintre motivele invocate obisnuit în campaniile de atâtare a popoarelor nu m-ar fi putut face sa lupt cu ura si cu dorinta de a ucide. Faptul de a fi pe front era pentru mine un soi de act de prezenta moralmente necesar si numai atât. Nu ideea de patrie, care pentru mine nu se confunda cu cea de stat în tendintele de cucerire economica, pentru ca n-am orgoliul fierului si tabacariei românești, dar nici ideea de administratie germana, care nu pare chiar asa de rea, nu m-ar fi facut sa lupt activ, sa vreau saucid. Un singur lucru m-a îmbolnavit

totdeauna, când mi l-am confirmat, de furie. Pretentia inamicului de a-mi porunci mie ca român în virtutea unei globale superioritati de rasa. Afirmatia asta aparea incerta, în literatura de propaganda, si nu o credeam autentica. Am avut motive s-o cred, în partea a doua a campaniei, când eram uneori apostrofati din transeele apropiate si atunci am tras câteva focuri cu ura si cu satisfactia cu care esti ispitit sa apesi pe tragaciul unui browning, mic si gingas, ca sa dobori un atlet obraznic si grosolan (asa, ca o demonstratie). De câte ori un fapt dinafara ajungea pâna la acest substrat sensibilizat national al constiintei mele, trezea în mine aceeasi pornire de furie.

Acum ma stapânesc, totusi, si îl privesc staruitor, ca sa-l fac sa se întoarca spre mine, ascultând ca de o porunca, fara sa vrea.

- Dumneavoastra, soldatii germani, aveti pretentia de a fi si curajosi si prosti în acelasi timp. Dumneata vad ca nu faci exceptie, nici de la una, nici de la alta.

Ridica mantaua de pe pânzele si-mi arata, fara o vorba, un amestec de sânge si rupturi. Nu pricep nimic. Dealtfel, pe front nici un fel de rana nu produce impresie. Cel ranit e totdeauna un favorizat, fata de cel ce ramâne.

- Soldatii... dumneavoastra.

Îi arat, întarâtat, si eu pe ranitii nostri...

- Cum vrei sa fie la razboi? Când vrei sa cuceresti lumea...

Zâmbeste amar:

- Cu glontul trecut prin pânzele, m-au silit sa merg douazeci de pasi.

Îmi da un fior de oroare. Înțeleg pe urma ca soldati de-ai nostri, dintre cei sositii în urma liniei de atac, nestiind ca e grav ranit, fara îndoiala, l-au silit sa mearga pâna la targa cu care l-au adus aci si în care sta acum lungit... Rog pe un medic sublocotenent, care supraveghea încarcarea în ambulante, sa vie, si acesta, plictisit si fara nici o vorba, îi face o injectie.

- Când ai fost ranit, si pe la ce ora?

- Acum vreo trei ceasuri; eram în padure si am primit focuri din coasta, care ne-au spart tot batalionul.

Asadar, capitanul mustacios si înclestat de pamânt a avut dreptate sa deschida focul asupra padurii. N-am pierdut, nici de data asta, ocazia de a fi convins si ridicul... si de a nimeri anapoda, de a nu gasi momentul just... asa ca de obicei.

Neamtul îmi confirma dupa ezitari ca e dintr-un regiment prusac. E într-adevar profesor. A luptat în Rusia, a fost si la Verdun. Vreau sa stiu cum i se pare lupta de azi...

- Pentru mine e cea mai grea, de vreme ce am sa mor pe aici, iar din alte parti am scapat.

E o logica pe care o platesc cu un surâs mieros.

- Dar în comparatie cu alte lupte?

- Nu e comparatie.

Întâi iau aceasta ca un raspuns umilitor. Nu e comparatie între un leu si un câine. Simt ca nu voi putea înțelege nimic pentru viitor, ca n-am elementele care sa-mi ajute sa înțeleg cele ce vor veni, ca azi nu pot stabili "linia".

Starui surâzând:

- Totusi?

Acum cred ca el nu e atât de inteligent sa poata stabili raporturi. I-ar trebui o mai larga vedere si o mai justa înțelegere a detaliilor caracteristice. Fictiunile nu se pot compara si el nu poate crea realitati.

- E altceva... asta nu-i razboi adevarat, si întorcându-se spre vecinul lui, tot neamt, ce fuma: So dumme Leute... durch ein solches Trommelfeuer...

- Asadar, gasesti ca a fost un bombardament puternic... neobisnuit: am un punct comun în vocabularul logic.

E uimit ca înțeleg nemteste.

- Puternic? hm... si surâde... Ce-am vazut noi la Verdun si pe Somme... Acolo sa fii vazut sute de tunuri tragând... Azi au tras toate, cine stie, optzeci, nouazeci de tunuri.

- Nu mai pricep nimic... Ai spus tovarasului dumitale ceva despre focul puternic al artileriei. Vorbeai de a noastra?

Se strâmba de durere, își pipaie burta cu dezgust. Ca toti cei atinsi de peritonita, are mintea extrem de lucida. Injectia l-a facut vorbaret chiar.

- Nu, domnule, vorbeam de a noastra. Am sa-ti spun eu dumitale o vorba... Noua germanilor ne place mult duelul. Noi prusacii, mai ales, avem toti taieturi... Uite, aici, si-mi arata în fata urechii o crestatura... Ei bine, noi avem un fel de zicatoare: Nu te bate în duel cu unul care nu stie sa se bata, ca e periculos... Pot sa spun, domnule, ca daca dumneavoastra ati fi stiut sa faceti razboi, nu mai eram eu azi aci, tinându-mi matele în brate.

Un moment banuiesc ca el socotea ca suntem în superioritate tocmai din cauza ignorantei noastre.

- Credeti ca vom câstiga razboiul din cauza lipsei noastre de experienta?

- Sa câstigati razboiul?... Nu stiu zau daca peste câteva ceasuri cei din 337 nu vor fi aci, unde stam de vorba acum. Stiu ca voi muri, altfel am certitudinea ca în doua saptamâni as fi fost eliberat de ai nostri, la Bucuresti.

Si acum stiu ca nu glumeste.

- Dar ce ai vrut totusi sa spui cu acel "Trommelfeuer?"

- Uite ce, domnule... Are si razboiul regulile lui... ca si duelul. Noi pe frontul de apus aveam ore când nu trageam un foc, chiar daca englezul juca bridge în poiana... Cum crezi dumneata ca se poate trai? Pe urma e o regula iar... Daca tu stai si inamicul porneste la atac, artileria ta trage... Atunci inamicul se opreste si începe sa traga artileria lui mai

puternic... atunci tu evacuezi pozitia si lasi pe ai lui sa vina s-o ia... Pe urma trage artileria ta, si el trebuie sa plece lasând mortii si ranitii care se cuvin. Pe urma, daca vrea, vine din nou, daca nu, nu... La nevoie, iar se întâmpla ca mai sus. Nu se trece, domnule, niciodata, printr-un foc de baraj.

- Bine, dar ai spus singur ca nu se poate compara cu bombardamentul de la Verdun si Somme.

- Ce-are a face?... acolo eram la adapost de beton, adânc sub pamânt.

- Bine, dar când porneati la atac, afara, deasupra, pe pamânt?...

- Hm... Atunci fugeam înapoi, lasând jumătate morti afara, iar comandantul cel mare schimba pe comandatul artileriei care n-a pregatit atacul.

- Deci atacul nostru de a trece prin baraj... vi se pare un act de bravura?...

Are un surâs de sincera ironie.

- Crezi dumneata serios ca dumneavoastra românii sunteți mai bravi decât noi, sau decât francezii?

- Atunci?

Tace ascultând lung durerea în el, ca un gând. Si pe urma, dupa ce s-a strâmbat puțin:

- Atunci înseamna ca dati tot concursul armatei germane sa ajunga mai repede la Bucuresti...

- !?

- Ce nevoie aveati sa treceti, azi, prin baraj? Ca sa salvati pe cei dinaintea dumneavoastra, pe care-i atacam noi? Tot erau pierduti. Noi pornisera la asalt... Daca nu ne lasati sa ajungem la ei, noi tot plecam înapoi, si-i încredintam artileriei, sa-i faca întelegatori. Atunci de ce ati mai venit gramada, dumneavoastra din urma? Ati calcat regula razboiului, iar ai nostri s-au retras, nu din lasitate - cred ca stii si dumneata ca germanii nu sunt lasi - înca o data, ci din calcul... E adevarat ca am primit focuri din coasta... si ca, din cauza acestei neastepate întorsaturi, nu ne-am putut culege pe noi, ranitii... Dar ce pierderi ati avut din pricina asta? Unde mai pui ca putini se vor întoarce dintre cei prinsi dincolo de baraj.

- Comandantii nostri pretuiesc foarte mult atacul la baioneta.

- Tocmai de aceea ai nostri vor ajunge la Bucuresti asa de curând...

Pentru ca nu gasesc interesante luptele la baioneta. Va vor face totdeauna ce v-au facut azi, cu chibzuiala, rece.

- Stii dumneata, la romani, Horatiu s-a prefacut ca fuge ca sa-i sileasca pe curiati sa se împrastie pe teren... Ai nostri simuleaza în fata batalioanelor dumneavoastra retragerea, ca sa veniti mai bine în câmpul de tragere al artileriei. Si dumneavoastra aveti iluzia ca biruiti.

- Ne mai pacalim câteodata... Ti-am spus eu proverbul nostru, ca nu e bine sa te bati cu cel care nu cunoaste duelul, dar la urma, socoteala

tot iese. Asculta, în Carpati aveti transee fortificate?

Evident ca mint cu graba.

- A, în Carpati e altceva... Avem transee dinainte pregatite, organizate gata.

- Adaposturi bune?

- Da, bordeie cu doua strat-uri de busteni si un metru de pamânt deasupra.

- Asta-i tot? Bune pentru obuzele noastre de 75... Nu rezista însa la obuzele noastre de 105... Nu mai vorbesc de cele de 150... Si pe urma, chiar daca rezista, totul e de prisos, daca n-aveti artilerie de 150, sau mai mare, si dumneavoastra.

- !?

- Sigur, vom trage pâna vom distruge transeele si bordeiele cu tot ce e viata în ele... Daca bordeiele vor rezista totusi, ca pe Somme, nu vom da timp celor dinauntru sa iasa. Si atunci, daca aveti artilerie ca francezii, faceti si dumneavoastra ca francezii... trageți în ocupanti... ocupantii pleaca si trag apoi cu tunurile, si asa "da capo al fine"... cum ati citit tot timpul verii despre cota Morthomme.

Surâd cu o tristete de moarte în suflet... Întariturile noastre din Carpati? Santierele si bordeiele care, adunate ca într-o batatura, nu ar putea rezista unor râ-turi de porci tiganesti...

- Sa speram, domnule, ca medicii dumneavoastra sunt mai priceputi decât generalii dumneavoastra... Dar mi se pare ca pentru mine e de prisos... As fi vrut poate o fotografie a locurilor acestea... o carte ilustrata... ca sa arat copiilor si nevastei în ce fel de peisaj am fost omorât... Pentru albumul familiei.

Pe urma am tacut îndelung... Eu gândindu-ma la moartea tuturor... el numai la a lui. Înserarea asta, dupa o zi ploioasa, apoi senina, de toamna, era mereu mohorâta si apasatoare ca o înmormântare...

Padurea de stejar si tufele mici începusera sa se topeasca în întunerice.

În ambulanta-automobil, am luat cu autoritate alaturi pe prizonierul neamt... Am cerut chiar soferului sa mearga mai încet la santuri. Mi-a explicat ca e ordin sa care toti ranitii pâna la miezul noptii.

Mi se face injectia împotriva tetanosului, sunt culcat într-un pat curat.

Târziu de tot, vine alt grup de raniti din regimentul nostru. Divizia e în retragere. Batalionul nostru e înjumatatit. Sunt patru ofiteri morti, câtiva raniti, compania mea, înconjurata, e prizoniera cu toti ofiterii. Tudor Popescu, pe ce drumuri ai apucat-o? Pâna în zorii zilei spitalul trebuie evacuat. Se lucreaza cu deznadejde la pansamente.

COMUNICAT APOCRIF

Calatoria în trenul sanitar care ne ducea pe toti - aproape doua sute de raniti - mi s-a parut ca un fel de calatorie în strainatate, când dupa

restaurantul garii judeci si despre orasul corespunzator, când cantonul se desprinde din seria lui (câmp, singuratate, ploaie, saracie) si devine element din seria rapida (vagon-restaurant, peisaj, doamna eleganta, domnul voiajor)... Veneam într-o lume, care pentru mine nu mai era cea dinainte, asa cum unui bolnav, care iese întâia oara din casa dupa luni de zile, orasul i se pare altul. Prelungeam deci detaliile apropiate, le generalizam. Gara Brasovului împodobita, cu frunze si steaguri nationale, ramase, mi-a dat, despre orasul pe care nu-l cunosteam, o idee de carte postala si decor de zece mai. La Sinaia au navalit pe înserate în vagoanele noastre cucoane frumoase, cu mâini tot atât de albe si fine ca olanda halaturilor lor. Ochii, urechile, pipaitul, mai vii, erau într-un fel de hiperfunctiune. În schimb toti cei pe care-i vad au parca un aer fantomatic, pâna si în voce si în privire, în ceea ce e dincolo de ei, parca un soi de siesta dupa zbuciumul zilelor de lupta. Între Predeal si Busteni, vazusem în jurul cantoanelor gropile de lup si transeele copilaresti, facute acolo lângã sosea, când muntii si padurile erau libere, cu naivitatea cu care, ca sa evite o inundatie catastrofala, care ameninta întreg tinutul, o primarie neserioasa ar face santulete de scurgere de-a lungul drumului. Când puhoiul vine însã, târaste nu numai ce-i pe sosea, dar si casele înalte, si chiar primaria cu domnul primar.

Eram în vagoane speciale, în targi lungi pentru dormit.

La Bucuresti ni se spune ca mergem direct în gara Obor, unde se face triajul bolnavilor. Am intrat într-un lung peron subteran, ca în marile gari occidentale, asa mi s-a parut cel putin, caci am aflat apoi ca gara n-are astfel de peroane si imediat au navalit în vagoane sanitare, ofiteri administrativi, care, cu registre, dinainte ne-au întrebat ce preferinte avem. Cei mai multi au optat pentru câteva mari spitale din capitala, unde li s-a spus ca vor fi îngrijiti de frumoase doamne din societatea româneasca. Era adevarat. Dar ceea ce deosebeste o societate de civilizatie de una de cultura e ca lumea ei imita si practica pasionat si cu entuziasm toate formele celei de cultura, fara sa aiba însã staruinta de a duce lucrurile pâna la un capat si nici curajul de a suporta toate consecintele. Câta vreme serviciul în spitale nu contrazicea nici una din înclinarile acestor doamne, ba înca le favoriza ocazii noi si decor inedit, ele au umplut cu surâsuri si alba lor prezenta salile cu raniti. Atât. Dar am vazut, câteva doar, mai târziu, curatind în spitalurile de la Iasi, în dupa-amiezi pustii de iulie, rani puturoase.

M-am gândit, cu un fel de neliniste, ca, daca voi fi în Bucuresti, voi fi vizitat de ai mei si ca voi fi obligat - acum când eram atât de obosit - sa joc un fel de teatru de dragoste si bucurie.

Am cerut deci spitalul din garnizoana regimentului XX. Trebuia sa astept câteva ore si între timp, vestita de un cunoscut al familiei, improvisat sanitar, a venit la gara mama.

A plâns, m-a sarutat, a exagerat gravitatea ranii, a trimis sa mi se aduca de-acasa, de la ea, perne, un flacon de apa de colonia, o învelitoare - "caci nu se stie daca la spital vei avea ce-ti trebuie". Si totusi durerea ei îmi era straina. Când a murit unchiu-meu si ne-a lasat averea, iar pentru partea mea a început patimasa discutie în ce priveste împarteala, nu stiu daca aveam sau nu aveam dreptate. Dar mama a stat în ceasul acela ca o straina, s-a crezut "parte" a vorbit cu voce alba, m-a privit cu ostilitate, ca pe un strain, si strain am ramas. Am cedat fara îndoiala atunci, ea a revenit la tonul de duosie, dar ireparabilul se savârsise. Stiam pâna unde merge afectiunea mamei. Mai târziu, am cautat zadarnic sa-mi demonstrez ca poate avea dreptate, ca discutiile de interes iau câteodata tonul acesta de proces între straini, si ca aceasta nu exclude o dragoste de ore grele, dar totul era de prisos. Gestul meu larg sporise însa afectiunea mamei, care de atunci avea pentru mine si mai multa atentie dragastoasa, dar pentru ca eu facusem sacrificiul cel mare, pastram, fara sa vreau, un aer de protectie, de indulgenta amabila, îndepartata, de surâs limitat si limitativ. Asupra evolutiei vietii mele ea era acum ca un astru racit, fara influenta.

Îi sarutam zâmbind mâinile, primeam daruri cu demonstratii tandre si absente, dar asteptând, cum astepti într-o gara sa plece mai repede trenul, pentru ca situatia dintre tine si cei care te-au petrecut începe sa se prelungeasca stânjenitor.

Nu mi-a spus o vorba despre nevasta-mea si am respectat ostilitatea lor de totdeauna, evitând o întrebare inoportuna.

Pentru ca era îngrijorata de soarta mea, doctorul, preocupat si amabil, a asigurat-o ca în cincisprezece zile sunt complet vindecat si bun de întors înapoi pe front. Asta a întunecat-o oarecum.

La spitalul judetean din R. sunt într-o rezerva cu un camarad de regiment, ranit la genunchi. Am carti de citit, dar rumoarea tacuta, de efluvii, a orasului nu-mi da liniste. Dupa o saptamâna de dureri mari, pot iesi. Sunt foarte înconjurat, caci ofiterii regimentului sunt într-un complex de rudenii, care îmbratiseaza toata urbea. Nelinistea e mare si comunicatul oficial e asteptat la ora patru cu întinsa macinare. Orasul, din cauza militarizarii (politaiul a devenit maior, cu "stele" în loc de grade, dar oricum maior, seful de posta a fost asimilat si el, în sfârsit, afara de pensionarii cafenelelor din "centru" toata lumea a trecut la partea sedentara a razboiului si e deci foarte activa), traieste în casele, cu aspect de vile, în gradini, în centrul plin de pravalii, o viata deosebita. Camioanele care trec, furgoanele, detasamentele sunt cercetate cu atentie si interpretate, asemeni cititului în stele. Va veni sau nu evacuarea? caci luptele se dau acum în Carpati, la optzeci de kilometri departare.

Razboiul e, dealfel, o ocupatie noua si provoaca animatie chiar în

tinuturile retrase, daramite aci. Cu umbrela la subsuoara, profesori batrâni ies la ora patru la plimbare, renuntând la somnul de dupa-amiaza deci, eveniment caracteristic, pentru ca sa citeasca, afisat pe geamul cafenelei, comunicatul zilei. E redactat foarte sibilinic acest comunicat. "Lupte vii, bombardament intens", "atacuri puternice în regiunea cutare". Niciodata un cuvânt despre înfrângere sau retragere. Cei care tin minte stiu ca numai comparând doua comunicate poti afla ceva.

"Pe înaltimile din pasul Rucarului au loc vii lupte de infanterie", spune un comunicat, copiat cu litere caligrafice, cu creionul, de patronul cafenelei, probabil.

Iar a doua zi, între alte puncte:

"Inamicul a atacat puternic pozitiile noastre de la sud de Dragoslavele". Daca stii ca între Rucar si sud de Dragoslavele sunt sapte-opt kilometri, atunci stii si cu cât s-au retras trupele noastre, de ieri pâna azi, iar daca nu, crezi ca nu s-a întâmplat nimic.

Dupa-amiaza, spre seara, centrul se animeaza, mai ales prin prezenta femeilor, care ies la plimbare. Ofiterii de la diverse depozite si comandamente (e aci cartierul corpului de armata) își lasa si ei serviciul, ca niste functionari constiinciosi, catre orele sase. Esti tentat sa crezi ca si pe front, la aceasta ora, ofiterii încuie sertarele, se spala pe mâini, își potrivesc figura si ies din transee în oras, fie invitati la o partida de pocker, fie la un rendez-vous cu etape simplificate, din cauza vremurilor tulburi. În realitate, constat si acum aceeasi neputinta a imaginatiei de a realiza în abstract. Nu exista decât o singura lume, aceea a reprezentarilor.

Nu putem avea în simturi, si deci în minte, decât ora si locul nostru. Restul îl înlocuim cu imagini false, conventionale, care nu corespund la nimic, sunt cel mult o simpla firma provizorie. Nu poti fi în doua locuri deodata. Eu stiam, când suportam bombardamentul de la Sasaus, ca, teoretic, e posibil ca alta lume, undeva departe, sa petreaca, sa iubeasca, sa aiba ore de birou si de masa. Dar nu puteam realiza nici un moment al ei. Acum, dimpotriva, sunt aci, în aceasta lume, iar aceea a frontului e un vag musafir abstract, nelocalizat în spatiu si mai ales în afara de notiunea timpului. Îmi zic: poate ca la ora asta Orisan suporta un bombardament la fel cu cel de la Barcut. Dar este o simpla ipoteza teoretica, vezi bine, goala de orice emotie, de durata oricarui sentiment, de culoarea oricarei reprezentari, de irevocabilul întâmplarii reale. Sunt privit - asa cum umblu cu alti camarazi, cu mâna bandajata - cu destula curiozitate. Nu-mi displace; senzatia reala ca sunt privit îmi pare ca un fel de gâdilatura, de îndurat oarecum, dar în cele din urma insuportabila.

- Ramâi aici, ma îndeamna camaradul meu. Vine generalul A.

- De unde stii?

- Vine cu automobilul... Stiu de la prefectura. Uite pe fostul primar, Vasu... pe avocatul ala batrân... toti îl asteapta... Primarul, un medic excelent, care are darul de a fi în tot locul, e acum si el lângă gradina publica, asteptând cu toata lumea miracolul. S-a raspândit vestea ca "generalul" va trece spre front.

- Parca se spunea ca l-a otravit, ca i-au turnat spionii nemti, printr-o ordonanta cumparata, otrava în cafea?

Surâdeam amândoi, caci cunosteam legenda. Comandant de armata în Dobrogea, generalul A. a oprit câțva timp în loc înaintarea inamicului. Si e atâta sete de idolatrie, sunt atâtea disponibilitati de nadejde în poporul acesta, care se simte mereu aruncat de pe scara înalta a istoriei, încât figura generalului a si devenit legendara.

Eu stiu însa ca salvare, pentru moment, nu mai e. Si cu toate astea, când pe strada principala apare lângă gradina publica automobilul mare, deschis, stropit tot de noroi, peste vopseaua de culoarea nisipului, am acelasi fior ca toata lumea de aci. Sta în fund, alaturi de alt general, tot în mantaua cenusie care nu indica nici o distinctie, cu capul lui de mucenic cu cioc imperial, cu privirea obosita, care nu se opreste asupra nimanui. Stiu ce-ar vrea toata lumea... si cu ea, însumi eu... Cu mintea lui, încaputa acolo sub chipiu, sa înlocuiasca tunurile, mitralierele, sa redea curaj soldatilor, sa rastoarne situatia ca o prezenta supranaturala. Comunicatul de mâine seara sa anunte, de pilda:

"În regiunea Dragoslavele, lupta îndârjita s-a terminat prin înfrângerea dusmanului. Un regiment de infanterie a cazut în spatele inamicului ocupând Cheile Dâmbovicioarei si soseaua Giuvala. Am facut 25 mii de prizonieri, am luat patru tunuri de câmp si un bogat material de razboi. Urmarirea inamicului continua si diverse unitati mici care au cautat sa-si faca loc prin munti, peste vechea frontiera, sunt treptat capturate." Nadejdea, cu atât mai emotionanta, cu cât toti au constiinta miracolului, a cascat ochii tuturor celor de pe trotuar, iar ofiterii fac front ca unui print. Multimea asta nu vrea decât sa despacheteze bagajele facute pentru refugiu, sa puie mâine seara drapele tricolore la balcoane si sa se agate de rotile automobilului, urlându-si frenezia de recunostinta pentru salvator.

Masina s-a oprit o clipa, ofiterul cu mustata mica, de lângă sofer, a întrebat ceva pe sergentul de strada (întrebare la care au raspuns laolalta, cu bunavointa grabnica, cinci-sase insi, care se gaseau acolo), dar în tot timpul generalul a avut o absenta preocupata, de medic chemat, în sfârșit, de familia disperata, la capatâiul bolnavului a carui operatie încercata de altii n-a reusit.

A venit si Orisan, ranit la mâna dreapta de o schija de obuz. Camaradul din rezerva în care sunt eu a plecat în familie si acum sunt câteva zile cu Orisan. Între noi e o prietenie definitiva ca viata si moartea. Si totusi încerc un sentiment ciudat. Mi-e imposibil sa-i pun vreo întrebare

despre viata lui de familie. Îl cunosc cum nu l-a cunoscut nici mama lui - caci numai acolo, în fata mortii si a cerului înalt, poti cunoaste oamenii - dar nu stiu absolut nimic despre el. Si nici despre nici un alt camarad al meu. Acum îmi dau seama cât de putin am vorbit eu si camarazii mei de front despre viata noastra anterioara. Parca suntem în "Legiunea straina". În fiecare noapte îl aud însa pe Orisan, culcat în patul alb, lungit pe spate ca un mort (asa cum se desprind sa doarma soldatii din cauza repaosurilor scurte în marsuri), urlând în somn de groaza, deznadajduit ca un câine: "Mama!... mama!..."

Peste câteva zile, în comunicatul oficial e totusi o floare de bucurie. Trupele noastre au luat Muntele Rosu, facând prizonieri, capturând mitraliere si material. Stiam ca pe acolo s-a retras regimentul nostru. Îi arat lui Orisan banuiala ca nu poate sa fie straina de Corabu asemenea isprava. El surâde, cu îndoiala. Peste alte câteva zile însa, un ranit, abia sosit, îmi întareste presupunerea. Dorind sa se distinga neaparat, dornic de înaintare, cu ambitie de general napoleonian, si simtind mai ales ca ar putea muri, inutil, capitan, a comunicat diviziei ca daca i se da comanda unui batalion, e gata sa cucereasca Muntele Rosu. Dupa oarecare codeala, oferta a fost acceptata si capitanul Corabu a izbutit sa dea acea floare comunicatului nostru. Dar i s-a luat imediat comanda... împrumutata. A doua zi, însa, muntele a fost din nou pierdut... Acum capitanul Corabu a primit... ordin sa-l cucereasca iarasi. Ma întreb, cu gândul prelungit, melancolic, ce ar însemna pentru armata noastra sa i se dea acestui ofiter o comanda mai importanta.

Când Orisan e mai bine, iesim sa mâncam la un birt din oras, unde cunoastem doua doamne tinere foarte frumoase si distinse, care ne arata foarte mult interes, dar ne cer sa evitam pe unchiul lor, un domn batrân cu nas aprig si mustata mare. Le-ar certa rau daca le-ar vedea stând de vorba cu cineva. Ne fixam un rendez-vous cu ele si plecam repede, caci ni se spune ca la spitalul din G. a fost adus Niculae Zamfir, grav ranit. Ne duce cu masina Iorgu, barbatul Anisoarei, care e "voluntar" la corpul de armata. Printr-un ordin al Ministerului de Razboi gradele inferioare, daca au avere, sunt scutite de front. (Li se cere numai sa puie un automobil la dispozitia cartierului, iar ei, atasati pe lângă automobil, capata numele de "voluntari".) Pentru ofiteri însa acest lucru nu e admis si deci formula de ramânere trebuie sa fie alta, sau altele.

Spitalul tip "Regele Carol I" e în marginea soselei si are în fata o gradina de flori, cultivata de medicul-sef, un burlac filozof în felul lui, departat de oameni care-i vindeca pe toti, cu conditia sa-l lase în pace, în singuratatea lui din mijlocul câmpului. Niculae Zamfir e într-un pat de fier alb, cu capul bandajat si acoperit cu patura pâna la gât. Nu-i vine sa creada parca, vazându-ne, si, desi trebuie sa aiba febra, zâmbeste. Nu poate vorbi, nici nu poate înca fuma tigarile pe care le-am adus, iar cele

doua sticle de vin înfundate vor ramâne multa vreme nedestupate, dar își plimba privirea dupa gesturile noastre si surâde cu ochii, cinstit si sfios ca un câine al pamântului.

- Esti ranit rau la cap, Zamfire?

Clatina din cap negând si pe urma ridica usor cuvertura si ne arata picioarele bandajate ca niste copii înfasati. Unul e retezat de sub genunchi, celalalt de la jumatatea coapsei. Zâmbeste cald.

Cred ca am devenit palid ca un mort si ma clatin. Orisan a încremenit si el. Niculae Zamfir, cu patura ridicata, surâde mereu, absent si bun, ca o icoana care nu stie cât a fost de slutita de sulite.

N-aveam ce mai spune... Tacem asa îndelung si pe urma plecam, sub pretext ca nu trebuie sa-l obosim.

Pe drum Orisan ma întreaba cu gând inspirat:

- Te mai gândesti la revolutie?

- Nu, ca staretul Zossima al lui Dostoievski, ma închin, si eu, în fata "nenorocirii care va veni".

*

Plecarea mea la Bucuresti este inevitabila. Parca se apropie un examen dezagreabil. Am scris nevastei mele ca sâmbata seara sosesc. Trenul nu s-a oprit la peron, ci în câmp, pe o linie de garaj; gaura e în întuneric de frica zepelinurilor... Iar când vin pe Calea Victoriei goala, felinarele dau o lumina albastruie asfaltului pustiu, de par acoperite cu zabranic de doliu, iar casele de piatra cenusie. Nicaieri lumini aprinse. Impresia de cavou imens e coplecitoare.

M-a asteptat cu o serie de demonstratii care altadata m-ar fi înnebunit de emotie si placere. Casa e toata luminata (cu storurile captusite bine, fireste, ca sa nu se vada afara) ca pentru sarbatoarea de Pasti, masa e alba, sclipitoare de cristaluri si flori, vinul rar. E o intentie de supeu în doi, ca într-o "camera separata" de restaurant de petreceri. Îmi e imposibil sa nu fac socoteala ca as putea avea toate acestea numai cu zece monede de aur si înca fara obligatia de a surâde.

Ma saruta cu exces, nu vrea sa ma lase sa ma dezbrac, îmi scoate ea însasi mantaua...

Simt ca un singur lucru m-ar fi ispitit aci... si poate mi-ar fi iluminat indiferenta. Patul mare alb, camera de baie cu majolica alba si oglinzile aburitoare. Sa am asta, murdar si patruns de frig, dupa un mars ca acel de la Barcut, ar fi în mine o dospire de recunostinta si voie buna, care s-ar revarsa poate si asupra acestei femei. Dar la spital faceam baie în fiecare zi, iar rufaria de pe mine e curata.

- Mama (nu spunea niciodata: mama, pur si simplu) nu mi-a spus nimic ca esti ranit (e grav? ah... Dumnezeu!). Vezi, asta nu înteleg, frate, sa fie separata pe mine, dar chiar daca nu vorbim... putea sa-mi trimita vorba prin cineva... Te-a durut rau?... Ma întreb, fara sa-mi pot retine

surâsul dinauntru, ironic: "Ar fi murit de durere femeia asta, daca as fi fost ucis?"

Parca nu stie ce poteci de moarte am în suflet, si tacerea mea o face sa vorbeasca încontinuu, ca un orator care nu mai poate încheia, si se avânta inutil, dupa asociatia întâmplatoare a frazelor. Îmi taie, cu prea multe gesturi, friptura în farfurie. Si cum se cunoaste ca a îmbatrânit. Nu simte ca, asa, destul de trupesa cum a devenit, nu mai prind anumite gratii. Dealtfel, tot armamentul ei cuceritor e parca demodat si nefolositor, ca acele transee puerile din muntii granitei.

Evit cât mai mult dormitorul, desi albul de olanda al cearsafurilor tot ma cheama. O clipa, caldura trupului ei molatic lângă al meu îmi toropeste trupul si îmi activeaza gândurile, dar pe o masa joasa e o fotografie mare, a mea. A pus-o acum, sau e de mult acolo? ridicula, condamната infam sa asiste la framântarea trupurilor lor, când eu eram la Cohalm?... Si totusi îmi trece prin minte, ca un nour de întrebare... Dar daca nu e adevarat ca ma însala? daca din nou am acceptat o serie gresita de asociatii?

Daca e o simpla coincidenta, ca, de pilda, atunci când am întâlnit pe colonel, ca atâtea în viata?

Dar nu, sunt obosit si mi-e indiferent chiar daca e nevinovata.

Cum sunt culcat pe spate, cum sunt fara chef, ea are inspiratia nefericita sa faca singura demersurile îmbratisarii... Prin camasuta fina, asa cum sta în genunchi, aplecata deasupra mea, sânii îi atârna ca doua pungi si pântecul a început parca sa se îngroase. Chiar dupa ce m-am însurat, prietenii ma îmbiau la petreceri cu cocote, dar si când izbuteau sa ma convinga, si oricât erau de frumoase, aveam impresia ca ma culc cu manechine de cârpa, fara acea caldura tainica animala, care, când ti-e scumpa, te înduioseaza si te deznadajduieste în nebunia unei totale îmbratisari. Nevasta mea e alba si cu preziceri de grasime, iar eu as vrea în clipa asta sa simt pe pieptul meu genunchi mici ca merele si sa descopar colturi noi într-un trup de tigancusa subtire si cu muschi nervosi. As putea-o avea cu alte zece monede de aur si fara obositoare obligatii de a minti tandru.

*

A doua zi a fost navala de cunoscuti... Fraze goale de continut, stupiditati fara legaturi de rudenie cu realitatea.

În corespondenta am dat si peste o scrisoare anonima...

"Domnule, pe când d-ta lupti pentru patrie (?) nevasta d-tale te însala ca o târfa cu un individ Grigoriade, care e la cenzura, vezi bine.

Îi poti gasi oricând între 6-9 în strada Rozelor opt bis, unde merge la el. Caci poate ca acum n-o avea nerusina sa-l aduca tot la d-ta acasa."

Ce n-as fi dat alta data pentru ca sa am certitudinea ca ma însala. Cum asteptam la pânda, cu fruntea arsa si pumnii crispatici!

Acum, când vine, îi arat scrisoarea zâmbind. Un moment devine palida, ma examineaza alarmata si banuitoare, însa când ma vede linistit, socoate ca nu cred.

- E o murdarie... Stii ca toti ne invidiaza. Ah, lumea asta rea... Uite ce calomnii mai nascoceste. Daca ar fi sa te iei dupa toti... Poftim, sa fii fost tu mai banuitor acum... Ah, mi-e o sila de oameni... Nu mai poti iesi... Fireste, am fost de câteva ori în oras, nu singura: cu Anisoara, cu Iorgu, si a venit cu noi si Grigoriade. Am fost la teatru si pe urma la restaurant. Ah, si dintr-atâta...

Vorbeste mult, plitudini încalcecate, asociate la întâmplare, si zâmbetul meu binevoitor o încurajeaza...

- Asculta, fata draga, ce-ai zice tu daca ne-am desparti?

Parca i-a despicat cineva teasta în doua. Alta avalansa de întrebări gemute, de protestari scâncite.

Ma gândesc halucinat ca as fi putut ucide pentru femeia asta... ca as fi fost închis din cauza ei, pentru crima:

- "Vezi, aia blonda de colo...? nu... ailalta mai grasa putin, de la masa cu cei doi domni si doua doamne...

- Ei?

- E nevasta lui Gheorghidiu... Nu-ti mai aduci aminte...?

- A... pentru asta? Ce-a gasit la ea, draga? sa ucida pentru ea... nu mai putea gasi alta la fel?" A doua zi m-am mutat la hotel pentru saptamâna pe care aveam s-o mai petrec în permisie. I-am daruit nevasti-mi înca o suma ca aceea ceruta de ea la Câmpulung si m-am interesat sa vad cu ce formalitate îi pot darui casele de la Constanta. I-am scris ca-i las absolut tot ce e în casa, de la obiecte de pret la carti... de la lucruri personale, la amintiri. Adica tot trecutul.